

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος,
πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν
ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.
Ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγέν
γονεν. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ
τῶν ἀνθρώπων αὐτὸ φῶς ἐ
νει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κα
Ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεστα
οῦ, ὃς ἐκ τῆς γῆς ἐλάμβανεν
οὐτ
τυρίαν καὶ πίνοντι ἐκ
πάντες τὸ φῶς τοῦ
τὸ φῶς
ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτ
κόσμος αὐτὸν οὐκ ἐγνώ. εἰς τ
οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

A

Messias

Hittankönyv

A MESSIÁS

AZ ÜDVTÖRTÉNET ÚJSZÖVETSÉGI SZAKASZÁNAK
KEZDETE

Hittan 8

Készült
a nyolcadik évfolyam
és a négy osztályos középiskolák kilencedik évfolyama
számára

A MESSIÁS

ÍRTA:
TURAY ALFRÉD

LEKTORÁLTA ÉS SZERKESZTETTE:
BÁLINT ERZSÉBET
SZATMÁRI GYÖRGYI

BEVEZETÉS

Az üdvtörténet újszövetségi szakaszának kezdete

A keresztény tanítás szerint a történelem üdvtörténet, azaz olyan folyamat, amelyben a Teremtő az ember üdvösségét munkálja: Isten a világ eseményein keresztül újra és újra megszólítja ésszel megáldott teremtményét, és úgy irányítja a történelmet, hogy a hívására válaszoló és útmutatását elfogadó ember szabad döntése alapján eljuthasson abba a boldog világba, amelyet paradicsomi állapotnak, üdvösségnek, mennyországnak nevezünk.

Az üdvösség történetében három korszakot különböztethetünk meg. Az első az ószövetségi szakasz, amely a világ kezdetétől a Messiás (gör. *Khrisztosz*; lat. *Christus*), azaz a „Fölkent” születéséig tart. A második az üdvtörténet újszövetségi szakaszának kezdete, amely a Kr. e. 6/4-től Kr. u. 100-ig terjedő bő évszázadot öleli fel. A harmadik az újszövetségi szakasz folytatódása, 100-tól napjainkig. A 8. évfolyamon az üdvtörténet újszövetségi szakaszának kezdetét tanulmányozzuk.

Az üdvtörténet ószövetségi szakaszában a világ különféle népcsoportjai közül a zsidóság játszotta a legfontosabb szerepet. Izrael népe Isten választottjának tekintette önmagát, és saját sorsára figyelve igyekezett megfejteni az életének eseményeiben rejlő isteni üzenetet. Már történelmének elején ráébredt arra, hogy Isten boldog életre teremtette az embert. Ezt a felismerését az ószövetségi Bibliában az idilli Paradicsomkert szimbólumával fejezte ki (vö. Ter 2, 8-14). A világ bajain elgondolkodva arra a következtetésre is eljutott, hogy az életben tapasztalható szenvedés és kilátástalanság oka az ember bűne. Az emberiség nyomorúságos állapotát a szimbólumok nyelvén és prófétai visszatekintés formájában magyarázta: az időfolyamba lépő ember már történelmének elején elutasította Isten ajándékát, nem követte a lelkiismeretében jelentkező isteni útmutatást, felülbírálta Isten tervét, azaz bűnt követett el (vö. Ter 3, 1-24). A bűn következménye a világban tapasztalható szenvedés, kilátástalanság és halálfélelem lett. Ám Izrael népe hittel vallotta azt is, hogy Isten a bűn ellenére sem mondott le eredeti tervéről: az időfolyamban élő ember segítségére sietett. Öröktől fogva elhatározta, hogy a történelemben küldi „Fölkentjét”, a Messiást, akinek segítségével szabad teremtménye visszaszerezheti eljátszott üdvösségét. Erről a sejtésszerű felismerésről tanúskodnak az izraelita történelem messiási elképzelései és jóváindulási eseményei.

Az üdvtörténet újszövetségi szakaszának kezdetén a Messiás által megújított választott nép, vagyis a kereszténység vette át a fő szerepet. E nép tagjai közé azok a jámbor izraeliták és pogányok (azaz nem zsidók) tartoztak, akik a Názáreti Jézusban ismerték fel és fogadták el az ószövetségi zsidóság által várt Messiást.

A szóban forgó korszakot az újszövetségi Bibliából ismerhetjük meg. Az újszövetségi Biblia könyvei az 1. század közepe és a 2. század eleje között keletkeztek. Azoknak az írásoknak a listáját, amelyeket a kereszténység apostoli szerzőknek tulajdonított, és alkalmasnak ítélt az istentiszteleti felolvasásra, a görög *kanón* (nád, mérce, szabály stb.) kifejezés alapján kánonnak nevezzük. A 27 könyvet tartalmazó újszövetségi kánon végleges formája a 4. századra alakult ki: Szent Atanáz, alexandriai püspök a 367-es húsvéti körlevelében felsorolta az istentiszteleti felolvasásra alkalmas bibliai írásokat. A kánon megszilárdulási folyamatáról azonban korábbi adatunk is van: ez a 2. századi állapotokat tükröző Muratori-töredék, ame-

lyet a 18. században Milánóban fedeztek fel. Ám ez a töredék még nem tünteti fel az újszövetségi írások közül a zsidóknak írt levelet, Jakab levelét, valamint Péter első és második levelét. – Annak ellenére, hogy Jézus arám nyelven beszélt és tanított, az újszövetségi iratokat görög nyelven írták. Ez a bibliai görög (gör. *koiné*), a hellenizmus korának általánosan elterjedt köz- és irodalmi nyelve, jóval egyszerűbb volt a klasszikus görögnél.

Az újszövetségi könyvek olvasásakor figyelembe kell vennünk, hogy ezek az írások nem történelmi művek. Jóllehet történeti vagy történelmet érintő eseményeket jelenítenek meg, műfaji sajátosságaik miatt mégsem hasonlíthatók a mai értelemben vett történeti híradásokhoz, riportokhoz vagy videofelvételekhez. Az újszövetségi könyvek különleges irodalmi alkotások, amelyek műfaji szempontból három fő csoportra oszthatók: az elbeszéléshez vagy történeti beszámolóhoz hasonlító evangéliumok (ezek közé a négy evangélium tartozik, és ide sorolható az Apostolok Cselekedetei is); az apostoli levelek (ezek egy része Páltól vagy valamelyik apostoltól származik, a többi pedig apostolok nevében író tanítványoktól); végül az apokalipszis vagy apokaliptikus írás (ilyen jellegű mű János jelenéseinek könyve). E fő műfajokon belül számos más irodalmi forma is megtalálható az Újszövetségben: ezekkel majd később ismerkedünk meg.

A görög *euangelion* (jó hír, örömhír) szóról elnevezett evangélium keresztény értelmezése: az Istentől kapott, Jézus Krisztusban megjelenő és az örökkévalóságba átnyúló üdvösség örömhíre. Irodalmi műfaját Márk evangélista teremtette meg Kr. u. 70 körül. E műfaj főbb jellemzői a következők: 1. Az evangéliumok a történelmet vallási szempontból értelmező írások, azaz nem mai értelemben vett történeti beszámolók. Annak ellenére, hogy a történeti Jézusról és üdvösséget hozó cselekedeteiről adnak hírt, nem életrajzok, amelyek alapján Jézus életét rekonstruálni lehetne. Az evangéliumok szerzői költői szabadsággal élve, ószövetségi jelképeket alkalmazva az események lényegére és üdvtörténeti jelentőségére irányítják figyelmünket. 2. Az evangéliumok íróinak célja a hit ébresztése: a Jézus Krisztusba vetett hitet akarják felkelteni vagy erősíteni az olvasóban. Ezért gyakran előfordul, hogy nem tesznek különbséget a történeti Jézus és a feltámadt Krisztus között: például olyan szavakat adnak a történeti Jézus vagy a szereplők ajkára, amelyeket csak a feltámadás fényében megszülető hit sugallhatott. 3. Szerkezeti szempontból az evangéliumok szakaszokból (perikopákból) állnak. Ennek magyarázata az, hogy a Kr. u. 30 és 70 közötti szóbeli igehirdetés (gör. *kériigma*) könnyen megjegyezhető, rövid elbeszéléseire épülnek. Minthogy a szóbeli igehirdetés perikopáit mindegyik evangélista egyéni módon, saját írói célkitűzésének megfelelően kapcsolta össze, e szakaszok alapján a feljegyzett eseményeknek, valamint Jézus beszédeinek időrendjét nem lehet teljes biztonsággal megállapítani.

Az evangélista-szimbólumok egy 10. sz.-i kéziratban

4. Irodalmi hasonlóságuk miatt az első három evangéliumot (Máté, Márk, Lukács) a görög *szüinopszisz* (együtt látás) szó alapján szinoptikus evangéliumoknak nevezzük.

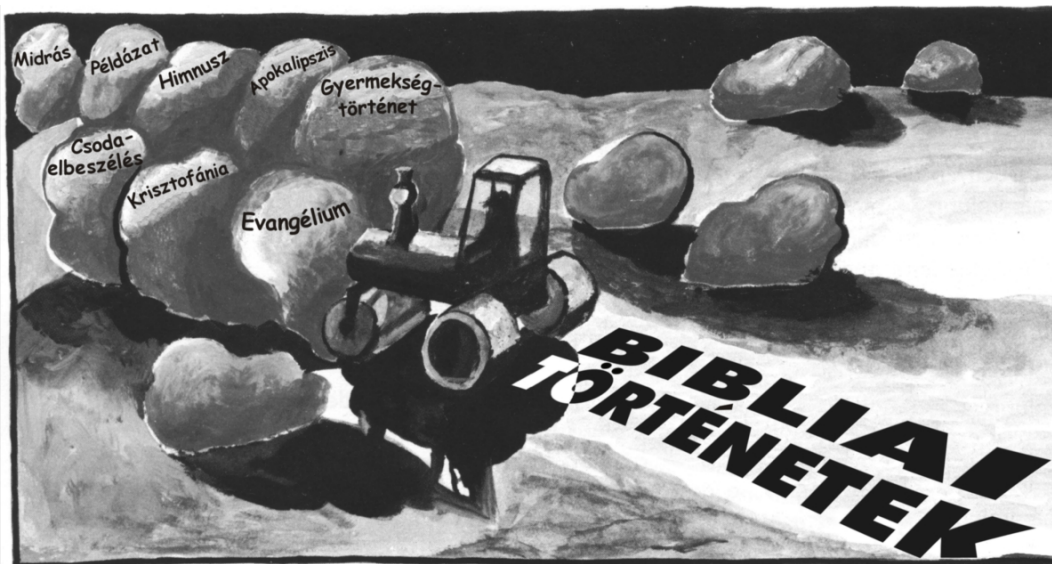
Az apostoli levél a mai értelemben vett nyílt vagy magánlevélhez hasonló irodalmi alkotás, amelynek szerzője (valamelyik apostol vagy az ő szellemében író tanítvány) kisebb vagy nagyobb közösség, esetleg magánszemély számára fejt ki a Jézusban elérkezett üdvösség örömhírét, és többnyire az üdvösségben való részesedés erkölcsi feltételeire is utal. Az apostoli levelek egy része korábban keletkezett, mint az evangéliumok, ezért egy-egy levélből történetileg jobban megismerhetjük a címzett közösség életének részleteit, mint az evangéliumokból.

A görög *apokaliptó* (kinyilatkoztat, leleplez, megjelenik) szóról elnevezett apokalipszis az ószövetségi apokaliptika keresztény alkalmazása. E műfaj főbb jellegzetességei: 1. Az apokaliptikus írás a próféciával ellentétben nem a jelenből tekint a jövő felé, hanem a beteljesült jövő felől értelmezi a jelent: isteni kinyilatkoztatásra hivatkozva (vö. Dán 2,47) előre elmondja az egyház és a világ jövőjének eseményeit, és ezek ismeretében magyarázza a jelent. Az üdvösség történelmét – amelyet Isten által meghatározott folyamatnak tekint – szakaszokra, sémákra osztja, és e sémák alapján mutatja be. 2. Az apokalipszis a végső idő közeli eljövételét hirdeti, és ezt összekapcsolja a jókat megjutalmazó, illetve a gonoszokat megbüntető isteni ítélettel. 3. Az apokaliptikus ábrázolás azáltal ad eligazítást a szorongatott helyzetben lévő hívőnek, hogy feltárja előtte az eleve elrendelt isteni terv alapján kibontakozó jövőt: a jelenben tanúsított hűség a jövőben biztosan jutalmat nyer. 4. Az apokaliptikus írás sajátos kifejezőeszközöket használ. A tanítást gyakran látomásként mutatja be, és a láttakat égi lények, angyalok ajkára adott szavakkal értelmezi. Előszóval alkalmaz jelképeket: állatokkal embereket és népeket szimbolizál, az istenellenes birodalmakat rendszerint vadállatokkal jelképezi. A számokat jelentéssel ruházza fel. Az ember belső világának átalakulását többnyire a kozmikus erők megrendülésének képével, háborúkkal vagy katasztrófákkal ábrázolja. Ez a beszédmód a mai embertől sem idegen. Nagy lelki megrázkódtatás esetén manapság is mondunk ilyesmit: „egy világ omlott össze bennem”.

Ha valaki nem veszi figyelembe az újszövetségi iratok sajátos műfajait, és egysíkú látásában mindegyiket mai értelemben vett történeti beszámolónak tekinti, helytelenül fogja értelmezni a Bibliát, és feloldhatatlan nehézségekkel kerül majd szembe.

Törheti a fejét például azon, hogy Jézus földi életében egyszer utazott-e Jeruzsálembe, miként ezt a szinoptikusok mondják, vagy többször tette meg ezt az utat, mint ahogyan János állítja. Eltöprenghet azon is, hogy vajon Jézus üres sírjánál kit láttak az asszonyok: egy angyalt (Mt), egy fehér ruhás ifjút (Mk) vagy két fehér ruhás angyalt (Jn)? Aligha tudja majd eldönteni, vajon Jézus a nyolc boldogságról szóló tanítását hegyen mondta el (Mt 5,1) vagy síkságon (Lk 6,17). Az ilyen és hasonló ellentmondásokat nem lehet arra hivatkozva feloldani, hogy „több szem többet lát”, vagy hogy ugyanazt az eseményt a különféle szemtanúk szubjektív módon írták le. Ezek az ellentétek csak abban az esetben szűnnek meg, ha figyelembe vesszük a beszámoló irodalmi formáját, továbbá hogy ugyanazt a történeti ténytet többféle műfajban is lehet ábrázolni. Ebben az esetben már eltűnik minden értelmezési nehézség, mert a különféle műfajú leírások részleteikben, jelképeikben ellentmondhatnak egymásnak, miként a napnyugta időpontját megadó időjárás-jelentés is különbözik az ugyanezt a naplementét megörökítő költeménytől. A katolikus egyház II. Vatikáni Zsinata ezért hangsúlyozza a bibliai írások műfajainak tanulmányozását: „A szent írók szándékának kiderítése végett egyebek közt ügyelni kell az irodalmi műfajokra is. Az igazság ugyanis nem egyformán jelenik meg és fejeződik ki a többféle módon történeti, a prófétai, a költői vagy más

műfajú szövegekben. A magyarázónak tehát azt az értelmet kell keresnie, melyet a szent szerző az adott körülmények között a maga korának és kultúrájának megfelelően, az akkori irodalmi műfajok segítségével akart kifejezni és fejezett ki” (Dei Verbum 12).

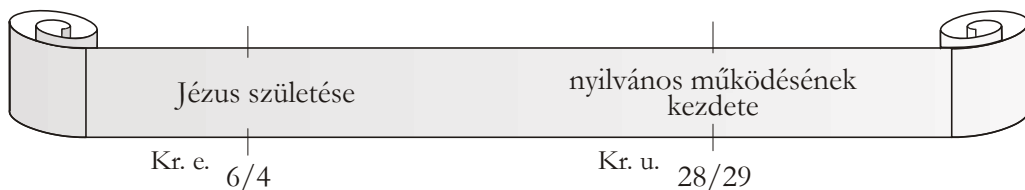

A bibliai szövegek egysíkú értelmezése

Sorsod a nagy üdvtörténelem része. Neked is van egy kis üdvtörténeted: az életed. A keresztény tanítás szerint Isten öröktől fogva megálmodta lényedet, csodálatosan szép tervet, vázlatot készített rólad. Ezt a teljességgel személyedre szabott, páratlan szépségű tervet Pál apostol belső embernek (vö. 2 Kor 4,16), az első Péter-levél szerzője pedig „szívben rejtőző szerény és nyugodt természetnek” (1 Pét 3,4) nevezi. Az üdvösség szempontjából ez a belső ember sokkal fontosabb, mint az előnyös testi adottságokkal büszkélkedő külső. Az, amit a Péter-levél szerzője az asszonyoknak ír, minden emberre érvényes: „Ne a külső hajdís, az arany viselése vagy fényes ruha legyen az ékességük, hanem ami a szívben rejtőző, múlhatatlan ékszer: a szelíd és nyugodt természet. Ez értékes Isten szemében.” (1 Pét 3, 3-4). A belső emberségedre vonatkozó vázlatot Isten „beleírta” szívedbe, beleszőtte életed körülményeibe. Feladatod az, hogy felfedezd a személyeddel kapcsolatos isteni elgondolás körvonalait, és szabad döntésekkel, cselekedetekkel megvalósítsd önmagadat, valahogy úgy, mint ahogyan kicsiny gyermekként előre megadott útmutatások alapján kiszínezted a kifestőkönyvedben lévő ábrákat. Ebben a munkában segítségédre lesz a Bibliában rejlő messiási üzenet. Mindenkor úgy olvasd a bibliai szövegeket, hogy figyelj fel az életed, önmegvalósításod, belső emberséged megrajzolása szempontjából fontos útmutatásokra is. Munkádat megkönnyítendő e könyv minden fejezetének végén találsz kérdéseket, személyednek szóló üzeneteket. Gondolkodj el ezeken, és a nagy üdvtörténelemből tanulva próbáld megvalósítani azt a szép elgondolást, amelyet Isten öröktől fogva megálmodott rólad. Ha ezt megteszed, felfedezheted az életedben jelen lévő Messiást, és segítségével reménykedve készülhetsz a vele való nagy találkozásra, az örök életre.

1. A MESSIÁS SZÜLETÉSÉNEK ÉS REJTETT ÉLETÉNEK IDŐSZAKA

Az üdvtörténelem újszövetségi szakasza a Kr. e. 6/4-től Kr. u. 28/29-ig tartó évtizedekkel kezdődik. Erre az időszakra esik a követői által Messiásnak vallott Názáreti Jézus születése és a nyilvános működését megelőző rejtett élete. Jézus életéről nincsenek pontos adataink. Születését a történészek Kr. e. 6/4-re helyezik, nyilvános működésének kezdetét pedig a Kr. u. 28. vagy 29. évre.

A kiválasztott bibliai szemelvények a Messiás születéséről és ifjúkoráról adnak hírt. Arról tanúskodnak, hogy az újszövetségi írók a Názáreti Jézus születésében és személyében látják beteljesülni az ószövetségi messiási jóvendöléseket. A régóta várt üdvösségközvetítő eljövételéről beszélnek, akit Izrael népe hosszú történelme folyamán különféle nevekkal és címekkel illetett: a Messiás Dávid fia (2 Sám 7, 12-14), az Izajás jóvendölésében szereplő Emmánuel (Iz 7,14) és a prófétai jóvendölések által említett Világosság (Szám 24,17; Iz 60,3). Ő az az üdvösségközvetítő, aki „második Mózesként” kivezeti népét a bűn rabságából (vö. MTörv 18, 15.18; ApCsel 21,38). Ő az Isten fia (2 Sám 7,14), a Betlehemből származó vezér (Mik 5,1), aki a megsemmisített Bölcsességhez hasonlóan Izrael népe körében üti fel sátrát (vö. Sir 24,8). Az újszövetségi írók szerint benne érkezett el az Isten országa a földre, ezért a Názáreti Jézus nem csupán az üdvösség megígért közvetítője, hanem ő maga az Üdvösség (Lk 2,30).

a) *A Messiás születésének időszaka a történettudományokban*

Kr. e. 63-ban Palesztina római fennhatóság alá került: Pompeius, a Palesztinába bevonuló római hadvezér a területet Szíria (lat. *Syria*) provinciához csatolta. Izrael történelmében a hellén kort felváltotta a római uralom. A rómaiak csak részben fosztották meg Izrael népét az önállóságtól: meghagyták a Hasmoneus-dinasztia látszathatalmát. Ebben az időszakban Júdea, Idumea, Galilea és Perea területén a Kr. e. 63-tól Kr. e. 40-ig uralkodó II. Johannesz Hürkanosz volt a zsidó nép fejedelme (gör. *etnarkha*) és főpapja. A tényleges hatalom azonban Hürkanosz miniszterének, az idumeai származású Antipaternek a kezébe került. A Hasmoneusok dinasztiájának bukása után Róma támogatásával Antipater egyik fia, Heródes lett „Júdea királya”. Ő az a Nagy Heródes néven ismert uralkodó, aki a Názáreti Jézus születésének időszakában Róma szövetségeseként és alárendeltjeként irányította Izrael népét (ur. Kr. e. 37-4).

Heródes tehetséges királynak bizonyult. Mezőgazdasági és kereskedelmi vállalkozásai révén az ország egyre gazdagabbá vált. Bevételeinek egy részét pazarló építkezésekre költötte. A zsidó történelem szempontjából legjelentősebb műve a templom átépítése volt. Pogány alattvalóinak is emeltetett templomokat és egyéb épületeket. Építtetett színházat és amfiteátrumot Jeruzsálemben, s a Földközi-tenger keleti partján létrehozta a tengerparti Cézárea (lat. *Caesarea maritima*) városát, hogy birodalmának ez legyen a kikötője.

Vallását tekintve Heródes zsidó volt, származására nézve azonban idumeai (edomita). Mivel a történelem folyamán az edomiták és Izrael fiai sokat hadakoztak egymással, Heródes minden erőfeszítése ellenére sem vált közkedvelté a zsidók körében. Népszerűtlenségét fokozta az a tény, hogy a végtelenségig féltékeny volt hatalmára. Két fiát és Mariamnénévű feleségét is hatalomféltésből gyilkoltatta meg. Így elképzelhető, hogy Augustus császár (ur. Kr. e. 31 - Kr. u. 14) ajkáról – aki ismerte a disznóhústól való tartózkodás zsidó gyakorlatát – valóban elhangzott a mondat, miszerint inkább lenne Heródes disznaja, mint a fia (vö. Macrobius, *Saturnalia*). Heródes halála után fiai – Antipász, Fülöp és Arkelausz – kerültek hatalomra.

A keresztények által Messiásnak vallott Názareti Jézus születési éve történeti szempontból bizonytalan. Időszámításunk megalkotója – a 6. század Rómájában élő Dionysius Exiguus nevű szkíta szerzetes – ugyanis tévesen helyezte Krisztus születési idejét a Róma alapításától számított 753. évre. A születés évének meghatározásához a történészek általában két támpontot vesznek figyelembe: a Heródes-féle gyermekgyilkosságot és a Quirinius (más

írásmódban: Quirinus vagy Kvírinusz) idejében lezajló népszámlálást. – Máté azt írja, hogy Jézus születésének idején Nagy Heródes volt a zsidók királya. Ugyancsak az ő beszámolója szerint a hatalmát féltő király megöletett minden két év alatti fiúgyermeket. Ebből arra következtethetünk, hogy Jézus körülbelül Kr. e. 6-ban született, hiszen Heródes Kr. e. 4 tavaszán már meghalt. – Lukács evangélista szerint nagyjából Jézus születésének idején adta ki Augustus császár a népszámlálásra vonatkozó rendeletét. Az evangélista azt is állítja, hogy Jézus születésének időszakában Quirinius volt Szíria helytartója. Zavaró az a tény, hogy a zsidók történetírója, Josephus Flavius (kb. Kr. u. 37-101) szerint Quirinius Kr. u. 6-ban volt Szíria helytartója. Ám ez az adat nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy Quirinius már korábban is helytartó volt, vagy legalábbis valamelyik helytartó megbízásából lebonyolított egy helyi népszámlálást. A római államférfiről a történeti feljegyzések alapján azt tudjuk, hogy a Kr. e. 6-ot megelőző időszakban Makedóniá-

Palesztina Jézus születésének időszakában

ban háborúzott, és Kr. e. 6-tól 3-ig valahol Keleten tartózkodott. Minthogy Szíria keleti tartományának számított, éppenséggel Szíria kormányzója, illetve egy részleges jellegű népszámlálás végrehajtója is lehetett az említett időben.

Ha a születés évét pontosan nem is tudjuk megállapítani, Jézus történetisége kétségbevonhatatlan tény: az evangélistákon kívül római és zsidó feljegyzések is említik. Amikor Kr. u. 110 körül Tacitus beszámol arról, hogy Nero császár korában milyen rendszabályokat hoztak a keresztények ellen, kiegészítésként megjegyzi: „Nero ... a legválogatottabb büntetésekkel sújtotta azokat, akiket a sokaság bűneik miatt gyűlölt és krisztusiaknak nevezett. Krisztust, akitől ez a név származik, Tiberius uralkodása alatt Pontius Pilatus helytartó kivégeztette” (Évkönyvek 15,44). – Az ifjabb Plinius, aki Kr. u. 111 és 113 között a kis-ázsiai Bithynia helytartója volt, a következő szavakkal tudósítja Traianus császárt a keresztények magatartásáról: „Azt állítják, hogy egy bizonyos napon napkelte előtt összegyűlnek és himnuszokat énekelnek Krisztusnak, mint egy istennek a tiszteletére; egy kései órában is tartanak összejövetelt, hogy egy ártalmatlan eledelt magukhoz vegyenek.” – A zsidó Josephus Flavius így tesz említést Jézusról: Annás főpap unokája „néhány más férfival együtt a főtanács elé idézett egy embert, név szerint Jakobot, a Krisztusnak nevezett Jézus egyik testvérét”, és mint törvénszegőt megköveztette (A zsidók története 20,9,1).

b) A Messiás születése és gyermekkora a Bibliában

A Jézus születéséről és ifjúkoráról szóló bibliai szövegek nem mai értelemben vett történeti beszámolók, hanem a gyermekségtörténet és az előszó műfajában készült irodalmi alkotások. Ezek a különleges irodalmi formák többnyire eltakarják előlünk a történeti érdeklődés számára fontos adatokat, ugyanakkor rávilágítanak a lényegre: bemutatják, hogy vallási, üdvtörténeti szempontból ki volt a Názáreti Jézus, és üdvösségünk történelmében milyen óriási hordereje volt az ő megjelenésének.

Az evangélium műfajának egyik alcsoportját alkotó gyermekségtörténet olyan elbeszélések láncolata, amelyek a történeti Jézus születését és gyermekkorát költői eszközökkel kiszíneztve írják le annak a keresztény meggyőződésnek igazolásaként, hogy Jézus már anyja méhében, illetve gyermekkorában is az a Messiás volt, akit a halálból való föltámadás által Isten hatalmas Fiával rendelt (vö. Róm 1,4). Ennek a különleges irodalmi formának a főbb jellemzői a következők:

1. A gyermekségtörténet üdvtörténeti szempontból értelmezett történetírás: a Jézus születésére és ifjúkorára vonatkozó hagyományt ószövetségi jövendölések alapján, a húsvéti tapasztalat fényében mutatja be. Szerzőinek eljárásmodja hasonlít az ikonfestők által alkalmazott technikához. Az ikonfestő előbb fehérre fest egy falapot, majd néhány helyen aranylemez helyez rá. Ezt követően festi meg a képet. Így a fény és az arany ragyogása áttetszik a fára festett alakok mögül és közül, megvilágítja, besugározza a természeti világhoz tartozó személyeket és dolgokat, amelyek a képen vannak. A gyermekségtörténetben ehhez hasonlóan sugárzik rá a feltámadt Krisztus dicsőségének fénye a születés és a gyermekkor eseményeire.
2. A gyermekségtörténetben a történelmi események értelmezése, kiszínezése többnyire próféták vagy angyalok ajkára adott szavakkal, illetve olyan irodalmi eszközökkel történik, mint amilyen a nemzetségtábla, a születés-meghirdetés vagy a gyermekkort bemutató epizód. – A nemzetségtábla vagy családfa általában egy családhoz, nemzetséghez vagy törzshöz való tartozás igazolására szolgáló lista. Az ősi nemzetségtáblák nem történeti okmányok, hiszen az ősök vagy a vérségi kötelékek kimutatása nem pontos feljegyzések, ha-

nem törzsi, földrajzi, kereskedelmi stb. kapcsolatok vélelmezése alapján történik. A Ter 10 például a népek és a törzsek eredetét Noé három fiára vezeti vissza. Ez a helyzet a Máté és a Lukács evangélista által bemutatott családfák esetében is (Mt 1, 1-17; Lk 3, 23-38), amelyek mind szerkezetüket, mind a feltüntetett neveket illetően különböznek egymástól: nem történeti bizonyítékok Jézus Dávid családjából való származására, hanem az ősegyház azon hitének irodalmi megfogalmazásai, hogy Jézusban elérkezett az ígért Dávid-ivadék és a királyi Messiás. – A születés-meghirdetés (Mt 1, 18-25; Lk 1, 26-38) ószövetségi mintákra épülő irodalmi alkotás, amelyben Isten, illetve az Ő prófétája vagy angyala bejelenti egy fiúgyermek születését, megadja a gyermek nevét, és röviden jelzi a születendő személy üdv-történeti szerepét (vö. Ter 17; 1 Kir 13; Iz 7). – A gyermekkort bemutató epizód egyik példája a 12 éves Jézusról szóló lukácsi leírásban látható (Lk 2, 41-52). A gyermekkor evangéliumának ez a részlete a felnőtt Jézus vonásait mutatja be a gyermekéveire visszavetített dráma keretében. Megfogalmazása arra az általános emberi igényre vezethető vissza, amely a felnőtt személyiség vonásait már a gyermekben is látni kívánja. Ez az irodalmi forma a Biblián kívüli irodalomban sem ismeretlen: híressé vált személyek köré a népi hagyomány építő jellegű elbeszéléseket, legendákat szőtt, hogy igazolja, a szóban forgó személy már gyermekkorában is kiváló adottságokkal rendelkezett. Josephus Flavius például megemlíti, hogy Sámuel 12 éves korában kezdett prófétálni (A zsidók története 5,10,4).

3. A gyermekségtörténet műfaji szempontból hasonlít a zsidó vallási irodalomból ismert midrásra vagy haggadára. A héber *daras* (keresni, kutatni, vizsgálni, magyarázni) szóról elnevezett midrás az ószövetségi Biblia szövegeinek, illetve eseményeinek prédikációhoz hasonló, építő jellegű magyarázata. A midrás két fajtája: a törvényeket magyarázó *halaka* és a *haggada*. A héber *haggada* (elbeszélés) szó a zsinagógai istentiszteleten, az igehirdetésben és a szentírás-magyarázatban alkalmazott műfajt jelöl, amely az Istenre, a világra, az emberre és a történelemre vonatkozó bibliai kijelentéseket egyszerű, könnyen érthető formában, képnnyelven tolmácsolja. A haggada szerzőjének célja a bibliai tanítás egyszerűvé, érthetővé tétele, és a hallgatók hitre hangolása. E cél érdekében olyan irodalmi kifejezőeszközöket is felhasznál, mint a költői módon alkotott dráma, a monda, a legenda, a csodaelbeszélés, az álombeli jelenés leírása, a párbeszéd, a szójáték vagy a hasonlat. A gyermekségtörténetet nevezhetjük keresztény midrásnak vagy haggadának is, de ügyelnünk kell arra, hogy különleges képnnyelve és költői módon alkotott drámái mögött nem csupán szentírási idézetek, hanem valós történeti tények rejtőznek.

Az evangélium műfajának másik alcsoportját alkotó előszó (gör. *prologosz*; lat. *prologus*) példáját János evangéliumának első fejezetében látjuk (Jn 1, 1-18). Az előszó tulajdonképpen az evangéliumhoz írt bevezetés. A régi görög drámában egy szereplő már az előadás megkezdése előtt ismertette a nézőkkel a dráma alaphelyzetét. Így a nézők kezdettől fogva tisztában voltak mindazzal, amit az előadás szereplői „még nem tudtak”. Ez a tény eleve feszültséget adott a drámának. Ehhez hasonlóan járt el a János-evangélium bevezetőjének szerzője is: drámájának előszava az örökkévalóságban kezdődik, majd valamiféle zenei nyitányhoz hasonlóan megszólaltatja az evangélium alapmotívumait, amelyek viszont már a történelemhez is tartoznak. Ez a nyitány emelkedett hangvételű alkotás, ezért a bibliatudósok egy része keresztény himnusznak tekinti.

1.1 A Messiás születésének értelmezése Máté evangéliumában

A bibliai szövegek a gyermekségtörténet műfaján belül a nemzetségtábla, a születés-meghirdetés és a gyermekkort bemutató epizód irodalmi formájában emlékeznek meg Jézus születésének üdvtörténeti jelentőségéről. Az idézetek Máté evangéliumából származnak. Ezt a görög nyelven írt evangéliumot Kr. u. 80 és 90 között állították össze, valószínűleg Szíriában. Ismeretlen szerzője a Jézusra vonatkozó szóbeli hagyomány mellett szemmel láthatóan felhasználta a korábbi eredetű Márk-evangéliumot és Jézus „mondásainak” (gör. *logion*) gyűjteményét, amelyet feltehetően Máté apostol szerkesztett egybe. Valószínűleg ez a magyarázata annak, hogy az evangélium írójának a 2. századtól kezdve az apostolt tekintették.

1.11 Jézus születése Máté szerint

a) A nemzetségtábla (Mt 1, 1-17)

1 ¹ Jézus Krisztus nemzetségtáblája, aki Dávidnak, Ábrahám fiának a fia. ² Ábrahám nemzette Izsákot; Izsák nemzette Jákobot; Jákob pedig nemzette Júdát és ennek testvéreit; ³ Júda nemzette Fáreszt és Zárát Támártól; Fáresz nemzette Ezront; Ezron nemzette Arámot; ⁴ Arám nemzette Aminádábot; Aminádáb nemzette Nahsont; Nahson nemzette Szálmont; ⁵ Szálmón nemzette Boózt Rábábtól; Boóz nemzette Obedet Rúttól; Obed nemzette Jesszét; Jessze pedig nemzette Dávid királyt. ⁶ Dávid nemzette Salamont Uriás feleségétől; ⁷ Salamon nemzette Roboámot; Roboám nemzette Ábiát; Ábia nemzette Ászát. ⁸ Ásza nemzette Jozafátot; Jozafát nemzette Jórámot; Jórám nemzette Ozíjót; ⁹ Ozíja nemzette Jótámot; Jótám nemzette Ácházt; Ácházt nemzette Hiszkeiját; ¹⁰ Hiszkeija nemzette

Manasszét; Manassze nemzette Ámont; Ámon nemzette Jozíjót; ¹¹ Jozíja pedig nemzette Joakint és ennek testvéreit a Babilonba való áttelepítéskor. ¹² A Babilonba való áttelepítés után Joakin nemzette Salátielt; Salátiel nemzette Zerubbábelt; ¹³ Zerubbábel nemzette Ábiudot; Ábiud nemzette Eljakimot; Eljakim nemzette Ázort; ¹⁴ Ázor nemzette Szádokot; Szádok nemzette Ákimot; Ákim nemzette Eliúdot; ¹⁵ Eliúd nemzette Eleazárt; Eleazár nemzette Mattánt; Mattán nemzette Jákobot. ¹⁶ Jákob pedig nemzette Józsefet. Ő volt a férje Máriának, akitől született Jézus, akit Krisztusnak neveznek. ¹⁷ Az összes nemzedék tehát Ábrahámotól Dávidig tizenhárom nemzedék; Dávidtól a Babilonba való áttelepítésig tizenhárom nemzedék; és a Babilonba való áttelepítéstől Krisztusig tizenhárom nemzedék.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Jézus: a *Iészousz* megnevezés a héber *Jesua* név görög formája. Hosszabb változata a *Jehosua*, azaz Józ sue. Az ószövetségi izraeliták között kedvelt név mindkét alakjában azt jelenti, hogy 'Jahve megszabadít'.

Krisztus: a görög *khrisztosz* szó az arám *mesiha* megfelelője, és a fölkenés olaja által megszentelt személyt, a Fölkentet, a Messiást jelöli. A Jézus név és a Krisztus cím összekapcsolásával a nemzetségtábla alkotója arról a meggyőződéséről tesz tanúságot, hogy Jézus azonos az ószövetségi várakozások Messiasával.

nemzetségtáblája: nem levéltári okmány, hanem sajátos irodalmi műfajban készült alkotás valamilyen személy örökös mivoltának igazolására vagy valamiféle vallási igazság szimbolikus bemutatására. Az Ószövetség nemzetségtáblái például (Ter 1-11.) felsorolják Ádám leszármazottait egészen Ábrahámig: jelképesen azt tanítják, hogy az izraelita nép ősatyja a

világot teremtő Istentől kapta meghívását.

Dávidnak: a Nátán-féle jövendölés szerint (2 Sám 7, 12-14) a Messiás Dávid utóda, azaz tág értelemben vett „fia”.

Ábrahám fiának a fia: az Ószövetségben Ábrahám azt az ígéretet kapja Istentől, hogy az ő utódjában nyernek áldást a föld népei (Ter 22,18). Ezért az izraeliták Dávidot is, és a Messiást is Ábrahám „fiának” tartották.

nemzetle: a kifejezés elsősorban a jogok áthagyományozására utal. A szerző azt hangsúlyozza, hogy a nemzett személy a nemző jogutódja, azaz a nemzőnek adott isteni ígéretek örököse.

Támár ... Ráhab ... Rút ... Uriás felesége: a négy női név szokatlan jelenség a nemzetségtáblán, mert a zsidó gyakorlat a jogutódlást kizárólag férfiúi ágon mutatta ki. Emellett szerepeltetésük azért is meglepő, mert életvitelük és idegen származásuk miatt „érdemtelenül” vesznek részt az isteni tervben, azaz a dávidi vonal folyamatosságának biztosításában: az említett személyek ugyanis nem izraelita származásúak, és Rútot leszámítva bűnös életet éltek (vö. Ter 38; Józ 2; 2 Sám 11). Az evangélista valószínűleg azt akarja hangsúlyozni, hogy Isten nem a szűk látókörű emberi megfontolásokat követve cselekszik, hanem tetszése szerint osztja ajándékait, miként ezt majd Mária esetében is látjuk, akinek messiási anyasága kizárólag Isten ajándéka.

József: Jézus nevelőapja. Nevének jelentését (adjon az Isten) a népies szómagyarázat a 'hozzáad', 'szaporít' ígére vezeti vissza (vö. Ter 30,24).

Mária: Jézus anyja. Nevét az arám *Marjam* (úrnő, kiválóság), illetve a héber *Mirjam* (tenger-csepp) szavakból eredeztetik. A Tenger Csillaga (lat. *stella maris*) megnevezés, amellyel később a keresztények Máriát illetik, valószínűleg a tenger-csepp latin megfelelőjének (*stilla maris*) elírásából származik.

tizennégy nemzedék: a tizennégy szent szám, mert a tökéletességet kifejező hétnek a kétszerese. A családfa képlete: $3 \cdot (2 \cdot 7) = 42$ nemzedék. Mivel a héber betűk számértéke alapján Dávid neve tizennégyet tesz ki (DVD = $4 + 6 + 4 = 14$), a mesterségesen alkotott nemzetségtáblával az evangélista feltehetően azt akarja kifejezni, hogy Jézusban beteljesedett ($3 \cdot 14$) a Dávidnak (14) tett ígéret.

b) Jézus születésének meghirdetése (Mt 1, 18-25)

1¹⁸ Jézus Krisztus születése pedig így történt: Anyja, Mária el volt jegyezve Józseffel. Mielőtt egybekeltek volna, kitűnt, hogy méhében fogant a Szentlélektől. 19 József pedig, a férje, igaz ember lévén, nem akarta őt hírbe hozni, ezért elhatározta, hogy titokban bocsátja el. 20 Amikor ezeket forgatta szívében, íme, az Úr angyala álmában megjelent neki, és így szólt: »József, Dávid fia, ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát, mert ami őbenne fogantatott, a Szentlélektől van. 21 Fiút fog szülni, és a Jézus nevet adod neki, mert ő szabadítja meg népét bűneitől.« 22 Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék az Úr szava, amit a próféta által mondott: 23 »Íme, a szűz méhében fogant és fiút szül, és a nevét Emmánuelnek fogják hívni.« Ez azt jelenti: Veliünk az Isten. 24 József pedig fölkelte álmából és úgy tett, amint az Úr angyala megparancsolta neki.

Magához vette feleségét, ²⁵ de nem ismerte meg őt, amíg az meg nem szülte a fiút; és a Jézus nevet adta neki.

Jézus születése (miniatúra, 1175)

A fontosabb kifejezések magyarázata:

el volt jegyezve: a zsidó törvények szerint az eljegyzést a házasság előtt általában egy évvel kötötték, két tanú jelenlétében. Ezzel létrejött a házassági szerződés, ami azt jelentette, hogy a jegyesség időszaka alatt született gyermek már törvényesnek számított. A szerződés a házasságkötési szertartással vált teljessé, amikor a férfi házába fogadta jegyesét.

fogant a Szentlélektől: az izraelita vallási hagyomány szerint Isten közreműködik az általa kiválasztott személyek születésében (vö. Izsák: Ter 18, 11-14; Sámuel: 1 Sám 1, 4-20). A Szentlélek azonos azzal, akit az ószövetségi Biblia Isten lelkének nevez. Ő az emberi élet forrása (Ez 37, 1-14; Jób 27,3; Iz 42,5), aki tevékenyen jelen van a teremtés művében (Ter 1,2). Máté e teremtettség konkrét és különleges esetére utal. A „méhében fogant a Szentlélektől” állításnak nem könnyű megragadni a pontos jelentését, nehéz megállapítani, hogy az evangélista mire gondolt. Pál apostol például azt mondja, hogy Izsák is a Lélek és nem a test szerint született (Gal 4,29).

József ... igaz ember lévén: József nem azért igaz, mert a Törvényhez igazodik, hiszen a vallási törvény előírása szerint fel kellene jelentenie Máriát. Ő abban az értelemben igaz, hogy jámbor, egyenes, istenfélő emberként a számára felfoghatatlan helyzetben csendesen visszahúzódik, mert nem akarja keresztezni Isten terveit.

az Úr angyala: a születés-meghirdetés, illetve az Úr angyala-álom irodalmi műfajának eleme. Az angyal (gör. *angelosz*: küldött, hírnök, követ) szerepe az isteni üzenet magyarázata, tolmácsolása.

álmában: az álom az Ószövetségben irodalmi műfaj, amely isteni kinyilatkoztatást tartalmaz (vö. Ábrám álmával: Ter 15,12-től).

ő szabadítja meg népét: a Jézus név magyarázatával az evangélista a Messiás megváltói küldetésére utal.

a próféta által mondott: a Kr. e. 8. századi Izajás prófétáról van szó, aki a kettészakadt királyság déli részén, Júdában élt és tevékenykedett.

a szűz: Máté az Iz 7,14 jövendölését idézi az Ószövetség görög szövege (LXX) alapján. Ez a fordítás a héber *almah* (fiatal lány) kifejezést a *parthenosz* (szűz) szóval adja vissza. Nem szabad elfelednünk, hogy a Biblia nem természettudományos mű, kifejezései, fogalmai elsősorban vallási jelentést hordoznak. Ez a helyzet a „szűz” szó esetében is, amely rokon értelmű a szív tisztasága, a szentség vagy az Isten iránti hűség kifejezéseivel. Jahve szentsége és oltalmazó jelenléte miatt a próféták időnként egész Izraelt „szűznek” nevezik (vö. Jer 18,13; Siralm 1,15; Ám 5,2 stb.). Pál apostol „tisztá szűzként”, azaz hűséges és Istenhez osztatlan szívvel ragaszkodó emberekként akarja Krisztushoz vezetni a korintusi keresztényeket (2 Kor 11,2), akiknek többsége nyilvánvalóan házasságban élt.

nem ismerte meg: a ‘megismerni’ kifejezés a héber nyelvben és a LXX-ban gyakran a házastársi egyesülést is jelenti.

c) A bölcsék látogatása (Mt 2, 1-12)

2 ¹ Amikor Heródes király napjaiban Jézus megszületett a júdeai Betlehemben, íme, napkeletről bölcsék érkeztek Jeruzsálembe, ² és megkérdezték: »Hol van a zsidók most született királya? Mert láttuk csillagát felkelteiben, és eljöttünk, hogy bódoljunk neki.« ³ Amikor Heródes király meghallotta ezt,

nyugtalanság fogta el, és vele együtt egész Jeruzsálemet. ⁴ Azután összegyűjtötte a nép minden főpapját és írástudóját, és tudakozódott tőlük, hogy hol kell megszületnie a Krisztusnak. ⁵ Azok ezt felelték neki: »A júdeai Betlehemben, mert így van megírva a próféta által: ⁶ 'És te Betlehem, Júda földje, semmi-

képp sem vagy a legkisebb Júda fejedelmi városai között, mert belőled támad majd a fejedelem, aki pásztora lesz népemnek, Izraelnek.»⁷ Akkor Heródes titokban magához hívta a bölcseket, és pontosan megtudakolta tőlük a csillag megjelenésének idejét.⁸ Azután elküldte őket Betlehembe ezekkel a szavakkal: »Menjete, tudakozódjatok pontosan a gyermek felől, és amikor megtaláltátok, jelentsétek nekem, hogy én is elmenjek és hódoljak neki.«⁹ Azok pedig, miután megballgatták a királyt, elmentek.

És íme, a csillag, amelyet felkeltében láttak, előttük haladt, majd mentében megállt fent, ahol a kisgyermek volt.¹⁰ Mikor a csillagot meglátták, örövendeni kezdtek igen nagy örömmel.¹¹ Azután bementek a házba. Meglátták a kisgyermeket anyjával, Máriával, és a földre borulva hódoltak neki. Majd felhitták kincsesládáikat és adományokat ajánlottak föl neki, aranyat, tömjént és mirbát.¹² Mivel álmukban intést kaptak, hogy ne menjenek vissza Heródeshez, más úton tértek vissza országukba.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Heródes király: Nagy Heródesről van szó, aki Kr. e. 37-től Kr. e. 4-ig uralkodott.

bölcsek: Hérodotosz (Kr. e. 5. sz.) szerint a bölcsek vagy mágusok eredetileg a papi kaszt tagjai voltak a médek birodalmában. Máté csillagjósokat ért a kifejezésen. Azt a feltevést, amely szerint hárman voltak, Órigenész (Kr. u. 3. sz.) az általuk hozott három ajándékra alapozta. Királynak először a Kr. u. 6. században nevezték őket, a Gáspár, Menyhért, Boldizsár neveket pedig csak a Kr. u. 9. században kapták.

A királyok az útmutató csillagot jelentő angyal – oszlop fő a 12. sz.-ból

láttuk csillagát: a pusztai vándorlás időszakára visszanyúló messiási jövődőlés szerint „csillag támad Jákobból és királyi pálca kél fel Izraelből” (Szám 24,17). A gyermekésgtörténetben a csillag jelkép: arra utal, hogy Jézus a megjövendőlt Messiás. – A jelkép használatának alapjául szolgálhatott valamiféle természeti tűnemény is: a régi egyházatyák üstökössre gondoltak, J. Kepler († 1630) pedig a

Jupiter és a Szaturnusz együttállásának jelenségére, amely Kr. e. 7-ben háromszor is látható volt. Ám egyetlen égitest sem viselkedik úgy, ahogyan ezt a betlehemi csillagról Máté állítja. *és vele együtt egész Jeruzsálemet:* a keresztény haggada szerzője Jézus születésének idejére vetíti vissza azt a nyugtalanságot és riadalmat, amelyet a felnőtt Jézus keltett a korabeli zsidóság vezetőiben.

a nép minden ... írástudóját: az írástudók a mózesi Törvény értelmezésében jártas emberek, akik hivatalból foglalkoztak az ószövetségi Biblia (az Írások) magyarázatával.

a júdeai Betlehemben: Betlehem kánaáni település Jeruzsálemtől délre. Mivel ez a városka volt Efrata altörzsének székhelye, idővel a Betlehem és az Efrata név egyenértékűvé vált. Dávid király is innen származott. A Biblia nem jövődölte meg egyértelműen, hogy a Messiás Betlehemben fog születni. Jézust kortársai mindig názáretinek tartották (vö. Mt 2,23; Mk 1,24; 10,47; Lk 4,34; Jn 1,45 stb.). Máté azonban – abból kiindulva, hogy a Messiás Dávid fia – logikusnak találja azt a következtetést, miszerint a Messiásnak Betlehemből kell származnia. Ezért a Kr. e. 8. században működő Mikeás próféta jövődölését (Mik 5, 1.3) átalakítja, és így igazolja Jézus betlehemi születését.

bementek a házba: míg Lukács a jászol említésével Jézus születésének szegényes körülményeit hangsúlyozza (Lk 2,7), Máté házról beszél, és szinte uralkodónak láttatja a Messiást, aki trónon ülve fogadja a népek hódolatát (vö. Zsolt 72, 10-15; Iz 60,5).

a földre borulva hódoltak neki: a leborulás az isteneket és az istenített királyokat megillető hódolat jele. Az evangélista azt a tiszteletet vetíti vissza Jézus gyermekkorára, amellyel az egyház a feltámadt Krisztust övezi.

aranyat, tömjént és mirhát: az ajándékok a Messiás királyi volta utalnak (1 Kir 10, 2; Zsolt 72, 10-11; Iz 60,6).

d) Az egyiptomi menekülés (Mt 2, 13-23)

2¹³ Miután ők elvonultak, íme, az Úr angyala megjelent Józsefnek álmban és így szólt: »Kelj föl, vedd magad mellé a gyermeket és anyját, és menekülj Egyiptomba! Maradj ott, amíg nem szólok neked! Heródes ugyanis keresni fogja a kisgyermeket, hogy megölje őt.«¹⁴ Erre ő fölkel, éjjel maga mellé vette a gyermeket és anyját, és eltávozott Egyiptomba.¹⁵ Ott volt Heródes haláláig, hogy beteljesedjék az Úr szava, amit a próféta által mondott: »Egyiptomból hívtam ki fiamat.«¹⁶ Akkor Heródes, látva, hogy kijátszották a bölcsek, nagy haragra lobbant, és embereit elküldve megölette az összes fiúgyermeket Betlehemben és annak egész környékén kétévestől lefelé, annak az időnek megfelelően, amelyet megtudakolt a bölcsektől.¹⁷ Így beteljesedett az íge, amit Jeremiás próféta

mondott: ¹⁸ Hang ballatszik Rámában, nagy sírás és jajgatás: Ráchel siratja fiait, és nem akar vigasztalódni, mert nincsenek többé.¹⁹ Amikor Heródes bevégezte életét, íme, az Úr angyala megjelent álmban Józsefnek Egyiptomban²⁰ és így szólt: »Kelj föl, vedd magad mellé a kisgyermeket és anyját, és menj Izrael földjére. Meghaltak ugyanis, akik a gyermek életére törtek.«²¹ Ő fölkel, maga mellé vette a kisgyermeket és annak anyját, és bement Izrael földjére.²² Mivel meghallotta, hogy Arkelausz uralkodik Júdeában apja, Heródes helyett, félt odamenni. Miután álmban intést kapott, eltávozott Galilea vidékeire.²³ Odaérve egy Názáretnek nevezett városban telepedett le, hogy így beteljesedjék, amit a próféták mondtak: »Názáretinek fogják hívni.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

menekülj Egyiptomba: Egyiptom Jézus születésének idején római provincia volt, ahol számos zsidó telepés élt. Korábban is sokszor volt menedékhely: a hagyomány szerint Ábrahám és Jákob is ide menekült az éhínség elől.

amit a próféta által mondott: Ózeás próféta a Kr. e. 8. században az Egyiptomból való kivonulás eseményét felidézve Isten ajkára adja a következő szavakat: „Mikor még gyermek volt Izrael, akkor szerettem meg őt, és Egyiptomból hívtam ki az én fiamat” (Óz 11,1). Ha a leírás műfaját figyelembe vesszük, arra kell gondolnunk, hogy a gyermekségtörténet szerzője párhuzamot von a régi Izrael és a Jézus által képviselt új Izrael sorsa között. Máté azt hangsúlyozza, hogy Isten ugyanolyan szeretettel óvja Jézust már gyermekkorától fogva, mint amilyen szeretettel őrködött ószövetségi választott népének sorsa fölött.

megölette az összes fiúgyermeket: valószínű, hogy a leírás szerzője ószövetségi midrás alapján Jézus gyermekkorára visszavetített történet keretében mutatja be mindazokat az üldöztetéseket, amelyeket a felnőtt Jézusnak, majd kibontakozó egyházának kellett elszenvednie. Azt akarja igazolni, hogy ez az üldözött Messiás azonos azzal a gyermekkel, aki Betlehemben Heródes királysága alatt született. A szóban forgó ószövetségi midrás Mózes személyéhez kapcsolódik. Josephus Flavius leírása szerint egy írástudó figyelmezteti a fáraót a zsidó szabadító születésére. A fáraó elrendeli valamennyi újszülött zsidó fiúgyermek megölését. Mózes apja álmot lát, amelyben Isten megígéri segítségét, és a gyermek valóban megmenekül (A zsidók története 2,9,2). A leírás műfajától eltekintve a Jézussal kapcsolatos midrás háttérben konkrét történeti esemény is rejtőzhet. Hiszen egy olyan kegyetlen és hatalmát féltő uralkodónak, amilyen Heródes volt, nem jelenthetett gondot, hogy néhány tucatnyi zsidó gyermeket kardélre hányasson egy jelentéktelen zsidó településen.

hang hallatszik Rámában: Ráma eredetileg a Jeruzsálemtől északra vezető út mentén fekvő helység. A hagyomány szerint itt volt az ószövetségi József és Benjamin anyjának (Ter 30, 22-24; 35, 16-18), Ráchelnek a sírja. Egyike azoknak a településeknek, ahol Kr. e. 586-ban a Babilonba hurcolt foglyokat összegyűjtötték. A száműzetésbe vitt „fiat” sirató ósanya alakját korábban költői módon már Jeremiás próféta is felidézte a babiloni száműzetés kezdete előtt. A gyermekségtörténet szerzője Rámát a kései hagyomány alapján Betlehemmel azonosítja, és újra emlékeztetbe idézi Ráchel alakját, aki képzeletben ugyanúgy siratja betlehemi utódait, mint annak idején a száműzetésbe hurcolt gyermekeit.

meghaltak: mivel a leírás szerint csak Heródes üldözi a gyermek Jézust, a többes számú állítvány nyilvánvalóvá teszi, hogy az elbeszélés irodalmi szempontból a Kivonulás könyvének egyik részletét utánozza: miután a fáraó elől a pusztába menekülő Mózes Istentől megbízást kap arra, hogy Izrael fiait kivezesse Egyiptomból (Kiv 3,10), az Úr így bátorítja őt: „Menj, térj vissza Egyiptomba, mert meghaltak mindazok, akik életedre törtek!” (Kiv 4,19).

Arkelausz uralkodik: Nagy Heródes halála előtt felosztotta birodalmát fiai között: a kegyetlen ember hírében álló Arkelausz kapta Júdeát, Szamariát és Idumeát, Antipász Galileát és Pereát, Fülöp pedig az északi tartományokat.

félt odamenni: a szövegből kiderül, hogy József eredetileg Betlehembe akart visszamenni, s csak a politikai helyzet késztette arra, hogy Galilea területére, Názáretbe költözzön. Máté tehát – ellentétben Lukáccsal – nem állítja, hogy Mária és József eredetileg Názáretben lakott. A két gyermekségtörténet közti eltérés megnyugtató módon csak úgy magyarázható, ha figyelembe vesszük a leírások műfaját.

amit a próféták mondtak: az Ószövetségben nincs nyoma olyan próféciaának, amely a Messiást kifejezetten názáretinek nevezné. Kétségtelen azonban, hogy Jézust názáretinek tartották (vö. pl. Jn 1,46). Máté valószínűleg Izajás messiási jóvendölésére gondol: „Vessző kél majd Jessze törzsökéből, és hajtás (héb. *never*) sarjad gyökereiből” (Iz 11,1). Názáret héber neve *Naveret*, amelyből a szójátékot és a népies szófejtést kedvelő evangélista kihallja a Messiásra utaló „hajtás” megnevezést és a Názáret nevet is.

1. 12 A szövegek értelmezése

A nemzetségtábla értelmezésekor fel kell figyelni arra, hogy a nevek jegyzéke pontatlan, megközelítő jellegű, és eltér a Lukács-evangéliumban megadott névsortól (Lk 3, 23-38): nem egyeznek az említett nevekben, a nemzedékek számában, és még József apja is más-más néven szerepel a két felsorolásban. – Az ellentmondás feloldható, ha figyelembe vesszük, hogy a nemzetségtábla különleges irodalmi műfajú alkotás, melynek szerzője törzsi, földrajzi és kereskedelmi kapcsolatok vélelmezése alapján szemléletesen próbálja igazolni valamilyen történeti személy küldetésének hiteles voltát. Az 1. század utolsó harmadában író evangélista a mesterségesen alkotott családfával azt a meggyőződését fejezi ki, hogy az Ábrahámnak és a Dávidnak szóló ígéretek – nem vérségi és örökösödési jogon, hanem szabad isteni választás alapján – abban a Jézusban váltak valóra, aki Heródes király uralkodása alatt született. Jézus nem azért Ábrahám leszármazottja és Dávid fia, mert ősei pontosan nyomon követhetők Ábrahámgig, vagy mert királyi vér folyik az ereiben, hanem azért, mert az isteni gondviselés Ábrahám utódává, Dávid fiává, azaz Izrael Messiásává tette.

A Jézus születését meghirdető szöveg értelmezésében problémát okozhat az a tény, hogy Máté és Lukács beszámolója lényegesen eltér egymástól. Ám ez a nehézség kiküszöbölhető, ha figyelembe vesszük, hogy a részletet a születés-meghirdetés irodalmi műfajában írták,

és azt a keresztény felfogást tükrözi, amely szerint Jézus az a gyermek, akiről Izajás így jövendölt: „Íme, a szűz fogan, és fiút szül, s nevét Emmánuelnek fogja hívni” (Iz 7,14). Bár a leírás látszólag Máriáról és fia születésének körülményeiről beszél, voltaképp a keresztényeknek azt a meggyőződését hangsúlyozza, hogy Jézusban teljesedett be Izajás messiási jövendölése, mert ő valóban Emmánuel, azaz a ‘velünk lévő Isten’. A részlet szerzője szemmel láthatóan feltételezi Mária biológiai szüzességét, de ezzel is azt akarja kiemelni, hogy Jézus fogantatásától kezdve az a gyermek, akiben később felismerték az Isten Fiát. Az elbeszélés irodalmi szempontból ószövetségi mintákra (vö. Izsák: Ter 17, 15-22; Sámson: Bír 13, 2-5; Sámuel: 1 Sám 1, 4-20), illetve olyan Úr angyala-jelenések leírására támaszkodik, amelyek üdvtörténeti szempontból fontos személyek Isten általi kiválasztásáról szólnak (vö. Mózes: Kiv 3; Gedeon: Bír 6).

A bölcsek érkezését megörökítő bibliai részletben fellelhető, történeti szempontból valószínűtlen elemek (a Messiás nyilvános működése előtti időszakban távoli földről érkező pogányok királyi Messiásként köszöntenek egy újszülött zsidó gyermeket; Jézus szerény körülmények között születik, ennek ellenére Heródest „és vele egész Jeruzsálemet” nyugtalanság fogja el miatta; a csillag viselkedését csillagászati és optikai szempontból lehetetlen megmagyarázni) alkalmazása műfaji jellemző: a leírás ugyanis keresztény midrás vagy gyermekkort bemutató epizód, amelyet a Jézus feltámadása utáni időszakban állítottak össze. Szerzője a gyermekkorba visszavetített történet keretében azt a keresztény meggyőződést hirdeti, hogy Jézus a Bálám jövendölésében (Szám 24,17) szereplő Csillag, vagyis az a Messiás, akit a Betlehembben született Dávid királynak tett isteni ígéret alapján Dávid fiának mondanak. Az első húsvét után visszamenőleg övezi Jézust azzal a dicsőítéssel, amellyel az emberek (a családtagokat is beleértve) születése pillanatában még nem adózhattak neki. A keletről érkező bölcsek a pogányság képviselőiként azt a történeti tényt szimbolizálják, hogy Jézus feltámadása után a pogányok közül is sokan keresztény hitre tértek. A jelenet megfogalmazásában a szerzőt irodalmi szempontból valószínűleg a Sába királynőjének Salamon királynál tett látogatása ihlette (vö. 1 Kir 10, 1-13), de elképzelhető, hogy Második Izajás jövendölését is szem előtt tartotta, aki ezt ígéri a Messiást befogadó Jeruzsálemnek: „Nemzetek jönnek majd világosságodhoz, és királyok felragyogó fényedhez ... Tevék áradata borít el téged, Mádián és Éfa dromedárjai, mindnyájan Sábából jönnek; aranyat és tömjént hoznak, és az Úr dicső tetteit hirdetik” (Iz 60, 3.6).

Menekülés Egyiptomba – 13. sz.-i miniatúra

Az Egyiptomba menekülés és az onnan való visszatérés leírása történeti szempontból nem tartalmaz olyan valószínűtlen elemeket, mint a bölcsek érkezését megörökítő beszámoló. Ám ha figyelembe vesszük az elbeszélés jelképeit és műfaji sajátosságait, ezt is keresztény midrásnak, illetve gyermekkort bemutató epizódnak kell tekintenünk. Sok nép vallási mondvilágában megtalálható az a motívum, amely szerint az isteni küldöttet a gonosz uralkodó üldözőbe veszi. Valószínű azonban, hogy a leírás szerzőjére irodalmi szempontból inkább ószövetségi szövegek (Kiv 1,8 - 2,10) és a Mózesrel kapcsos-

latos midrások hatottak: Mózes és Jézus életművét párhuzamba állítva azt hirdeti, hogy a gyermek Messiás a születése pillanatától fogva azonos azzal a Jézussal, aki új Mózesként üldözések közepette kivezette népét a bűn rabságából. A leírásban Heródes alakja a fáraó-éra emlékeztet, Egyiptom a bűn szolgátságát, a hazatérés pedig a bűn állapotából való megszabadulást, „az új kivonulást” jelképezi. A betlehemi gyermekek meggyilkolása arra az üldöztetésre utal, amelyet Jézusnak, illetve követőinek az evangélium keletkezésének idejéig el kellett szenvedniük.

1. 13 A Messiás születésének jelentése életedben

A nemzetségtábla szerzője a Dávid fiának mondott Messiás ősei között nem csupán zsidókat, hanem pogányokat is megemlít, és olyan személyeket is, akikről köztudott volt, hogy súlyos bűnöket követtek el. – Gyarló emberként adj hálát Jézusnak, hogy nem szégyelli az Istentől eltávolodott, bűnös emberekből álló „rokonságát” sem!

A Jézus születésének meghirdetését tartalmazó bibliai részletből kiderül, hogy ő az Emmánuel, azaz a velünk lévő Isten. – Amikor elhagyottnak és nagyon magányosnak érzed magad, gondolj arra, hogy Jézus mindig veled van!

A bölcsek látogatását bemutató keresztény midrásban a csillag a Messiás jelenvalóságát jelképezi. – Ha bűneid miatt sötétség borul a lelkedre, ne ess kétségbe, hanem imádkozz, és figyelj a „csillag” feltűnésére, azaz a feléd közeledő Jézus jelenlétére!

Az egyiptomi menekülésről szóló leírás a jelképek nyelvén azt tanítja, hogy a bűntelen Messiásnak először meg kellett tapasztalnia a bűn rabságában élők nyomorúságát, hogy aztán kiszabadíthassa az egész emberiséget az áteredő bűn szolgátságából, és új Mózesként vezethesse a hozzá csatlakozókat az Ígéret földje, azaz a mennyország felé. – Töltsön el örömmel az a tudat, hogy Jézust követve te is a „kivonulók” között vagy, és a mennyországba vezető úton haladsz!

1.2 A Messiás születése és gyermekkora Lukács szerint

A fejezetben található bibliai szövegek a születés-meghirdetés és a gyermekkort bemutató epizódok irodalmi műfajában értelmezik a Messiás születését. Az idézetek Lukács evangéliumából származnak. Ezt a görög nyelvű irodalmi alkotást Kr. u. 80 és 85 között állították össze, valószínűleg a szíriai Antióchiában. Bár a bevezető rész (Lk 1, 1-4) a szerző történeti érdeklődéséről árulkodik, ezt a művet sem tekinthetjük mai értelemben vett történelmi beszámolóknak. Műfaja evangélium. Szerzőjét a korai keresztény hagyomány Lukácsban, Pál apostol kísérelőjében jelölte meg (vö. Kol 4,14; 2 Tim 4,11; Filem 24).

1.21 A Lukács-féle gyermekségtörténet

a) Jézus születésének hírüladása (Lk 1, 26-38)

1²⁶ Isten pedig a hatodik hónapban elküldte Gábríel angyalt Galílea városába, amelynek Názáret a neve, 27 egy szűzhöz, aki el volt jegyezve egy férfival. A neve József volt, Dávid házából, a szűz neve meg Mária. 28 Bement hozzá az angyal, és így szólt: »Üdvözlégy, kegyelemmel teljes, az Úr van teveled.« 29 Őt zavarba ejtette ez a beszéd, és elgondolkodott, hogy miféle köszöntés ez. 30 Az angyal pedig folytatta: »Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. 31 Íme, méhedben fogansz és fiút szülsz, és Jézusnak fogod nevezni. 32 Nagy lesz ő, a Magasságbeli Fiának fogják hívni; az Úr Isten neki adja atyjának, Dávid-

nak trónját, 33 és uralkodni fog Jákob házában mindörökké, és királyságának nem lesz vége.« 34 Mária erre így szólt az angyalhoz: »Miképpen lesz ez, hiszen férfit nem ismerlek?« 35 Az angyal ezt felelte neki: »A Szentlélek száll rád, és a Magasságbeli ereje megáldja téged; s ezért a Szentet, aki tőled születik, Isten Fiának fogják hívni. 36 Íme, Erzsébet, a te rokonod is fiat fogant öregségében, és már a hatodik hónapban van, ő, akit magtalannak hívtak, 37 mert Istennek semmi sem lehetetlen.« 38 Mária erre így szólt: »Íme, az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint.« És eltávozott tőle az angyal.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a hatodik hónapban: az elbeszélés szorosan kapcsolódik az előző részhez, amelyben az angyal Erzsébetnek, Mária rokonának hirdeti meg Keresztelő János születését, akit a keresztény közösség a Messiás előfutárának nevezett. A hatodik hónap időmegjelölés tehát Erzsébet terhességének hatodik hónapjára utal. – A leírás szerzője Dániel jövődölésének számszimbolikáját követi. A Dán 9, 24-27 szerint hetven hét, azaz 490 szimbolikus értékű nap elteltével érkezik el Jeruzsálembe az örök igazság, amikor fölkenik a Szentek Szentjét. E jövődölés valóra válásának kezdetét az evangélista Keresztelő János fogantatásában látja, végső beteljesülését pedig Jézus templomi bemutatásában. Erzsébet terhességének első 180 napja, azaz a „hatodik hónap” után kezdődik Mária terhességének 270 napja. Ezt követi a fiúgyermeket szülő asszony tisztulásának 40 napja (vö. Lev 12). E számszimbolika szerint tehát János fogantatását és Jézus templomi bemutatását 490 nap választja el egymástól.

Gábríel (héb. *Gabriel*): a név jelentése: Isten embere, Isten erősnek bizonyult.

angyalt: a születés-meghirdetés irodalmi műfajának eleme, amely jelzi, hogy a küszöbönálló esemény Isten műve, és értelmezése kinyilatkoztatás.

Galílea: a héber *galil* (kör, terület) szó görögös változata. Eredetileg a Jordántól nyugatra eső hegyvidék északi részének neve. A makkabeusi időkben Palesztina egyik tartománya volt.

Názáret: bár Lukács városnak nevezi, csak egy kicsiny falu Galileában. Az Ószövetség sehol sem említi e jelentéktelen települést.

szűzhöz: a magyar kifejezés görög (*parthenosz*) és héber (*almah, betulah*) megfelelői fiatal nőt, férjhez nem ment, de házasságra érett leányt, szüzet jelentenek. Miként Máté leírásában, itt is a szó vallási értelmezésén van a hangsúly: Mária elsősorban azért szűz, mert Isten Fiának anyja; szeplőtelen, mert Izrael Szentje különleges módon jelen van életében. Ilyen értelemben szent és szeplőtelen az egyház is (vö. Ef 5,27; Kol 1,22). – Megjegyezzük, hogy a biológiai értelemben vett szüzesség, amelyet a leírás szerzője feltételez, de nem hangsúlyoz, önmagában véve nem bizonyítaná Jézus isteni mivoltát. Az ókorban gyakori volt ez az irodalmi motívum, a legendák számos hasonló személyt ismernek, szűztől született például Krisna, Buddha, Tüanai Apollóniosz vagy Nagy Sándor is.

József ... Dávid házából: Nátán jövendölése szerint a Messiás Dávid király családjából fog származni (vö. 2 Sám 7,12). Ennek tudatában Lukács – a Máté-féle nemzetségtábla szerzőjéhez hasonlóan – összekapcsolja József személyét Dávid házával.

üdvözlégy ... az Úr van teveled: a száműzetés után a próféták hasonló szavakkal köszöntik és szólítják örvendezésre a végső idők Istenhez hűséges közösségét, amely befogadja a királyi Messiást (vö. Szof 3, 14-17; Zak 9,9). Ezt a Sion leányának is nevezett közösséget az evangélista szerint Mária képviseli.

fogsánsz és fiút szűlősz: az angyal az ószövetségi születés-meghirdetések szavainak felidézésével (vö. Ter 16,11; 17,19; Iz 7,14) arra ad magyarázatot, hogy milyen módon van Máriával az Úr.

a Magasságbeli Fiának: az Ószövetség a Magasságbeli, azaz Isten fiának mondja mindazokat, akik bensőséges kapcsolatban vannak Jahvéval. Isten fia például a király (Zsolt 2,7), a választott nép (Bölcs 18,13), de elsősorban a Messiás. Jézusban a 2 Sám 7, 12-16 ígérete teljesedik be.

az Úr Isten neki adja ... Dávidnak trónját: az ószövetségi hagyomány szerint (2 Sám 7,12; 1 Krón 22,9-től; Zsolt 89,36-tól; Iz 9,6; Dán 7,14; Mik 4,7) a Messiás Dávid házából származik majd, és birtokolni fogja az országot, amely elsősorban nem e világi királyság lesz, hanem lelki, szellemi birodalom az új Izrael népének körében. Az országot Jézus nem vér szerinti leszármazás alapján öröklí, hanem Isten adja neki.

miképpen ... hiszen férfit nem ismerek?: a kérdés arra utal, hogy Mária még nem gondol a közeljövőben házasságra és együttélésre Józseffal.

a Szentlélek száll rád ... ereje megármányékoz: a két ige az Ószövetségben Isten Lelkének teremő (Ter 1,2; Iz 32,15) és megszentelő (Kiv 40,35; 1 Kir 8, 10-11) jelenlétére utal. A kifejezések azt jelzik, hogy Jézus fogantatásában Isten különleges módon gyakorolja teremő, megszentelő hatalmát, és ezért fogják a születendő gyermeket Isten Fiának, illetve Szentnek hívni.

legyen nekem a te igéd szerint: Lukács a hívő ember ősmintájaként mutatja be Máriát, aki bizalommal aláveti magát Isten titokzatos akaratának.

b) Jézus születése (Lk 2, 1-7)

2 ¹ Történt pedig azokban a napokban: Rendelet ment ki Augustus császártól, hogy írássék össze az egész földkerekség. ² Ez az első összeírás akkor történt, amikor Szíriát Quirínus kormányozta. ³ El is ment mindenki, hogy összeírják, mindenki a maga városába. ⁴ Fölment tehát József is Galileából, Názáret városából Júdeába, Dávid városába, amelyet Bet-

lehemnek hívnak, mert Dávid házából és nemzetségtáblából való volt, ⁵ hogy összeírják Máriával, eljegyzett feleségével, aki áldott állapotban volt. ⁶ Amikor ott voltak, eljött az ideje, hogy szűljön, ⁷ és megszülette elsőszülött fiát. Pólyába takarta és jászolba fektette, mert nem kaptak helyet a szálláson.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

írassék össze az egész földkerekség: a gyermekségtörténet szerzője történelmi keretbe akarja illeszteni elbeszélését, de utalásai homályosak és pontatlanok. Az úgynevezett ankarai felirat szerint Augustus császár három alkalommal (Kr. e. 29-ben, 8-ban és Kr. u. 14-ben) számoltatta össze a római polgárokat („az egész földkerekséget”).

Az ankarai felirat (Ankara, Roma-Augustus-templom)

mindenki a maga városába: a megjegyzésből kiviláglik, hogy a szerző költői módon dolgozza fel Jézus betlehemi születésének hagyományát. A származási helyre való visszatérés ugyanis csak azokat kötelezte, akik ott ingatlannal rendelkeztek. Ezt azonban Mária és József esetében nem feltételezhetjük (vö. Lk 2,7).

amelyet Betlehemnek hívnak: Betlehem kicsiny település Jeruzsálemtől délre. Innen származott Dávid király, s ezért „Dávid városának” is nevezték.

Dávid házából és nemzetségéből: a ház és a nemzetség említésével a szerző Mátéhoz hasonlóan azt akarja hangsúlyozni, hogy Jézus Dávid családjából származott. A műfaj lehetővé teszi számára, hogy „megfelelkezzen” arról, amit a szüzi születésről mondott, és Jézust József személyén keresztül hozza kapcsolatba Dávid házával.

elsőszülött fiát: a kifejezés azt jelzi, hogy a gyermek Istennek szentelt személy (vö. Kiv 13,2). Jelentheti az egyszülöttet is, azaz nem szükségszerűen utal más, később született gyermekekre.

jászolba fektette: nem az istálló vagy a barlang jászláról van szó, hanem a palesztinai ház földszinti részében található, az állatok etetésére használt vesszőkosárról, vagy esetleg egy falba vájt mélyedésről. A jászol valószínűleg jelkép, amely arra utal, hogy Isten Dávidot is a „juhnyájaktól” hívta el (Zsolt 78,70). Lehetséges azonban, hogy e szimbólummal az evangélista azt is mondani akarja, hogy a jászolban fekvő gyermek születésétől kezdve a világ lelki tápláléka.

nem kaptak helyet a szálláson: a görög *kataliüma* szó, amelyet a magyar fordítás a szállás kifejezéssel ad vissza, a palesztinai ház egyik helyiségét jelöli. A felnőtt Jézus is ilyen helyiségben akarja majd a húsvétot ünnepelni tanítványaival (vö. Lk 22,11). A leírás szerint Mária, József és a gyermek a „szállás” raktárnak vagy szerszámtárolónak használt földszinti részébe kényszerült, amely szükség esetén vendégszobául is szolgálhatott.

c) A pásztorok látogatása (Lk 2, 8-20)

^{2 8} Azon a vidéken pásztorok tanyáztak, és őrizték nyájukat az éjszakában. ⁹ Egyszer csak ott termett mellettük az Úr angyala, és az Úr fényessége körül-

ragyogta őket. Nagy félelem vett erőt rajtuk. ¹⁰ Az angyal ezt mondta nekik: »Ne féljete! Íme, nagy örömet hirdetek nektek, melyben része lesz az egész

népnek. ¹¹ Ma született nektek az Üdvözítő, az Úr Krisztus, Dávid városában. ¹² Ez lesz a jel számotokra: találni fogtok egy kisdedet pólýába takarva és jászolba fektetve.« ¹³ Ekkor azonnal mennyei sereg sokasága vette körül az angyalt, és dicsérte Istent: ¹⁴ »Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békeség a jóakarátú emberekben!« ¹⁵ És történt, hogy amikor az angyalok visszatértek tőlük a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: »Menjünk át Betlehembe, és lássuk azt a dolgot, ami történt, s amelyet az Úr hírül adott nekünk.« ¹⁶ Elementek tehát siet-

ve, és megtalálták Máriát és Józsefet, és a jászolban fekvő kisdedet. ¹⁷ Amikor meglátták őket, elbíresztették azt, amit a gyermek felől hallottak. ¹⁸ És mindnyájan, akik hallották, csodálkoztak azon, amiről a pásztorok beszéltek nekik. ¹⁹ Mária pedig megjegyezte mindezeket a dolgokat, és elgondolkodott rajtuk szívében. ²⁰ A pásztorok pedig visszatértek, magasztalták és dicsérték Istent mindazokért a dolgokért, amiket hallottak és láttak úgy, ahogy megmondták nekik.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

pásztorok: Mátéval ellentétben Lukács nem a bölcseket, hanem a palesztinai nép egyszerű, szegény körülmények között élő gyermekeit, a pásztorokat tartja a gyermek Jézus első látogatóinak. Valószínűleg azt akarja hangsúlyozni, hogy a felnőtt Jézus tanítása elsősorban nem az előkelő, gazdag embereknek, hanem az Isten felé nyitott szegényeknek, a „föld népének” szívében talált visszhangra.

az Úr angyala: az ószövetségből ismert teofánia (isten-megjelenés) irodalmi műfajának eleme, amely jelzi, hogy a megtörtént esemény isteni eredetű, és értelmezése kinyilatkoztatás.

az Úr fényessége körülragyogta őket: az Úr fényessége vagy dicsősége (vö. Kiv 40,34) is a teofánia irodalmi műfajának eleme. Azt jelenti, hogy az angyal szavaiban maga Isten szólal meg.

nagy örömet hirdetek nektek: a jelen időben álló igealak mutatja, hogy a Messiást már nem kell várni, mint a próféták korában, hiszen megszületett.

ma született nektek az Üdvözítő: a görög *szótér* (üdvözítő, szabadító, megváltó) kifejezést Jézus születésének idején istenekre és emberekre egyaránt alkalmazták. A zsidók számára azonban elsősorban Jahve a megváltó (vö. Iz 44,6; Zsolt 79,9; Lk 1,47). Jézus olyan értelemben szabadító, mint Jahve. A „nektek” kifejezés a pásztorokra, de rajtuk keresztül mindazokra is vonatkozik, akik a megújult Izrael népéhez tartoznak.

az Úr Krisztus: a keresztények az első húsvét után kezdték Jézust Úrnak nevezni. A leírás szerzője valószínűleg azt akarja kiemelni, hogy Jézus már születésétől kezdve isteni vonásokkal rendelkezik, azaz Isten Fia.

mennyei sereg sokasága: jelképe annak, hogy az újszülöttnak köszönhetően az Isten birodalma és az emberek világa közti szakadék eltűnik (vö. Ter 28,12).

dicsőség a magasságban Istennek: a sémita képzeletvilág szerint Isten a magasságokban, az egek fölött lakozik: ott van a palotája, trónja, és körülveszik Őt alattvalói, az angyalok.

békeség: a messiási idők áldásaira és a bűn végzetes hatalmának megszűnésére utaló kifejezés (vö. Iz 9,5; Mik 5,4).

a jóakarátú emberekben (más fordításban: *a jóakarát embereiben*): minthogy Isten jóakarataról, hűségéről van szó, a szókapcsolat az emberekre utal, akikkel szemben Isten valóra váltotta üdvözítő ígérteit.

elbíresztették: az evangélista példaképpül állítja olvasói elé a pásztorokat, akik hittérítői lelkülettel azonnal hírül adják a Jézusról szóló kinyilatkoztatást.

megjegyezte ... és elgondolkodott rajtuk: Mária csak élete végén juthatott el a Jézusba vetett teljes hitre, amelyért neki is meg kellett küzdenie. A gyermekkort bemutató epizódnak ez a realiztikus megjegyzése arra utal, hogy a hit Jézus anyjának esetében is úton járás, lassú, fáradságos keresés volt.

d) A névadás és Jézus bemutatása a templomban (Lk 2, 21-35)

2²¹ Amikor elérkezett a nyolcadik nap, hogy körülmetéljék a gyermeket, a Jézus nevet adták neki, úgy, amint az angyal nevezte, mielőtt anyja méhében fogantatott. ²² Mikor pedig elteltek tisztulásuk napjai, Mózes törvénye szerint felvitték őt Jeruzsálembe, hogy bemutassák az Úrnak, ²³ amint az Úr törvényében írva van: »Minden elsőszülött fiúgyermek az Úrnak legyen szentelve«, ²⁴ és hogy áldozatot mutassanak be, amint az Úr törvénye mondja: »Egy pár gerlicét vagy két galambfiókát«. ²⁵ Élt pedig Jeruzsálemben egy ember, Simeon volt a neve, igaz és istenfélő férfiú, aki várta Izrael vigasztalását, és a Szentlélek volt rajta. ²⁶ A Szentlélek kijelentette neki, hogy halált nem lát, amíg meg nem látja az Úr Felkentjét. ²⁷ Ekkor

a Lélek ösztönzésére a templomba ment. Amikor szülei bevitték a gyermek Jézust, hogy a törvény szokása szerint cselekedjenek vele, ²⁸ karjaiba vette őt, és Istent magasztalva így szóló: ²⁹ »Most bocsátd el, Uram, szolgádat a te igéd szerint békességben, ³⁰ mert látták szemeim üdvösségedet, ³¹ melyet minden nép színe előtt készítettél, ³² világossággul a nemzetek megvilágosítására és dicsőségére népednek, Izraelnek.« ³³ Apja és anyja csodálkoztak mindazon, amit róla mondtak. ³⁴ Simeon megáldotta őket, anyjának, Máriának pedig ezt mondta: »Íme, sokak romlására és feltámadására lesz ő Izraelben; jel lesz, melynek ellene mondanak ³⁵ – és a te lelkeidet tőr járja át –, hogy nyilvánosságra jussanak sok szív gondolatai.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

elérkezett a nyolcadik nap, hogy körülmetéljék: a születést követő nyolcadik napon tartott körülmetélés szertartása annak a szövetségnek a jele, amelyet Isten Izraellel kötött (Ter 17, 11-12): azt jelképezi, hogy a fiúgyermek Isten népéhez tartozik, és az Izraelnek ígért isteni áldásoknak részese. Jézus korában e szertartást már összekapcsolták a névadással is.

a Jézus nevet adták neki: a Jézus ('Jahve megszabadít') név jelzi, hogy a Messiás életműve az emberek megszabadításában, megmentésében áll.

elteltek tisztulásuk napjai: a törvény szerint a fiúgyermeknek életet adó asszony hét napig tisztátalannak számított, majd további harminchárom napig otthon kellett tartózkodnia, és nem érinthetett szent dolgot (vö. Lev 12, 1-8).

hogy bemutassák az Úrnak: a törvény előírása szerint az elsőszülöttek az Úr tulajdonai. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az elsőszülött állatokat feláldozták Jahvének, az elsőszülött fiúgyermekéért pedig váltságdíjat kellett fizetni (Kiv 13, 1-2; Szám 3, 47-48; 18, 15-16). Lukács erről a váltságdíjról nem tesz említést. Ehelyett másfajta áldozatról, Jahvének való odaszentelésről, azaz Jézus bemutatásáról beszél. Ilyesmiről a törvény nem rendelkezett. A bemutatás leírásában valószínűleg Malakiás próféta jóvendölését tartja szem előtt, amely szerint „csakhamar eljön templomába az Úr ... s a szövetség angyala” (Mal 3,1), illetve arra gondol, hogy anyja a kis Sámuel is felajánlotta Isten szolgálatára (1 Sám 1, 11.22-28). Az evangélista ábrázolásában Jézus tehát mint Messiás és Isten szolgálatára „feláldozott” személy jelenik meg a templomban.

egy pár gerlicét vagy két galambfiókát: a szerény mértékű áldozat Jézus anyjának szegényes életkörülményeire utal (vö. Lev 12,8).

Simeon: képzeletbeli alak, aki a Messiásra várakozó jámbor izraelitákat jelképezi. Nevének jelentése: Isten meghallgatott. Az elbeszélésben azt a szerepet kapja, hogy prófétaként magyarázza Jézus személyének és megváltói művének titkát.

várta Izrael vigasztalását: a kifejezés a próféták által megjövendölt messiási kor kezdetére utal (vö. Iz 40,1-től; 61,2).

az Úr Felkentjét: az ószövetségi várakozásokban élő Messiást.

most bocsátd el, Uram, szolgádat: egy zsoltárszerű ének kezdő szavai (lat. *Nunc dimittis*). Az énekben Simeon Jézus személyét és életművének üdvtörténeti jelentőségét magasztalja.

látták szemeim üdvösségedet: a kijelentés szerint Jézus nemcsak üdvösségközvetítő, hanem ő maga az emberiség Üdvössége.

világossággul a nemzetek megvilágosítására: a fény (vö. Iz 42,6; 49,6) a Messiást jelképezi, aki ajándékaival láthatóvá teszi a nem zsidók számára Jahve nagyságát, és megvilágítja az emberek szívét, hogy hittel megnyílhassanak a felkínált ajándékok elfogadására. A kifejezés arra utal, hogy a Messiás hozta üdvösség nem csupán a zsidóknak, hanem minden népnek szól.

dicsőségére népednek: Izrael dicsősége abban áll, hogy e népből származik az üdvözítő Messiás.

sokak romlására és feltámadására lesz ő Izraelben: a Messiás a botlás köve azok számára, akik elutasítják, de az őt elfogadóknak támasz és megerősítés a lelki felemelkedéshez (vö. Iz 28,16).

jel lesz, melynek ellene mondanak: a prófécia arra a szomorú valóságra utal, hogy a Messiást és ajándékait sokan elutasítják.

a te lelkedet tör járja át: a tör vagy éles kard Ezekiel prófétánál egyszerre jelképezi a pusztítást eredményező és a megmenekülést jelentő szétválasztást: szerepe nem csupán a büntetés, hanem Izrael kicsiny maradékának megmentése (vö. Ez 14, 17-23). Izajás a Messiás igehirdetését hasonlítja éles kardhoz (Iz 49,2). Mária Izrael egész népének képviselője és megszemélyesítője. Lelkét és rajta keresztül Izrael egészének életét átjárja Isten éles kardja, azaz a Messiás igehirdetésével kapcsolatban – mint minden embernek – neki is állást kell foglalnia.

e) A tizenkét éves Jézus a templomban (Lk 2, 41-52)

2 ⁴¹ A szülei pedig minden évben elmentek Jeruzsálembe a Húsvét ünnepére. ⁴² Mikor azután tizenkét esztendő lett, fölmentek mindnyájan Jeruzsálembe az ünnepi szokás szerint. ⁴³ Amikor eltelték az ünnepnapok és már visszatérőben voltak, a gyermek Jézus otthamaradt Jeruzsálemben, és nem vették észre a szülei. ⁴⁴ Úgy gondolták, hogy az úti társaságban van. Megtették egy napi utat, s akkor keresték őt a rokonok és az ismerősök között. ⁴⁵ Mivel nem találták, visszatértek Jeruzsálembe, hogy megkeressék. ⁴⁶ És történt, hogy három nap múlva megtalálták őt a templomban, amint a tanítók között ült, hallgatta és

kérdezte őket. ⁴⁷ Mindnyájan, akik hallották, csodálkoztak okosságán és feleletein. ⁴⁸ Mikor meglátták őt, elcsodálkoztak, és anyja ezt mondta neki: »Fiam! Miért tetted ezt velünk? Ime, apád és én bánkodva kerestünk téged.« ⁴⁹ Ő pedig ezt felelte nekik: »Miért kerestetek engem? Nem tudátok, hogy nekem az én Atyám dolgaiban kell lennem?« ⁵⁰ De ők nem értették meg, amit nekik mondott. ⁵¹ Akkor hazatért velük. Elment Názáretbe, és engedelmeskedett nekik. Anyja megőrizte szívében mindezeket a szavakat. ⁵² Jézus pedig növekedett bölcsességben, korban és kedvességben Isten és az emberek előtt.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

elmentek Jeruzsálembe a Húsvét ünnepére: a törvény szerint az izraelita férfiagnak a 13. életévük betöltése után évente három alkalommal kellett lakhelyükről Jeruzsálembe zárandokolniuk: húsvétkor, pünkösdkor és a sátoros ünnepen (vö. Kiv 23, 14-17; 34,23). Túl nagy távolság esetén azonban elegendő volt évente egy zárandoklat, amelyet általában húsvétkor végeztek.

otthamaradt Jeruzsálemben, és nem vették észre a szülei: az elbeszélésnek ez a mozzanata már árulkodik a leírás műfajáról, amely nem egy elkallódott kisfiúról szóló történet, hanem gyermekkort bemutató epizód. A történeti beszámoló műfaján belül ugyanis nehezen lenne elképzelhető, hogy a szülők az induláskor nem törődnek gyermekükkel, s csak egy nap múltán kezdik őt keresni.

három nap múlva megtalálták őt a templomban: ezek a történeti szempontból valószínűtlen adatok a felnőtt Jézus sorsát foglalják össze. A gyermek eltűnése Jézus halálára utal, a három nappal későbbi dicsőséges megjelenése pedig feltámadását jelképezi.

csodálkoztak okosságán és feleletein: ha történeti beszámolóról lenne szó, ez az „okosság” nem illene bele abba az átlagos személyiségfejlődési folyamatba, amelyet az evangélisták egyéb-

ként Jézus esetében is feltételeznek (vö. Mk 6, 2-3). A gyermekkort bemutató epizód műfaján belül a jelenet mondanivalója az, hogy a föltámadt Krisztus isteni bölcsessége felülmúlja Izrael tanítóinak „okosságát”.

miért tetted ezt velünk?: ez a „miért” a kereszti misztériumával szembesülő asszonyok fájdalmára és az apostolok fájdalmas értetlenségére emlékeztet. Ilyesfajta értetlenkedéssel fogadják majd a tanítványok a Jézus szenvedésére vonatkozó utalásokat (Lk 9,45; 18,34; 24,25).

miért kerestetek?: hasonló kérdést tesz fel a két ragyogó öltözetű férfi a Jézus sírjához látogató asszonyoknak: „Miért kerestek az élőket a holtak között?” (Lk 24,5).

Atyám dolgaiban kell lennem: Jézus legfontosabb feladatának azt tartja, hogy együttműködjön az Atya üdvözítő akaratával. A „kell” kifejezés egyébként refrénként tér vissza a szenvedés és feltámadás hírüladásaiban (Lk 9,22; 13,33; 17,25; 22,37).

de ők nem értették meg: Mária és József azokat a tanítványokat képviseli, akik nem értették a szenvedés és a megdicsőülés összefüggéséről beszélő Jézus szavait.

1. 22 A szövegek értelmezése

A születés hírüladása ószövetségi mintákat követő irodalmi alkotás, amelynek szerzője Jézus feltámadásának fényében értelmezi a Messiás személyét, küldetését, miközben visszamenőleg édesanyjának alakját is körülveszi a feltámadt Krisztus dicsőségének fényével. Az első húsvét után azt a keresztény meggyőződést fogalmazza meg, hogy Jézus nem földi élete folyamán vált Isten fogadott fiává, hanem földi léte első pillanatától fogva Isten valódi Fia volt, azaz nem csupán olyan értelemben, mint ahogyan az Ószövetség Isten fiának nevezi a királyt vagy a prófétát. Jézusban emberileg felfoghatatlan módon teljesedett be Nátán próféta (2 Sám 7,14) jövendölése. A leírás szerzője az első húsvét után a „legyen nekem a te igéd szerint” mondattal művészi összefoglalását adja Mária egész életének is. Az evangéliumok valószerű megjegyzéseiből (Lk 2,35; Lk 2,48; Mk 3, 31-34; Jn 19, 25-27) kiviláglik, hogy Jézus anyjának ugyanúgy meg kellett küzdenie a Jézusba vetett hitéért, mint bármelyikünknek: „a Boldogságos Szűz is a hit zárandokútját járta” (Lumen Gentium 58). Szeplőtelenége és igazi nagysága abban áll, hogy Isten kiválasztotta őt a messiási anyaságra (kegyelembe fogadottá vált), ő pedig tiszta lélekkel, a bűnös elutasítást vagy kételkedést kerülve vállalta az együttműködést a titokzatos isteni akarattal. Mindezt az evangélista azzal fejezi ki, hogy a hírüladás jelenetének Máriájával kimondatja a „legyen nekem a te igéd szerint” mondatot. Történeti szempontból ez a „legyen” eredetileg csak Isten rejtélyes közeledésének elfogadására vonatkozott, és csak Jézus feltámadása után jelenthette az ő istenfiúi és messiási mivoltának elfogadását.

A Jézus születéséről szóló bibliai leírást a népies olvasat – miként ezt a mai betlehemes játékokból is láthatjuk – alaposan kiszínezte: Mária és József Betlehembe érkeznek; váratlanul bekövetkezik Mária szülésének ideje, s ők József betlehemi származása és a közismert keleti vendégszeretet ellenére sem találnak szállást, ezért egy barlangba vagy istállóba kényszerülnek. A bibliai leírás azonban nem kedvez e népies magyarázatnak. – A Jézus születéséről szóló bibliai idézet keresztény midrás vagy gyermekkort bemutató epizód. Szerzője Jézus szegényes körülmények közti születését hangsúlyozza, miközben kiemeli: az újszülött azonos azzal a Messiással, aki egyes ószövetségi várakozások szerint a betlehemi Dávid király házából fog származni.

A pásztorok látogatásáról szóló részlet szerzője Jézus feltámadása után a gyermekkort bemutató epizód irodalmi műfaján keresztül azt a keresztény meggyőződést fogalmazza meg, hogy Jézus születésétől fogva a világ Megváltója: ő az Üdvözítő, aki megszabadítja az emberiséget a bűn hatalmából, és visszaszerzi az elveszett paradicsomi boldogság lehetőségét.

Arra is felhívja a figyelmet, hogy a Názáreti Jézus tanítása elsősorban az Isten iránt nyitott, egyszerű emberek szívében talál visszhangra. Buzdítja az olvasót, hogy a pásztorokhoz hasonlóan adja tovább az örömhírt, és Mária példáját követve gondolkodjon el a Jézusra vonatkozó isteni kinyilatkoztatás értelmén.

Az elsőszülöttek templomi bemutatásáról a minden zsidót kötelező mózesi törvény nem rendelkezett. A történetileg valószínű elemeket is tartalmazó leírás a gyermekkort bemutató epizód műfajában készült irodalmi alkotás, amely a Messiás egész életművét értelmezi. A jelenet megalkotója a Sámuel felajánlásáról szóló ószövetségi minta alapján dolgozott. Legfontosabb mondanivalója, hogy a templomban bemutatott gyermek azonos azzal a Jézussal, aki feltámadásában üdvösséggé vált a világ minden népe számára.

A 12 éves Jézusról szóló rész egy jézusi mondás (Lk 2,49) kifejtése a gyermekkort bemutató epizód keretében. Az elbeszélés Jézus életművét mutatja be a húsvéti tapasztalat fényében. A gyermek eltűnése Jézus halálát, dicsőséges megjelenése pedig feltámadását jelképezi. A jelenet azt tanítja, hogy Mária ifjúvá serdülő gyermeke azonos azzal a Jézussal, aki meghalt a kereszten, majd három nap múlva dicsőségesen föltámadt. Mária aggodalma és szinte szemrehányó kérdése a tanítványok fájdalmát és szomorúságát idézi fel, akik nem értik ugyan a történeteket (Lk 24, 25-27), de hittel és bizalommal kitartanak Jézus mellett.

1. 23 Gondolkodj el a Lukács-féle gyermekségtörténet üzenetein!

A születés-meghirdetés azt tanítja, hogy a Messiás Isten Fiaként jött el a világra, és Mária, az Izrael Istenében erősen bízó palesztinai leány nagyszerű példát adott ennek az emberileg felfoghatatlan titoknak az elfogadására. – Tudod-e követni Máriát, tudsz-e feltétlen igent mondani Isten kifürkészhetetlen akaratára?

A betlehemi születésről szóló bibliai részletből megtudjuk, hogy a Dávid király családjából származó Messiás nem királyi pompával, hanem nagyon szegény körülmények között, az egyszerű emberek észrevétlenségével jött a világba. – Szoktál-e arra gondolni, hogy Isten nagyságát és jelenvalóságát a kicsiny dolgokban lehet észrevenni?

A pásztorok látogatásáról szóló bibliai részlet azt tanítja, hogy a Messiás a világ Megváltója, aki kiszabadítja az embert az áteredő bűn fogságából, visszaszerzi számára az elveszített paradicsomi boldogság lehetőségét. Egyben arra is felhívja a figyelmet, hogy ezért az ajándékért elsősorban az Isten felé nyitott, egyszerű emberek tudtak hálát adni. – Kész vagy-e arra, hogy a pásztorok lelkületével adj hálát Istennek megváltásodért?

A templomi bemutatásról szóló epizódból kiderül, hogy Jézus a világ Üdvössége, akivel kapcsolatban mindenkinek állást kell foglalnia. – Amikor lelkedet átjárja a Messiás igehirdetésének „éles kardja”, gondolsz-e rá, hogy a Máriának címzett simeoni jóvendölés a te életedre is vonatkozik?

A 12 éves Jézus eltűnéséről és templomi megjelenéséről szóló epizód az emberért meghaló, majd feltámadó Messiás drámájának egészét átfogja, és azt a Máriát állítja elé, aki ha nem is értette meg a szenvedés és a megdicsőülés összefüggésének titkát, bizalommal kitartott Jézus mellett. – Gondolsz-e arra, hogy ennek a titoknak az elfogadásában a hit zárandok-útját járó Mária példáját kellene követned?

1.3 A Messiás megjelenése János szerint

Az előszó műfajában írt bibliai szemelvény himnikusan szárnyaló szavai a Messiás történelem előtti létéről, testet öltése csodájáról és földi fogadtatásáról szólnak. Az idézet, amelyet Logosz-himnusznak is neveznek, János evangéliumának bevezető részét alkotja. Ez a görög nyelvű evangélium az 1. század végén keletkezett. Ezt igazolja például az Újszövetség egyik legrégebbi szövegtanúja, a Manchesterben őrzött Ryland-papirusz, amely a 2. század elejének Egyiptomából származik. Az evangélium szerzőjének a kora-keresztény egyház Jézus legfiatalabb tanítványát, Jánost tekintette, keletkezési helyének pedig Efezust. Ezt a véleményt a mai kutatók többsége nem tartja igazolhatónak, de azt általában elfogadják, hogy a mű olyan szerző vagy szerzők alkotása, akik közvetlenül vagy közvetve tanúi voltak a Jézussal kapcsolatos eseményeknek.

1.31 A megtestesülés János himnuszában

A Logosz-himnus (Jn 1, 1-18)

1¹ Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. ² Ő volt kezdetben Istennél. ³ Minden általa lett, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. ⁴ Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága. ⁵ A világosság a sötétségben világít, de a sötétség azt nem fogta föl. ⁶ Volt egy ember, akit Isten küldött, János volt a neve. ⁷ Tanúskodni jött, hogy tanúskodjék a világosságról, s mindenki higgyen általa. ⁸ Nem ő volt a világosság, csak tanúságot kellett tennie a világosságról. ⁹ Az igazi világosság, aki minden embert megvilágosít, a világba jött. ¹⁰ A világban volt, a világ őáltala lett, de a világ nem ismerte fel őt. ¹¹ A tulajdonába jött, övéi azonban nem fogadták be. ¹² Mindazoknak azonban, akik befogadták, hatalmat adott, hogy Isten gyermekei legye-

nek; azoknak, akik hisznek az ő nevében, ¹³ akik nem a vérből, sem a test ösztönéből, sem a férfi akaratából, hanem Istentől születtek. ¹⁴ Az Ige testté lett, és közöttünk lakott, és mi láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttének dicsőségét, aki telve volt kegyelemmel és igazsággal. ¹⁵ János tanúságot tesz róla, és hirdeti: »Ő az, akiről ezt mondtam: Aki utánam jön, megelőz engem, mert előbb volt, mint én.« ¹⁶ Mi mindnyájan az ő teljességéből kaptunk kegyelmet kegyelemre halmozva. ¹⁷ Mert a törvényt Mózes által kaptuk, a kegyelem és az igazság pedig Jézus Krisztus által valósult meg. ¹⁸ Istent soha senki nem látta: az egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, ő nyilatkoztatta ki.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

kezdetben volt: a „kezdetben” kifejezés a Ter 1,1 versére utal, és a történelem előtti feltétlen kezdetet, az időfolyamon kívüli eredetet jelenti.

az Ige: e szó mögött a Biblia görög nyelvű szövegében a *Logosz* kifejezés áll, amelyet Szónak is fordíthatnánk. A Logosz szó eredete és jelentése vitatott. A görög filozófiában a Logosz a világmindenséget átható isteni Törvény, illetve valamiféle Világlélek. A zsidó bölcsele, Alexandriai Philón († Kr. u. 50 körül) rendszerében a Logosz isteni vonásokkal rendelkező, de Istennél alacsonyabb rendű lény, aki közvetítő szerepet játszik a világ teremtésében és az emberek üdvözítésében. Az Ószövetség a Bölcsességnek tulajdonít hasonló szerepet (Bölcs 9, 1-3; Péld 8,22).

Istennél volt: minthogy az Újszövetségben az Isten szón az Atyát kell értenünk, a kifejezés ezt jelenti: az Ige az Atyától különböző valóságként öröktől fogva az Atyánál volt.

Isten volt az Ige: az a tény, hogy az Isten szó névelő nélkül áll, arra utal, hogy az Ige nem az Atyától különböző Isten, ám valamiképpen ő is isteni természetű valóság. E mondat jelentésének az evangélium végén megfelelő Tamás apostol hitvallása: „Én Uram és én Istenem!” (Jn 20,28). Az Ige kifejezés tartalmilag tehát nem azonosítható a Philón-féle Logossal vagy az Ószövetségben szereplő Bölcsességgel.

minden általa lett: a kijelentésben Pál apostol szavai visszhangoznak, aki ezeket mondja Jézusról: „benne teremtetett minden az égben és a földön, a láthatók és a láthatatlannak ... Minden őáltala és őerte teremtetett. Ő előbb van mindennél, és minden benne áll fenn” (Kol 1, 16-17).

az élet volt az emberek világossága: János evangélistánál az élet nem a biológiai létezést jelenti, hanem a lét teljességét, az örök életet, amelyet az evangélium Jézussal azonosít (Jn 11,25; 14,6). A világosság Isten személyes, minden embernek üdvösséget hozó kinyilatkoztatása, és ez is azonos Jézussal (Jn 8,12; 9,5; 12,46).

a sötétség azt nem fogta föl: a negyedik evangélista szótárában a sötétség a világosság ellentétéként az Istentől távol álló, önmagukba zárkózó és a kinyilatkoztatást elutasító emberek világát jelenti. Az előszónak ezek a szavai azt a szomorú tényt elővételezik, hogy a Messiás megváltói művére sokan bizalmatlansággal, hitetlenséggel válaszolnak majd.

János volt a neve: az evangélista feltételezi, hogy olvasói ismerik a Messiás előfutárának tartott Keresztelő János személyét.

nem ő volt a világosság: e kijelentés azok ellenében hangzik el, akik Keresztelő Jánost tartották Messiásnak. Őt azonban csak „égő és világító lámpásnak” (Jn 5,35) nevezi az evangélium, és nem világosságnak.

az igazi világosság, aki minden embert megvilágosít...: a szerző megerősíti, hogy – szemben az ószövetségi üdvösségközvetítőkkel – Jézus az isteni kinyilatkoztatás teljessége.

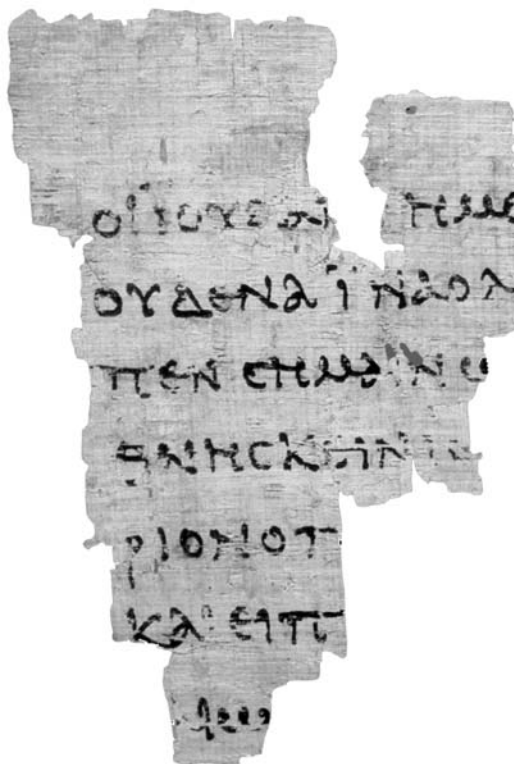
a világ nem ismerte fel őt: a világ kifejezés ebben az esetben az áteredő bűn állapotában élő és Istent elutasító embereket jelenti, illetve a Jézus korabeli zsidóság hivatalos vallási tanítóira és vezetőire utal, akik nem ismerték föl Jézusban a Messiást.

akik befogadták: azok az emberek, akik hittel elfogadták Jézus messiási mivoltát.

batalmat adott, hogy Isten gyermekei legyenek: minden ember Isten gyermeke, de ebben az esetben a Messiást hittel elfogadó és róla tanúságot tevő „gyermekekről” van szó.

nem a vérből, sem a test ösztönéből...: az újjászületés, amelyben az ember tanúságtévő istengyermekké válik, kizárólag Isten ajándéka, az embernek nincs hatalma, hogy ezt befolyásolja.

az Ige testté lett: a görög szövegben a test, pontosabban a „hús” (gör. *sarx*) szó a teljes embert jelöli a maga esendő és halandó mivoltában. A kijelentés nem kedvez az úgynevezett

A János-evangélium egyik részletét tartalmazó Ryland-papirusz a 2. század elejéről

doketista tanításnak – az elnevezés a görög *dokein* (látszani) szóból ered –, amely szerint az isteni természetű Logosz csak látszat-testet öltött, illetve az emberi test álruhájában jelent meg.

köztünk lakott (a görög szöveget szó szerint fordítva: *közöttünk ütötte fel sátrát*): ez a mondat arra emlékeztet, hogy az Ószövetségben a Bölcsesség is hasonló utasítást kap Istentől: „Jákobban lakjál” (Sir 24,13).

láttuk az ő dicsőségét: az előszó szerzője itt azokat szólaltatja meg, akik szemtanúi voltak Jézus nyilvános működésének, és e működésben hívő látással az isteni Logoszt, illetve Isten üdvözítő hatalmát is felfedezték.

kegyelemmel és igazsággal: a két szó valószínűleg a Kiv 34,6 versére utal, és a választott nép iránti isteni jóságot, hűséget jelenti.

aki utánam jön, megelőz engem: jóllehet Keresztelő János működése időben megelőzi a Messiásét, Jézus méltóságban mégis felülmúlja őt, hiszen az Ige már a történelem kezdete előtt is Istennél volt.

az ő teljességéből kaptunk: az üdvözítő kegyelem teljességére utaló kijelentés a Kol 1, 19-20 verseire emlékeztet: „Mert úgy tetszett az Atyának, hogy benne (ti. Krisztusban) lakjon az egész teljesség, s hogy általa engeszteljen ki magával mindent, ami a földön és a mennyben van, azáltal, hogy békességet szerzett keresztségének révén.”

kegyelmet kegyelemre halmozva: a megtestesült Ige folytonosan árasztja megváltói ajándékát az emberiségre.

a törvényt Mózes által kaptuk: a mózesi törvényt az evangélista a cselekedetek külső zsinórmértékének tekinti, amely előkészít ugyan az üdvösségre, de belülről nem képes átalakítani az embert (vö. Jn 7, 19-23).

a kegyelem és az igazság pedig Jézus Krisztus által valósult meg: a kegyelem Isten élete, az igazság pedig a megtestesült Ige által hozott kinyilatkoztatás fénye, amely a törvénytől eltérően erőt is ad Isten üdvözítő tervének elfogadásához.

Istent soha senki nem látta: az előszó szerzője felidézi az Isten láthatatlanságára vonatkozó ószövetségi tanítást (MTörv 4,12; Zsolt 97,2), hogy ezzel emelje ki a Logosz által adott kinyilatkoztatás egyedülálló jellegét.

KATA ΙΩΑΝΝΗΝ

- 1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν
- 2 πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. οὗτος
- 3 ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ
- 4 ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέ-
- 5 γονεν. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς
- 6 τῶν ἀνθρώπων. καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαί-
- 7 νει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.
- 8 Ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ Θε-
- 9 οῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης· οὗτος ἦλθεν εἰς μαρ-
- 10 τυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα
- 11 πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ. οὐκ ἦν ἐκεῖνος
- 12 τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.
- 13 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα
- 14 ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐν τῷ
- 15 κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ
- 16 κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ
- 17 οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ὅσοι δὲ ἔλαβον
- 18 αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γе-
- 19 νέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅτι
- 20 οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ
- 21 ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.
- 22 Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν
- 23 ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάρι-
- 24 τος καὶ ἀληθείας. Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐ-
- 25 τοῦ καὶ κέκραγεν λέγων· οὗτος ἦν ὃν εἶπον· ὁ
- 26 ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὃ
- 27 ὅτι πρῶτός μου ἦν. ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐ-
- 28 τοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάρι-
- 29 τος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις
- 30 καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Θεὸν
- 31 οὐδεὶς ὥρακεν πώποτε· μονογενὴς Θεὸς ὁ ὢν
- 32 εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.
- 33 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου,
- 34 ὅτε ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ ἱερο-
- 35 σολύμων ἱερεῖς καὶ Λευῖταις, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐ-
- 36 τὸν· σὺ τίς εἶ; καὶ ὁμολόγησεν καὶ οὐκ ἡρνή-

János evangéliumának előszava görög nyelven

1. 32 A szöveg értelmezése

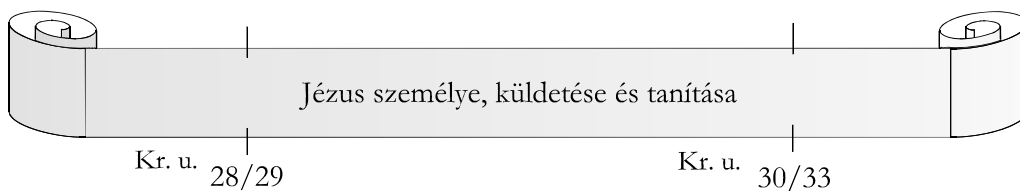
A János-evangélium bevezetőjének szerzője a feltámadt Krisztusba vetett hit fényében értelmezi Jézus születésének történelmi eseményét és messiási működésének jelentőségét. Az előszó műfajában írt himnikus hangvételű alkotása olyan, mint egy hatalmas zenemű nyitánya, amely megszólaltatja a mű alapotívumait, felkészít annak meghallgatására. Az előszót olvasva a történelmet érdeklő adatokat (Jézus születésének körülményeit, anyjának nevét, születési helyét stb.) illetően még annyit sem tudunk meg, mint a szinoptikus evangéliumokból. A szöveg ennek ellenére sokkal többet mond el a történelmi Jézusról, mint egy tárgyilagos történelmi beszámoló. Megtudjuk belőle: a Názáreti Jézusban az Atyánál lévő örök Ige vált emberré, hogy kinyilvánítsa számunkra Isten üdvözítő akaratát, részesítsen Isten életében, és ezáltal visszaszerezze nekünk a bűn által elveszített paradicsomi boldogság lehetőségét. Ezt az örömhírt beárnyékolja, hogy akadnak majd olyanok, akik elutasítják Istennek ezt az ajándékát. A himnusz szerzője mégis derűlátó: hittel vallja, hogy Jézus, akiben Isten dicsősége nyilvánult meg, felülmúlja az ószövetségi üdvösségközvetítőket, és üdvözítői művét siker fogja koronázni: mindannyian „kaphatunk az ő teljességéből”.

1. 33 Isten gyermeke vagy!

Az előszó szavai szerint mindazok, akik hittel befogadták a Jézusban megtestesült isteni Igét, hatalmat kaptak arra, hogy Isten tanúságtevő gyermekei legyenek. Ez annyit jelent, hogy a Messiást hittel elfogadó embereknek Isten erőt adott ahhoz, hogy tanúságtevő életükkel mintegy megtestesítsék Isten üdvözítő Igéjét. – Gondolj arra, hogy Isten neked is erőt ajándékozik, így neked is feladatod, hogy a világban az Ő Igéjét képviseld, aki emberré lett az emberiség üdvözítése érdekében!

2. A MESSIÁS SZEMÉLYE, KÜLDETÉSE ÉS TANÍTÁSA ISTEN ORSZÁGÁRÓL

Az üdvtörténet újszövetségi szakaszának második részét Jézus nyilvános működésének időszaka alkotja. A Názáreti valószínűleg a Kr. u. 28/29-es években kezdte meg tevékenységét. Személye, küldetése és tanítása ettől az időponttól kezdve vált fokozatosan ismertté kortársai számára.

A bibliai szemelvények a Messiás személyét, eljövételének célját és tanításának lényegét mutatják be. Az idézetek első csoportja a prófétai Messiás, az Emberfia, Dávid fia, Isten Fia és az Isten Báránya messiási címekkel jellemzi a történeti Jézus személyét. A második csoport azt körvonalazza, hogy a Messiás küldetésének célját Isten országának meghirdetésében, az ószövetségi törvény tökéletessé tételében, embertársainak szolgálatában, Isten atyai arcának megismertetésében és a mennyei Atya akaratának teljesítésében látta. A szemelvények harmadik csoportjából megtudjuk, hogy a történeti Jézus hogyan gondolkodott az ószövetségi várakozásokban élő isteni uralom eljöveteléről.

a) Palesztina politikai és vallási helyzete a Messiás fellépésének idején

A rómaiak viszonylag nagy önállóságot engedélyeztek a leigázott népeknek. Így Palesztinában Nagy Heródes halála után fiai léphettek atyjuk örökébe. Antipász Galilea és Perea negyedes fejedelmeként uralkodott (Kr. e. 4 - Kr. u. 39). A negyedes fejedelem (gör. *tetrarkha*) eredetileg egy terület negyedrésszének kormányzója volt, de a Római Birodalomban azok a kormányzók kapták e címet, akiknek a területe túl kicsi volt ahhoz, hogy királyságnak lehessen minősíteni. Fülöp ugyancsak negyedes fejedelmeként kormányozta (Kr. e. 4 - Kr. u. 43) Gaulanitisz, Trachonitisz és Batanea vidékeit. Arkelausz Júdea, Szamaria és Idumea területeinek fejedelme lett (Kr. e. 4 - Kr. u. 6). A fejedelem vagy népvezér (gör. *etnarkha*) közbülső rangot jelentett a negyedes fejedelem és a király között. A kegyetlen és népszerűtlen Arkelauszt a zsidók kérésére a római császár leváltotta, száműzetésbe küldte, és az általa irányított területet Szíria római tartományához csatolta. Amikor Jézus megkezdte nyilvános működését, Arkelausz egykori területei már egy ideje Pontius Pilatus helytartósága (Kr. u. 26-36) alá tartoztak. A helytartó a tengerparti Cézáreában székel, de időnként, főleg a nagy zsidó ünnepek alkalmával Jeruzsálembe vonult, hogy erősítést vigyen az ottani helyőrségnek. Rómában ebben az időszakban Tiberius volt a császár, aki Kr. u. 14-től 37-ig uralkodott.

Jézus nyilvános működésének kezdetét hozzávetőleges pontossággal lehet csak megállapítani, azoknak az adatoknak a segítségével, amelyekkel Lukács evangélista Keresztelő János

fellépésének idejét meghatározza. A Lk 3,1 szerint az előfutár Tiberius császár uralkodásának 15. esztendejében kezdte meg működését. Ha Tiberius uralmának kezdetét Augustus császár halálától (Kr. u. 14) számítjuk, és eltekintünk azokról az évektől, melyekben Augustus társuralkodója volt, úgy Keresztelő János fellépésének ideje a Kr. u. 28/29. év. Feltehetően Jézus is ebben az időszakban lépett először a nyilvánosság elé.

A Jézus korabeli zsidóság vallási életének megismeréséhez történeti szempontból Josephus Flavius műve (A zsidók története) és az úgynevezett szövetségek közötti (lat. *intertestamentalis*) irodalom szolgált értékes adatokat. Szövetségek közti irodalomnak a Kr. e. 2. századtól a Kr. u. 1. század közepéig terjedő időszakban, vagyis az utolsó kánoni ószövetségi könyvek és az első ugyancsak kánoni újszövetségi iratok megjelenése között keletkezett írások összességét nevezzük. Ezeknek az írásoknak két nagy csoportját az apokrif iratok és a qumráni leletek alkotják.

A katolikus egyház a görög *apokriphosz* (rejtett, titkos) szó alapján azokat az írásokat nevezi apokrif iratoknak, amelyeket a keresztények soha nem tekintettek kánoni írásoknak, jóllehet sok tekintetben hasonlítanak az ószövetségi Biblia könyveihez. A Kr. e. 2. és a Kr. u. 1. század közötti időszakban született apokrif művek fontosabb csoportjai a következők: a) elbeszélő jellegű alkotások: Jubileumok könyve, Ezdrás harmadik könyve, Mózes apokalipszise, Izajás mennybemenetele, Salamon végrendelete; b) tanító jellegű írások: A tizenkét pátriárka testamentuma, Salamon zsoltárai, A Makkabeusok negyedik könyve; c) apokaliptikus jellegű művek: Hénok könyve, Mózes mennybevitele, Ezdrás negyedik könyve, Báruk apokalipszise, Ábrahám apokalipszise, Illés apokalipszise.

Qumráni leleteknek azokat a kézirat-tekerceket, illetve különféle anyagokra írt bibliai és profán jellegű irodalmi művek töredékeit nevezzük, amelyek közül az elsőt 1947-ben találták meg a Sós-tenger (Holt-tenger) északkeleti partvidékén fekvő Qumrán körzetében.

A leletek feltárása és értelmezése 1952-ben kezdődött el, és még ma sem fejeződött be. Jézus korában egy zsidó szekta élt Qumránban. A szekta tagjait a legtöbb kutató a Josephus Flavius által is említett esszénusok (haszidok) körébe sorolja. A Jézus korabeli vallási képzetekre és a messiásváráshoz fűződő elképzelésekre rávilágító fontosabb qumráni iratok a következők: a Habakuk-kommentár, a Közösségi szabályzat, a Damaszkuszi irat és a Háborús szabályzat.

Palesztina Jézus nyilvános működésének kezdetén

A Kr. e. 1. században a különféle vallási és politikai csoportosulások más-más módon gondolkodtak a próféták által ígért üdvösségközvetítő személyéről és a fellépésével kezdődő isteni uralomról, azaz Isten országáról.

a) A héber *haszidim* (istenfélők, jámborok, kegyesek) szóról elnevezett haszidok (vagy haszideusok) mozgalma a Makkabeusok korában, a Kr. e. 167 és Kr. e. 63 közötti időszakban kezdődött. E csoport szembeszállt azzal a gyakorlattal, amely egy személyben egyesítette a királyi és a főpapi méltóságot. Szerintük ugyanis a végső üdvösséget nem a politikai eszközöktől, hanem Isten közbeavatkozásától kell várni. A korai zsidó apokaliptikában azt remélték, hogy Isten az égből beavatkozik a történelem menetébe, véget vet a korabeli bűnös világkorszaknak, és egy egészen új időszakot indít el. A közeli jövőre várták annak a pillanatnak eljöttét, amelyben Isten utoljára beavatkozik a történelem menetébe. A Dániel jövődőlésében szereplő Emberfiában (7,13) látták a végső idők megmentőjét és ítélő bíróját. Az Emberfiát mennyei lénynek tekintették, aki rejtőzködve vár, hogy Isten kezdeményezésére elhozza az üdvösséget, megvalósítsa Isten országát.

b) Az esszéusok a haszidok csoportjából váltak ki a Kr. e. 2. században. A jeruzsálemi papság elvilágiasodása elleni tiltakozásul a pusztába vonultak, hogy Mózes törvényének szellemében elmélyült vallási életet éljenek. A Messiással kapcsolatos elképzeléseiket főként a Qumránban felfedezett kéziratleletek alapján ismerjük. A qumráni közösség tagjai szerint három messiási személynek kell eljönnie: a Prófétának, Áron Messiásának és Izrael Messiásának. Isten országa a világosság és a sötétség fiainak egymás elleni harcában fog megvalósulni. – Egyes kutatók véleménye szerint a Messiás előfutára, Keresztelő János is kapcsolatban állt a qumráni közösséggel.

c) A farizeusok egy zsidó vallási párt tagjai voltak. Nevüket a héber *perusim* (elkülönültek) szóról kapták. Valószínűleg ellenfeleik nevezték így őket, mert a mózesi Törvény aprólékos értelmezése és szigorú követése folytán élesen elhatárolódtak a „tisztátalannak” tekintett tömegtől. A farizeusok hittek a halál utáni életben, és az esszéusokkal ellentétben egyetlen királyi Messiás eljövételét várták, aki Dávid házából való. Úgy gondolták, ez a király majd megszabadítja Izraelt minden elnyomás és szorongatás alól. Erről a várakozásról tanúskodik a Kr. e. 1. században keletkezett Salamon zsoltárai című mű: „Nézz le ránk, ó, Urunk, és küldd el a királyt, Dávid fiát abban az időben, amelyet te alkalmasnak tartasz, hogy uralkodjék Izraelen, a te szolgádon” (SalZsolt 17,21). A farizeusok úgy vélték, hogy az ember a mózesi törvény pontos betartásával segítheti Isten országának eljövételét. – Az újszövetségi kor kezdetén a farizeusok közösségéhez tartozott a mózesi törvényt tanulmányozó és magyarázó írástudók többsége is.

d) A szadduceusok közössége elsősorban politikai párt volt, amely valószínűleg Szaddokról, Dávid környezetének egyik meghatározó papi személyiségéről kapta nevét (vö. 2 Sám 15,24). A szadduceusok csoportjába általában a gazdagok, az előkelők, valamint a főpapi családok tagjai tartoztak. Minthogy felfogásuk szerint a feltámadás és a halál utáni élet nem lehetséges, az üdvösség beteljesedését az egykori dávidi birodalom határai között megszerveződő dicsőséges templom-államban látták. Isten országát politikai, gazdasági valóságnak tekintették, amely végső soron Izraelnek a környező népek feletti győzelmét és uralmát jelentette számukra.

e) A zelóták, azaz „buzgók” önálló pártja a farizeusi mozgalomból fejlődött ki. Két lényeges ismérv különböztette meg őket a farizeusoktól: határtalan szabadságszeretetük, valamint az, hogy egyedül Istent ismerték el uruknak és királyuknak. Meggyőződéssel vallották, hogy egyedül Isten képes üdvösséget hozni, de úgy vélték, ezt emberi együttműködéssel

fogja megtenni. Azt gondolták, Isten uralmának mindenekelőtt az Izraelt megszálló idegen hatalom áll az útjában. Az Isten országa tehát elsősorban a külföldi hatalmak igájából való szabadulást jelentette számukra. A zelóták szigorúan megtartották a Tóra (azaz Mózes öt könyve) előírásait, és minden pillanatban készek voltak a szent háborúra, illetve a vértanúságra. Mozgalmuk társadalmi tekintetben forradalmi vonásokkal is rendelkezett: a szegényeknek és az elnyomottaknak azt ígérték, hogy Isten országának eljövetelével (a római iga lerázása után) visszahelyezik őket jogaikba, és egészen új társadalmi rend jön létre a földön.

b) A nyilvános működését megkezdő Messiás a Bibliában

A Messiás személyét, küldetését és alapvető üzenetét a Biblia szerzői az evangélium műfaján belül változatos irodalmi formák tükrében mutatják be. Ezek az irodalmi formák a következők:

Az életművet bemutató epizód művészi módon alkotott, korhű elemeket tartalmazó dráma, mely programszerűen foglalja össze a Messiás életművének egészét: ószövetségi jóvendölések magyarázataként a történeti Jézus működésének tartalmi összefoglalását adja egy kicsiny elbeszélés keretében (pl. Lk 4, 16-21).

A vitabeszéd mesterségesen alkotott párbeszéd, amelynek szereplői valamilyen vallási igazságot az Írás tekintélye alapján értelmeznek. Egy-egy ilyen vita nem szó szerinti tolmácsolása egy korábban elhangzott párbeszédnek, de megbízhatóan tudósít a vitatkozó felek egymástól eltérő szemléletmódjáról (pl. Mk 2, 23-28; Jn 10, 22-39).

A hit fontosságát hangsúlyozó megtéréstörténetek csodaelbeszéléshez hasonló kicsiny drámák, amelyek jelkép értékű személyek életének epizódjain keresztül azt mutatják be, hogy Jézus kortársai közül voltak olyanok, akik változtattak korábbi életvitelükön, és az ő követőivé váltak. Formai szempontból egy ilyen művészi módon alkotott írás főbb vonásai a következők: a jelkép értékű személy emberi nyomorúságának bemutatása; találkozás az Isten emberének tartott Jézussal; segítségkérés; hitének elismeréseként Jézus fizikai és lelki-szellemi szabadsággal ajándékozza meg a benne bizakodó embert; a megajándékozott személy Jézus követőjévé válik (pl. Mk 10, 46-52).

Az értelmező látomás valamilyen történeti esemény vagy történeti személy titkára ad magyarázatot apokaliptikus látomás keretében. Műfaji szempontból hasonlít a próféta meghívást bemutató vízióhoz (ld. Iz 6), amely az Isten általi meghívás titokzatos eseményét személyes látomás keretében ábrázolja (pl. Mk 1, 9-11).

A nagy történelmi személyiségekről alkotott festményekhez hasonló irodalmi portré hívó látással alkotott kép a történeti Messiásról. Jellemzője az, hogy az első hűsvét fényében, életművének legjellemzőbb vonásai alapján mutatja be a történeti Jézus alakját. A kép részletei, a párbeszéd elemei, az értelmezés módja nem tükrözi pontosan a történeteket, a kép egésze mégis valóságos történeti személyt ábrázol (pl. Jn 1, 19-34).

A szerkesztői összefoglalás az evangélista alkotása, aki a történeti Jézus életére tekint vissza, és a hagyomány anyagát szem előtt tartva összegzi Jézus működését és küldetésének célját (pl. Lk 4, 42-44; Lk 8, 1-3).

A jézusi mondások alapján összeállított beszéd olyan irodalmi alkotás, melyben az evangélista a Jézusra vonatkozó szóbeli hagyomány anyagát úgy dolgozza fel, hogy azal választ adjon saját korának valamilyen vallási problémájára (pl. Mt 5, 17-20; Mk 10, 42-45; Mt 5, 38-48).

A példázat gyűjtőfogalmába minden olyan irodalmi forma beletartozik, amely egy elvont gondolatot valamilyen kép segítségével fejez ki a gondolat és a kép egymás mellé rendelésével. Alapvető változatai: a szókép, a hasonlat és a metafora. Ezek formai jegyeik alapján különböztethetők meg. A szókép esetében a kép és a valóság között nincs összehasonlító szócska (például: az emberek hosszú sorokban kígyóznak). A hasonlat a képet és a valóságot összehasonlító szóval kapcsolja egybe (például: e nemzedék hasonlatos a gyermekekhez). A görög *metapherein* (valamit átvinni) kifejezés alapján elnevezett metafora a szóképpel és a hasonlattal ellentétben mindig egész mondat (például: Jézus a mennyből alászállott kenyér.) – A példázat irodalmi műfaján belül különbséget teszünk a szoros értelemben vett példázat, a parabola, a példaelbeszélés és az allegória között. A szoros értelemben vett példázat általánosan érvényes igazságot fejez ki mindennapi történet alapján (pl. Mt 13, 31-33). A görög *paraballō* (egymás mellé állít, egybevet, összehasonlít) igéből származik a parabola elnevezése, mely egyedi esetet mond el szabadon kitalált történet alapján. A szoros értelemben vett példázattól eltérően a való életben nem cselekszik mindenki úgy, mint a parabolában (pl. Lk 15, 11-32; Mt 20, 1-16). A példaelbeszélés példa jellegű történet, amelynek alig van átvitt értelme (pl. Lk 18, 9-14). Az allegória, melynek neve a görög *allégoreō* (képben szól) kifejezésből ered, egy gondolatsoron vagy a mű egészén végigvitt, részletezett metafora, illetve képek sorozata. Az allegóriában a két elem, a gondolat és a részletesen kidolgozott kép megtartja önállóságát: a kép minden egyes mozzanatának az ábrázolt gondolat egy-egy mozzanata felel meg. Az allegória így kettős értelmű: a képnek önmagában is van értelme, de van egy mélyebb, rejtettebb jelentése is (pl. Jn 15, 1-8).

Az életművet bemutató beszéd a történeti Jézus ajkára adott megnyilatkozás, melyben az evangélista, aki Jézus feltámadása után ír, összefoglalja Jézus életművének egészét és eljövételének célját. Az ilyen beszédeknek legfeljebb egyes elemei származhattak a húsvét előtti Jézustól; történeti értékük abban rejlik, hogy tömör összefoglalást adnak a Messiás életművéről (pl. Jn 6, 37-40).

A jövődőlés-értelmezés ószövetségi próféciaák magyarázata, illetve valamilyen személyre vagy eseményre való alkalmazása (pl. Lk 7, 19-23).

A párbeszéd a Messiásra vonatkozó hagyomány közvetítői vagy az evangélista által alkotott dialógus, amely a történeti Jézus tanításának elemeit tartalmazza (pl. Lk 17, 20-21).

Az imádság ószövetségi mintákra épülő irodalmi alkotás, amelyben a húsvét után születő egyházközösségek a történeti Jézus tanítását követve, az ő szellemében fogalmazzák meg a mennyei Atyához intézett könyörgéseiket. Minthogy az imádság nem betű szerinti hűséggel tolmácsolja a történeti Jézus szavait, nem szabad meglepődnünk például azon, hogy a Miatyánk kezdetű imádság sem szövegében, sem terjedelmében nem egyezik meg Máté (Mt 6, 9-15) és Lukács (Lk 11, 2-4) evangéliumában.

A boldogmondás (gör. *makarizmosz*) az ószövetségi bölcsességi és apokaliptikus írásokból ismert irodalmi forma (vö. Zsolt 33,12; 34,9 stb.). Két részből áll: egy személynek vagy megszemélyesített testrésznek (Mt 13,16; Lk 11,27) a dicsőítéséből és a dicsőítés megokolásából. Az újszövetségi boldogmondások nemegyszer látszólagos ellentmondásokat is tartalmaznak: szónoki hatásuk éppen abban rejlik, hogy a téves nézetek kiigazítása érdekében visszájára fordítják az emberi logikát (Lk 11, 27-28; Jn 20,29). Az Isten országának polgárait jellemző „nyolc boldogságot” Lukács evangélista Mátétól eltérő formában, nála rövidebben mutatja be (Mt 5, 1-12; vö. Lk 6, 20-26). Ez a tény arra utal, hogy a boldogmondásokat tartalmazó beszédek az evangélisták állították össze, akik saját írói céljaiknak megfelelően használták fel és fogalmazták meg a Jézus mondásait tartalmazó hagyományt.

2. 1 A Messiás személye

A bibliai idézetek az életművet programszerűen feltáró epizód, a vitabeszéd, a megtéréstörténet, az értelmező látomás és az irodalmi portré műfajaiban mutatják be a Názáreti Jézus személyét. A 80-as évek elején írt Lukács-evangélium szerint Jézus Lélekkel fölkent (messiási) prófétának nevezi önmagát. Az Emberfia, a Dávid fia és az Isten Fia címeket tartalmazó idézeteket Márk evangéliumából vettük. E mű szerzőjének a második századtól kezdődően Péter munkatársát (1 Pét 5,13), Márkot tekintették, aki valószínűleg a 60-as évek végén vagy a 70-es évek elején állította össze írását, megteremtve ezzel az evangélium irodalmi műfaját. Az Isten Bárányát bemutató részletet János evangéliumából idézzük.

2. 11 A Messiás személyét bemutató szövegek

a) A Messiás (Lk 4, 16-21)

4¹⁶ Azután [Jézus] elment Názáretbe, ahol felnövekedett. Szokása szerint bement szombaton a zsinagógába, és fölállt olvasni. ¹⁷ Odaadták neki Izajás próféta könyvét. Amikor szétnyitotta a tekercset, arra a helyre talált, ahol ez van írva: ¹⁸ »Az Úr Lelke van rajtam; azért kent föl engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek, elküldött, hogy szabadulást

hirdessek a foglyoknak és látást a vakoknak, hogy szabadon bocsássam a megtörteket, ¹⁹ és hirdessem az Úr kedves esztendejét.« ²⁰ Aztán összehajtotta a könyvet, visszaadta a szolgának, és leült. A zsinagógában minden szem rásegeződött. ²¹ Ő pedig elkezdett hozzájuk beszélni: »Ma teljesedett be ez az Írás a ti fületek hallatára.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Názáretbe: Máté szerint Jézus nem Názáretben, hanem a Genezáret tava mellett fekvő Kafarnaumban kezdte meg nyilvános működését (Mt 4, 12-17). Ezt az ellentmondást csak abban az esetben oldhatjuk fel, ha figyelembe vesszük, hogy az elbeszélés nem konkrét történeti eseményről szóló híradás, hanem a messiási életművet bemutató és előzetesen összefoglaló epizód.

szombat: a kifejezés a zsidóknál a hét utolsó napját vagy egyszerűen az ünnepet jelenti. A szombatot Izrael fiai Istennek szentelt pihenőnapnak (Kiv 20, 8-11) és olyan jelnek tekintették, amely a Sínai-szövetségre (Kiv 31, 12-17), illetve a Jahvéhoz tartozásra (Iz 56, 1-8) utal.

zsinagógába: a zsinagóga (gör. *szüna-gógé*) annak az épületnek a görög neve, amelyben Izrael fiai összegyűltek imádkozni, az Írást hallgatni, illetve magyarázni. A zsinagógai istentisztelet elemei a következők voltak: a „Halljad (héb. *Sema*) Izrael”

A kafarnaumi zsinagóga

kezdetű imádság (MTörv 6,4) és a „Tizennyolc dicséret” imájának elmondása, egy szentírási rész felolvasása, a részletet értelmező prédikáció, valamint az ezt követő áldások. A zsinagógai istentisztelet valószínűleg a salamoni templom lerombolása utáni időszakban, illetve a babiloni fogság (Kr. e. 586-538) idején alakult ki, amikor a száműzetésben élők templom nélkül maradtak.

a tekercset: papirusz- vagy pergamentekercs, a könyv ókori elődje.

abol ez van írva: a megjegyzés ismét a leírás műfajáról árulkodik. Az említett szöveg ugyanis, amely az Iz 61, 1-2 és az Iz 58,6 művészi egybeszövése, a Jézus által idézett formában nem szerepelhetett az Izajás művét tartalmazó könyvtekercesen.

az Úr Lelke van rajtam; azért kent föl engem...: Jézus a LXX alapján idézi és alkalmazza magára az Iz 61, 1-2 szövegének kezdő szavait, amelyek Lélek által fölkent személyként mutatják be a Messiást.

örömhírt vigyek a szegényeknek: az ószövetségi próféták időnként a szegényeknek szóló örömhír, a foglyoknak hozott szabadulás, a vakoknak visszaadott látás és az elnyomottak felszabadításának képeivel szimbolizálták a messiási kor áldásait.

az Úr kedves esztendejét: a kifejezés az ötvenévenként megtartott jubileumi évre utal, amikor az emberek otthonukba tértek, az adósságokat eltörölték és a rabszolgákat szabadon engedték (vö. Lev 25, 8-17). Az Úr kedves esztendeje az előző mondat kifejezéseéhez hasonlóan a messiási kort jelképezi.

ma teljesedett be ez az Írás: a ‘ma’ szó Jézus földi működésének teljes időszakára vonatkozik.

Könyvtekercs

b) Az Emberfia (Mk 2, 23-28)

2²³ Történt ... hogy amikor [Jézus] szombaton a vetések közt járt, tanítványai útközben tépdessni kezdték a kalászosokat. 24 A farizeusok azt mondták neki: »Nézd, azt csinálják szombaton, amit nem szabad.« 25 Ő így felelt nekik: »Sobasem olvasátok, mit cselekedett Dávid, amikor szükségét szenvedett, és éhezett ő, és akik vele voltak? 26 Hogyan

ment be az Isten házába Abjatar főpap idejében, és evett a kített kenyerekből, amelyeket nem szabad másnak megenni, csak a papoknak, és adott a vele lévőeknek is?« 27 Aztán hozzátette: »A szombat lett az emberért, és nem az ember a szombatért. 28 Ezért az Emberfia ura a szombatnak is.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

szombaton: Jézus korában az írástudók a legapróbb részletekig megszabták, hogy milyen cselekedetek tilosak szombaton, és melyek a megengedettek. A zsidó vallási tanítók 39 tevékenységet tiltottak: így például tilos volt valamit leszakítani, terhet vinni, főzni, a városból 1000 könyöknél messzebbre kimenni stb.

amit nem szabad: a mózesi törvény megengedte a kalásztépést mások földjén (MTörv 23,26), de szombati napon ez is tiltott aratási munkának számított.

szükségét szenvedett: a Dáviddal kapcsolatos ószövetségi történet (1 Sám 21, 2-7) nem a szombati törvény megszegéséről szól. Jézus inkább azért idézi fel, mert hasonlóságot lát az ószö-

vetségi történet és a kalásztépés eseménye között: mindkettőben a szükség, vagyis az éhség (vö. Mt 12,1) készíti a szereplőket arra, hogy eltekintsenek a hagyomány előírásaitól.

Isten házába: mivel a jeruzsálemi templom csak Dávid után épült fel, a kifejezés a szentélyre, illetve a sátorra vonatkozik, amelyben Izrael fiai a szövetség ládáját őrizték (vö. Bír 18,31; 1 Sám 1, 7.24).

Abjatár főpap idejében: az epizód, amelyre Jézus hivatkozik, abban az időszakban történt, amikor Saul üldözte Dávidot, és a főpap még Ahimelek volt, akit Saul később megöletett. Ahimelek fia, Abjatár, csak ezután lett főpap, de ebben a minőségében túlélte Dávid királyt. Így módon a hagyomány őrzői nem tévedtek túl nagyot, amikor őt tartották a dávidi időszak főpapjának, és nem a kevésbé ismert Ahimeleket.

a kitett kenyerekből: a kifejezés arra a 12 kenyérre utal, amelyet a zsidók a szentélyben az erre a célra felállított asztalra (Kiv 25, 23-28) helyeztek, s szombatonként újakra cseréltek. Mint-hogy ezek Istennek szentelt ételek voltak, a lecserélt kenyereket csak a papok fogyaszthatták el (Lev 24, 5-9).

a szombat lett az emberért: a szombati nyugalom napjának az a rendeltetése, hogy lehetőséget nyújtson az embernek Isten jelenvalóságának átélésére és az istentisztelet zavartalan gyakorlására. A szombat tehát az ember javát, megszentelődését szolgáló ajándék, és nem valamilyen szigorú előírás, amely teherként nehezedik a teremtmény vállára. Így gondolták ezt már a Makkabeusok is, amikor elhatározták, hogy az ellenséggel szombati napon is felveszik a harcot (1 Makk 2, 39-41). Ez a felfogás azonban mélyen sértette a szigorúbb szemléletet képviselő farizeusok vallási érzületét.

az Emberfia: ez a név irodalmi szempontból a Dán 7,13-ból származik. Dániel jövődőlésében az Emberfia titokzatos mennyei lény, aki az Istenhez hűséges izraelitákat képviseli. A Jézus ajkáról elhangzó megnevezés pontos jelentését nehéz megállapítani.

ura a szombatnak is: ha Dávid szabadon értelmezhetette a törvényt, az Emberfia Isten küldöttjeként még inkább megszabhatja azt, hogy szombaton mit szabad cselekedni, és mit nem. Az „is” szócska jelzi, hogy a kijelentés az egész vitabeszéd (Mk 2, 1-28) lezárása: miként a bűnbocsánat (2, 1-12), az asztalközösség (2, 15-17) és a böjt (2, 18-22) kérdésében, a szombattal kapcsolatban is egyedül az Emberfia illetékes dönteni.

c) Dávid Fia (Mk 10, 46-52)

10 ⁴⁶ Ezután megérkeztek Jerikóba. Amikor kiment Jerikóból tanítványaival és a nagy sokasággal, a vak Bartimeus, Tímeus fia az útfélén ült és kéregetett. ⁴⁷ Amint meghallotta, hogy a Názáreti Jézus az, elkezdett kiáltozni: »Jézus, Dávid Fia! Könyörülj rajtam!« ⁴⁸ Sokan leintették őt, hogy hallgasson. Ő azonban annál jobban kiáltozott: »Dávid Fia! Könyörülj rajtam!« ⁴⁹ Jézus megállt és megparancsol-

ta, hogy hívják őt eléje. Erre odahívták a vakot, ezekkel a szavakkal: »Bízzál! Kelj föl, hív téged!« ⁵⁰ Mire az ledobta a felső ruháját, felugrott és oda-ment hozzá. ⁵¹ Jézus megszólította és megkérdezte: »Mit akarsz, mit cselekedjek neked?« A vak azt felelte neki: »Mester! Hogy lássak!« ⁵² Jézus erre azt mondta neki: »Menj, a hited meggyógyított téged.« Erre azonnal látni kezdett, és követte őt az úton.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Jerikó: az ószövetségi Jerikótól délnyugatra fekvő település; itt építtetett Nagy Heródes is téli lakot magának.

vak: a vakság, mely Palesztinában az éghajlati viszonyokra visszavezethető, gyakori szembetegség volt, átvitt értelemben a lelki vakságot, az elvakultságot, a látni nem akarást jelenti (vö. Jer 5,21; Ez 12,2). A zsidó felfogás szerint a betegség az ember bűnének következmé-

nye. Ez a fizikai vakság esetében úgy értendő, hogy az apák bűneinek következményei hatással vannak az utódokra is (vö. Szám 14,18). A vakság tehát a bűnös állapot, a vak pedig a bűnös ember szimbóluma is lehet. – Az a tény, hogy Máté evangéliumában ugyanennek az eseménynek a leírásában két vak szerepel (Mt 20, 29-34), mutatja: az elbeszélés műfaji szempontból a különféle megtérések lényegi jellemzőit szimbólumokban összefoglaló leírás.

Tímeus fia: az arám nyelvet nem ismerő olvasó számára az evangélista magyarázatot ad a Bartímeus név jelentésére.

Dávid Fia: a 2 Sám 7,12-ben elhangzó jövődölést követően ez a megnevezés a Messiás egyik címe lett (vö. Zsolt 89). A vak nyilvánvalóan hallott már Jézusról, akit egyes csoportok talán Dávid Fiaként emlegettek. A megszólítás ebben a környezetben mindenesetre idegenül hat, mert a dávidi, a királyi Messiástól a nép felszabadítását és az egész Izraelre kiterjedő üdvözítő tevékenységet várták, nem pedig a gyógyítást.

mester: a görög szövegben a héber és arám *rab* (nagy ember, úr) szóból eredő *rabbuni* kifejezés áll, amelynek jelentése: uram, mesterem. Jézus korában a Bibliát magyarázó „írástudók” és a csodatévő, szent életű emberek tiszteletteljes megszólítása volt.

menj, a bited meggyógyított: az elbeszélő a hangsúlyt a hitre helyezi. A vak fizikai és lelki értelemben is meggyógyul, mert bizalommal, hittel fordul Isten küldöttje felé. Minthogy Izajás próféta a vakok szemének megnyílását a messiási kor jellemzőjének tekinti (Iz 29,18; 35,5; 42,7), a gyógyítás ténye Jézus messiási mivoltára utal.

követte őt az úton: a vak ember fizikai és lelki értelemben egyaránt Jézus követőjévé válik.

d) Az Isten Fia (Mk 1, 9-11)

1⁹ Történt azokban a napokban, hogy eljött Jézus a galileai Názáretből, és János megkeresztelte őt a Jordánban. 10 Amint feljött a vízből, látta, hogy

megnyílnak az egek, és a Lelket, mint galambot leszállni rá. 11 Az égből szózat hangzott: »Te vagy az én szeretett fiam, benned kedvem telik.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

azokban a napokban: a határozatlan időmegjelölés egyrészt Keresztelő János működésének napjaira utal, másrészt az Úr ítéletet és üdvösséget hozó napjára (Mal 3, 1-2; Jo 3, 1-5; Zak 14, 1-9), azaz a messiási kor kezdetére.

János megkeresztelte őt a Jordánban: Keresztelő János, az Ószövetség utolsó prófétája, az Isten országának közeli eljövetelét hirdetve a bűnbánat, illetve a megtérés keresztségét szolgáltatta ki honfitársainak. E keresztség rítusa (belemerülés a Jordán folyó vizébe, majd János segítségével kiemelkedés a vízből) azt szimbolizálta, hogy a megtérő embernek Isten biztosan meg fog bocsátani a végső napokban, azaz országának megvalósulása idején. A bűnbocsánat János keresztségében még csak ígéret, és jelenvalósággá csak a Jézus által hirdetett keresztségben válik. – A büntelen Jézus valószínűleg azért vetette alá magát János keresztségének, mert ezzel akarta jelezni: szabadon sorsközösséget vállal zsidó honfitársaival, akik elfogadják Isten megbocsátó irgalmát, hogy a keresztségben kapott Lélek erejében, Isten tanúságtevő fiaként megkezdje küldetésének teljesítését (vö. Mt 3,15).

látta: Márk leírása szerint az élményben csak Jézus részesült. Történetileg nem is valószínű, hogy Keresztelő János már ebben az időszakban felismerte Jézusban a Messiást, ahogyan ez a másik két szinoptikus evangéliumban olvasható (vö. Mt 11, 2-3; Lk 7, 18-19): legfeljebb annyit sejtethetett, hogy egy olyan prófétával áll szemben, aki „erősebb nála” (Mk 1,7).

megnyílnak az egek: az izraelita várakozásokban az ég szétszakítása (Iz 63,19) vagy megnyílása (Ez 1,1) a végső idők eseménye. Ez az apokaliptikus irodalomban használatos kép arra utal,

hogy Jézussal elérkezett a végső idő, s benne valamiképpen találkozik a földi és a mennyi világ.

a Lelket: a Lélek leszállása is a végső időkre vonatkozó ígélet (vö. Jo 3,1). Izajás próféciája szerint a Lélek nemcsak leszáll a Messiásra, hanem rajta nyugszik (Iz 11,2).

mint galambot: a hasonlat az „Isten Lelke a vizek felett lebegett” (Ter 1,2) bibliai kijelentésre emlékeztet.

az égből szót hangzott: a zsidó irodalomban ismert a „hang leánya” (héb. *bat kól*), amely Isten mennyben kimondott szavának földi visszhangját jelenti. Ez egyenértékű a próféciával, és az isteni kinyilatkoztatás hordozójaként mindig közösségnek szól. Az égi szót nem azonosíthatjuk a hang leányával, hiszen a leírás szerint csak Jézus részesül az élményben.

te vagy az én szeretett fiam, benned kedvem telik: a mondat a Zsolt 2,7-ből és az Iz 42,1-ből összeállított idézet. Az evangélista a szolga kifejezést a fiú szóval helyettesítette, hogy kiemelje: Jézus valóban Isten Fia, miként ez majd a színeváltozás és a keresztre feszítés jelenetéből is kiviláglik (vö. Mk 9,7; 15,39). A „szeretett” jelzőnek megfelelő héber szó ezt is jelentheti: egyedüli, egyetlen. Márk, aki Jézus feltámadása után több évtizeddel állította össze evangéliumát, azt emeli ki ezzel, hogy Jézus egészen egyedülálló módon Isten Fia, s nem csak úgy, mint ahogyan a Biblia Isten fiainak nevezi az angyalokat (Ter 6,2), a királyt (2 Sám 7,14; Zsolt 2,7) vagy általában az izraelitákat (Kiv 4,22).

e) Az Isten Báránya (Jn 1, 19-34)

1¹⁹ Ez János tanúsága, amikor a zsidók papokat és levitákat küldtek Jeruzsálemből hozzá, hogy megkérdezzék őt: »Ki vagy te?« 20 Ő megvallotta, és nem tagadta, és megvallotta: »Nem én vagyok a Krisztus.« 21 Erre megkérdezték tőle: »Mi vagy tehát? Illés vagy?« Ő azt válaszolta: »Nem vagyok.« »A próféta vagy?« Azt felelte: »Nem.« 22 Akkor azt mondták neki: »Akkor ki vagy? Választ kell vinnünk azoknak, akik küldtek minket! Mit mondasz magadról?« 23 Ő azt felelte: »A pusztában kiáltó szava vagyok: 'Tegyétek egyenessé az Úr útját', amint Izajás próféta mondta.« 24 A küldöttek a farizeusok közül voltak. 25 Ezért tovább kérdezték: »Miért keresztelsz tehát, ha nem te vagy a Krisztus, sem Illés, sem a próféta?« 26 János ezt felelte nekik: »Én vízzel keresztelek, de köztetek áll az, akit ti nem ismertek.

27 Ő az, aki utánam jön, akinek a saruszját megoldani sem vagyok méltó.« 28 Ezek Betániában történtek, a Jordánon túl, ahol János keresztelek. 29 Másnap látta, hogy Jézus közeledik hozzá. Erre így szólt: »Íme, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűnét!« 30 Ő az, akiről mondtam: Utánam jön egy férfi, aki megelőz engem, mert előbb volt, mint én. 31 En nem ismertem őt; de azért jöttem vízzel kereszteni, hogy őt megismertessem Izraellel.« 32 János tanúságot tett és azt mondta: »Láttam, hogy a Lélek, mint galamb, leszállt az égből és rajta maradt. 33 Nem ismertem őt, de aki azért küldött, hogy vízzel keresztelek, azt mondta nekem: 'Akire látod a Lelket leszállni és rajta maradni, ő az, aki Szentlélekkel keresztelek.' 34 Én láttam, és tanúságot tettem arról, hogy ő az Isten Fia.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ez János tanúsága: Keresztelő János tanúságtételének történeti eseményét az evangélista szimbolikusan három nap keretében ábrázolja (ld. a 19-28., 29-34. és 35-37. verseket).

papokat és levitákat: a kifejezés a babiloni fogság utáni pápság kettős tagozódását mutatja (vö. 1 Krón 9,2).

nem én vagyok a Krisztus: e tagadás feltételezi, hogy egyes csoportok Keresztelő Jánost tartották az ószövetségi jövendölésekben megígért Messiásnak.

Illés: a Mal 3,23 jövendölése szerint Illés próféta, aki a néphit szerint nem halt meg, hanem az égbe ragadtatott, újra el fog jönni a végső időkben. A népi várakozások az újraéledő Illést is messiási alaknak tekintették. Az a tény, hogy a Keresztelő ezt az azonosítást is elutasítja, nem

áll ellentétben azzal, hogy Jézus is Illésnek nevezi őt (Mt 11,14): e megnevezéssel ugyanis csak arra utal, hogy Keresztelő János Illés próféta szellemi örököseként tevékenykedik.

a próféta: a Jézus korabeli zsidóság a MTörv 18, 18-19-ben említett prófétát is messiási alaknak tartotta. Ezt a prófétát János evangélista nem a történeti Keresztelőben, hanem Jézus személyében látja (vö. Jn 6,14; 7,40).

a pusztában kiáltó szava: Keresztelő János a Második Izajástól kölcsönzött kifejezéssel (az Iz 40,3 görög változata alapján) jellemzi önmagát mint olyan személyt, aki tanúságtevő igehirdetéssel készíti elő a Messiás útját.

vízzel keresztelek: a Keresztelő nem a bűnbánat keresztségét állítja szembe a Szentlélekkel való megkereszтелéssel (vö. Mk 1,8), hanem önmagát egy titokzatos személlyel, aki erősebb nála.

Betánia: a Jordánon túli Betánia földrajzi helye régészetileg bizonytalan. Mindenesetre a település nem azonos a Jeruzsálem közelében fekvő Betániával (vö. Jn 11,18).

másnap: a kifejezés nem kronológiai adat, hanem a három napra tagolt szimbolikus ábrázolás eleme.

az Isten Báránya: a világ bűnét elvevő Bárány jelképét többféle módon értelmezhetjük: 1. Lehetséges, hogy az apokaliptikus irodalomból (Dán 8, 3-4) ismert kosra utal, amely legyőzi a bűnt szimbolizáló vadállatokat. 2. A Kiv 1, 15-16 verseinek ősi arám magyarázata szerint a fáraó egy álom alapján döntött úgy, hogy megöleti az Egyiptomban született zsidó fiúgyermekeket. Az álmokép mérleget mutatott, amelynek egyik serpenyőjében egy bárány volt, amely súlyosabbnak bizonyult, mint egész Egyiptom a mérleg másik serpenyőjében. Az álmofejtők megmagyarázták az uralkodónak, hogy a zsidó fiúgyermek (Mózes), akinek születése várható, idővel elpusztítja Egyiptomot, és felszabadítja a zsidókat. Eszerint a bárány a Messiást, a „második Mózeszt” szimbolizálja, aki kiszabadítja népét a bűn fogságából. 3. Elképzelhető, hogy a Bárány Jahve szenvedő Szolgáját jelenti, aki ártatlanul hordozza a nép bűneit, és bárányként adja életét a sokaságért (Iz 52,13 - 53,12). 4. A jelkép utalhat azokra az állatokra, amelyeket a jeruzsálemi templomban a törvény előírása szerint öltek engesztelő áldozatként. E szertartás folyamán a pap a bárány vérért kiontotta, majd húsát elégette. 5. A Bárány összefüggésben állhat a zsidó húsvéti bárány (Kiv 12, 1-28) szimbolikájával is: a húsvéti bárány vérérről azt tartották, hogy hordozza azt az oltalmazó erőt, amely Mózes idején Egyiptomban védte Izrael fiait. – Nem tudjuk, hogy a történeti Keresztelő, ha egyáltalán alkalmazta a világ bűnét elvevő Bárány szimbólumát, milyen értelmet tulajdonított e kifejezésnek. Feltehető azonban, hogy az első század végén író János evangélista a szimbólum valamennyi jelentését szem előtt tartotta, és irodalmi portréjában művészi módon foglalta ebbe az egyetlen jelképbe a Jézus kereszttáldozata általi megváltás tanát.

aki elveszi a világ bűnét: a legtöbb ősi kéziratban egyes számban álló bűn szó arra a bűnös emberi állapotra utal, amelyet az Isten Báránya magára vesz, hogy megszüntesse ezt az állapotot. A világ bűnét elvevő Isten Báránya szimbolikájának hátterében valószínűleg az ószövetségi bűnbak-rítus áll. Az engesztelés napjának egyik szertartása szerint egy bakot az égő-

Krisztus megkeresztelkedése
– 12. sz.-i miniatúra

áldozati oltár elé vezettek. A főpap rátette mindkét kezét, a nép bűneit az állat fejére olvasta, majd egy férfi kivette a bakot a pusztába, a démonok honába (vö. Lev 16, 8.20-22).

előbb volt, mint én: ezt a mondatot vagy a húsvét utáni keresztény közösség, vagy maga János evangélista adta Keresztelő János ajkára, hiszen az előfutár még nem tudhatott Jézus isteni mivoltáról.

azért jöttem vízrel kereszteni: az evangélista Keresztelő János legfontosabb szerepét a Messiás útjának előkészítésében látja.

láttam, hogy a Lélek, mint galamb, leszállt: Jézus a végső időkre ígért Messiás, mert rajta nyugszik Isten Lelke (vö. Iz 11,2; 61,1).

nem ismertem őt: az előfutár nem magától, hanem isteni kinyilatkoztatás alapján ismerte fel Jézusban a Messiást.

Szentlélekkel keresztem: az ószövetségi jövődőlés a messiási korra ígéri az embert gyökeresen átalakító keresztséget (vö. Ez 36, 25-28).

2. 12 A szövegek értelmezése

Az életművét programszerűen összefoglaló epizódban Jézus úgy mutatkozik be, mint Lélekkel fölkent személy, azaz messiási próféta, akinek eljövetelét Izajás a végső időkre ígérte (vö. Iz 61, 1-2). Az első század zsidóságában nem volt egységes elképzelés a messiás személyét illetően. A messiás szó egyszerűen a „fölkentet” jelentette. Az Ószövetségben nemcsak a királyokat, hanem többnyire a papokat és a prófétákat is az olajjal való fölkenés szertartásával iktatták be hivatalukba. Nincs adatunk arról, hogy Jézus is ilyen szertartás után kezdte volna meg nyilvános működését. Az evangéliumi epizód alapján azonban valószínűnek kell tartanunk, hogy a történeti Jézus átvitt értelemben mégis „fölkentnek”, azaz Isten Lelke által áthatott prófétának tartotta önmagát. Az idézet tehát azt tanítja, hogy ő a végső idők prófétái Messiása vagy messiási prófétája, akiről egyébként a qumráni közösség várakozásai is tanúskodnak.

A szombat értelmezéséről szóló vitabeszédben Jézus a rejtélyes Emberfia kifejezéssel utal saját messiási mivoltára. Ez a megnevezés az Ószövetségben nem szerepelt a messiási címek között. Dániel jövődőlésében az Emberfiához hasonló személy egy titokzatos mennyei lény (vö. Dán 7,13), aki a Fölséges Isten szentjeit, a Jahvéhoz hűséges izraelitákat, s talán az Istenhez hű emberek összességét is képviseli. Nem tudjuk, hogy Jézus pontosan hogyan élte meg messiási küldetését, így az sem világos, milyen értelemben nevezte magát Emberfiának. Tény azonban, hogy használta ezt a megnevezést. A Jézus szavait tolmácsoló Márk evangélista számára az Emberfia már olyan messiási cím, amely nem csupán a történeti Jézus személyére vagy Jahve szenvedő Szolgájára (8,31), hanem a föltámadt Urra (2,28) és a szent angyalok kíséretében eljövő Krisztusra (8,38) is emlékeztet.

A jerikói vakról szóló megtéréstörténetben a vak ember Dávid fiának nevezi Jézust. A bibliatudósok egy része úgy gondolja, hogy a Jézus föltámadása előtti időben ez a kifejezés nem jelenthette a királyi Messiást: így a vak

Jézus meggyógyít egy vakot
– 11. sz.-i dombormű

ember csupán egy megtisztelő címmel illette az általa csodatévőnek tartott prófétát. Márk evangélista azonban már biztosan a királyi Messiást értette e megszólításon.

A Jézus megkeresztelkedéséről szóló evangéliumi elbeszélések (Mt 3, 13-17; Lk 3, 21-22; Jn 1, 32-34) különböznek egymástól. Ez már önmagában véve is jelzi, hogy a megtörtént eseményt nem a történeti beszámoló műfajában örökítették meg. A keresztelkedésről szóló leírás irodalmi formája értelmező látomás. Tanítása szerint a nyilvános működését megkezdő Jézus azonos azzal a Messiással, aki feltámadásában Isten hatalmas Fiának bizonyult. Azt nem tudjuk, hogy Jézus hogyan élte meg istenfiúságát. Tanítványai és a tanítványi körén kívül álló emberek valószínűleg messiási mivoltát értették ezen a kifejezésen, hiszen a Kr. e. 2. századtól kezdve a várakozásokban élő Messiást Isten fia néven is emlegették egyes zsidó csoportok. A feltámadás fényében író Márk evangélista azonban nem csupán olyan módon tartotta Isten fiának Jézust, mint amilyen értelemben a zsidók Isten fiának mondták Izrael történelmi királyát (2 Sám 7,14; Zsolt 2,7) vagy Izrael népét (Kiv 4,22). Számára Jézus egészen egyedülálló, mással össze nem hasonlítható módon Isten Fia.

A Jézust Isten Bárányaként bemutató részlet műfaji szempontból irodalmi portré. A negyedik evangélium szerzője a húsvéti tapasztalat fényében költői szabadsággal használja fel a Jézus megkeresztelkedésére vonatkozó szóbeli hagyományt. Olyan szavakat ad a történeti Keresztelő János ajkára, amelyek csak Jézus feltámadása után kaphatták meg mélyebb értelmüket. Ha az előfutár Isten Bárányának nevezte is Jézust, még nem lehetett biztos abban, hogy ez a Bárány azonos a Messiással (vö. Mt 11,3). A portrét megalkotó evangélista viszont a világ bűnét elvevő Isten Báránya kifejezést alkalmasnak találta arra, hogy ebben foglalja össze Jézus egész életművét és személyének leglényegesebb vonásait. Számára Jézus a megváltó húsvéti Bárány, aki a zsidó húsvétot megelőző nap délutánján (Jn 19, 14,31), tehát pontosan akkor hal meg a kereszten, amikor a jeruzsálemi templom udvarán feláldozzák a húsvéti bárányokat.

2. 13 Gondolkodj el a messiási címek jelentésén!

A Lukács-féle ábrázolás szerint Jézus a Lélekkel fölkent Messiás, aki örömhírt hoz a szegényeknek és szabadulást a foglyoknak. – Gondolj arra: ez a Messiás azért jött, hogy téged is kiszabadítson az áteredő bűn fogságából, s megnyissa számodra a mennyország ajtaját!

Az Emberfiaként bemutatott Messiás azt tanítja, hogy a „szombat”, vagyis a vallási törvény az emberért van. – Örvendezz annak, hogy a Messiás szabadsággal akar megajándékozni téged is, és nem az a célja, hogy különféle törvényekkel gúzsba kösse életedet!

A Dávid fiának nevezett Messiás látással ajándékozta meg a jerikói vakot. – Amikor sötétség borul a lelkedre, imádkozz te is Dávid fiához, hogy tisztítsa meg látásod!

A Jézus megkeresztelkedéséről szóló részlet tanítása szerint a Messiás bensőséges, szoros kapcsolatban van Istennel. Ezt a szeretetkapcsolatot az emberi nyelv a gyermekét szerető atya és a fia közti viszonyhoz hasonlítja. – Amikor rokonszenvesnek találod a különféle nem keresztény vallások alapítóinak személyét, gondolj arra is, hogy közülük egyik sem volt olyan bensőséges kapcsolatban Istennel, mint Jézus, azaz egyik sem bizonyult Isten Fiának!

A János-evangéliumban szereplő Isten Báránya érted is feláldozta életét, hogy kiszabadítson a bűn világából, és megnyissa számodra az elveszett Paradicsom kapuját. – Gondolj hálásan erre a Bárány-Messiásra, s köszönd meg, hogy érted is föláldozta önmagát!

2. 2 A Messiás küldetése

A szemelvények a Messiás eljövételének céljáról és küldetéséről szólnak. Lukács evangélista a szerkesztői összefoglalás műfajában arról ad hírt, hogy Jézus Isten országának meghirdetésében jelölte meg küldetésének célját. Máté a jézusi mondások alapján összeállított beszéd keretében arra mutat rá, hogy Jézus nem megszüntetni akarta az ószövetségi törvényt, hanem teljessé tenni. Márk a másokért életét adó Messiás alakját a jézusi mondásokra épülő beszéd műfajában állítja elének. A Lukács evangélista által bemutatott példázat tanúsága szerint a történeti Jézus azt is feladatának tekintette, hogy hiteles képet adjon a mennyei Atyáról. János evangélista, aki az életművet bemutató beszéd irodalmi formájában írt, a mennyei Atya akaratának teljesítésében látja és így mutatja be a Messiás küldetésének lényegét.

2. 21 Jézus eljövételének célja

a) Isten országának hirdetése (Lk 4, 42-44)

4⁴² Amikor megvirradt, [Jézus] kiment és visszavonult egy elbagyatott helyre. A tömeg azonban kereste. Amikor megtalálták, tartóztatták, hogy ne menjen el

tőlük. 43 De ő azt mondta nekik: »Más városoknak is hirdetnem kell az Isten országa örömhírét, mert ezért küldtek.« 44 És tanított Júdea szinagógáiban.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

kiment: a szövegkörnyezetből világos, hogy Jézus a galileai Kafarnaum városát hagyta el, ahol előzőleg hosszabb ideig tanított és betegeket gyógyított.

a tömeg azonban kereste: a kafarnaumi lakosok azért indulnak Jézus keresésére, mert szeretnék maguknak megtartani a hatalommal tanító és gyógyító prófétát.

hirdetnem kell: Jézus ajkán a „kell” szó olyan szükségszerűséget fejez ki, amely Isten akaratából származik.

Isten országa örömhírét: az Isten országa vagy a mennyek országa kifejezés nem földrajzilag körülhatárolható helyre utal, hanem Jahve királyi uralmát, vagyis azt a közösséget jelenti, amelynek tagjai elfogadják Isten akaratát.

ezért küldtek: a görög szöveg szenvedő igealakja („erre küldtettem”) azt jelzi, hogy Jézus Istentől kapta küldetését.

Júdea szinagógáiban: Júdeán az evangélista nem csupán a déli országrészt érti, hanem Palesztina egész területét.

b) Az ószövetségi törvény beteljesítése (Mt 5, 17-20)

5¹⁷ [Jézus egy alkalommal így tanított]: »Ne gondolatok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a prófétákat; nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy beteljesítsem. 18 Mert bizony, mondom nektek: amíg el nem múlik az ég és a föld, egy i betű vagy egy vesszőcske sem marad el a törvényből, amíg minden be nem teljesedik. 19 Aki te-

bát egyet is elhagy e legkisebb parancsok közül és úgy tanítja az embereket, azt a legkisebbnek fogják hívni a mennyek országában; aki pedig megteszi és tanítja, azt nagynak fogják hívni a mennyek országában. 20 Mert mondom nektek: ha a ti igazváltotok nem múlja felül az írástudókéét és farizeusokét, semmiképp sem mentek be a mennyek országába.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a törvényt vagy a prófétákat: a „törvény (a Tóra, azaz Mózes öt könyve) és a próféták” kifejezés Jézus szóhasználatában az Isten üdvözítő akaratát kinyilatkoztató ószövetségi írások összességét jelenti.

beteljesítem: Jézus nem azért jött, hogy az isteni akaratra vonatkozó ószövetségi kinyilatkoztatást érvénytelenítse, hanem hogy kiegészítse, teljessé tegye. E teljessé tétel módjára a Mt 5,21-től kezdődő részben látunk példákat.

bizony: a magyar fordítás a „bizony” szóval az eredeti héber-arám *amen* kifejezést adja vissza; Jézus valószínűleg tanítói tekintélyét és hatalmát kívánta vele hangsúlyozni.

amíg el nem múlik az ég és a föld: e kijelentés ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy „soha”.

A Jahve szó mássalhangzói –
jobbról az első a *jod*, a héber
ábécé legkisebb betűje

egy i betű vagy egy vesszőcske: az *i* betű a héber ábécé legkisebb betűje (*jod* = gör. *jóta*); a vesszőcske vagy „szarvacska” a Jézus korabeli héber négyzetírásban a betűk díszítőeleme volt.

a legkisebbnek fogják hívni: a zsidó felfogás szerint az emberek különféle szintű helyeket foglalnak el a Jahve királyi uralmát jelentő mennyek országában. A legalsó szintre azok kerülnek, akik a mózesi törvénynek csak a legfőbb előírásait veszik figyelembe, a másodlagos jellegűeket nem. Tekintettel arra, hogy a keleti gondolkodásmód nem határolja el világosan az ellentéteket (a többet és a kevesebbet) az ellentmondások-

tól (az igen és a nem világától), a „legkisebb” jelentheti azt is, hogy a szóban forgó személy egyáltalán nem juthat be Isten országába (ld. a következő verset).

igazvoltok (más fordításban: *igazságosságok*) *nem múlja felül:* az ember igaz volta vagy igazságossága azt jelenti, hogy Isten akaratához igazodva él, miként ezt a Jézus korabeli farizeusok és írástudók is tették. Jézus az „új igazság” meghirdetésével arra utal, hogy az Isten országába csak az juthat be, aki az általa teljesebb módon feltárt isteni akarathoz (a teljessé tett törvényhez) igazodik.

c) A Messiás, aki életét adja mindenkiért (Mk 10, 42-45)

10 ⁴² Jézus ... magához hívta őket [ti. tanítványait], és azt mondta nekik: »Tudjátok, hogy akiket a nemzetek fejedelmeknek tekintenek, azok uralkodnak rajtuk, és a nagyok hatalmaskodnak felettük.

⁴³ Köztektek azonban ez nem így van, hanem aki

nagy akar lenni, az legyen a szolgátok; ⁴⁴ aki pedig első akar lenni köztektek, az a szolgája lesz mindenkinek. ⁴⁵ Hiszen az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

fejedelmeknek tekintenek: e hivatkozással Jézus nem a politikai hatalom létjogosultságát akarja kétségbe vonni (vö. Jn 19,11), hanem példát hoz arra, hogy a vezetők miként élnek vissza hatalmukkal.

aki nagy akar lenni: ez a jézusi mondás, amelyet Márk más összefüggésben is idéz (Mk 9,35), önmagában véve nem helyteleníti azt, hogy a tanítvány a közösségben felelősséggel járó vezető helyek elnyerésére törekedjen. Jézus azt hangsúlyozza, hogy tanítványainak más lel-

külettel kell végezniük vezetői munkájukat, és nem úgy, ahogyan a hatalmukat éreztető politikai vezetők teszik.

szolgája lesz mindenkinek: nem arról van szó, hogy a tanítványnak szolgává vagy rabszolgává kell válnia, hanem arról, hogy a szolgálat szellemében kell előmozdítania a reá bízottak javát.

az Emberfia ... életét adja váltságul sokakért: ezt a kijelentést, amely az Iz 53, 10-12 verseire utal, valószínűleg az evangélista adja a történeti Jézus ajkára. Márk nem idézi ugyan a próféta, és Isten szenvedő Szolgáját nem azonosítja kifejezetten Jézussal, de a sokakért odaadott élet eszméjét bizonyára a babiloni fogság időszakában működő Második Izajástól kölcsönzi. A 'váltság' (gör. *lutron*) az eladósodott ember életéért adott váltságdíjat jelenti, amelyet például a rabszolgáért vagy a hadifogolyért fizettek ki. Ebben az esetben a váltság kifejezés a bűn rabságában élő emberiség kiváltására, megváltására utal. A „sokak” szó a zsidó gondolkodásmód szerint nem kizárólagos értelmű (azaz: sok, de nem mindenki), hanem az eggyel szembeállított összegző kifejezés (vagyis: mindenki); Második Izajásnál sem pusztán Izraelre vonatkozik, hanem valamennyi népre, az egész emberiségre (Iz 49,6; 52, 14-15).

d) A szerető Atya alakjának megismertetése (Lk 15, 11-32)

15 ¹¹ [Jézus egy alkalommal ezt a példabeszédet mondta]: »Egy embernek volt két fia. ¹² A fiatalabb azt mondta apjának: 'Apám! Add ki nekem az örökség rám eső részét!' Erre szétosztotta közöttük vagyonát. ¹³ Nem sokkal ezután a fiatalabb fiú összehozta mindenét, elment egy távoli országba, és ott léha élettel eltékozolta vagyonát. ¹⁴ Miután mindent elpazarolt, nagy éhínség támadt azon a vidéken, és nélkülözni kezdett. ¹⁵ Erre elment és elszegődött egy ottani gazdához, aki kiküldte a tanyájára, hogy őrizze a disznókat. ¹⁶ Szeretett volna jóllakni a disznók eledelével, de abból sem adtak neki. ¹⁷ Ekkor magába szállt, és azt mondta: 'Apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én meg itt éhen halok. ¹⁸ Fölkelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened! ¹⁹ Már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezze, csak béreseid közé fogadj be engem!' ²⁰ Föl is kerekedett, és elment apjához. Apja már messziről meglátta és megesett rajta a szíve. Eléje sietett, a nyakába borult és megcsókolta. ²¹ A fiú így szólt hozzá: 'Apám! Vétkeztem az ég ellen és teellened; már nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezze.' ²² Az apa azonban ezt

mondta szolgáinak: 'Hozzátok hamar a legdrágább ruhát és adjátok rá, húzzátok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára! ²³ Azután hozzátok elő a bizlalt borjút, vágjátok le, együnk és vigadjunk, ²⁴ mert ez a fiam meghalt, és föltámadt, elveszett, és megtaláltatott.' Aztán elkezdtek vigadozni. ²⁵ Az idősebb fiú pedig a mezőn volt, és amikor hazatérőben a házhoz közeledett, meghallotta a zenészt és táncot. ²⁶ Oda hívott egyet a szolgák közül, és megkérdezte, hogy mi történt. ²⁷ Az így válaszolt neki: 'Megjött az öcséd, és apád levágta a bizlalt borjút, mivel egészségben kapta őt vissza.' ²⁸ Erre ő megharagudott, és nem akart bemenni. Ezért az apja kijött, és kérlelte. ²⁹ Ő azonban ezt mondta apjának: 'Lásd, hány esztendeje szolgálok neked, soha meg nem szegtem parancsodat, mégsem adtál nekem soha egy kecskét sem, hogy mulathassak barátaimmal. ³⁰ De amikor megjött ez a te fiad, aki a vagyonodat parázna nőkre költötte, levágattad neki a bizlalt borjút.' ³¹ Ő azonban azt mondta neki: 'Fiam! te mindig velem vagy, és minde nem a tiéd. ³² De vigadozni és örvendezni kellett, mert ez az öcséd meghalt, és föltámadt, elveszett, és megtaláltatott.'«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

add ki nekem az örökség rám eső részét: Jézus korában a családi vagyon az apa halála után jog szerint a legidősebb fiút illette. A fiatalabb fiú csak az ingóságok harmadrészét örökölhette (vö. MTörv 21,17). Arra is lehetősége volt, hogy már apja halála előtt megkapja örökrészét. – A parabolában szereplő fiatalabb fiú az örökség kikérésével jelzi, hogy teljesen függetlené akar válni atyjától.

elment egy távoli országba: Jézus idejében csak félmilliónyi zsidó élt Palesztinában, s mintegy négy millióan települtek le szórványban. Az ország területe ugyanis mezőgazdasági szempontból annyira elpusztult, hogy nagyon sokan kivándoroltak.

léha étellel eltékozte vagyonát: a fiúra váró megpróbáltatások legfőbb oka a bűnös életvitel.

őrizze a disznókat: a sertések őrzése a legmegalázóbb munka volt egy izraelita számára, hiszen a tisztátalannak tekintett állattal való foglalkozás a zsidó felfogás szerint magát az embert is tisztátalanná tette (vö. Lev 11,7; MTörv 14,8).

jóllakni a disznók eledelével: a szegénység és a nélkülözés legmélyebb fokát mutatja, hogy étekül még a moslékot is elfogadta volna.

magába szállt: a parabola szerzője csak röviden utal a fiú bánatára: egyrészt mert az nem a helytelen és felelőtlen életmódja miatt bánkodik, hanem az otthoni jólét után vágyakozik, másrészt azért, mert elbeszélésében nem a tékozló fiú bánatát, hanem az atya túlaradó jóságát akarja hangsúlyozni.

apja már messziről meglátta: a megjegyzés arra utal, hogy az apa nagyon várta fia visszatérését, és minden pillanatban kész volt őt fogadni.

megesett rajta a szíve: ezt a kifejezést az evangélisták előszeretettel használják Istennel és Jézussal kapcsolatban. A megjegyzés megerősíti azt a benyomásunkat, hogy a parabolában szereplő apa viselkedése a mennyei Atya magatartását szemlélteti.

eléje sietett: az apa szokatlan módon viselkedik, hiszen az ókori keleten minden tisztességes ember méltóságán alulinak tartotta a rohanást. Ő azonban nem törődik saját méltóságával, mert megrendíti fia nyomorúsága, és örül gyermeke visszatérésének.

nyakába borult és megcsókolta: az ölelés és a csók a megbocsátás jele (vö. Ter 45,14). E gesztusok arra utalnak, hogy az atya bocsánatkérés és jóvátétel igénye nélkül megbocsátott fiának.

a legrágább ruhát: a keleti uralkodók általában drága ruhákkal tüntették ki hűséges alattvalóikat.

gyűrűt: a gyűrű keleten egyben pecsét is volt, amellyel az okmányokat hitelesítették. A gyűrű átadása így bizonyos értelemben az atyai hatalom megosztásának is jele.

sarut: a saru felhúzása megtisztelő cselekedet, amely jelzi, hogy a fiú szabad ember, azaz nem járhat mezítláb, miként a szolgák.

hizlalt borjút: az ünnepi alkalmakra tartogatott hizlalt borjú levágása arra utal, hogy a fiú az ünnepi asztalközösségben újra a család teljes jogú tagjává válik.

fiam meghalt, és föltámadt: a kijelentés feltételezi, hogy igazi élet csak az atyai ház szeretetközösségében van.

az idősebb fiú pedig a mezőn volt: a parabola szerzője kötelességtudó, feladatait pontosan végző szereplőként mutatja be a nagyobbik fiút.

megharagudott: az idősebb fiú gondolkodásmódja megfelel a világban megszokott természetes igazságérzetnek, amely szerint a jutalmat a teljesítményhez, a büntetést a vét-

A tékozló fiú – görög ikon

séghez kell mérni. Ezzel a számítgató, jogi gondolkodásmóddal nehéz összeegyeztetni a megbocsátás és a túlradó szeretet világát. A fiú haragja tehát indokoltnak látszik.

az atya kijött: miként a kisebbik fiú esetében, újra az apa teszi meg az első lépést gyermeke felé.

ő azonban ezt mondta apjának: mindaz, amit az idősebb fiú mond, jogos. Alakja ennek ellenére azokéra emlékeztet, akik meg vannak győződve arról, hogy igazak, s ezért megvetik a többi embert (vö. Lk 18,9). Az apa arról akarja meggyőzni, hogy a szeretetközösséghez nem elegendő a kötelességteljesítés, a jogi mérlegelés. Arra akarja rávenni fiát, hogy ne az érdemszerzés logikája alapján gondolkodjon, amely szerint őt több jog illeti meg, hanem a szeretet logikáját kövesse, amely azt sugallja, hogy öccse nagyobb szükségben van, mint ő. Arra buzdítja, hogy ne a béres-erkölcsnek megfelelően éljen, amely engedelmességre ösztönöz a jutalom reményében, hanem a szeretet alapján, amely a megbocsátásban, az irgalomban és a boldogító együttlétben látja az igazi értéket. Az apa meg akarja szabadítani nagyobbik fiát a farizeusi, jogi gondolkodásmódtól, és az ajándékozó szeretet horizontját igyekszik megnyitni számára. Arra akarja rávenni, hogy fogadja el testvérét, ezáltal ébredjen rá saját fiúi volta-ra, aki előtt szintén nyitott az atyai ház, s akit éppúgy várnak az ajándékba kapott ünnepre, akárcsak öccsét.

de vigadozni és örvendezni kellett: az atya nem annak alapján méricskéli szeretetét, hogy melyik gyermekének van igaza, s melyik téved. Számára mindegyik egyformán kedves. Előfordul, hogy „több szeretettel” veszi körül valamelyiket, de csak azért, mert ez a gyermeke bajban van, és jobban rászorul a gondoskodásra, mint a másik. Ünnepet rendez bajból megszabadult fia számára, és nem is tudna másként cselekedni, mert az atyai szeretetnek ilyen a természet.

e) Az Atya akarataának teljesítése (Jn 6, 37-40)

6³⁷ [Jézus egy alkalommal ezeket mondta]: »Min-denki, akit nekem ad az Atya, hozzám jön, és aki hozzám jön, nem utasítom el, ³⁸ mert nem azért szálltam le a mennyből, hogy a magam akarataát tegyem, hanem annak akarataát, aki küldött engem. ³⁹ Annak, aki küldött engem, az az akarata, hogy

el ne veszítsek semmit abból, amit nekem adott, hanem feltámasszam azt az utolsó napon. ⁴⁰ Mert Atyám akarata az, hogy mindenkinek, aki látja a Fiút és hisz benne, örök élete legyen; és én feltámasszom őt az utolsó napon.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

akit nekem ad az Atya, hozzám jön: csak az mehet Jézushoz, akit az Atya neki adott (vö. Jn 6, 44-45.65). A hit mindenekelőtt Isten ajándéka, s csak másodlagosan emberi állásfoglalás. A mondat értelme tehát ez: mindaz, aki Jézusban hisz, csak azért teheti ezt, mert elfogadja Istentől a hit ajándékát, amelyet egyébként Isten mindenkinek felkínál (tehát azoknak is, akik nem fogadják el ezt az isteni adományt).

aki hozzám jön, nem utasítom el: a Messiás feladatának tartja, hogy üdvösséggel ajándékozza meg mindazokat, akik az Atya vonzását követve hozzá mennek.

szálltam le a mennyből: a kifejezés az ószövetségi manna-csodára, a mennyből alászálló kenyér (Jn 6,41) metaforájára, illetve a Logosz megtestesülésének titkára utal.

annak akarataát, aki küldött: a történeti Jézus egyik legjellemzőbb vonása a mennyei Atya aka-ratának keresése, elfogadása és teljesítése.

el ne veszítsek semmit: a mennyei Atya akarata ugyanis az, hogy minden ember üdvözüljön (vö. 1 Tim 2,4).

aki látja a Fiút és hisz benne: annak ellenére, hogy a mennyei Atya minden embert üdvözíteni akar, s ehhez segítségül megadja a hit ajándékát, csak azok juthatnak el az üdvösségre, akik elfogadva Istentől a hit ajándékát maguk is hisznek, s így felismerik és elismerik Jézusban az üdvösség közvetítőjét („látják a Fiút”).

örök élete legyen: már itt a földön megkezdődjön örök élete.

feltámasztom őt az utolsó napon: az ígélet nem csupán a lélek megszabadítására és üdvösségére vonatkozik, hanem a teljes emberi személy feltámadására.

2. 22 A szövegek értelmezése

Az Isten országának hirdetésére utaló bibliai részlet műfaja szerkesztői összefoglalás. Az evangélista összegzi Jézus működésének egy szakaszát, és olyan kijelentést ad ajkára, amelyből kiviláglik: a Messiás fő feladatának tekintette Isten országának meghirdetését. A prófétai várakozásokban élő isteni ország (más néven: mennyek országa) a zsidó ember számára azt jelentette, hogy külsőleg és belsőleg Jahve uralkodik a történelemben. Izrael fiai a honfoglalás korától kezdve hittek abban, hogy Isten irányítja a világegyetemet, a népek és főleg Izrael sorsát: az Ő akarata jut érvényre a nemzetek életében, tekintet nélkül arra, hogy az emberek mit cselekszenek. Úgy gondolták: Isten belső uralma akkor kezd valóra válni, amikor az ember szabadon együttműködik Istennel, közreműködik vele, hogy az isteni uralom láthatóvá váljon a világban. A próféták – különösen a fogság utáni időszaktól kezdve – arról jövendöltek, hogy ennek a külső és belső uralomnak a ténye és természete a végső időkben minden nép számára nyilvánvalóvá lesz (vö. Iz 40, 9-11; Zak 14,9; Ez 34, 11-31 stb.).

A mózesi törvény beteljesítésére vonatkozó bibliai szemelvényt a történeti Jézus mondásai alapján az evangélista állította össze, és adta a Messiás ajkára. E beszédben rámutat: Jézus nem a zsidóságtól elszakadó új vallást akart alapítani, hanem arra buzdította kortársait, hogy mélyítsék el az ószövetségi törvényre vonatkozó ismereteiket. A Messiás szerint az ószövetségi törvény is Isten akaratát fejezi ki, tehát nem szabad elhagyni belőle semmit. Ám azt is hangsúlyozza, hogy nem elegendő a törvény felszínes értelmezése, mint amilyen a farizeusok és írástudók törvényt magyarázata volt, hanem el kell mélyülni Isten akaratának tanulmányozásában és megértésében. A bibliai idézet szerint a történeti Jézus feladatának tartja, hogy ehhez segítséget adjon, egyben azt kéri követőitől: az általa teljesebb módon feltárt isteni akaratnak megfelelően alakítsák életüket.

A másokat szolgáló Emberfiáról szóló részlet szerint a Messiás azért jött, hogy másokért adja életét. Az idézet a történeti Jézus mondásai és életműve alapján összeállított beszéd. Lukács evangélista más szöveggörnyezetben és más szavakkal írja le ugyanezt a beszédet, miközben elhagyja belőle az „életét adja váltságul sokakért” kijelentést (Lk 22, 24-27). Márk olyan szavakat ad a történeti Jézus ajkára, amelyek a Második Izajásnál szereplő szenvedő Szolga alakjára és feladatára emlékeztetnek. Ezt nyilvánvalóan azért teszi, mert a történeti Jézus személye és tevékenysége alapot adott erre az összehasonlításra, azonosításra (vö. Mt 12,18). A babiloni fogság időszakában működő próféta jövendölésében a Szolga az Istenhez hűséges Izrael képviselője (Iz 49,3), akinek feladata egyrészt Jákob törzseinek helyreállítása, másrészt az üdvösség eljuttatása a föld végső határáig (Iz 49,6). Ez a rejtélyes személy engesztelő áldozatul adja életét azokért, akiknek bűneit hordozza, és szenvedésével „igazzá tesz sokakat” (Iz 53, 10-11). Pontosán nem tudjuk megállapítani, hogy a történeti Jézus milyen mértékben tekintette magáénak a Második Izajásnál szereplő Szolga feladatát, és milyen értelemben azonosította önmagát e titokzatos személlyel. Az azonban bizonyos, hogy Márk evangélistának – több évtizeddel az első húsvét után – nyomós oka volt arra, hogy a Szolgára

emlékeztető szavakat a történeti Jézus ajkára adja. A Messiás egész földi tevékenysége, szenvedése és halála ugyanis azt igazolta, hogy benne vált valóra Második Izajás próféciaja: ő volt a Szolga, aki helyettesítő szenvedésével és életének odaadásával sokakat megigazulttá tett (vö. Róm 5, 15.19; 1 Tim 2,6).

A tékozló fiú atyjáról szóló parabolát Jézus azért mondta el, mert fel akarta tárni tanítványai előtt a mennyei Atya igazi arcát. A példázatban a két fiú apja, aki a bűnös életvitelből megtérő fiát éppúgy szereti, mint a kötelességét teljesítő, de az ajándékozó szeretet világába lépni nem tudó idősebb gyermekét, a mennyei Atyát képviseli. A fiatalabb fiú az Istentől elforduló, Tőle teljes függetlenséget követelő, de Hozzá megtérő embert jelképezi, az idősebb pedig a becsületes, de farizeusi lelkületű teremtményt, aki az Atyához fűződő kapcsolatát csak az e világi igazságosság és a jog oldaláról tudja szemlélni. Jézus ebben a példázatban adta a legszebb, leghitelesebb képet a mennyei Atyáról. A parabolában szereplő atya magatartása nem természetes, nem felel meg az emberi elvárásoknak és az emberi viselkedés megszokott formáinak. Jézus azonban éppen azt emeli ki, hogy Isten részéről ez a természetes magatartás: a mennyei Atya nem tehet másként, mert a teremtményei felé irányuló mérhetetlen szeretete felülemelkedik az ember bűnén és teljesítményeket méricskélő igazságérzetén is.

A János-evangéliumból vett idézet műfaji szempontból életművet bemutató beszéd, amelyet az evangélista adott Jézus ajkára. Bár nem valószínű, hogy a történeti Jézus kereszthalála és föltámadása előtt világosan látta és pontosan a beszédben idézett szavakkal foglalta össze üdvözítői feladatát, az evangélista mégsem követett el történelemhamisítást, amikor az emberiség megmentéséről szóló szavakat a Messiásnak tulajdonította. A rendelkezésére álló hagyomány ugyanis egyértelműen tanúsította: a húsvét előtti Jézus a mennyei Atya akaratának teljesítésében látta küldetésének lényegét, tudatában volt annak, hogy neki fontos szerep jutott az üdvösség közvetítésében, bízott a mennyei Atya üdvözítő szeretetének erejében, és az első húsvét alkalmával valóban az emberiség üdvözítőjének bizonyult.

2. 23 Jézus küldetésében jársz

A Messiás fontos feladatának tartotta Isten országának meghirdetését. Te keresztény emberként a Messiás művének folytatója vagy. – Törekedj olyan életre, amelynek alapján embertársaid felfedezhetik Isten titokzatos uralmát a világban!

Jézus tanítása szerint csak az juthat be az Isten országába, aki az általa teljessé tett ószövetségi törvényt követi. – Olvasd el a Mt 5, 21-48 verseit, és igyekezz ezeknek megfelelően élni!

A Márk evangéliumából vett idézet szerint a Messiás azért jött a világba, hogy életét adja az emberek üdvösségéért. – Jézus küldetésében járva neked is feladatod, hogy mások üdvösségét szolgálj.

A tékozló fiú történetében Jézus nagyon szép képet rajzolt a mennyei Atyáról. – Példázatával arra szólít, hogy te is az Atya magatartását utánozd: ne az igazadat keresd, hanem lépj be az ajándékozó szeretet világába!

Jézus a mennyei Atya akaratának teljesítésében, vagyis abban látta küldetésének lényegét, hogy az embereket elvezesse a minden álmukat felülmúló boldog életre. – Neked is feladatul adta Isten akaratának keresését, teljesítését, vagyis azt, hogy segíts embertársaidat a mennyország felé vezető úton.

2. 3 A Messiás tanítása Isten országáról

A következő bibliai idézetek azt mutatják be, hogy a történeti Jézus miként gondolkodott Istennek az Ószövetségben megígért országáról. Lukács evangélista a jövendölés-értelmezés műfajában írt evangéliumi részletben arról ad hírt, hogy Jézus az isteni uralom megnyilvánulásának kezdetét összekapcsolja az emberek testi-lelki bajait orvosló Messiás működésével. Ugyancsak Lukács számol be egy párbeszédéről, amelyben Jézus azt hirdeti, hogy ő maga az emberek között jelenvaló ország. A Máté evangélista tolmácsolásában bemutatott imádságból kiviláglik, hogy az ország egyszerre jelenvaló és eljövendő valóság. A boldogmondások Máté-féle változata Isten országát a Jézust elfogadó boldog emberek közösségeként mutatja be. Szintén Máté közli azt a parabolát, amely szerint az ország és terjesztésének feladata kizárólagosan isteni ajándék.

2. 31 Isten országának jellemzői

a) Isten országa a Messiás eljövételével kezdődik (Lk 7, 19-23)

7¹⁹ János ... magához hívott tanítványai közül ketőt, és elküldte őket Jézushoz, hogy kérdezzék meg: »Te vagy-e az Eljövendő, vagy mást várunk?«²⁰ Amikor ezek a férfiak odaérkeztek hozzá, így szóltak: »Keresztelő János küldött minket hozzád, hogy kérdezzünk meg: 'Te vagy-e az Eljövendő, vagy mást várunk?'«²¹ Eppen abban az órában sok embert megszabadított betegségétől, szenvedésétől és a gonosz

lekektől, és sok vaknak visszaadta a szeme világát.²² Ezt felelte nekik: »Menjete, vigyete, híru Jánosnak, amit láttatok és hallottatok: a vakok látnak, a sánták járnak, a leprások megtisztulnak, a süketek hallanak, a halottak föltámadnak, a szegényeknek hirdetik az evangéliumot.²³ Boldog, aki nem botránkozik meg bennem.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

János: Keresztelő János, akit Heródes Antipász fogságba vetett (vö. Mk 6, 17-19).

az Eljövendő: a kifejezés a Messiásra utal (vö. Zak 9,9; Dán 7,13; Zsolt 118,26). Az isteni ország megnyilvánulását és a Messiás eljövetelét összekapcsoló Keresztelő János korábban szigorúan ítélő Messiásként mutatta be Jézust (vö. Lk 3,16-tól). Kérdéséből látszik, hogy a Fölkentre vonatkozó előzetes elképzelései nincsenek összhangban azokkal a hírekkel, amelyek az emberek testi-lelki nyomorúságán enyhítő Jézusról szólnak.

sok embert megszabadított betegségétől...: Jézus tevékenységének bemutatásával az evangélista olyan messiási jövendölésekre tereli az olvasók figyelmét, amelyek az emberi nyomorúságon enyhítő üdvösségközvetítőről beszélnek. Izajás például ezekkel a vigasztaló képekkel jellemezte a messiási kort, illetve Isten uralmának megnyilvánulását: „Akkor majd kinyílik a vakok szeme, és a süketek füle megnyílik. Akkor majd ugrándozik a sánta, mint a szarvas, és ujjong a néma nyelve” (Iz 35, 5-6; vö. Iz 29,18; 42, 6-7; 61,1-től).

vigyete, híru Jánosnak, amit láttatok és hallottatok: Keresztelő János csupán ítélő Messiásról és apokaliptikus katasztrófákban megvalósuló isteni uralomról beszélt, Jézus azonban nem hagyja jóvá ezt az egyoldalú látásmódot. Arra szólítja fel őt, hogy a fölöle hallottak, valamint a szelíd és alázatos Messiásra utaló ószövetségi jövendölések alapján módosítsa az Isten országával kapcsolatos várakozásait.

a vakok látnak, a sánták járnak: Jézus arra utal, hogy az ő tetteiben válnak valóra az irgalom, a bűnbocsánat és a remény országáról szóló ószövetségi jövendölések.

a leprások megtisztulnak: mivel a zsidó felfogásban a lepra (a többi betegséghez hasonlóan) a bűnös állapotnak is jelképe volt, a leprások megtisztulása a bűnbocsánatot is szimbolizálja.

a halottak feltámadnak: Izajás jövendölésében (Iz 26,19) a halottak életre kelése a lelki halálból való feltámadást jelenti. A kifejezés itt is olyan értelemben szerepel, mint Ezekiel látomásában, ahol a megelevenedő csontmező Izrael életre kelését, a remény újraéledését, a nemzet halála utáni új kezdetet szimbolizálja (Ez 37, 1-14).

a szegényeknek hirdetik az evangéliumot: az Iz 61,1 szerint az evangélium hirdetése is a messiási kor jele, és az örömhír lényege Isten uralmának, országának kezdete (vö. Iz 52,7).

boldog, aki nem botránkozik meg bennem: Jézus arra szólítja fel Keresztelő Jánost, hogy ne csak az apokaliptikus látomások ítélő Bírójára, hanem Jahve szenvedő Szolgájára, a prófétai várakozások alázatos és irgalmas szívű Messiására is gondoljon, amikor az ő tetteit értelmezi.

b) Az ország már jelen van Jézusban (Lk 17, 20-21)

17 ²⁰ Amikor a farizeusok megkérdezték tőle [ti. Jézustól], hogy mikor jön el az Isten országa, ezt válaszolta nekik: »Az Isten országa nem jön el szem-

betűnő módon. ²¹ Nem fogják azt mondani: 'Íme itt van', vagy 'amott'. Mert az Isten országa közöttetek van.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

farizeusok: egy zsidó vallási párt tagjai.

Isten országa: a farizeusok véleménye szerint Isten már uralkodik a világon, de országa csak az idők végén válik mindenki számára „láthatóvá”. Úgy vélték, Isten uralma akkor fog teljesen megnyilvánulni, amikor az emberek magukra veszik „az ország igáját”, azaz teljesítik Isten parancsait, követik útmutatásait. Kérdésük arra irányul, hogy mindez mikor kezdődik.

nem jön el szembetűnő módon: Jézus elutasítja az apokaliptikus irodalmat félreértő, azaz betű szerint értelmező elképzeléseket, amelyek azt hirdetik, hogy bizonyos jelek (égi tüntmények, természeti katasztrófák, forradalmak, háborúk stb.) alapján kiszámítható az isteni uralom megnyilvánulásának kezdete.

közvetek van (más fordításban: *bennetek van*): a Messiás tanítása és cselekedetei által Isten országa már jelen van az emberek között. Jézus az Isten üdvözítő jelenléte, ő az isteni uralom megnyilvánulása, Isten megismerhető uralma, ő maga az Isten országa. Ezt a valóságot azonban nem lehet megragadni látványos külső jelek alapján, hanem hittel kell felismerni. Nyelvészeti szempontból az „Isten országa bennetek van” fordítás is elfogadható. E változat alapján a mondat azt jelenti, hogy Isten országa a Jézust elfogadó emberek szívében, életében és boldog közösségében van jelen.

c) Isten országa mint eljövendő valóság (Mt 6, 9-15)

6 ⁹ [Jézus egy alkalommal ezeket mondta tanítványainak]: »...ti így imádkozzatok: Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltesd meg a te neved; ¹⁰ jöjjön el a te országod; legyen meg a te akaratom, amint a mennyben, úgy a földön is. ¹¹ Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma; ¹² és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az elle-

nünk vétkezőknek; ¹³ és ne vidd minket kísértésbe; de szabadíts meg a Gonosztól. ¹⁴ Mert ha megbocsátjátok az embereknek bűnségeiket, nektek is megbocsát a ti mennyei Atyátok. ¹⁵ De ha nem bocsátotok meg az embereknek, Atyátok sem fogja megbocsátani nektek a ti bűnségeitokat.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mi Atyánk: a családias hangvételű atya szó az arám *abba* (Mk 14,36) kifejezés fordítása. Az ószövetségi zsidóság – annak ellenére, hogy Istent atyának is nevezte (vö. MTörv 32,6; Zsolt 89,27) – az imádságban legfeljebb a héber *ab* (atya) szót használta, de a gyermeki bizalmat tükröző *abba* megszólítást nem. – Lukács más szavakkal, rövidebb formában írja le a Mi-atyánkot (Lk 11, 2-4). Ez a tény önmagában véve is mutatja, hogy a részlet nem betű szerint tolmácsolja a történeti Jézus szavait, hanem az imádság műfajában íródott.

aki a mennyekben vagy: a kifejezéssel Jézus és a korabeli zsidóság azt emeli ki, hogy a világot mérhetetlenül felülmúló Istennel kapcsolatban az „atya” kifejezést átvitt értelemben kell venni.

szenteltessék meg a te neved: a bibliai nyelvhasználat szerint megszentelni annyit jelent, mint a profán használattól elkülöníteni, és az Isten világához tartozónak nyilvánítani. A kérés eszerint arra irányul, hogy az emberek ne csúfolják meg Isten nevét, azaz ne tagadják meg az Ő isteni mivoltát. Ha azonban abból indulunk ki, hogy az Ez 36,23 verse szerint Isten szenteli meg saját nevét azáltal, hogy kinyilvánítja az emberek között hatalmát, bölcsességét, jóságát és igaz voltát – beláthatjuk, a kérés ezt a többletet is tartalmazza: Isten az országának érvényre juttatásával és üdvözítő tervének megvalósításával nyilvánítsa ki a világnak az Ő szentségét. Ez az óhaj a Jézus korát megelőző évszázad zsidóságának vágyát is tükrözi, amint ezt az arám *kaddis* (szent) szóról elnevezett imádságuk is tanúsítja: „Magasztaltassék és szenteltessék meg az Ő neve, aki megújítja a világot, feltámasztja a halottakat, megszabadítja az élőket, és újjáépíti Jeruzsálem városát!”

jöjjön el a te országod: Isten országa Jézusban már elkezdődött (vö. Lk 17,21). Ám ez az isteni uralom dinamikus, fokozatosan kibontakozó valóság, amelynek végső beteljesülése még várat magára. A tanítványoknak imádkozniuk kell azért, hogy a szívek megnyíljanak e titokzatos valóság előtt, azaz az emberek közül egyre többen befogadják az irgalmat, a megbocsátást, a békességet és az ember üdvösségét jelentő Isten országát.

legyen meg a te akaratod: a történeti Jézus tanításából kiviláglik, hogy Isten az ember üdvösségét akarja (vö. Jn 6, 39-40; Ef 1, 9-10; 1 Tím 2,4). A Messiás azonosult ezzel az isteni akarral, s most arra buzdítja tanítványait, ők is működjenek közre abban, hogy az isteni akarat egyre teljesebb módon érvényre jusson az emberi szívekben. Az Isten nevének megszentelődésére, az isteni uralom eljövételére és az Isten akaratának megvalósulására irányuló három kérés tehát egyazon ajándékra, az ember üdvösségére irányul.

mindennapi kenyerünket: a kenyér a Bibliában tágabb körű fogalom, mint a mai nyelvben: nemcsak az ételt, hanem a létfenntartáshoz szükséges valamennyi eszközt jelöli (Ter 28,20; 47,15 stb.). A „mindennapi” kifejezés a görög *epiouszion* szónak a megfelelője, amelyet a Kr. u. 4. századtól kezdve már nem értettek pontosan, és többnyire az eukarisztiára utaló „lényegfeletti” vagy a végső idők lakomáját szem előtt tartó „eljövendő” szóval adtak vissza. A papiruszleletek tanúsága szerint a görög kifejezés a katonai nyelvhasználatban a napi ételadagot vagy fizetséget jelentette. A népi várakozással ellentétben, amely a messiási időktől az anyagi javak túláradó bőségét remélte, Jézus arra oktatja tanítványait, hogy a gondviselésben bízva csak a napi létfenntartáshoz szükséges dolgokat kérjék Istentől.

bocsásd meg vétkeinket (szó szerint: *engedd el tartozásainkat*): az Isten elleni bűnöket Jézus és a korabeli zsidóság a kiegyenlíthetetlen és kiegyenlíthetetlen tartozás (vö. Mt 18, 23-35) képével szemlélteti. Az isteni megbocsátás kérése mind az ősi időkben, mind Jézus korában az izraelita jámborság egyik fontos jellemzője (vö. Zsolt 25,7). A „Tizennyolc dicséret” zsidó imádságában (Kr. e. 1. sz.) ehhez hasonló kérést látunk: „Bocsáss meg nekünk, Atyánk,

mert vétkeztünk; nézd el nekünk, Királyunk, hogy bűnöztünk, hiszen Te elnéző és megbocsátó vagy!”

miképpen mi is megbocsátunk: az imádkozónak az imádság folyamán kell mások vétkeit megbocsátania, vagy e megbocsátás szándékát felújítania.

ne vígy minket kísértésbe: minthogy a Biblia szerint Isten senkit sem csábít rosszra (vö. Sir 15, 11-14; Jak 1,13), e szavak így értendők: ne engedd, hogy a próbatétel órájában elbukjunk, vagy elszakadjunk Tőled!

szabadíts meg a Gonosztól: a gonosz jelentheti általában a rosszat, de a bűnre csábító tényezők megismerésüként a gonosz szellemet, az ördögöt is.

ha megbocsátjátok...: az isteni megbocsátás elnyerésének előfeltétele az, hogy mi is bocsásunk meg embertársainknak.

d) Az ország a Jézust elfogadó boldog emberek közössége (Mt 5, 1-12)

5 ¹ A tömeget látva [Jézus] fölment a hegyre. Leült, a tanítványai odajöttek hozzá, ² ő pedig szólásra nyitva ajkát így tanította őket: ³ »Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa. ⁴ Boldogok, akik sírnak, mert ők vigasztalást nyernek. ⁵ Boldogok a szelídek, mert ők öröklék a földet. ⁶ Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot, mert ők kielégülést nyernek. ⁷ Boldogok az irgalmasok, mert ők iralmat nyernek. ⁸ Boldogok a tiszt-

taszívűek, mert ők meglátják Istent. ⁹ Boldogok a békeszerzők, mert őket Isten fiainak fogják hívni. ¹⁰ Boldogok, akiket az igazság miatt üldöznek, mert övék a mennyek országa. ¹¹ Boldogok vagytok, amikor gyaláznak és üldöznek titeket, és hazudozva minden rosszat mondanak rátok miattam. ¹² Örüljete és ujjongjatok, mert jutalmatok nagy a mennyekben; így üldözték ugyanis a prófétákat is, akik előttetek voltak.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

fölment a hegyre: Lukács evangélista szerint ugyanez a beszéd síkságon hangzik el (Lk 6,17). Ez arra utal, hogy Máténál a hegy nem földrajzi adat, hanem az isteni kinyilatkoztatás „helyének” szimbóluma, amely a Sínai-hegyre emlékeztet.

lélekben szegények: a lélekben szegény vagy alázatos kifejezés elsősorban nem a szociológiai értelemben vett nincstelenekre utal, hanem egyfajta vallási lelkületre: a nyitott szívű emberek magatartását jelöli, akik nem ragaszkodnak görcsösen földi javaikhoz, mert elismerik, hogy egyedül Isten teheti őket gazdaggá, és ezért szinte koldulják ezt az isteni gazdagságot. Kétségtelen, hogy az ilyen magatartás általában jobban jellemzi a szociális értelemben vett szegényeket, de a vagyonos emberek számára sem lehetetlen, amennyiben elfogadják Istenre utaltságukat, s vagyonukkal az isteni útmutatás alapján segítenek a nincstelen embereken. A mennyek országa azonos Isten országával, amelyet csak az Isten gazdagságával eltelni vágyó „szegények” birtokolhatnak.

akik sírnak: a prófétai nyelvhasználatban (vö. például Iz 61, 1-6) a sírva gyászolók vagy megtört szívűek azok az izraeliták, akik bánkódnak, mert nem Isten, hanem a gonoszság uralkodik Izrael népe fölött. Jézus szerint a „sírók” azok, akik amiatt keseregnek, hogy még nem vált nyilvánvalóvá Isten országa. Vigasztalásuk az lesz, hogy már földi életükben meg tapasztalhatják Isten uralmának kezdetét, s haláluk után Isten majd letöröl szemükről minden könnyet (vö. Jel 7,17; 21,4).

a szelídek, mert ők öröklék a földet: a szelíd kifejezés a bibliai szóhasználatban a szegény és az alázatos szavak szinonimája. Szegény az, aki annak tudatában él, hogy rászorul másokra, s főleg Isten gazdagságára, nem tanúsít támadó vagy erőszakos magatartást: életvitelét az alázat és az erőszakmentesség jellemzi. A föld, amelyet a szelídek örökölnék, az Ószövetségben az

Ígéret földje, Jézus korában azonban az Isten országának és az ország beteljesült állapotának, a mennyországnak a jelképe.

éheznek és szomjaznak az igazságot: az éhség és szomjúság nem csupán anyagi dolgokra, hanem lelki javakra is vonatkozhat (vö. MTörv 8,3; Zsolt 42,3; 63,2; Ám 8,11). Az igazság (gör. *dikaioσynή*): igazság, igazságosság, valakinek vagy valaminek az igaz volta) kifejezés Isten országára utal. A zsidó felfogás szerint a nép akkor nevezhető igaznak, ha igazodik Isten útmutatásához, Isten pedig azért igaz, mert hűséges az ajándékaira vonatkozó ígéreteihez. Az isteni ajándékot elfogadó élet azonos az Isten uralmát elfogadó étellel, vagyis Isten országával. Az igazság így nem más, mint Isten országának megnyilvánulása (vö. Iz 51, 4-5). Jézus tehát azokat nevezi boldognak, akik vágyakoznak az isteni uralomra, vagyis az isteni ígéretekéből fakadó ország megnyilvánulására. Boldogok, mert beteljesül vágyakozásuk.

irgalmasok: az irgalmasság az Ószövetségben Jahve tulajdonsága (Kiv 34,6). Az Újszövetségben Jézus is irgalmasnak nevezi a mennyei Atyát, és arra buzdítja tanítványait, hogy utánozzák a könyörületes és megbocsátó Atya magatartását (Mt 18, 23-35; Lk 6,36). Az irgalom az isteni ország jele, és aki az ország polgáraként könyörületet gyakorol embertársával szemben, számíthat arra, hogy ő maga is részesülni fog az irgalomban.

tisztaszívűek: az izraelita felfogásban a szív az ember belső világát, gondolat- és érzületvilágának forrását jelképezi. A tiszta szív az Ószövetségben a rituális (a külső) és az erkölcsi (a belső) tisztaság szimbóluma (vö. Zsolt 24,4; 51, 8-9; Iz 1, 10-20). Máténál a szív tisztasága rokon értelmű az igazság kifejezéssel, amennyiben a tiszta szívű ember hűséges a szövetség Istenéhez, és követi útmutatásait. A tisztaszívűek jutalma az, hogy „meglátják” az Istent. A „meglátni” kifejezés itt nem a fizikai látásra utal, hanem annyit jelent, mint valamilyen módon megtapasztalni és élvezni Isten boldogító jelenvalóságát.

békeszerzők: Izrael történelmét a honfoglalástól kezdve véres háborúk árnyékolták be. Ezért érthető, hogy a zsidóság leginkább a békességre vágyakozott, és ez a békesség lett a messiási kor áldásainak összefoglaló neve (vö. Zsolt 72,7; Iz 2,4; 9,6; Mik 5,4). A békeszerzők azok, akik összhangban élve Istennel azon fáradoznak, hogy az emberek között megvalósuljon a viszályoktól mentes, harmonikus együttélés. Mindaz, aki Istennel békében élve az emberek közti harmónia megteremtésén fáradozik, boldog, mert Isten cselekvésmódjának utánpótlásává, azaz Isten „fiává” válik.

akiket az igazság miatt üldöznek: az igazsággal és békességgel azonos isteni ország csak békétlenségek, ellenkezések és támadások közepette bontakozhat ki. Az ószövetségi ember gyakran megtapasztalta, hogy vallása, jámbor életvitele miatt üldözik. E titok fájdalmas és érthetetlen volt számára (Bölcs 3,4), de bízott Istennel, miközben a legszörnyűbb isteni bosszút kérte ellenségei fejére (Zsolt 7,2; 35,3; 44,8; Jer 15,15; 17,18). Jézus az üldöztetést az országba lépés boldogító feltételének tekinti (Mt 10,22), és arra buzdítja követőit, hogy imádkozzanak üldözőikért (Mt 5,44). Az üldözött és az ellenségeiért imádkozó tanítvány azért mondható boldognak, mert ha Jézus miatt üldözik, ez hiteles jele annak, hogy már az ország polgára, és így reménybeli örököse a mennyei boldogságnak.

e) Az ország a minden embernek felkínált üdvösség (Mt 20, 1-16)

20 ¹ [Jézus egy alkalommal ezt a példázatot mondta]: »...használó a mennyek országa a házigazdához, aki korán reggel kiment munkásokat fogadni a szőlőjébe. ² Mintán napi egy dénárban megegyezett a munkásokkal, elküldte őket a szőlőjébe. ³ Amikor a harmadik óra körül is kiment, látott másokat ott

ácsorogni tétlenül a piacon. ⁴ Azt mondta nekik: 'Menjete ki ti is a szőlőbe, és ami igazságos, megadom majd nektek.' ⁵ Azok elmentek. Aztán a hatodik és a kilencedik óra körül ismét kiment és ugyanígy tett. ⁶ Mikor a tizenegyedik óra körül kiment és megint talált ott ácsorogókat, azt mondta ne-

kik: 'Miért álltok itt egész nap télenül?' ⁷ Azt felelték neki: 'Mert senki sem fogadott fel minket.' Erre azt mondta nekik: 'Menjete ki ti is a szőlőbe.'

⁸ Amikor beesteledett, a szőlő ura így szólt intézőjéhez: 'Hívd a munkásokat, és add ki nekik a bérüket, kezdve az utolsótól az elsőig.' ⁹ Jöttek azok, akik a tizenegyedik óra körül kezdtek, és kaptak egy-egy dénárt. ¹⁰ Mikor az első sorra kerültek, azt gondolták, hogy többet kapnak, de ők is csak egy-egy dénárt kaptak. ¹¹ Amikor megkapták, zúgolódni

kezdték a gazda ellen: ¹² 'Ezek az utolsók csak egy órát dolgoztak, és egyformán kezelted őket velünk, akik viseltük a nap terbét és bérét.' ¹³ Ő azonban így válaszolt az egyiküknek: 'Barátom! Nem vagyok hozzád igazságtalan. Nem egy dénárban egyeztél meg velem?' ¹⁴ Fogd, ami a tiéd, és menj! Én ennek az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked. ¹⁵ Vagy nem szabad azt tennem az enyémmel, amit akarok? Rossz szemmel nézed talán, hogy én jó vagyok?' ¹⁶ Így lesznek az utolsókból első és az elsőkből utolsók.»

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a mennyek országa: e kifejezésen a földi emberek szívében jelen lévő Isten országát kell értenünk, amelynek beteljesült állapota a földön túli mennyország.

a házigazdához: a házigazda a parabolában Istent képviseli, akihez a szőlőskert jelképezte ország tartozik, és aki munkásokat fogad fel országának terjesztésére.

munkásokat: a szőlő művelésére felfogadott „napszámosok” azok a meghívottak, akiknek feladata, hogy közreműködjenek Isten országának kibontakoztatásában.

szőlőjébe: a szőlő vagy a szőlőskert az ószövetségi írásokban a választott népet szimbolizálja (Iz 5, 1-4; Jer 2,21; Ez 19,10; Zsolt 80,9). A példázatban Isten új választott népét, illetve az Ő országát jelképezi.

egy dénárban: a dénár római ezüst pénzérme a római császár képmásával és feliratával. Jézus korában egy dénár volt a szőlőmunkás napszáma. – A parabolában az ajándékba kapott ország áldásait és az ország terjesztésének kitüntetett feladatát szimbolizálja.

harmadik óra: az első század zsidósága a munkanapot 12 egységre osztotta. A gyakorlatban azonban négy napszak alapján jelölték meg az időt.

Ezek kezdő órájukról kapták nevüket: reggel (6-tól 9 óráig), a harmadik óra (9-től 12 óráig), a hatodik óra (12-től 15 óráig) és a kilencedik óra (15-től 18 óráig). Ezért egyes bibliafordításokban a harmadik óra helyett a kilencedik óra kifejezés áll. A példázat alkotója azt akarja kiemelni, hogy a különböző napszakokban felfogadott munkások teljesítménye nem tekinthető egyenlőnek.

tizenegyedik óra: a hétköznapi életben csekély a valószínűsége annak, hogy egy szőlősgazda 17 óra tájban még felfogad valakit napszámosnak. Ez a szokatlan időpont azt jelzi, hogy a szőlőskert urát nem a számítás vagy a gazdasági kényszer, hanem jósága indítja arra, hogy egyre több munkást foglalkoztasson szőlőjében.

senki sem fogadott fel minket: miután Isten kiválasztotta Izraelt, úgy tűnt, mintha „megfeledkezett” volna a pogány népekről. Így könnyen arra a következtetésre lehetett jutni, hogy a pogány népek nem tartozhatnak az üdvösség ajándékának terjesztői közé. A példázat szerzője azt hangsúlyozza, hogy Isten senkiről sem feledkezett meg.

amikor beesteledett: a mózesi törvény úgy rendelkezett, hogy a napszámosnak napnyugta előtt oda kell adni a bérét (vö. MTörv 24,15).

zúgolódni kezdtek: emberi szempontból a gazda igaztalanul cselekedett, amikor egyenlő béreket adott nem egyenlő teljesítményekért. A zúgolódók azokat a zsidókat képviselik, akik

Tiberius császár dénárja

sérelmezik, hogy a választott nép tagjaiként nem részesülnek előnyökben a pogányokkal szemben.

egyformán kezelted őket velünk: a kiválasztottság tudatában élő zsidók nemzeti büszkeségét sérti Isten eljárás módja, aki nincs tekintettel Izrael „előjogaira”, „kitüntetett helyzetére”. Nem az bántja őket, hogy Isten a pogányoknak is felkínálta az üdvösséget, hanem az, hogy az isteni bánásmód egyenlővé tette őket a pogányokkal.

akarok: Isten minden ember számára felkínálja az üdvösség ajándékát jelentő országot, mely értékében mérhetetlenül felülmúlja az emberi teljesítményekért adható „jutalmat”. Az, hogy kiket hív meg az üdvösség ajándékainak közvetítésére, kizárólag az Ő akaratától függ, nem pedig az ember valós vagy vélt teljesítményétől.

rossz szemmel nézed: minthogy „a szem a lélek tükre”, a rossz szem az önző, az irigy vagy féltékenykedő szívre utal (vö. Mt 6, 22-23).

így lesznek az utolsókból elsők...: ez a jézusi mondás, amelyet a hagyomány őrzött meg, eredetileg nem tartozott a parabolához. Az evangélista valószínűleg azért kapcsolta ehhez a példabeszédhez, mert úgy gondolta, jól összefoglalja Jézus mondanivalóját: a Jahve által elsőként kiválasztott Izraelt annyiban „előzik meg” a későbbi időpontban meghívott pogányok, hogy Isten nagylelkűsége folytán később érkezők gyanánt is részt vehetnek az ország terjesztésének kitüntetett munkájában.

2. 32 A szövegek értelmezése

A Keresztelőnek adott válasz műfaji szempontból jövődölés-értelmezés. E részletben Jézus arról tesz tanúságot, hogy Isten országára tovább már nem kell várni, mert az ő szavai és tettei az isteni uralom megnyilvánulásának első jelei (vö. Lk 11,20). A prófétai látomásokban a Messiás eljövetele, az ítélet és az üdvösség napja egybeesik Isten uralmának (országának) végső és teljes megnyilvánulásával. A történeti Jézus saját tetteit úgy értelmezi, hogy ezek az ő messiási mivoltának és a megjövendőlt isteni uralom kezdetének tanúbizonyságai. Minthogy Keresztelő János az ország eljövetelében csak a bűnös világ feletti ítéletet látja, Jézus elsősorban azokra az ószövetségi jövődölésekre emlékezteti őt, amelyek az isteni uralom lényegét az ember testi-lelki nyomorúságának megszüntetésében, vagyis az üdvösség ajándékában jelölik meg.

A farizeusokkal folytatott párbeszédben Jézus önmagát azonosítja Isten országával. A korabeli várakozásokkal ellentétben azt hangsúlyozza, hogy Isten uralma nem apokaliptikus katasztrófák vagy az újrászerveződő és a mennyei seregek által támogatott dávidi hadsereg győzelme által kezd megvalósulni, de a törvény aprólékos megtartásával sem lehet eljövetelét siettetni. Ez az uralom ugyanis Isten ajándékaként szerényen, szinte észrevétlenül, a mustármagban vagy a kovászbán működő rejtett erőkhöz hasonlóan (Mt 13, 31-33) már kezdetét vette az ő személyében és tevékenységében. Isten országa nem földrajzilag körülhatárolható terület, nem nyer államszerű alakzatot. Nem lehet rámutatni, hogy itt van, vagy ott. Nincs szokványos értelemben vett alkotmánya, jogrendje, költségvetése, hadserege, és nincsenek statisztikai kimutatásai. Az ország: Jézus maga. Isten uralma ott valósul meg, ahol az emberek elfogadják Jézust, követik őt, hallgatják szavát, és tanítása, útmutatása szerint élnek.

A Miatyánk imádságból kiviláglik, hogy Isten országa egyszerre jelenvaló és eljövendő valóság: az ország jelen van a történelemben, de teljes kibontakozása és végérvényes megnyilvánulása – amelyet mennyországnak nevezünk – még várat magára. A tanítványok ezért kérhetik eljövetelét, sőt kérniük is kell, hogy Isten uralma egyre teljesebben megnyilvánuljon a világban. Isten üdvözítő akarata már érvényre jutott az isteni elgondolással tökéletesen azo-

nosuló Jézusban, de nyilvánvalóvá csak ott válik, ahol az emberek szabadon elfogadják Jézus útmutatását, vagyis az üdvösségüket szolgáló isteni tervet.

A boldogmondás műfajában megfogalmazott evangéliumi részletben Jézus azt hangsúlyozza, hogy Isten országa ebben a világban van, de nem ebből a világból való (vö. Jn 18,36). Ez azt jelenti: az isteni birodalom polgárai más értékrend alapján tájékozódnak, mint e világ fiai, mert tudják, hogy az ország mérhetetlenül felülmúlja a földi világ anyagi és szellemi értékeit. Jézus paradox módon éppen azokat mondja boldognak, akik nem e világ kincseit birtokolják, hanem nagyobb, mennyei értékre vágyakoznak, s ha kell, még az üldöztetést is elviselik elnyerése érdekében. Nyilvánvaló, hogy nem azokat tartja boldognak, akik nincstelenként anyagi javakra áhítoznak, e világi kudarcaik miatt szomorkodnak, fizikailag éheznek, szomjaznak, vagy politikai szempontból üldözöttek. Ő az országra irányuló vágyról, az ország kibontakozásáért való aggodásról, az érte vállalt üldöztetésről beszél, mert ezek teszik lehetővé az ember számára azt, hogy a világ értékeit minden szempontból felülmúló boldogság részesévé válhasson.

A szőlőmunkásokról szóló parabolában Jézus az ország és a terjesztésében végzett munka ajándék voltáról ad tanítást. Azokkal a zsidó vallási elképzelésekkel szemben, amelyek az üdvösséget hozó birodalmat az emberi tettekért járó jutalomnak tartották, azt hangsúlyozza, hogy az ország áldásait nem lehet kiérdemelni, mert ezek Isten túláradó jóságának és irgalmának ajándékai. Ugyanezt hangsúlyozza az ország terjesztésében végzett munkával kapcsolatban is: a korábbi kiválasztás Izrael számára nem jelent előjogokat, mert kizárólag Isten akaratától függ, hogy kiket hív meg az ország terjesztésének kitüntető feladatára.

2. 33 Az ország polgáraként élsz a világban

A válaszból, amelyet Jézus Keresztelő Jánosnak adott, kiderül, hogy a Messiás hozta ország nem csupán a bűnös világ feletti ítéletnek, hanem az üdvösségnek is a kezdete. – Ha tehát az ország körvonalait szeretnéd látni, ne csak az ítéletre gondold, azaz ne a képzeletedet megmozgató apokaliptikus eseményekről, háborúkról és természeti katasztrófákról szóló hírekre figyelj, hanem az irgalom, a szeretet és a bűnbocsánat kicsiny csodáira is, amelyek megvalósulnak életedben és környezetekben.

A föltámadt Krisztus és országa ma is jelen van a történelemben, ám ma sem látványos módon. – Amikor az ország körvonalait keresed, gondold arra, hogy Isten uralmának „nem szembetűnő jelenlétét” azoknak az életében fedezheted föl, akik hisznek a föltámadt Krisztusban, és az ő tanítása szerint élnek!

Jézus arra tanít, hogy jóllehet Isten uralmának érvényre jutása már elkezdődött, teljes megnyilvánulása még várat magára, és ezért az ország eljövetelét kérnünk kell. – Amikor a Miatyánkot imádkozod, jusson eszedbe, hogy Isten egyetemes üdvözítő akaratának megvalósulásáért fohászkodsz, vagyis azért, hogy minden ember fogadja el a neki szánt üdvösséget.

Jézus azokat mondja boldognak, akik mindennél többre tartják Isten országát, szomorkodnak késlekedése miatt, vágyakoznak rá, irgalmas és békét teremtő élettel segítik eljövetelét, s ha kell, még az üldöztetést is vállalják érte. – Gondolkodj el azon, te mit teszel vagy mit tehetnél azért, hogy e boldogok közé tartozz!

Az evangéliumi parabolában a Messiás azt tanítja, hogy a mennyek országa és a terjesztésében kapott szerep nem az ember érdemeiért járó fizetség, hanem Isten nagylelkű ajándéka. – Adj hálát ezért a káprázatos adományért, köszönd meg Istennek, hogy részt vehetsz ajándékainak szétosztásában!

3. A MESSIÁS KÖZÖSSÉGET TEREMTŐ TEVÉKENYSÉGE

A Kr. u. 28/29-től 30/33-ig terjedő időszakban nemcsak a Messiás személye vált sokak előtt ismertté, hanem közösséget teremtő tevékenysége is. A Messiás által egybegyűjtött emberek feladata az, hogy életállapotuknak, a gyülekezetben vállalt vagy kapott szerepüknek megfelelően tanúskodjanak Isten országának jelenvalóságáról. Ebben a tanúságtevő közösségben, illetve a Messiás embereket összefogó tevékenységében kell látnunk a Jézus halála és feltámadása után születő egyház kezdetét.

A bibliai idézetek első csoportja a szoros értelemben vett tanítványi közösséget, az apostolok gyülekezetét mutatja be. A szemelvények második csoportja a bővebb tanítványi kört állítja élénk. A harmadik csoportba tartozó idézetek szerint Jézus megkülönböztetés nélkül és határtalan szeretettel minden embert be akar vonni abba a közösségbe, amely tanúságot tesz Isten országának valóságáról.

a) Izrael vallási közösségének tagolódása Jézus korában

A tizenkét törzset számláló választott nép történelmi emlékezete a Kr. e. második évezred elejére, Ábrahám korára vezeti vissza vallási küldetésének tudatát: Isten kiválasztja Ábrahám nemzetségét a pogány népek közül, hogy e törzs tanúságot tegyen az egyetlen igaz Istenről, s hogy általa valamiképpen áldást nyerjen a föld minden nemzetsége (vö. Ter 12, 1-3). Ezt a hivatás- és küldetéstudatot az Egyiptomból való kivonulás időszakát felelevenítő bibliai szöveg szerzője papi szerepként írja le: Isten különleges tulajdonává, papi királysággá, szent néppé tette Izrael fiait (Kiv 19, 5-6), akiknek az a feladatuk, hogy a pogány népek között pusztá jelenlétükkel, illetve az isteni útmutatások követésével tanúskodjanak az élő Isten emberszeretetéről és üdvözítő akaratáról.

Az egyetemes papi küldetés tudatában élő Izrael fontosabb tanúságtevő szerepeit és feladatait Jézus korában a főtanács intézménye, illetve a főpapok, a papok, a leviták és az írástudók csoportjai jelenítették meg.

A *főtanács* (nagytanács, vének tanácsa, gör. *szjinedrion*) a zsidó nép legfőbb irányító testülete volt, amelynek élén a főpap állt. A főtanács tényleges hatalma az uralkodó személyétől függött: így például Nagy Heródes idejében csak látszólagos volt e hatalom. A főtanács intézménye valószínűleg a perzsa korban jött létre, de befolyása csak a Makkabeusok uralma alatt kezdett növekedni. A 71 tagot számláló testület Jézus korában három csoportból állt: a vénekből, a főpapokból és az írástudókból. A görög *preszbüterosz* (idősebbik, vénebb) szóról

elnevezett vének a nép legtekintélyesebb képviselői voltak azok közül, akik nem a papi nemzetségből származtak. A főpapok csoportjába a leváltott, illetve visszavonult főpapok tartoztak, valamint azoknak a családoknak a tagjai, amelyekből a főpapokat választották. Az írástudók a mózesi törvény magyarázói voltak, és rendszerint a farizeusok vallási pártjához tartoztak. A főtanács a római uralom alatt vallási vonatkozásban teljesen szabadon rendelkezhetett, polgárjogi kérdések esetén azonban figyelembe kellett vennie a rómaiak korlátozó intézkedéseit.

A *főpap* a főtanács élén álló pap, akinek felügyelete alá tartozott a templom, az istentisztelet és az istentiszteletet végző személyzet. Ő mutatta be naponta az áldozatot (Kiv 29,42), és az engesztelés napjára előírt szertartások végzése (Lev 16,2-től) is rá hárult. Annak ellenére, hogy a főpapi tisztség valószínűleg csak a babiloni fogság idején alakult ki, az úgynevezett papi irat szerzője a Lévi törzséből származó Áront, azaz Mózes testvérét tekinti az első főpapnak (Kiv 28; 30,10). A törvény szerint a főpap tisztsége haláláig tartott, s hivatalban egyszerre csak egy főpap lehetett. Többször előfordult azonban, hogy a politikai hatalom leváltotta a főpapot, aki viszont leváltása után is megőrizhette befolyását. Jó példa erre Annás, akit fiai követtek a főpapi székekben. Jézus nyilvános működése idején a Kajaf nemzetségből származó Kaifás József gyakorolta a főpapi tiszteletet, aki Kr. u. 18-tól 36-ig volt hivatalban. – Az Újszövetségben a többes számú „főpapok” kifejezésen a Heródes vagy a római helytartó által leváltott személyeket kell értenünk, illetve azoknak az előkelő családoknak a tagjait, akik közül a főpapot választották.

A *papok* azok a többnyire Lévi törzséből származó személyek (vö. Szám 18, 23-24; de 1 Kir 12,31), akik az istentisztelet alkalmával a tanítást és az áldozatbemutatót végezték, illetve a templom javait kezelték vagy felügyelték. A papság intézményének eredetét homály fedi. A Kivonulás könyvének szerzője szerint az izraelita papság Mózes testvérevel, Áronnal kezdődik, aki maga is levita volt (Kiv 28, 40-41). Ez azonban nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy Izraelben már korábban is voltak papok. Valószínű, hogy a pátriárkák korában az istentiszteleti cselekményeket (áldozatbemutató, Isten áldásának közvetítése, az imádság vezetése stb.) a családfők vagy a törzsek vezetői végezték. A papság intézményének kialakulása és megszilárdulása csak Dávid király idejében kezdődött, amikor a jeruzsálemi szentély vallási központtá lett egész Izrael számára. Az izraelita zsidó papság a fogság utáni időben 24 papi osztályra vagy nemzetségre oszlott. E tagolódás eredetét a Krónikák könyvének szerzője Dávid királyra vezeti vissza (vö. 1 Krón 24). A papi osztályok szolgálatuk rendjét sorsvetéssel állapították meg (1 Krón 24; Lk 1,8-tól).

A *leviták* a papokhoz hasonlóan Lévinek (Ter 29,34) az utódai. A 12 törzs rendszerében ők nem kaptak külön országrészt, mert papi szolgálatra lettek kiválasztva (vö. Szám 18, 23-24). A leviták és a papok szerepe a Kr. e. 7. századig nem határolódott el világosan egymástól. Amikor azonban Jozija király Kr. e. 622 körül vallási reformot vezetett be, és a jeruzsálemi templomot tette a Jahve-kultusz központjává, megváltozott a helyzet. Minthogy a reform értelmében csak Jeruzsálem számított törvényes istentiszteleti helynek, a vidéki levita papok elvesztették korábbi szerepüket, jövedelmüket, és alárendelt helyzetbe kerültek: a továbbiakban énekesként, ajtónállóként, a templomi kincstár őreként vagy vallásoktatóként segítettek a jeruzsálemi papságot (vö. 1 Krón 25-26; Neh 8,7-től). A Számok könyvének szerzője szerint először Áron fiai lettek papok, a leviták pedig csak később kaptak megbízást arra, hogy Áron fiainak szolgálatára legyenek (Szám 3, 5-10).

Az *írástudók* (törvénytanárok, törvénytudók) a mózesi törvény magyarázatában jártas személyek voltak. Mivel Mózes öt könyve a polgári életre is érvényes törvénygyűjtemény volt, az

írástudók egyúttal jogi, bírói gyakorlatot is folytattak. Rendjük a próféták aranykora után, a babiloni fogságot követő időszakban alakult ki. Nagy példaképük Ezdrás volt (Ezdr 7, 6.10). A nép tiszteletteljes megszólításában a rabbi nevet kapták. A héber és arám *rab* (nagy ember, úr) szó alapján a rabbi kifejezés jelentése: uram, mesterem. Nagy Heródes uralkodása alatt két híres írástudó működött Palesztinában: a mérsékelt irányzatot képviselő Hillél és a szigorúbb felfogást valló Sammaj.

Az evangéliumokból kiviláglik, hogy Jézus elsősorban Izrael hierarchikusan tagolódó, tanúságtévő közösségének a megújításán fáradozott (vö. Mt 10,6; 15,24). Tény azonban az is, hogy e munkája idején kapcsolatba került olyanokkal is, akik nem tartoztak a választott néphez: adott esetben megdicsérte a pogányok hitét, és a messiási közösség áldásaiban részesítette őket (vö. Mt 8,10; 15,28; Lk 7,9). Ez azt mutatja, hogy a megújított Izrael közösségébe nem csupán azokat akarta egybegyűjteni, akik nemzetiségi és vallási szempontból zsidók voltak, hanem mindazokat, akik elfogadták az ország jelenvalóságáról szóló örömhírt, és hajlandók voltak erről tanúságot tenni.

Palesztina a Messiás közösséget teremtő tevékenységének idején

b) A Messiás közösséget teremtő tevékenységét bemutató irodalmi műfajok

A Biblia az ókori kelet különféle műfajú írásain keresztül mutatja be a Messiás közösséget teremtő tevékenységét. E műfajok és főbb jellemzőik a következők:

A neveket tartalmazó lista királyok, nemzetségek vagy vallási csoportok tagjainak nevét felsoroló gyűjtemény, amelyet a szóbeli hagyomány őrzött meg az utókor számára. A történelmi emlékezet halványulása, az adatok hibás továbbadása vagy rögzítése miatt ezek a listák csak megközelítően pontosak. Az apostolok nevét a Biblia például négy helyen közli (Mt 10, 2-4; Mk 3, 16-19; Lk 6, 14-16; ApCsel 1,13), de ezek a névsorok eltérnek egymástól, ami megnehezíti a tizenkettő egyik-másik tagjának azonosítását.

A tanítványi missziót bemutató epizód az evangélisták által alkotott jelenet, amely a történeti Jézustól eredő mondások tükrében világítja meg a tanítványok küldetésének jézusi eredetét és igehirdetői munkájuk jellemző vonásait. Isten országának és Jézus örömhírének hatékony hirdetése csak az első húsvét után vált lehetővé. Ezért az apostoli missziót leíró epizódokat nem tekinthetjük húsvét előtti történeti események hűséges ábrázolásának. Az evangélisták szabadon kezelték a hagyomány anyagát. Ez jól látszik például abból, hogy a tizenkettő misszióba küldésének eseményét Márk (6, 7-13), Máté (10, 5-16) és Lukács (9, 1-6) nem azonos módon örökölte meg. Ugyanez vonatkozik a hetvenkét tanítvány küldetéséről szóló leírásra is (vö. Lk 10, 1-16). Az ilyen epizódok történeti elemeit egyrészt a Jézusra visszavezethető mondások alkotják, másrészt az a tény, hogy a tanítványok már húsvét előtt részt vettek az ország hirdetésének munkájában.

Az összetett műfajú elbeszélés olyan bibliai részlet, amely többféle irodalmi műfaj ismertetőjegyeit tartalmazza, ezért nem kapcsolható egyértelműen egyetlen irodalmi formához sem. Ilyen műfajú elbeszélést látunk a Mt 16, 13-20 verseiben, amelyekben a Jézus személyét azonosító vallomás, a jézusi mondás, a boldogmondás, az eredetmagyarázat (etiológia) és a tanítványoknak szóló oktatás irodalmi formái egyaránt megtalálhatók.

A görög *katechéō* (hallat, tanít, oktat) szóról elnevezett katekézis a történeti Jézus mondásait és cselekedeteit felidéző beszéd, amelynek célja a szűkebb vagy bővebb tanítványi kör oktatása. Erre a műfajra látunk példát a Mk 9, 38-41 és a Lk 9, 23-27 verseiben.

A találkozás-elbeszélés a bibliatudományban nem alkot önálló műfajt, azaz nincsenek jól kivehető műfaji jegyei. Az ilyen leírások (vö. Lk 19, 1-10; Lk 7, 36-50; Mt 15, 21-28) minden esetben arról szólnak, hogy Jézus találkozik egy vagy több emberrel, akiknek az esemény hatására valamilyen szempontból megváltozik az élete. Ezeket a bibliai részleteket a téma hasonlósága alapján nevezzük találkozás-elbeszéléseknek.

Az epizódba illesztett jézusi mondás valójában egy általános érvényű messiási kijelentés, amelyet a hagyomány vagy az evangélista összekapcsol a történeti Jézus életének valamelyik epizódjával. Ennek az irodalmi műfajnak példáját látjuk a Jézus igazi rokonairól szóló részletben (Lk 8, 19-21).

3. 1 A szoros értelemben vett tanítványi kör

A bibliai részletek a tizenkét apostol kiválasztásáról, küldetéséről és Péter kitüntetett szerepéről szólnak. Márk evangélista a neveket tartalmazó lista irodalmi műfajában számol be arról, hogy a történeti Jézus a tanítványai közül kiválaszt egy szűkebb csoportot, amelynek tagjai a megújításra váró Izraelt képviselik. A Lukács evangéliumából vett idézet a tanítványi missziót bemutató epizód műfajában arról tudósít, hogy a tizenkettő fő feladata Isten országának hirdetése. A Máté evangéliumából származó részlet összetett műfajú elbeszélés, amely a húsvét után megszülető egyházat és Péter apostol kitüntetett helyzetét a történeti Jézus akaratára vezeti vissza.

3. 11 Az apostolok

a) A tizenkettő kiválasztása (Mk 3, 13-19)

3 ¹³ Azután [Jézus] fölment a hegyre. Magához hívta, akiket ő akart, és azok odamentek hozzá. ¹⁴ Létrehozta a Tizenkettőt, hogy vele legyenek, és hogy elküldje őket igét hirdetni. ¹⁵ Hatalmat adott nekik, hogy kiűzzék az ördögöket. ¹⁶ Ezt a tizenkettőt választotta ki: Simont, akinek a Péter nevet adta;

¹⁷ ezenkívül Jakabot, Zebedeus fiát, és Jánost, Jakab testvérét, akiket Boanérgeznek, azaz mennydörgés fiainak nevezett el; ¹⁸ és Andrást; Fülöpöt, Bertalant, Mátét és Tamást; Jakabot, Alfens fiát, Tádét, a kánaáni Simont, ¹⁹ és az iskarióti Júdást, aki elárulta őt.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

fölment a hegyre: az apostolok névsorát tartalmazó lista bevezetőjében a „hegy” valószínűleg az isteni kinyilatkoztatás „helyét” szimbolizálja, a Sínai-hegyre emlékeztet.

akiket ő akart: a tanítványok közül Jézus csak néhányat választott ki. A mondat Jézus szabadságát hangsúlyozza, vagyis azt, hogy választása nem a tanítványok megelőző érdemeitől vagy személyi kiválóságaitól függő cselekedet (vö. Jn 6,70; 13,18; 15,16).

létrehozta a Tizenkettőt: a leírás görög szövegében a *poiein* (tenni) ige áll, amely a bibliai nyelvhasználatban azonos jelentésű a ‘létrehozni’, ‘valamilyen feladatra rendelni’ stb. kifejezésekkel (vö. 1 Kir 12,31; 2 Krón 2,17; 1 Sám 12,6). Jézus cselekedetének pontos jelentését a következő mondatok adják meg, amelyekből kiderül: a választottaknak mindig Jézussal kell lenniük, hogy társaságában felkészülhessenek eljövendő feladatukra. A „tizenkettő” szimbolikus szám: Jakab tizenkét fiára emlékeztet, és Izrael tizenkét törzsére, amely a történelem viharaiiban szétszóródott, más népekkel keveredett, és gyakran eltávolodott Istentől. Ezekiel próféta jóvendőlése szerint Isten a végső időkben életre fogja kelteni a tizenkét törzsből álló Izraelt (Ez 37; 39, 23-29; 40-48). A tizenkét kiválasztott ezt az újraéledő Izraelt képviseli. Egyes szövegemlékekben kiegészítésként az „akiket apostoloknak nevezett” mellékmondat is szerepel, amely a kiválasztás célját jelöli meg. A görög *apostellō* (küldök) szóból származó apostol megnevezés ugyanis azt jelenti, hogy küldött. Jézus igehirdetői feladatra küldi választottait. Minthogy ez a megjegyzés nem található meg a bibliai szövegemlékek mindegyikében, egyes fordítások zárójelbe teszik, mások egyszerűen elhagyják. E bizonytalanság miatt a bibliakutatók egy része úgy gondolja, az ősegyházban jól ismert apostol kifejezés nem közvetlenül Jézustól ered.

a Tizenkettőt: a határozott névelővel használt „tizenkettő” kifejezéssel az evangélisták az apostoli kollégiumot jelölik. Az elnevezés valószínűleg az ősegyház tagjaitól származik, akik ezzel az összefoglaló névvel utaltak arra, hogy Jézus tanítványai közül egy szűk csoport különleges szerepet kapott az ország hirdetésében. A szimbolikus értelmű tizenkettes szám azonban biztosan Jézustól ered, mert másként nehéz lenne magyarázatot találni arra, hogy Júdás árulása után az apostolok miért igyekeztek betölteni a hűtlen tanítvány üresen maradt helyét (vö. ApCsel 1, 15-26).

Simont, akinek a Péter nevet adta: a Péter (arám nyelven: *Kéfa*) név annyit jelent, mint „kő”, „szikla”. A kifejezés nem az apostol jellemére utal, hanem arra, hogy Krisztus a szikla-alap szerepét szánta neki egyházának épületében (vö. Mt 16, 18-19). Jóllehet az apostolok névsorát tartalmazó listák jelentősen eltérnek a nevek sorrendjét illetően, abban megegyeznek, hogy Pétert említik az első helyen.

Jakab ... János: a Zebedeus testvérpárt (Mk 1, 19-20) az evangélista valószínűleg azért említi közvetlenül Péter után, mert a rendelkezésére álló hagyomány szerint a testvérek Jézus legbizalmasabb tanítványai közé tartoztak (vö. Mk 5,37; 9,2; 14,33). A Boanérgeusz ragadvány-név eredetét és jelentését nem lehet pontosan megállapítani. Márk a „mennydörgés fiainak” fordítja. Jézus valószínűleg heves vérmérsékletük alapján (vö. Mk 9,38; Lk 9, 54-56) nevezte így Zebedeus fiait.

András: Simon testvére, aki Jézus első tanítványai közé tartozott (vö. Mk 1, 16-18).

Fülöp: a tanítvány András és Péter városából, Betszaidából származott (vö. Jn 1, 43-44).

Bertalan: a magyar Bertalan, illetve a görög *Bartholomaios*z név az arám „Tolmai fia” kifejezés fordítása. Minthogy az arám *bar* szó annyit jelent, mint valakinek a „fia”, a név az apára utal (vö. Bartímeus = Tímeus fia, Mk 10,46; Bariona = Jónás fia, Mt 16,17). Ennek az apostolnak az eredeti neve valószínűleg Natanael volt (vö. Jn 1, 45-46; 21,2).

Máté: Márk evangélista egy Lévi nevű vámszedővel azonosítja ezt az apostolt (2,14; vö. Mt 9,9).

Tamás: ez a tanítvány a szinoptikusoknál csak az apostolok listáin szerepel, de János evangéliuma többször is megemlékezik róla (Jn 11,16; 14,5; 20, 24-29).

Jakab, Alfons fia: a tanítványt apja nevének említése különbözteti meg a Jakab nevű Zebedeus fiútól. A Mk 15,40 „kis”, illetve „ifjabb” Jakabnak nevezi ezt az apostolt, és így különbözteti meg őt Zebedeus fiától, az „idősebb” Jakabtól, akit a keresztény hagyomány az Úr testvére vagy rokona néven is emleget (Mt 13,55; Mk 6,3).

Tádé: egyes kéziratok ezt a tanítványt Lebbeus néven említik. Lukács evangélista a Tádé megnevezés helyett két alkalommal is a „Júdás, Jakab fia”, illetve a „Júdás, Jakab testvére” nevet tünteti fel (Lk 6,16; ApCsel 1,13). Megfelelő történeti adatok híján az elnevezéseknek erre a keveredésére a bibliatudósok nem tudnak megnyugtató magyarázatot adni.

a kánaáni (más szövegelemlekben: kánaai) Simon: a második Simon neve előtt az arám eredetű „kánaai” (= zelóta, buzgó, törekvő) jelző áll. A Lk 6,15 és az ApCsel 1,13 ezért Zelóta, illetve buzgó Simon néven említi ezt a tanítványt.

iskarióti Júdás: ez az apostol az evangéliumi listákon mindenütt az utolsó helyen szerepel, és minden esetben utalást találunk későbbi árulására. A neve előtt álló iskarióti jelzőt, amelyet a különféle bibliai szövegelemek változatos írásformákban tartalmaznak, nehéz értelmezni. Egyes tudósok szerint ez a melléknév annyit jelent, mint „Kariótból való férfi”. Mások arra gondolnak, hogy a kifejezés a latin *sicarius* (orgyilkos) névből származik. Ezzel a névvel jelölték a zsidó zelóta-párt legszélsőségebb tagjait, akik főként ünnepek alkalmával a tömegben elvegyülve, a köpenyük alá rejtett tőrrel (lat. *sica*) gyilkolták meg a rómaiakkal együttműködő honfitársaikat. Júdás apostolt azonban elsősorban nem az *iskarióti* név, hanem az árulására utaló megjegyzés jellemzi. Nevének említése bizonyíték arra, hogy a

„tizenkettő” intézménye Jézustól ered: az ősegyház ugyanis aligha emlékezett volna meg az árulóról, ha nem tartozott volna a Jézus által kiválasztottak közé.

b) A tizenkettő misszióba küldése (Lk 9, 1-6)

9 ¹ Ezután [Jézus] összehívta a tizenkét apostolt, erőt és hatalmat adott nekik minden ördög felett, és a betegségek gyógyítására. ² Majd elküldte őket, hogy hirdessék az Isten országát, és gyógyítsák meg a betegeket. ³ Azt mondta nekik: »Semmit se vigyetek az útra, se botot, se táskát, se kenyeret, se pénzt, és két

ingetek se legyen! ⁴ Amelyik házba betértek, ott maradjatok, és onnan induljatok tovább! ⁵ Ha pedig valahol nem fogadnak be titeket, a várost elbagyva, még a lábatok porát is rázzátok le bizonyosságul ellenük!« ⁶ Útra keltek tehát, bejárták a falvakat, hirdették az evangéliumot, és gyógyítottak mindenütt.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ezután összehívta: a hely és idő megjelölésének hiánya a leírás műfajára utal. A missziót bemutató epizód költői szabadsággal alkotott elbeszélés, amely az első húsvét utáni keresztény igehirdetés eredetét Jézus akarataira vezeti vissza.

erőt és hatalmat: a tanítványok Jézus erejéből és hatalmából részesülnek, amelynek célja nem a mások feletti uralom, hanem az emberek megszabadítása a testi-lelki és erkölcsi bajoktól. A húsvét utáni időszakban ez a hatalom Isten Lelkének, vagyis a Jézus által megígért és elküldött Szentléleknek erejét jelenti (vö. ApCsel 2,4).

minden ördög felett: a zsidóság az emberi bűnök következményeiből összefonódó ördögi szövetség (az áteredő bűn) elemeit megszemélyesítette, démonnak, ördögnek vagy gonosz léleknek nevezte, és a betegségek okát ezekben a megszemélyesített ördögi lényekben jelölte meg. A minden ördög feletti hatalom nem valamiféle mágikus képességet jelent, hanem azt, hogy a tanítványok Jézus erejében, a másokért vállalt áldozat és imádság eszközeivel (vö. Mk 9,29) eredményesen küzdhetnek a bűn és annak következményei ellen.

hirdessék az Isten országát: Isten országának hirdetése szavakkal (igehirdetéssel) és tettekkel (a betegek gyógyításával, a bűn elleni küzdelemmel) történik.

semmit se vigyetek az útra: nyilvánvaló, hogy az útmutatás nem szó szerint értendő, hanem szellemét kell követni. Jézus arra figyelmeztet, hogy a tanítvány csak akkor működhet hatékonyan, ha életét a szegénység, az egyszerűség és az igénytelenség jellemzi. Életmódjával is igazolnia kell az emberek előtt, hogy jobban bízik Istenben, mint az anyagi eszközökben.

ott maradjatok: ezt a mondatot a Lk 10,7 szerint Jézus azzal egészíti ki, hogy a tanítványok ne járjanak házról házra. A tanítvány ne változtasson könnyedén lakhelyet, nehogy azt a benyomást keltse, hogy elégedetlen a háziak vendégszeretével. Önmagát, saját kényelmét nem szabad az evangélium hirdetésének ügye elé helyezni.

A tizenkettő misszióba küldése – 13. sz.-i miniatura

bizonyosságul ellenük: elutasítás esetén a tanítványok nem erőszakos megtorlásra, hanem csupán egy szimbolikus cselekedetre kapnak utasítást. E jelképes tett célja az, hogy elgondolkodásra késztesse és figyelmeztesse a helyi lakosokat: ha végérvényesen elzárkóznak Jézus üzenete elől, félő, hogy Isten is el fogja utasítani őket. Lehetséges, hogy a szimbolikus cselekedet egy zsidó gyakorlattal áll összefüggésben: a Palesztina földjére visszatérő utazó lerázta a port a lábáról, és ezzel jelezte, hogy nem vállal szellemi közösséget a hátrahagyott föld lakóival, mert nem tartoznak a valódi Izraelhez.

c) Péter (Mt 16, 13-20)

16 ¹³ Amikor Jézus Fülöp Cézáréjának vidékére ment, megkérdezte tanítványait: »Kinek tartják az emberek az Emberfiát?« ¹⁴ Ők ezt felelték: »Egyesek Keresztelő Jánosnak, mások Illésnek, mások meg Jeremiásnak, vagy egynek a próféták közül.« ¹⁵ Erre megkérdezte őket: »És ti kinek tartotok engem?« ¹⁶ Simon Péter válaszolt: »Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia.« ¹⁷ Jézus azt felelte neki: »Boldog vagy, Simon, Jónás fia! Mert nem a test és vér nyilatkoz-

tatta ki ezt neked, hanem az én Atyám, aki a mennyekben van. ¹⁸ Én pedig mondom neked: Te Péter vagy, és én erre a kősziklára fogom építeni egyházamat, s az alvilág kapui nem vesznek erőt rajta. ¹⁹ Neked adom a mennyek országának kulcsait. Amit megkötösz a földön, meg lesz kötve a mennyekben is, és amit feloldasz a földön, föl lesz oldva a mennyekben is.« ²⁰ Ezután meghagyta a tanítványoknak, hogy senkinek se mondják el, hogy ő a Krisztus.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Fülöp Cézáréja: település a Jordán forrásvidékén, amelyet Kr. e. 2 körül Heródes Fülöp negyedes fejedelem várossá építtetett, és Augustus császár tiszteletére Cézáréának nevezte el.
az Emberfiát: e névvel (vö. Dán 7, 13-14) Jézus önmagát jelöli, vagyis ezt kérdezi tanítványaitól: „Kinek tartanak engem az emberek?”

Keresztelő Jánosnak: a név a Messiás előfutárára utal, akit Heródes Antipász negyedes fejedelem megöletett (vö. Mt 14, 2-12). A Keresztelő Jánost Jézussal azonosító vélemény hátterében az a népi hiedelem húzódik, amely szerint az ártatlanul megölt igazak visszatérhetnek a földi életbe.

Illésnek: az ószövetségi várakozások szerint az Úr napjának, azaz a messiási korszaknak a kezdetét Illés próféta (Kr. e. 9. sz.) eljövetele fogja megelőzni (vö. Mal 3,23), akiről a legenda azt tartotta, hogy az égbe ragadtatott (2 Kir 2,11).

Jeremiásnak: egyes vélemények szerint Jézus azonos a földi életbe visszatért Jeremiás prófétaival, aki a Kr. e. 7-6. században működött.

a Krisztus, az élő Isten Fia: Márk és Lukács evangéliumában Péter Krisztusnak (azaz Messiásnak) nevezi Jézust (Mk 8,29; Lk 9,20). Minthogy Jézus istenfiúi méltóságának felismerése csak húsvét után vált lehetségessé, a bibliatudósok többsége arra következtet, hogy az „élő Isten Fia” értelmezést az első húsvét utáni közösség, illetve az evangélista fűzte Péter szavaihoz. A Jézus feltámadása előtti időszakban az apostol legfeljebb olyan értelemben nevezhette Jézust Isten fiának, mint amilyen értelemben a zsidók a prófétákat vagy a szent életű embereket illették ezzel a címmel.

boldog vagy...: a mondat a boldogmondás (gör. *makarizmosz*) irodalmi műfajába tartozik.

Jónás (más írásmódban: Jóna) fia: mivel a Jn 21,15 János fiának mondja az apostolt, a Jónás vagy Jóna nevet a János (héb. *Johanan*) szó rövidítésének tekinthetjük.

a test és vér: a sémita kifejezés az embert, illetve a korlátozott emberi képességeket jelöli. Péter nem az emberi gondolkodás erejében, hanem kinyilatkoztatás alapján ismeri fel Jézus messiási mivoltát (és húsvét után az istenfiúságát).

Péter vagy, és én erre a kősziklára fogom építeni...: ez a jézusi mondás (gör. *logion*) a többi evangéliumban nem fordul elő, bár Péter hitvallásáról Márk és Lukács evangélista is megemlékezik (Mk 8, 27-30; Lk 9, 18-21). A Jézus korabeli hellén és arám dokumentumok alapján nem igazolható, hogy az arám *kéfa* (szikla), illetve a görög *petra* (szikla) szóból képzett Kéfás, illetve Petrosz (Péter) kifejezést személynévként is használták volna. Valószínű tehát, hogy ezt a nevet Jézus alkotta meg, mert ezzel akart utalni választott apostolának szikla-szerepére. A bibliai hagyomány szerint az, hogy Isten adja a nevet, annak a különleges feladatnak jelképe és kifejezője, amelyre a szóban forgó személy meghívást kapott (vö. Ter 17,5; Ter 32,29; Lk 1,31). – Az Ószövetség Istent nevezi sziklának vagy kőszirtnek, aki szilárd támasza választott népének és mindazoknak, akik benne bíznak (vö. a Biblia görög szövegében: 2 Sám 22, 2-3, Iz 17,10 stb.). A szikla nevet azonban megkaphatja a Jahve sziklájára támaszkodó rendíthetetlen hitű ember is. Ezért nevezte például Izajás próféta Ábrahámot is kősziklának (Iz 51, 1-2). Az Újszövetség az ószövetségi eredetű „szegletkő” képét Krisztusra vonatkoztatja (ApCsel 4,11; Róm 9,33; 15,20; 1 Kor 3,10; 1 Pét 2, 4-7 stb.). Jézus azt mondja, hogy minden ember részesülhet sziklájának szilárdságából, ha hallgatja és megtartja az ő tanítását (Mt 7,24). Péter nem emberi kiválósága (érdemei, bizakodása stb.) alapján kapja a szikla nevet, hanem azért, mert Izrael isteni sziklája által megerősítve felismeri és elismeri Jézus messiási mivoltát. Erre az alapra azért lehet építeni, mert a Jahve szikláját elfogadó hitet Isten ajándékozza Péternek, és a jövőben is alkalmassá teszi őt arra, hogy a tanítványok egységének biztosítója, illetve jelképe legyen.

egyházamat: az egyház (gör. *ekklesiá*) elnevezés az evangéliumokban csak ezen a helyen, illetve a Mt 18,17-ben szerepel. A LXX ezzel a szóval fordította görögre a héber *qahal* kifejezést, amely az Ószövetségben Isten vándorló népének vallási közösségét, gyülekezetét jelentette (vö. MTörv 23). A LXX fordítói azonban ugyanezt a közösséget időnként a *színagógé* (zsinagóga) szóval is jelölték. Jézus korában az egyház és a zsinagóga szavak még szinonimák voltak. Az elnevezésből is látszik, hogy a Messiás nem a zsidóságtól elszakadó közösséget akart alapítani, hanem megújított Izraelként képzelte el egyházát, az isteni országról tanúságot tevő gyülekezetet.

Péter apostol a kulccsal
– rézmetszet a 15. sz.-ból

Az *alvilág kapui*: az alvilág (gör. *hadész*; héb. *seol*) a holtak birodalmát, az élet ellenpólusát jelenti. A kapu az erő jelképe, hiszen az ókori városokban a kapuk erőssége jelezte egy-egy város védelmi erejét. Jézus szavai tehát ezt jelentik: tanúságtévő közösségén a halál hatalma sem vesz erőt, azaz egyháza örökre megmarad. Izajás próféta egyik jövődöleése kifejezésmódjában és mondanivalójában is nagyon közel áll a jézusi ígérethez: „...így szól az Úristen: Íme, leteszek alapul egy követ Sionon, kipróbált követ, értékes szegletkövet, szilárd alapot ... Megsemmisül szövetségtek a halállal, és szerződésitek az alvilággal nem marad fenn” (Iz 28, 16-18).

A *mennyei országának kulcsait*: az újabb szókép a mennyek országa háznagyaként, sáfaraként mutatja be az apostolt. A kulcsok átadása az Ószövetségben a hatalom átruházásának jelképe. Izajás jövődöleésében a dávidi királyi ház egyik udvarmestere, Eljakim (Kr. e. 8-7. sz.) kapja meg a kulcsok hatalmát: Isten az ő „vállára teszi Dávid házának kulcsát” (Iz 22, 20-22). Ez azt jelenti, hogy Eljakim isteni megbízás

alapján a királyi ház gondviselőjévé, sáfárává válik. Jézus korában az írástudók és a farizeusok birtokolják a mennyek országának kulcsait, akik a mózesi törvény helytelen értelmezése miatt bezárják az emberek előtt Isten országát, és maguk sem mennek be oda (vö. Mt 23, 13). Az Újszövetség Izajás szavait messiási jövendölésként értelmezi, és azt állítja, hogy Krisztusnál van Dávid kulcsa (Jel 3,7). Péter azért kapja meg az ország kulcsait, hogy az isteni üzenet helyes értelmezésével megnyissa az országot a Jézus tanítását elfogadó emberek számára, illetve bezárja azok előtt, akik elutasítják ezt a tanítást.

megkötsz ... feloldasz...: kötni és oldani a Jézus korabeli zsidó joggyakorlatban annyit jelent, mint valakit elítélni vagy felmenteni, illetve valamit tilosnak vagy megengedettnek nyilvánítani. A mondat a kulcsok hatalmát magyarázza: Péter tanbeli és fegyelmi kérdésekben dönthet a tanúságtevő közösségből való kizárásról vagy az oda visszafogadásról. Ezt a hatalmat később minden apostol megkapja (Mt 18,18), de úgy tűnik, Péternek e téren valamiféle elsőbbsége van, hiszen Jézus a többieket nem nevezi sziklának.

a mennyekben is: a sémita kifejezés arra utal, hogy Isten is jóváhagyja Péter döntéseit.

senkinek se mondják el: a Jézus személyére vonatkozó felismerésnek egyelőre titokban kell maradnia. A hallgatási parancs hangsúlyozásával az evangélista azt akarja elérni, hogy a Jézus messiási mivoltára vonatkozó helyes (tanítványi) nézetek és a messiási várakozásokban élő helytelen elképzelések ne keveredjenek össze olvasóiban.

3. 12 A szövegek értelmezése

Az apostolok meghívásáról szóló bibliai részlet műfaja neveket tartalmazó lista. Azt mutatja be, hogy a Messiás egy kicsiny közösséget választ ki Isten országának hirdetésére. A tizenkettő szimbolikus szám: az apostolok a tizenkét törzsből álló Izraelt képviselik, amelynek megújulását a zsidók a messiási időkre várták (vö. Ez 37; 39, 23-29; 48). Ezért nincs jelentősége annak, hogy a tizenkét apostol nevét pontosan nem ismerjük. Jézus szándéka nem az volt, hogy a zsidóságtól elszakadó új közösséget alapítson, mert ő Izraelt akarta megújítani, amelynek fiai a történelem folyamán szétszóródtak, és gyakran hűtlenné váltak feladatukhoz, azaz nem tettek tanúságot a szövetség Istenéről. A Mt 10,6 szerint Jézus a tizenkettőt Izrael házának elveszett juhaihoz küldi, vagyis a tizenkét törzssű népnek ahhoz a maradékához, amelyet Ezekiel próféta a fogság idején szétszóródott nyájhoz hasonlított (Ez 34). Az új Izraelt képviselő választottak feladata az, hogy egy ideig Jézussal legyenek, és irányításával felkészüljenek művének folytatására. A tizenkét választott Jézus küldöttjeként (apostolaként) Isten új népének központi magjává, az Isten megkezdődött uralmáról tanúskodó új Izrael vallási vezetőjévé válik.

A tizenkettő misszióba küldését bemutató bibliai részlet szerint Jézus elsősorban az ország hirdetésére választotta és küldte apostolait. A megújított Izraelt képviselő tanítványok feladata, hogy hirdessék: elkezdődött Isten uralmának megnyilvánulása a történelemben. A választottak küldetéstudatát az epizód szerzője a történeti Jézus akaratára vezeti vissza. A leírás az igehirdetők életvitelére vonatkozó útmutatásokat is tartalmaz. Az ország hirdetője csak úgy munkálkodhat hatékonyan, ha életmódjából látszik: jobban bízik az ország Urának erejében, mint az evangélium terjesztésének e világi eszközeiben. A mennyek országának hirdetése Jézus útmutatása szerint szavakkal és tettekkel történik: a szavak az ő tanításának továbbadását (az evangélium hirdetését), a tettek pedig a bűn és az emberi nyomorúság megszüntetésére irányuló cselekedeteket (a betegek gyógyítását) jelentik.

A Péter szerepét bemutató bibliai részletet – mely összetett műfajú elbeszélés – az egyház alapítólevelének is szokták nevezni. A szövegből kiviláglik: a tizenkettő közösségében a tör-

téneti Jézus különleges szerepet szánt Simon nevű apostolának. Feltehető, hogy a Messiás nem intézkedett a mai értelemben vett egyházszerkezet kialakításáról, hiszen ő az ószövetségi Izraelt akarta megújítani, amelynek már megvolt a (főtanácsból, főpapokból, papokból, levitákból és írástudókból álló) hierarchikus felépítésű, tanúságtevő közössége. Pontosan nem tudjuk megállapítani, hogy Jézus milyen értelemben nevezte sziklának apostolát, aki nehéz helyzetben háromszor is megtagadta őt (vö. Mk 14, 66-72). A szikla bibliai szimbolikája alapján azonban valószínűnek tarthatjuk: Péter annyiban bizonyult méltónak e név viselésére, amennyiben Izrael „sziklájába”, vagyis Istenbe kapaszkodva felismerte és elismerte az újszövetségi „szikla”, azaz Jézus messiási mivoltát. A szikla tehát a Messiást elfogadó Péter hite, amely nem az apostol emberi teljesítménye („nem a test és vér” kinyilatkoztatása), hanem annak az Istennek ajándéka, akire az ószövetségi írók szerint leginkább illik a szikla jelképe. Erre a hitre azért lehet tanúságtevő közösséget (egyházat) építeni, mert Isten ajándékaként olyan alap, amelyet Jézus ígérete szerint az Atya a jövőben is meg fog erősíteni. A szikla megnevezés feltehetően azt is jelenti, hogy Péternek kitüntetett szerepe lesz az ország jelenvalóságát hirdető közösségben. A húsvét utáni gyülekezet mindenestre így értelmezi Jézus kijelentését, amikor részletesen bemutatja az apostol feladatát: Péter a tanítványtársak megerősítője (Lk 22, 31-32), az apostolok szószólójaként ő a tanúságtevő közösség összetartó ereje (ApCsel 1, 15-26) és valamennyi tanítvány legfőbb pásztora (Jn 21, 15-17).

3. 13 A tanítványi kör megjelenése életedben

A szűkebb tanítványi kör mai képviselői a püspökök, akiket apostolutódoknak nevezünk. – Amikor egyházmegyéd püspökének útmutatását a plébániai közösségben elfogadva tanúságot teszel keresztény hitedről, gondolj arra, hogy ez az útmutatás végső fokon az apostoloktól, illetve magától Jézustól származik!

A tizenkét apostol arra kapott küldetést, hogy hirdesse, elérkezett Isten országa a földre. A mai püspököknek ugyanez a feladata. – Tehetségedhez mértén (ímával, plébániai karitatív munka vállalásával) tedd hasznossá magad plébániai közösségedben, és ezáltal légy segítségére egyházmegyéd püspökének!

A katolikus tanítás szerint Péter utódja a mindenkori pápa, akinek legfontosabb feladata az egyház egységének megjelenítése és biztosítása. – Imádkozz a szentatyáért, hogy Krisztusba mint sziklába kapaszkodva vezethesse Isten tanúságtevő népét!

3. 2 A tág értelemben vett tanítványi kör

Az idézett bibliai szemelvények azt mutatják be, hogy a történeti Jézus az apostolokon kívül más tanítványokat is kiválasztott. A Jézus-követőknek ezt a csoportját a tizenkettő szűk köréhez viszonyítva tág értelemben vett tanítványi körnek nevezhetjük. A Lukács-evangélium részlete a missziót bemutató epizód műfajában arról szól, hogy Jézus követői, akik az első húsvét után már nem csupán a zsidókat, hanem más népeket is képviseltek, küldetésüket és igehirdetésük módját Jézus akaratára vezették vissza. Egy szerkesztői összefoglalás keretében ugyancsak Lukács számol be arról, hogy a történeti Jézus tanítványai között – a kor szokásaitól eltérően – nők is voltak. A Márk evangéliumában olvasható katekézis szerint Jézus azokat is tanítványainak tekintette, akik nem a tőle kapott küldetés alapján, ám az ő elgondolásának megfelelően szálltak szembe a gonosszal, vagy valamilyen módon segítséget nyújtottak az ország hirdetőinek. A Lukács evangéliumból idézett katekézis a tanítványi mivolt lényeges jellemzőjét, Jézus követésének alapvető feltételét tárja elénk.

3. 21 A tágabb körbe tartozó tanítványok

a) A hetvenkettő kiválasztása (Lk 10, 1-16)

10 ¹ Ezek után az Úr kiválasztott más hetvenkettőt, és elküldte őket kettesével maga előtt minden városba és helységbe, ahova menni készült. ² Azt mondta nekik: »Az aratnivaló sok, de a munkás kevés. Kérjétek azért az aratás Urát, küldjön munkásokat az aratásába. ³ Menjétek! Íme, úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé. ⁴ Ne vigyetek erszényt, se tarisznyát, se sarut, és az úton senkit se köszöntsetek. ⁵ Ha valamelyik házba bementek, először ezt mondjátok: 'Békesség e háznak!' ⁶ Ha a békesség fia lakik ott, rászáll a ti békességetek; ha pedig nem, visszaszáll rátok. ⁷ Maradjatok ugyanabban a házban, egyétek és igyátok, amijük van, mert méltó a munkás a maga bérére. Ne járjatok házról házra. ⁸ Ha valamelyik városba betértek, és ott befogadnak titeket, egyétek, amit elétek tesznek. ⁹ Gyógyításotok meg az ott lévő betegeket, és

mondjátok nekik: 'Elközelgett hozzátok az Isten országa.' ¹⁰ Ha pedig egy városba betértek, és nem fogadnak be titeket, menjétek ki az utcára, és mondjátok: ¹¹ 'Még a port is lerázzuk nektek, amely a ti városotokban lábainkra tapadt; tudjátok meg azonban, hogy elközelgett az Isten országa.' ¹² Mondom nektek: Szodómának könnyebb lesz a sorsa azon a napon, mint annak a városnak. ¹³ Jaj neked, Kórozain! Jaj neked, Betsaida! Mert ha Tírusban és Szidonban történtek volna a bennetek végbement csodák, már régen zsákban és hamuban ülve tartottak volna bűnbánatot. ¹⁴ De Tírusnak és Szidonnak könnyebb lesz a sorsa az ítéleten, mint nektek. ¹⁵ És te, Kafarnaum! Vajon az égig fogsz emelkedni? Az alvilágba süllyedsz! ¹⁶ Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg; aki pedig engem megvet, azt veti meg, aki engem küldött.»

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ezek után: a tizenkettő misszióba küldését (Lk 9, 1-2) követő időszakról van szó.

az Úr: a föltámadt Úrra utaló kifejezés arról árulkodik, hogy a leírás műfaji szempontból tanítványi missziót bemutató epizód, amelyben az első húsvétot követően a tanítványok küldetéstudatukat a történeti Jézus akaratára vezetik vissza.

hetvenkettőt (egyes bibliai kéziratokban: *hetvenet*): a hetvenkettő szimbolikus szám, amely a „népek táblájára” (Ter 10) emlékeztet, és azt jelenti, hogy a választottak az emberiség egé-

szét képviselik. A kéziratok eltérő adatainak magyarázata abban rejlik, hogy a héber nyelvű Biblia hetven népet említ, a LXX azonban, amelyet Lukács is használt, hetvenkettőt.

kettesével: a MTörv 19,15 szerint két vagy három tanú szükséges valamilyen állítás igazolásához. *az aratnivaló sok:* az aratás Isten népének végidőbeli összegyűjtését jelképezi (Iz 27,12; Jo 4, 1-13): ez a folyamat csak a végső ítélet napján fejeződik be (Mk 4,29; Mt 13,39). Jézus azzal bízta meg tanítványait, hogy folytassák az ő működését, valósítsák meg Isten népének egybegyűjtését.

kérjétek azért az aratás Urát: az imára való felszólítás mutatja, hogy az aratás végső fokon Isten műve. A misszionáriusok csupán megbízottak, és működésük sikerét csak Isten szavatolhatja. *mint bárányokat a farkasok közé:* a tanítványok küldetésük teljesítése közben gyűlölettel és ellenséges megnyilvánulásokkal fognak találkozni.

ne vigyetek erszényt, se tarisznyát...: az utasítások nem betű szerint követendőek, hanem szellemüknek kell megfelelni. Jézus szegénységet és Istenbe vetett föltétlen bizalmat kér tanítványaitól. A tanítvány életének tükröznie kell: jobban bízik az őt küldő Istenben, mint a hit-hirdetést szolgáló anyagi eszközökben.

az úton senkit se köszöntetek: az Isten országáról szóló üzenet továbbítása sürgető feladat. A tanítványnak nem szabad időt pazarolnia udvariassági ceremóniákra, az ókori kelet hosszadalmas és bonyolult üdvözlési szertartásaira.

békesség e háznak: minthogy a bibliai szóhasználatban a békesség az Isten országának áldását jelképezi, a békeköszöntés nem pusztán udvariassági formula. A tanítvány Isten megnyilvánuló uralmának áldásait viszi a házba, amely befogadja őt.

ne járjatok házról házra: az ország hirdetője ne változtasson sűrűn lakhelyet, nehogy vendéglátóiban olyan benyomást keltsen, mintha elégedetlen lenne a vendégszeretettel.

egyétek, amit elétek tesznek: Jézus küldöttjének ne legyenek lelkiismereti aggályai, amikor vendéglátói gondoskodását elfogadja. A húsvét utáni misszióban e mondás arra bátorítja a zsidó-keresztény tanítványokat, hogy nyugodtan étkezzenek pogány származásúak asztalánál is.

elközelgett hozzátok az Isten országa: a tanítványok hirdetik az isteni uralom megnyilvánulásának közeledtét, és a mai szociális munkásokhoz hasonlóan tevékenységükkel (a betegek „gyógyításával”) tanúsítják szavaik igazságát.

még a port is lerázzuk: a jelképes cselekedet valószínűleg az elutasítás zsidó gyakorlatára utal. Amikor a farizeusok pogány területről visszatérve hazájuk földjére léptek, lerázták a port a lábukról, ezzel jelezték, hogy nem vállalnak közösséget a pogányokkal, azaz vallási felfogásukat nem szennyezték be a pogány eszmék. Az ország hirdetőjének hasonló módon kell viselkednie azokkal szemben, akik elutasítják az örömhírt.

Szodomának könnyebb lesz a sorsa: a legenda szerint Ábrahám idején kénkö és tűz hullott az égből, ez pusztította el Szodoma városát a lakosok erkölcstelen magatartása miatt (Ter 19, 1-29). A tanítványok elől elzárkózó településre súlyosabb ítélet vár, mint Szodomára, mert nagyobb lehetőséget, az isteni ország valóságát utasítja el.

Korozain ... Betsaida: Korozain Kafarnaumtól északra, mintegy 3 km távolságra lévő település. Betsaida (vö. Mk 6,45; 8,22; Lk 9,10) a Genezáret tava északkeleti oldalán fekszik, nem messze a Jordán torkolatától. E városokban Jézus csodatettek kíséretében hirdette Isten országát, de csodáit nem követte a hit. A Messiás ajkáról elhangzó fenyegetés azt jelenti, hogy ha e városok megátalkodnak, elutasító magatartásuk következményét olyan fájdalmas eseményként fogják megélni, mint Szodoma lakói városuk pusztulását.

Tírusz és Szidon: két kikötőváros, amelyben pogányok laktak. E városok lakosaik erkölcstelen életmódja miatt gyakran szerepeltek az ószövetségi próféták vádbeszédeiben (Iz 23; Ez 26-28; Zak 9, 2-4). Jézus megítélése szerint még ezek a bűnösnek tartott települések sem

lettek volna érzéketlenek igehirdetésével szemben, ha tanúi lehettek volna csodáinak. Az első húsvét után a keresztény igehirdetők ezt a jézusi ítéletet úgy értelmezték, mint bátorítást arra, hogy a pogányoknak is hirdessék Jézus örömhírét (vö. ApCsel 13, 46-48; 1 Tessz 2, 14-16; Róm 2).

Kafarnaum: a Galileai-tenger (Genezáret tava) mellett fekvő Kafarnaumot Jézus városának tartották, mert ez a település volt galileai tevékenységének központja (Mt 9,1). A városnak szóló fenyegetés háttérében ószövetségi kép áll: Babilonnak Istennel vetekedni (a

mennybe emelkedni) akaró királya ahelyett, hogy győzedelmeskedett volna Istennel szemben, az alvilágba zuhant, azaz megszágyenült (Iz 14, 13-15). Jézus arra figyelmezteti a város lakóit, hogy ha nem térnek meg, nem számíthatnak különleges kitüntetésre (a mennybe való emelkedésre) csupán azért, mert ő ott működött.

aki titeket hallgat...: a zsidó felfogás szerint a küldött a küldőt képviseli, és ennek tekintélyével lép fel. A tanítványokban Jézus, az Atya küldöttje közeledik az emberekhez. Ezért aki nem fogadja el őket, végső fokon Istent utasítja el.

A bűnös városok

b) Jézust követő asszonyok (Lk 8, 1-3)

8 ¹ Történt azután, hogy [Jézus] bejárta a városokat és a falvakat, prédikálta és hirdette az Isten országának evangéliumát. Vele volt a tízenkettő, ² és néhány asszony, akiket meggyógyított a gonosz lelkektől és a

betegségekből: Mária, akit Magdolnának hívnak, akiből hét ördög ment ki, ³ és Johanna, Kúzának, Heródes helytartójának a felesége, valamint Zsuzsanna, és sokan mások, akik segítették őt vagyonukból.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

vele volt a tízenkettő: Jézus tanítványai társaságában tesz tanúságot az isteni uralom megnyilvánulásának kezdetéről. Az apostolok együttműködnek vele az ország hirdetésében. Az asszonyoknak tehát nemcsak Jézusról, hanem a tanítványokról is gondoskodniuk kellett.

néhány asszony: az asszonyok jelenléte meglepő, hiszen ellentétben áll a zsidó gyakorlattal. A Jézus korabeli zsidóság a nőt szellemi, erkölcsi szempontból a férfiaknál alacsonyabb rendűnek tekintette. Ezért a nőknek nem lehettek a férfiakéhoz hasonló társadalmi és vallási jogaik. Előfordult, hogy asszonyok vagyonukkal vagy élelemmel támogattak rabbikat és azok tanítványait. Ám az, hogy egy nő elhagyja otthonát, és egy rabbi társaságához csatlakozva vándoroljon, megbotránkoztatta az embereket.

Mária, akit Magdolnának hívnak: a Magdolna név Magdalára, a Genezáret tavának nyugati partján lévő településre utal. A hét ördög által való megszállottság szimbolikusan azt fejezi ki, hogy az asszony életének korábbi szakaszában súlyos beteg volt, vagy bűnös életmódot folytatott. Arra a feltételezésre, hogy Magdolna azonos a Lk 7, 36-50 verseiben szereplő utcanővel, nincs bizonyíték.

Johanna: Márk és Máté nem említi ezt a női tanítványt, Lukács azonban a 24,10-ben újra beszél róla.

Zsuzsanna: az evangéliumokban csak itt fordul elő a neve.

segítették őt vagyonukból: mivel a görög szövegben a *diakonein* (szolgálni) ige áll, a mondat így is fordítható: vagyonukból szolgáltak neki. Lehetséges, hogy ezek a női szereplők a húsvét utáni gyülekezetekben szolgálatot tevő diakonisszák elődei voltak.

c) A látszólag kívülállók (Mk 9, 38-41)

9³⁸ Ekkor János azt mondta neki [ti. Jézusnak]: »Mester! Láttunk valakit, aki a te nevedben ördögöt űz, de nem követ minket. Megtiltottuk neki.«³⁹ Jézus azt felelte: »Ne tiltsátok meg neki! Mert senki, aki az én nevemben csodát tesz, nem fog engem egyhamar

szidalmazni.⁴⁰ Hiszen aki nincs ellenünk, velünk van.⁴¹ Mert aki csak egy pohár vizet ad is nektek inni az én nevemben, azért, mert Krisztuséi vagytok, bizony, mondom nektek: nem veszíti el jutalmát.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

János: Zebedeus egyik fia, aki más alkalommal is tanújelét adja annak, hogy Jézus tanítványa-ként előjogokra tart igényt (vö. Mk 10, 35-40).

a te nevedben: valaki nevében cselekedni azt jelenti, hogy a tőle mint megbízótól kapott hatalommal eljárni, vagy a megbízóval azonos módon és szándékkal cselekedni. Természetesen nem mágikus szertartásról van szó, hiszen Jézus elutasítja nevének varázsigeként való használatát (Mt 7, 21-23; vö. ApCsel 19, 13-16).

ördögöt (pontosabb fordításban: *démonokat*): a démon (gör. *daimonion*) a bűnök következményeinek (a fertőzőként terjedő helytelen magatartásformáknak, a rossz példáknak, a bűnös életvitel okozta testi és lelki torzulásoknak, a környezet szennyezéséből adódó természeti rendellenességeknek stb.) megszemélyesítése. A megszemélyesítés alapja az, hogy az említett tényezők, melyek a különféle betegségek okai és az Istenre találás akadályai, emberi személyek bűnös tetteinek következményeként vannak jelen a természetben és a történelemben. – A Jézus korabeli zsidóság népies elképzelésében és szóhasználatában a démonok fejedelme az ördög (gör. *diabolosz*), akit sátánnak (gör. *sztanasz*) is neveztek (vö. Jel 12,9). A démonok a sátán „angyalai” (Mt 25,41), és a zsidó hitvilág szerint ők okozzák a különféle betegségeket.

űz: a démonot kiűzni annyit jelent, mint imádsággal, böjttel (Mk 9,29), a testi és lelki sérülések gyógyításával (Lk 8, 26-36), az irgalom gyakorlásával, azaz Isten uralmának kinyilvánításával megszabadítani valakit e megszemélyesített gonosz hatalom fogságából.

megtiltottuk neki: János azzal érvel, hogy az ördögűző „nem követte őket” (azaz nem tartozott közéjük). Érveléséből látszik, hogy a tanítványi közösséget szűk körű csoportnak, valamiféle szektának tekinti, és nem gondol arra, hogy a tanítvány legfontosabb jellemzője nem e zárt közösséghez tartozás, hanem Jézus követése.

aki az én nevemben csodát tesz: Jézus olyan személyekre utal, akik az ő szándékának és útmutatásának megfelelően szembeszállnak a világban érvényre jutó gonosz erővel.

aki nincs ellenünk, velünk van: ez a közmondásszerű idézet Jézus nagylelkűségéről és nyitottságáról árulkodik. A Messiás arra utal, hogy ha az ember nem is vallja meg kifejezetten a tanítványi körhöz való tartozását, de az ő nevében felveszi a harcot a sátáni erővel szemben, burkoltan már az országot hirdető tanítványok közé tartozik. A mondás nincs ellentétben az „aki nincs velem, ellenem van” kijelentéssel (Mt 12,30; Lk 11,23), ez utóbbi ugyanis arra vonatkozik, hogy a sátán elleni harcban nincs közbülső állásfoglalás: az ember vagy Jézus, vagy az ördög oldalán áll.

pohár vizet ... mert Krisztuséi vagytok: nemcsak a gonoszság ellen fellépő ördögűző tartozik a tág értelemben vett tanítványi körhöz, hanem azok is, akik Krisztus iránti tiszteletből akár a legcsekélyebb mértékben is segítséget adnak az ország hirdetőinek.

jutalmát: a jutalom ebben az esetben az, hogy az előbb említett személyek az ország hirdetői-vé és a mennyország boldog várományosaivá válnak.

d) Jézus követésének feltétele (Lk 9, 23-27)

9²³ *Azután [Jézus] mindenkibe szökö: »Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét minden nap, és kövessen engem. 24 Mert aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt; aki pedig elveszíti életét énértem, megmenti azt. 25 Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, önmagát pedig elveszíti, vagy magára nézve kárt vall? 26 Mert*

aki szégyell engem és az én ígéimet, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor majd eljön a maga, az Atya és a szent angyalok dicsőségében. 27 Igazán mondom nektek: vannak az itt állók között egyesek, akik nem ízlelik meg a halált, amíg meg nem látják Isten országát.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mindenkibe: Máténál a párhuzamos helyen a jézusi katekézis címzettje a szűk értelemben vett tanítványi kör (Mt 16,24). Lukács azt emeli ki, hogy Jézus mindenkit tanítványává akart tenni.

vegye föl keresztjét minden nap: a kereszt kínzó- és kivégzőeszköz, amelyet a római megszállók is alkalmaztak. Akinek vállára tették a kereszt vízszintes gerendáját, és elindult a vesztőhely felé, annak már mindennel le kellett számolnia: nem várhatott a földi létől semmit, egyedül Istenben vagy a túlvilágban bizakodhatott. Különös módon éppen a kereszt hordozása szabadította fel őt arra, hogy a földi lét értékeire szegezett tekintetét az égre emelhesse. – Jézus ehhez hasonló szabadsággal akarja megajándékozni követőit. Nem önsanyargatásra buzdítja őket, hanem arra, hogy a mindennapi élet küzdelmeit vállalva ne a földi lét látszatértékeiben bízzanak, hanem Isten országában, mely az ember örök üdvösségének ígéretét hordozza.

aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt: a történeti Jézus ajkán ezek a szavak azt jelentik, hogy mindazok, akik görcsösen ragaszkodnak a földi léthez, és nem törődnek az új életet jelentő isteni országgal, rossz úton járnak. Az evangélista számára, aki az első keresztényüldözések korában él, és az üldözést elszenvedő közösségnek ír, a jézusi kijelentés már azt a mondani-valót is hordozza, hogy a tanítvány, aki Isten országának ügyéért naponta „feláldozza” önmagát, éppen áldozata által nyeri majd el az igazi, az örök életet.

ha az egész világot megnyeri: a világ mulandó értékeinek elnyeréséért nem érdemes kockára tenni az örök boldogságot (vö. Lk 12, 16-21).

az Emberfia is szégyellni fogja: nem valószínű, hogy a történeti Jézus világosan látta saját jövőjét és dicsőséges második eljövetelét a történelem végén. Ezért feltételezhetjük, hogy e kijelentést a húsvét utáni hagyomány képviselői adták ajkára, akik már tisztában voltak Jézusnak Istentől kapott egyedülálló hatalmi helyzetével (vö. Mt 16, 27-28). Az Atya és az angyalok színe előtt lezajló végső ítéletre vonatkozó állítás nem az informatív (azaz tényekről felvilágosító, a valóságról tárgyilagos ismeretet nyújtó), hanem a performatív (a hallgató átalakulását, megtérését célzó) beszédmódhoz tartozik. Ez az antropomorf képben megfogalmazódó kijelentés tehát buzdítás, és nem valódi bepillantás egy eljövendő eseménybe, amely még az evangélisták számára is misztérium. A kép üzenetét abban fogalmazhatjuk meg, hogy aki nem hallgat Jézus üdvösségre vezető tanítására, önmagát rekeszti ki az Isten országából, és örök boldogságát veszélyezteti.

egyeseke, akik nem ízelik meg a halált: a történeti Jézus bízott abban, hogy Isten uralma rövidesen megnyilvánul a világban, és kortársai közül lesznek olyanok, akik fogékony lélekkel fedezik majd Isten országának titokzatos jelenvalóságát. A húsvét után író evangélista számára e jézusi várakozás beteljesülése már a múlthoz tartozik, hiszen Jézus feltámadásában és az egyház születésében az ország jelenvalóságának igazoló jelét láthatta.

3. 22 A szövegek értelmezése

A hetvenkét tanítvány küldetéséről szóló részletből kiviláglik, hogy a történeti Jézus közösséget teremtő tevékenysége nem korlátozódott a tizenkét apostol kiválasztására, hanem más tanítványokra is kiterjedt. A leírás a tanítványi missziót bemutató epizód műfajában arról ad hírt, hogy az első húsvét után az igehirdetők küldetésüket és missziós munkájuk végzésének módját a történeti Jézus akarataira vezetik vissza. Abból a tényből, hogy az evangélista a föltámadt Krisztusra utaló Úr névvel illeti Jézust, az elbeszélés húsvét utáni keletkezésére következtethetünk. Ugyancsak erre enged következtetni a világ népeinek összességét szimbolizáló hetvenkettes, illetve hetvenes szám (vö. Ter 10), amely jelzi: Jézus követői húsvét után megértették, hogy nem csupán Izrael házának elveszett juhaihoz van küldetésük, hanem az egész emberiséghez. Ezt a küldetéstudatot és a minden nép felé irányuló missziós munkát azonban csak akkor magyarázhatjuk megfelelő módon, ha vissza tudjuk vezetni a húsvét előtti Jézus akarataira. Az első keresztény közösségek ugyanis mindig ügyeltek arra, hogy csak olyasmit tegyenek, amire a történeti Jézus példát vagy felhatalmazást adott. Az elbeszélés történeti magját tehát nincs okunk kétségbe vonni: a tizenkettő mellett Jézus más tanítványokat is kiválasztott Isten országának hirdetésére.

Lukács evangélista a szerkesztői összefoglalás műfajában arról ad hírt, hogy a tanítványok tágabb köréhez nők is tartoztak, akik szolgálatukkal részeseivé váltak az országról szóló tanúságtételnek. Ez azért meglepő, mert a Jézus korabeli zsidóság a nőt szellemi és erkölcsi szempontból alacsonyabb rendűnek tartotta, mint a férfit. Világuk korlátozta a nők társadalmi és vallási jogait, nekik például a Tóra tanulmányozására sem volt lehetőségük. Jézus forradalmi módon megváltoztatta a nők megítélésének gyakorlatát. Visszahelyezte őket eredeti méltóságukba azzal, hogy – az Ószövetség tanításával összhangban (ld. Ter 2,18) – a nőt a férfi segítőtársának tekintette, és vele egyenrangúnak tartotta (vö. Mt 19, 4-5; Mk 10, 6-7). Irgalmasan meggyógyította a hozzá forduló asszonyokat (vö. Mk 5, 25-34), és kiemelte őket bűnös állapotukból (Lk 7, 36-50; Jn 8, 1-11). Megszabadította a nőket kisebbségi érzésüktől, amikor ugyanolyan szellemi és erkölcsi szinten lévő embernek tekintette őket, mint a férfiakat. Az asszonyokat is elfogadta hallgatóinak, tanítványainak (vö. Lk 10, 38-42), mert ők éppúgy meghívást kaptak az Isten országába, mint a férfiak. Valószínűleg ez a forradalmi és nagylelkű jézusi bánásmód készítette az evangélistát arra, hogy Jézus keresztre feszítésével (Lk 23,49) és föltámadásával (Lk 24, 1-11) kapcsolatban kiemelve a nők tanúságtevő szerepét, holott Josephus Flavius állítása szerint ők nem lehettek tanúk (A zsidók története 4,8,15). Ugyanez a jézusi bánásmód bátorította húsvét után Pétert és a többi apostolt arra, hogy felleségüket is magukkal vigyék missziós útjaikra (vö. 1 Kor 9,5).

Az ismeretlen ördögűzőről és a pohár vizet nyújtó emberről szóló részlet a katekézis műfajában fogalmazódott meg. A leírásban rejlő tanítás egyértelmű: nem csupán azok tartoznak a Messiás tanítványi köréhez, akik ezt tudatosan és kifejezetten megvallják, hanem azok is, akik önhibájukon kívül nem ismerik őt, de cselekedeteik összhangban vannak tanításával. Az ismeretlen ördögűző vagy a tanítványnak segítséget nyújtó ember látszólag kívül áll a tanítványok körén, mégis Jézushoz tartozik mindkettő: az egyik az ő szándékának megfelelő-

en szembeszáll a gonoszszággal, a másik pedig az iránta tanúsított tiszteletből segítséget nyújt az országot hirdető tanítványoknak. Az evangéliumi részlet jól mutatja, hogy a történeti Jézus sokkal nagyvonalúbban és tágabb horizonton gondolkodott a tanítványi körhöz tartozásról, mint szűk látókörű és szektásságra hajlamos apostolai.

A Jézus követésének feltételét megfogalmazó katekézisekből megtudjuk: Jézus tanítványai közé tartoznak mindazok, akik naponta felveszik keresztségüket, azaz szabaddá válnak a földi értékek vonzásától, és úgy vállalják a földi lét elkerülhetetlen megpróbáltatásait, hogy közben Istentől várják végtelenbe mutató vágyaik beteljesítését. Ők valamennyien Jézus követői, azaz tanítványok, akiknek életét nem a földi lét meghosszabbításának hasztalan törekvése jellemzi, hanem az Isten országának terjesztésében végzett munka és az örök életbe vetett remény.

3. 23 Fedezd fel környezetedben Jézus mai tanítványait!

Ha a hetvenkét férfitanítvány mai utódait keresed, ne csak a papokra, a szerzetesekre vagy a diakónusokra gondold, hanem mindazokra is, akik világi személyként (nagyapa, családapa, magányos vagy megözvegyült férfi, ifjú vagy gyermek gyanánt) életükkel tesznek tanúságot Isten országáról és a halál utáni életbe vetett hitükről.

Amikor Jézus női tanítványainak utódait keresed környezetedben, ne csupán szerzetesnők vagy diakonisszák jussanak eszedbe, hanem azok a nagymamák, családayók, magányos nők, özvegyek, házasság előtt álló vagy gyermek leányok is, akik a maguk világi életállapotában életpéldájukkal és tevékenységükkel járulnak hozzá Isten országának hirdetéséhez.

Ha ismersz olyanokat, akik látszólag nem tartoznak egyik keresztény felekezethez sem, de önzetlen, áldozatos munkájukkal – ápolónőként, orvosként, szociális munkásként stb. – felveszik a harcot a bűn okozta emberi nyomorúsággal szemben, vagy bármilyen módon segítik az egyház hithirdető tevékenységét, gondold arra, hogy ők is Jézus tanítványai közé tartoznak.

Valahányszor olyan emberekkel találkozol, akiknek életéből látszik, hogy jobban bíznak Istenben, mint az e világi hatalom, a hírnév vagy a gazdagság hamis fényben csillogó értékeiben, vedd észre: ők már „felvették keresztségüket”, leszámoltak a világ nyújtotta látszatbiztonsággal, és fölszabadult lélekkel Jézus követőivé, tanítványaivá váltak.

3. 3 A mindenki előtt nyitott messiási közösség

Jézus közösséget teremtő tevékenysége nemcsak a szűk és tág értelemben vett tanítványi kör kiválasztásában mutatkozik meg, hanem abban is, hogy minden embert meghív messiási közösségébe. A Zakeusról szóló találkozás-elbeszélésben Lukács evangélista arról ad hírt, hogy Jézus azoknak az izraelitáknak is felkínálta az üdvösséget, akiket honfitársaik bűnösnek tartottak. Ugyancsak Lukács számol be arról, hogy Jézus szeretete a bűnös asszonnyal is csodát művel: megtérésre készíti, és alkalmassá teszi őt a tanúságtevő életre. Máté evangéliumának részletéből azt tudjuk meg, hogy az Izrael megújításán fáradozó Messiás azokat is meghívta közösségébe, akik etnikai és vallási szempontból nem tartoztak a zsidók közé. Lukács egy epizód keretébe illeszti azt a jézusi mondást, amely szerint mindenki a Messiás gyülekezetének tagja, aki hallgatja és tettekre váltja Isten szavát. Az ellenségszeretetről szóló beszédben Máté evangélista azt mutatja be, hogy Jézus a feltétlen szeretet eszközével akarja megteremteni az egész emberiséget felölelő közösségét.

3. 31 A közösségbe hívó messiási szeretet

a) Zakeus, a vámos (Lk 19, 1-10)

19 ¹ Ezután [Jézus] bement Jerikóba és áthaladt rajta. ² Ekkor íme, egy Zakeus nevű férfi, aki a vámosok feje volt és gazdag, ³ szerette volna látni, hogy ki az a Jézus, de nem tudta a tömeg miatt, mert alacsony termetű volt. ⁴ Előrefutott tehát, felmászott egy vadfügefára, hogy lássa őt, mert arra kellett elmennie. ⁵ Amikor Jézus arra a helyre ért, fölnézett, meglátta őt, és ezt mondta neki: »Zakeus! Jöjj le hamar, mert ma a te házában kell megszállnom.« ⁶ Erre az siet-

ve lemászott, és örömmel befogadta. ⁷ Akik ezt látták, mindannyian zúgolódva mondták: »Bűnös embernél száll meg!« ⁸ Zakeus azonban odaállt, és azt mondta az Úrnak: »Uram, íme, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyit adok helyette.« ⁹ Jézus azt mondta neki: »Ma üdvösség köszöntött erre a házra, hiszen ő is Ábrahám fia. ¹⁰ Az Emberfia ugyanis azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Jerikó: város a Jordán völgyében, közel a Sós-tengerhez. A Júdea és Perea közti határon fekvő település a római megszállás alatt fontos közlekedési központ és vámszedőhely volt.

Zakeus: valószínűleg a héber *Zekarja* ('Jahve megemlékezett') személynév rövidítése.

a vámosok feje: a Jézus korabeli Palesztinában a különféle vámok beszedésének jogát a római hatóságok bérbe adták, valószínűleg annak, aki a legtöbbet ígérte érte. A bérlők maguk is alkalmaztak bérlőket. Jóllehet voltak megszabott tarifák, ez a rendszer sok csalásra adott lehetőséget. Nem csoda, ha a vámszedőket többnyire tolvajoknak és rablóknak tartották. Rossz hírhöz hozzájárult az a körülmény is, hogy a megszálló római hatalom szolgálatában álltak, gyakran érintkeztek nem zsidókkal, így vallási szempontból tisztátalannak számítottak.

szerette volna látni ... ki az a Jézus: a vámos szándéka mögött nem pusztán kíváncsiság áll, mint korábban Heródes Antipász esetében (Lk 9,9), aki szintén látni kívánta Jézust. Zakeus komolyan érdeklődik, és még attól sem riad vissza, hogy a fáramászással nevetségessé teszi magát. *arra kellett elmennie:* a 'kellett' igével az evangélista azt a benyomást kelti, mintha Jézus, aki mindig kitüntető szeretettel fordult a bűnösök felé, szükségszerűen, isteni rendelkezés alap-

Jézus és Zakeus találkozása
– 13. sz.-i miniatúra

Uram, íme, vagyonom felét a szegényeknek adom: Zakeus szabaddá válik a földi javaktól, és így Isten magatartását követve meg tudja osztani értékeit másokkal. Ígéretei – szívbeli megtérésének igazoló jelei – jóval felülmúlják a korabeli jóvátételi szabályokban előírt mértéket.

ma üdvösség köszöntött erre a házra: az üdvösség nem a vámos megigazulása, hanem az Izrael megújításán fáradozó Jézus, akinek jelenlétében az őt hittel elfogadó emberek Ábrahám igazi fiaivá válnak. Az irgalmas jézusi szeretet hatására Zakeus megváltoztatja életvitelét, és ezzel alkalmassá válik arra, hogy Isten országának tanúságtevő polgára legyen.

hogyan megkeresse és megmentse: Jézus azonosítja magát az Ezekiel próféta jövődőlésében szereplő jó Pásztorral, aki megkeresi és megmenti az elveszett juhokat, vagyis az Istentől eltávolodott izraelitákat (vö. Ez 34,16).

b) A bűnös nő (Lk 7, 36-50)

^{7 36} Egy farizeus meghívta [Jézust], hogy egyen nála. Bement a farizeus házába és asztalhoz telepedett.

³⁷ És íme, egy bűnös asszony a városból, amint megtudta, hogy a farizeus házában étkezik, kenetet hozott egy alabástrom edényben. ³⁸ Megállt hátul a lábainál, sirva fakadt, elkezdte könnyeivel öntözni a lábait, és megtörölte hajával, csókolgatta a lábait, és megkenete a kenettel. ³⁹ Amikor a farizeus, aki meghívta, látta ezt, így szólt magában: »Ha ez próféta volna, bizonyára tudná, kicsoda és miféle asszony ez, aki őt érinti, vagyis hogy bűnös.« ⁴⁰ Jézus ezt válaszolta neki: »Simon! Mondanék neked valamit.« Az

így szólt: »Mester, szólj!« ⁴¹ »Két adósa volt egy hitelésznek. Az egyik ötszáz dénárral tartozott, a másik ötvennel. ⁴² Nem lévén nekik miből megfizetni, elengedte mind a kettőnek. Melyik fogja őt közülük jobban szeretni?« ⁴³ Simon ezt felelte: »Úgy vélem, az, akinek többet engedett el.« Ő pedig ezt mondta neki: »Hehyesen ítéltél.« ⁴⁴ Majd az asszony felé fordulva ezt mondta Simonnak: »Látod ezt az asszonyt? Bejöttem a házádba, és nem adtál vizet lábamra; ez meg könnyeivel öntözte lábaimat, és a hajával törölte meg. ⁴⁵ Csókot nem adtál nekem; ez meg, amióta bejött, nem szűnt meg csókolgatni lábaimat.

⁴⁶ Olajjal nem kentéd meg fejemet; ez meg kenettel kente meg a lábaimat. ⁴⁷ Azért mondom neked: Sok bűne bocsánatot nyert, mert nagyon szeretett. Akinek keveset bocsánatnak meg, kevésbé szeret. ⁴⁸ Aztán így szólt az asszonyhoz: »Bocsánatot nyertek bűne-

id.« ⁴⁹ Erre az asztaltársak ezt kezdték mondogatni magukban: »Kicsoda ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?« ⁵⁰ Ő pedig így szólt az asszonyhoz: »A hited megmentett téged; menj békével.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

egy farizeus meghívta: a farizeusok vallási pártjához tartozók közül akadtak olyanok is, akik tisztelték, becsülték Jézust. Erre utal, hogy a farizeus a mester (rabbi) néven szólítja meg vendégét (7,40; vö. 11,45; 19,39).

asztalhoz telepedett: Jézus korában a zsidók görög-római szokás szerint az asztal körüli kereve-
teken féloldalt elnyújtózva vagy a földre helyezett párnákra támaszkodva étkeztek.

bűnös asszony: feltehetően egy utcanőről van szó. Jézus megkülönböztető figyelemmel és szeretettel fordult olyan emberek felé, akik a nyomor szülte bűnös állapot fogságában, a társadalom kivetettjeiként éltek. Nem véletlen, hogy honfitársai a vámosok és bűnösök barátjának nevezték őt (Mt 11,19; Lk 7,34).

kenetet hozott: előkelőbb házaknál a hosszú útról érkezett vendégnek olajat adtak, amellyel bedörzsölhette fejét, arcát és nyakát, hogy felfrissüljön.

megállt hátul a lábainál: a korabeli szokások lehetővé tették, hogy nézelődők térjenek be a lakoma helyére, és esetleg a társalgásba is bekapcsolódjanak. A jelenetben az a különös, hogy ezúttal egy közismerten bűnös asszony a hivatlan vendég.

megtörölte hajával: a haj kibontása és törölőkendőként való használata a megalázkodás jele. Férfitársaságban azonban a haj kibontása illetlen cselekedetnek számított.

csókolgatta a lábait, és megkenete: a Jézus iránti hálás szeretet kifejezése, vagyis lábának csókolása és megkenése is szokatlan, botrányos cselekedetnek tűnhetett a jelenlévők szemében.

ha ez próféta volna: mivel Jézus elfogadja a bűnös asszony közeledését, és érintése ellen sem tiltakozik, a házigazda azt a következtetést vonja le, hogy vendége nem lehet próféta. A prófétát ugyanis többek között az jellemzi, hogy belelát embertársai lelkébe (vö. Jn 4,19).

két adósa volt egy hitelezőnek: a történetben a hitelező Istent képviseli, aki nagylelkűen elengedi a tartozásokat. A példázattal Jézus egyrészt a farizeust akarja meggyőzni, aki úgy véli, neki egyáltalán nincs tartozása Istennel szemben, másrészt arra mutat rá, hogy Isten irgalmas szeretete olyan erő, amely hálás viszonszeretettel tud kiváltani mindazokból, akik részesülnek belőle.

sok bűne bocsánatot nyert, mert nagyon szeretett: helytelenül értelmezzük a kijelentést, ha az asszony által tanúsított szeretetet a bűnbocsánat okának tekintjük. A jézusi példázat azt tanítja, hogy a szeretet nagysága az adósság elengedésének mértékétől függ. Ez burkoltan azt a tanítást is magában rejt, hogy a szeretet a megbocsátás következménye, és nem oka. Mindig az Isten teszi meg az első lépést az ember felé, aki a bűnbocsánatban csak elfogadja a hit, a remény és a szeretet isteni ajándékát, amely képessé teszi őt a viszonszeretetre. Az asszony Jézus közvetítésével már korábban elnyerte a bűnbocsánat ajándékát, s cselekedeteivel csupán háláját fejezi ki. A mondat értelme tehát ez: sok bűne bocsánatot nyert, ami látható abból is, hogy most nagy jelét adja szeretetének.

kicsoda ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?: a vendégek azért értetlenkednek, mert felfogásuk szerint csak Isten bocsáthatja meg a bűnöket.

a hited megmentett: az asszonyt az Istentől ajándékba kapott hit tette képessé a megtérésre, egyben arra, hogy háláját is kifejező tetteivel tanúságot tegyen az Isten országában működő szeretet és irgalom diadaláról.

c) A kánaáni asszony (Mt 15, 21-28)

15 ²¹ Jézus ezután elment onnan: visszavonult Tírusz és Szidon vidékére. ²² És íme, egy kánaáni asszony, aki arról a vidékről jött, így kiáltott hozzá: »Könyörülj rajtam, Uram, Dávid Fia! A lányomat kegyetlenül gyöttri egy ördög.« ²³ Ő azonban egy szóval sem válaszolt neki. A tanítványai odamentek hozzá és kérték: »Küldd el őt, mert kiabál utánunk!« ²⁴ Ekkor így szólt: »Nem kaptam küldetést máshová, csak Izrael házának elveszett juhaihoz.«

²⁵ Az asszony mégis odament, leborult előtte és kérte: »Uram, segíts rajtam!« ²⁶ Erre így válaszolt: »Nem való ehenni a gyerekek kenyerét, és odadobni a kiskutyáknak.« ²⁷ De az asszony csak folytatta: »Igen, Uram, de a kiskutyák is esznek a morzsákból, amelyek lehullanak uruk asztaláról.« ²⁸ Erre Jézus így szólt hozzá: »Asszony, nagy a te hited! Történjék veled akaratom szerint!« És abban az órában meggyógyult a lánya.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Tírusz és Szidon vidékére: Galilea északi részével határos föníciai terület népies elnevezése. – Ez az egyetlen bibliai részlet (vö. Mk 7, 24-30), amely arról szól, hogy Jézus igehirdetői tevékenységet folytat pogány (azaz nem zsidó) területen.

kánaáni asszony: a honfoglalás idején Izrael fiai az Ígért földjén élő őslakosokat nevezték kánaániaknak. Az evangélista tehát a régmúlt idők hangulatát felidéző megnevezéssel illeti a szír-föníciai származású (vö. Mk 7,26) asszonyt, akit a zsidók vallási szempontból pogánynak tekintettek.

Dávid Fia: ez a messiási cím arra utal, hogy Jézus galileai működésének híre elterjedt már Szíriában (Mt 4,24) is, ahová Fönícia tartozott.

nem kaptam küldetést máshová, csak Izrael házának elveszett juhaihoz: Jézusnak ez a kijelentése összhangban van a tanítványoknak adott utasítással: „A pogányokhoz vezető útra ne térjtek le ... Menjetek inkább Izrael házának elveszett juhaihoz!” (Mt 10, 5-6).

nem való ehenni a gyerekek kenyerét: Jézus látszólag igazodik a korabeli zsidó felfogáshoz, amely szerint csak Izrael fiai Isten gyermekei, a pogányok pedig „kutyák”, akik nem részesülnek a messiási kor áldásaiból.

a kiskutyák is esznek a morzsákból: az asszony ügyesen saját javára fordítja a kemény hangú kijelentést.

nagy a hited: miként korábban a kafarnaumi százados esetében (Mt 8,10), Jézus most is csodálkozva dicséri meg egy pogány ember Isten iránt nyitott és készséges lelkületét.

történjék veled akaratom szerint: a pogány asszony részesül Isten országának áldásaiból, és ezáltal – anélkül, hogy tudna róla – tanúságot tesz az isteni uralom megnyilvánulásáról.

d) Jézus igazi rokonai (Lk 8, 19-21)

8 ¹⁹ Odajöttek hozzá [ti. Jézushoz] az anyja és testvérei, de nem juthattak hozzá a sokaság miatt. ²⁰ Szóltak neki: »Anyád és testvéreid kinn állnak,

látni akarnak téged.« ²¹ Ő azonban ezt felelte nekik: »Azok az én anyám és testvéreim, akik Isten igéjét hallgatják és megcselekszik.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

anyja és testvérei: arra a kérdésre, hogy kiket kell Jézus testvérein érteni, nincs egyöntetűen elfogadott válasz. A katolikus értelmezők egyrészt abból indulnak ki, hogy a régi keleten a törzsi szervezet minden férfitagja testvérnek számított. Ezért például a Biblia Lót is Ábrahám testvérének (Ter 13,8; 14, 14-16) nevezi, jöllehet Lót testvérének a fia (Ter 12,5), azaz unokaöccse, rokona volt. A görög nyelvben a testvér (*adelphosz*) szó nem csupán a vér sze-

rinti testvért, hanem az unokatestvért és a rokont is jelentheti. Ugyanezek az értelmezők az Újszövetségen belül is igazolva látják álláspontjukat. Márk evangéliuma Jézust Jakab és József „testvérenek” mondja: „Nem az ács ez, Mária fia, Jakab és József és Júdás és Simon testvére?” (Mk 6,3). A József név a görög szövegben kicsinyített formájában (*Iósζέσζ*) szerepel. Ugyanez a kicsinyített változat előfordul Márk evangéliumának egy másik helyén is: Jézus kereszttje alatt ott áll egy Mária, az ifjabb Jakab és József (*Iósζέσζ*) anyja (vö. Mk 15,40), akiről szinte biztosra vehető, hogy nem Jézus anyja (vö. Jn 19,25). Jakab és József tehát legfeljebb Jézus unokatestvérei vagy más rokonai lehetnek. – Ezzel szemben a protestáns magyarázók – akik Mária szüzességének valláserkölcsei jelentését hangsúlyozzák – arra hivatkoznak, hogy Lukács görög nyelvű olvasóknak ír, akik ismerik az *adelphosz* szó jelentését, és az unokatestvért más szóval is ki tudják fejezni (vö. Kol 4,10: gör. *anepsziosz* = unokaöcs). E hivatkozás gyenge pontja abban rejlik, hogy nem tudjuk, mennyire terjedt el ez a szóhasználat, hiszen az Újszövetségben egyedül az említett helyen fordul elő.

akik Isten igéjét hallgatják és megcselekszik: Jézus azt tanítja, hogy aki „hozzá akar menni”, azaz vele közösségben akar maradni, annak többre kell becsülnie Isten országát, mint rokoni kapcsolatait (vö. Lk 14,26) vagy e világi értékeit. Ehhez a tanításhoz ragaszkodva állítja, hogy az ő valódi rokonai azok, akik figyelnek Isten útmutatásaira, és ezek szerint élnek. Isten szavát hallgatni és tette váltani annyit jelent, mint együttműködni az Ő üdvözítő akarásával (vö. Mk 3, 34-35). A Messiás ugyanezt a gondolatot hangsúlyozza anyjával kapcsolatban is (Lk 11,28), aki egyébként példamutató módon tett eleget az említett kíváncsúnak (Lk 2, 19.51).

e) A határtalan messiási szeretet (Mt 5, 38-48)

5³⁸ [Jézus a hegyi beszédben így szól tanítványaihoz]: Hallottátok, hogy azt mondták: 'Szemet szemért, és fogat fogért'.³⁹ Én viszont azt mondom nektek: ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem aki megüt téged a jobb arcodon, fordítsd oda neki a másikat is.⁴⁰ És aki el akarja perelni téled az ingedet, engedd át neki a köpenyedet is;⁴¹ s ha valaki kényszerít téged egy mérföldnyire, menj el vele kettőre.⁴² Aki kér téled, annak adj, és attól, aki kölcsön akar kérni téled, el ne fordulj.⁴³ Hallottátok, hogy azt mondták: 'Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet.'⁴⁴ Én vi-

szont azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért,⁴⁵ hogy fiaii legyetek mennyei Atyátoknak, mert ő fölkel a napját a gonoszokra és a jókra, s esőt ad igazaknak és gonoszoknak.⁴⁶ Ha ugyanis csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, mi lesz a jutalmatok? Nemde a vámosok is ugyanezt teszik?⁴⁷ És ha csak a testvéreiteket köszöntitek, mi rendkívülit tesztek? Nemde a pogányok is ugyanezt teszik?⁴⁸ Ti tehát legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok tökéletes.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

szemet szemért, és fogat fogért: a bosszú törvénye, illetve a megtorlás gyakorlata ismert és elterjedt volt az ókori keleti népeknél. Ezt a gyakorlatot a mózesi törvénykezés is jóváhagyta (Kiv 21, 23-25; Lev 24, 19-21; MTörv 19,21). Izrael népe azonban fokozatosan megsejtette azt is, hogy helyesebb, ha ellenségével is emberséges módon bánik (Kiv 23, 4-5; Lev 19, 17-18), vagy az egyéni bosszú helyett Isten elé tárja ügyét, és az igazságos Bíróra bízta a megtorlást (vö. Jer 20,12). Ennek a felismerésnek jegyében fogalmazódtak meg az úgynevezett átokzsoltárok, illetve a zsoltárokban megjelenő átkok is (vö. Zsolt 28, 4-5; 79, 6.12; 83, 10-19; 129, 5-8; 140, 9-12 stb.).

ne szálljatok szembe a gonosszal: Jézus nem passzív beletörődést vagy a gonosszal szembeni közömbösséget kér tanítványaitól, hanem azt, hogy a megtorlást Istenre bízva erőszakra ne erőszakkal válaszoljanak, és jóval győzzék le a rosszat (vö. Róm 12, 19-21). A türelemben és

a megbocsátásban tehát menjenek el a végsőig, hogy elgondolkoztassák és magatartásának megváltoztatására készítsék az ellenséget. A türelem és megbocsátás nem bárgyú megalkuvást jelent, hanem haragvó érzelmeink és indulataink legyőzését. Jézus sem hagyta szó nélkül azt, hogy arcul ütötték (vö. Jn 18, 22-23), de aztán méltósággal elfogadta a történeteket. A tanítványnak az a feladata, hogy miközben Isten minden képzeletet felülmúló ember-szeretetét láthatóvá teszi a földön, az ellenséges szándékú emberek figyelmét is felkeltse, és felébressze bennük a jézusi közösséghez tartozás vágyát. – Minthogy Jézus nem az állam rendjének átalakításán fáradozott, hanem erőszakmentes élettel akart tanítványokat gyűjteni, szavai nem állnak ellentétben azzal az elvvel, amely szerint az államhatalomnak a közös érdekében joga van arra, hogy a bűncselekmények elkövetőit üldözzön és meg is büntesse (vö. Róm 13, 3-4).

aki megüt téged a jobb arcodon: a jobb arcfélre jobb kézfejjel mért ütés nagyon megszégyenítőnek számított. – Nyilvánvaló, hogy az arc másik felének odatartását nem betű szerint kell megvalósítani. Jézus sem tartotta oda arcának másik felét, amikor igaztalanul megütötték, hanem kérdőre vonta ellenfelét; de azután azokért is életét adta, akik igazságtalanul bántak vele.

engedd át neki a köpenyed is: a köpeny vagy felsőruha a palesztinai viszonyok között még fontosabb, mint az ingszerű alsóruha, mert ez szolgált védelmül az éjszakai hideg ellen (vö. Kiv 22, 25-26). – Ha a tanítvány Jézus útmutatásának szellemében még erről a fontos ruhadarabról is lemond, „oktalannak” látszó viselkedése megdöbbenést és talán jóindulatú érdeklődést kelt majd pereskedő ellenfelében.

ha valaki kényszerít téged egy mérföldnyire (más fordításban: *ezer lépésre*): a római katonáknak jogukban állt, hogy a lakosságot időnként az alkalomnak és szükségnek megfelelő munkára, pl. útmutatásra vagy teherhordozásra kényszerítsék (vö. Mt 27,32). – Az előző példákhoz hasonlóan ez a felszólítás is azt sugallja, hogy a kényszerű szolgáltatás önkéntes megduplázása talán elgondolkoztatja majd az ellenséget.

ballottátok ... gyűlölöd ellenségedet: az Ószövetség kifejezetten sehol sem írja elő az ellenség gyűlöletét, vagyis azt, hogy az ellenséget kevésbé kell szeretni, mint általában az embertársakat. Jézus tehát nem ószövetségi parancsra hivatkozik, hanem arra a jellegzetesen zsidó gondolkodásmódra, amely a felebarát iránti szeretet parancsát nem tartotta kötelező érvényűnek azokkal szemben, akik nem tartoztak a választott néphez, vagy e nép ellenségei voltak. E gondolkodásmód nyomai a qumráni szekta irataiban is megtalálhatók. A Közösségi szabályzat például előírja a szekta tagjainak, hogy „szeressék a Világosság minden fiát ... és gyűlöljék a Sötétség minden fiát” (1 QS 1, 9-10).

szeressétek ellenségeiteket: a szeretet radikális formáját, amely magában foglalja az ellenség iránti szeretetet is, nem Jézus hirdette meg először, hiszen már az Ószövetségben is olvashatunk róla (Kiv 23, 4-5; Lev 19, 33-34; Jób 31,29; Péld 24,17; 25, 21-22). Jézus csupán hangsúlyozza, középpontba állítja ezt a parancsot, mert ennek követésében látja Isten uralmának legfőbb megnyilvánulását. – Megjegyzendő, hogy a bibliai nyelvhasználatban a szeretet (gör. *agapé*) nem az embertárs külső vagy belső értékei iránt érzett vonzódást jelenti, hanem azt, hogy a legfőbb jót, azaz Istent akarjuk a másik számára. Jézus szerint szeretni annyi, mint olyan légkört teremteni magunk körül, amelyben a másik ember (adott esetben az ellenség) szabadon megtalálhatja Istent, vagy közelebb kerülhet Hozzá.

imádkozzatok üldözőitekért: amikor imádkozunk ellenségünkért, a legnagyobb jót, azaz Istent akarjuk számára. Jézus nem kér lehetetlent tanítványaitól: imádkozni másokért akkor is tudunk, ha érzelmeink tiltakoznak (vö. Lk 23,34).

hogy fiait legyetek mennyei Atyátoknak: a Biblia Isten fiainak nevezi azokat, akik a minden embert egyaránt szerető Isten magatartását utánozzák.

ha ugyanis csak azokat szeretitek...: a tanítványnak nem szabad megelégednie az e világi humanizmussal, mert neki ennél nagyobb feladata van: Isten emberszeretetét kell megjelenítenie a földön.

mi lesz a jutalmatok?: ha a tanítvány csupán a természetes erkölcs és emberiség követelményeinek tesz eleget, nem méltó arra, hogy az ország tudatos és tevékeny hirdetőjére váró jutalomban részesüljön.

legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok tökéletes: a tanítványnak, ha eszményi módon akar cselekedni, azon kell fáradoznia, hogy Isten magatartását utánozza és jelenítse meg a világban. Ehhez hasonló útmutatásról már az Ószövetségben is hallunk: „Szentek legyetek, mert én, az Úr, a ti Istenetek, szent vagyok!” (Lev 19,2).

3. 32 A szövegek értelmezése

A Zakeus megtéréséről szóló találkozás-elbeszélés arról ad hírt, hogy az Izrael megújításán fáradozó történeti Jézus személyiségének varázásával bűnbánatra, megtérésre vezetett olyan embereket, akik bűnös életvitelük miatt távol kerültek Izrael Istenétől. A szövegből nem derül ki, hogy a vámos követőjévé vált-e Jézusnak. Ígéreteiből azonban jól látszik: alkalmassá vált arra, hogy tanúságot tegyen Isten országáról, mely a bűnöktől való szabadulásában és a javakat megosztó szeretetében valósul meg. Az elbeszélés tanulsága: Jézus határtalan szeretete és irgalma olyan meggyőző erő, amely az embereket még a tanítványi létre is alkalmassá tudja tenni.

Műfaji szempontból a Simon farizeus házában lezajló esemény leírása is találkozás-elbeszélés. Az tanítja, hogy a történeti Jézusból áradó isteni szeretet és irgalom képes a legnagyobb bűnöst is megtérésre, hálára készíteni. Kétségtelen, ez az elbeszélés sem állítja kifejezetten, hogy az asszony Jézus követőjévé lett. Ha azonban abból indulunk ki, hogy a követés vagy a tanítványi lét legfontosabb jellemzője a tanúságtétel, az asszonyt is tanítványnak tekinthetjük: hiszen hálás cselekedeteivel tanúságot tett arról, hogy életében az irgalom, a megbocsátás és a szeretet birodalmának, azaz Isten országának ereje működik.

A kánaáni asszony hitét bemutató találkozás-elbeszélés a pogányok felé irányuló igehirdetést a történeti Jézus elgondolására és közösséget teremtő akaratára vezeti vissza. Az ószövetségi felfogás szerint az emberiség két részre oszlik: az egyik felét Isten népe, azaz Izrael képviseli, a másikat pedig a pogány nemzetek. Az Isten általi kiválasztás, a szövetség és a messiási ígérek csak Izraelre vonatkoznak. A nemzeteket vagy pogány népeket azok alkotják, akik nem ismerik Jahvét, azaz nem tartoznak a választott néphez. A szigorú és kirekesztő értelmezés szerint az üdvösség örömhíre csak Izrael fiainak szól. Már az ószövetségi ember is megsejtette azonban, hogy Isten üdvözítő akarata Izrael közvetítésével kiterjed az egész emberiségre. Az Izrael üdvösségének kizárólagosságát és az üdvösség egyetemességét hirdető nézetek tehát egyaránt megtalálhatók az Ószövetségben. A történeti Jézus elsősorban Izrael megújításán fáradozott, s ezért állítja, hogy küldetése csak Izrael házában elvezett juhához szól. Valószínűnek kell azonban tartanunk, hogy időnként pogányokkal is szóba állt, s tanújelét adta annak, hogy ők is Isten országának meghívottjai közé tartoznak. Ellenkező esetben nehéz lenne magyarázatot találni arra, hogy húsvét után miért kezdődött el a pogányok felé irányuló misszió.

A Jézus igazi rokonairól szóló bibliai szemelvény műfaja epizódba illesztett messiási mondas. E részlet azt a tanítást fogalmazza meg, hogy főként azok az emberek alkotnak közösséget Jézussal, akik figyelnek Isten szavára, és együttműködnek az Ő egyetemes üdvözítő akaratával. A jézusi közösségbe tartozás alapfeltétele tehát az Istenre figyelés és az Ő akaratának tettekre váltása. Ez egyben azt is jelenti, hogy a zsidóknak – akik származásuk révén rokonai Jézusnak – nincsenek előjogaik az Isten országában, illetve az ország hirdetésében.

A jézusi mondasok alapján összeállított beszéd útmutatásai a minden ember iránti szeretetre buzdítanak. Nem a politikai vezetőknek vagy általában az embereknek szólnak, hanem azoknak, akik hallgatják Jézust (vö. Lk 6,27), vagyis az ő tanítványaiként arra vállalkoznak, hogy megjelenítik Isten emberszeretetét a világban. Jézus azt hirdeti, hogy Isten minden emberrel közösségre akar lépni; egyben a reményét is kifejezi: a feltétel nélküli szeretet viszonszeretetre hangolja az Istentől távol álló embereket. A feltétlen szeretet légkörében gyümölcsöző párbeszéd kezdődhet a tanítvány és ellensége között, és ez kedvező esetben azzal végződhet, hogy az ellenséges indulatú ember az ország polgárává, esetleg tudatos hirdetőjévé is válik.

3. 33 Vegyél részt Jézus közösséget teremtő tevékenységében!

Jézus figyelmes és kitüntető szeretetének hatására Zakeus megváltoztatja életvitelét. – Gondolj arra, hogy a mai Zakeusok felé neked kell közvetítened a Messiás megtérésre indító szeretetét!

Simon farizeus házában a Messiás irgalmas szeretete hálára és viszonszeretetre készíteti a bűnös asszonyt. – Ne feledd, hogy a mai világban Jézus a te közreműködéseddel akarja gyakorolni bűnbocsátó irgalmát!

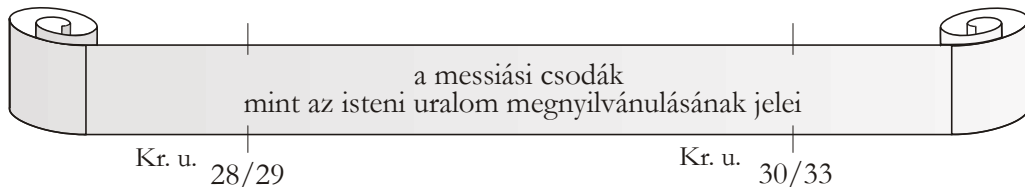
A kánaáni asszonyról szóló részletben Jézus olyasvalakit részesít Isten országának áldásában, aki nem tartozik a választott néphez. – Neked is Jézushoz hasonlóan kell azok felé fordulnod, akik nem tartoznak a keresztény közösséghez.

Jézus mondasá szerint azok az ő igazi rokonai, akik hallgatják és tettekre is váltják a mennyei Atya szavát. – Tudatosítsd ezt a gondolatot ismerőseidben, főleg azokban, akik papírforma szerint ugyan nem tartoznak a keresztény közösséghez, lelkiismeretük szavát követve mégis embertársaikért áldozzák életüket.

Az ellenségszeretet kemény követelményének magyarázata az, hogy a tanítványnak azt az isteni szeretetet kellene érzékelhetővé tennie a világban, amellyel a mennyei Atya az egész emberiséget magához akarja vonzani. – Ha hitvalló keresztény életed miatt „üldöznék” vagy gúnyolnak, imádkozz ellenségeidért, és gondolj arra, hogy a mennyei Atya éppen általad szeretné őket a messiási közösség tagjává tenni!

4. A MESSIÁSI CSODÁK MINT ISTEN ORSZÁGÁNAK JELEI

Nyilvános működése idején a történeti Jézus különleges képességekkel megáldott (karizmatikus) gyógyítónak és csodatévőnek bizonyult. Ő maga a csodáit jeleknek, szimbolikus cselekményeknek tekintette. A bibliai nyelvhasználatban a jel (gör. *szémeion*) érzékelhető dolog vagy esemény, amely Isten érzékfeletti világára utal. Jézus csodáinak esetében ez az érzékfeletti valóság az emberi lelkeket felölelő Isten országa: „ha én Isten ujjával űzöm ki az ördögöket, bizonyára elérkezett hozzátok az Isten országa” – olvashatjuk Lukács evangéliumában (Lk 11,20).

A bibliai idézetek első csoportja ördögűzési és gyógyítási csodák tükrében mutatja be, hogy Jézusban elkezdődött Isten uralmának megnyilvánulása. A személyények második csoportja ajándékozó- és mentő-csodákon keresztül érzékelteti Isten országának körvonalait. A bibliai részletek harmadik csokra feltámasztási csodák keretében arról szól, hogy a Messiás az új élet lehetőségével ajándékozza meg Isten országának polgárait.

a) *A csoda bibliai fogalma*

A zsidó és a keresztény felfogás szerint csodáról abban az esetben beszélhetünk, ha az élet szokványos vagy rendkívüli eseményeiben felfedezzük Isten gondviselő irányítását és önközlését. Az ószövetségi Bibliában a csoda (héb. *mo'fet* = jelképes tett) önmagában véve nem utal természeti rendkívüliségre (vö. Ez 12, 1-6), hanem olyan jel (héb. *ot*), amelyből az emberek megtudhatják, hogy Jahve jelen van népe körében, és segíti választottait (vö. Kiv 7, 3-5). Jézus csodáit a szinoptikus evangéliumok szerzői hatalmi cselekedeteknek (gör. *dünameisz*) nevezik, János evangélista pedig jelkép értelmében vett jeleknek. A jézusi csodák Isten országának szimbólumai (Mt 12,28; vö. Jn 2,11): ablakot nyitnak egy olyan titokzatos világra, ahol Isten a bűnöktől való szabadulás, az öröm és az új élet lehetőségével ajándékozza meg az embert.

A bibliai értelemben vett csodában különbséget kell tennünk a „jel” vagy szimbolikus cselekmény érzékelhető (külső) és érzékfeletti (belső) oldala között. A külső oldal (a gyógyítás, a veszélyből való megmentés stb.) utal a belsőre, vagyis arra, hogy a csodában részesülő ember bekapcsolódik Isten emberi lelkekben megvalósuló országába. A belső oldal sokkal fontosabb, mint a külső: a bibliai csoda alapjában véve mindig a testi szemmel láthatatlan világban, az emberi szívek mélyén történik.

A csoda külsőleg is ellenőrizhető, érzékelhető oldala lehet szokványos vagy különleges esemény. Az ember a megszokott jelenségekben éppúgy megtapasztalhatja Isten önközlését és segítségét, mint a rendkívüliekben. Már Szent Ágoston († 430) is felhívta a figyelmet arra, hogy a természetes folyamatok nem kevésbé csodálatosak, mint a rendkívüli és ritka történések (De civitate Dei 21,8,3). Ugyancsak ő tanítja, hogy a rendkívüli és ritkán előforduló jelenségek nem a természet ellenében valósulnak meg: legfeljebb számunkra látszanak természetellenesnek, mert megszoktuk, hogy a dolgok általában másként viselkednek (De Genesi ad litteram 6,13,24). Karl Rahner († 1984) tanítása szerint a csodatévő a rendkívüli jel létrehozásakor nem a természet törvényeit függeszti fel, hanem Isten erejében magasabb, átfogóbb és a kortársak számára nem ismert törvényrendszert enged érvényre jutni (vö. A hit alapjai, Bp. 1983. 278-280. o.). E tanítás igazát könnyű belátni. Képzeljük el, hogy valaki az első században televíziós hálózatot hozna létre, és egyenes adásban közvetítené Jézus csodatetteit. Az illetőt bizonyára nagy csodatévőnek tekintenék, pedig a televízió működésében nincs semmi „csodálatos”.

Palesztina Jézus csodatévő tevékenységének idején

A bibliai csoda felszíni, külsőleg is ellenőrizhető oldalánál sokkal fontosabb a belső történet, amelyre a jel utal. A Sás-tengeren való átkelés (Kiv 14, 15-31) vagy a pusztai vándorlás manna-adománya (Kiv 16, 11-15) egy-egy csoda külső, érzékelhető megnyilvánulása. Ezeket a szokatlan (de elvileg a természet törvényei szerint végbemenő) eseményeket Izrael fiai csodának tekintették, Istentől eredeztették, mert általuk tapasztalták meg életükben Isten jelenvalóságát és gondviselő irányítását. Ugyanez érvényes Jézus csodáira is. Tettei nem abban különböznek más ókori csodáktól, hogy valóságosak, míg az utóbbiak csak koholmányok, hanem abban, ahogyan ő saját cselekedeteit értelmezi. Kijelenti: csodái Isten megvalósulóban lévő országának jelei (vö. Mt 12,28). Amikor külsőleg is ellenőrizhető módon gyógyít, ördögöt űz, megment valakit valamilyen bajból stb., az Isten országával kapcsolatba kerülő ember belső világának gyökeres átalakulására is utal. Csodás tettei epizódok, szórványosan előforduló cselekmények, amelyek ugyanakkor világméretű és világtörténelmi jelentőségű események is: érzékelhető valósággént bepillantást engednek az érzékfeletti világba, az emberi lelkeket felölelő Isten országába, és így valamiképpen minden ember életére hatással vannak, mindenki számára üzenetet hordoznak. Ezt az üzenetet azonban csak a hívő ember értheti meg. A jézusi csodák nem látványos és lehangoló bizonyítékok, hanem olyan hatalmi cselekedetek, amelyek mindenkor feltételezik a hitet. Ez a magyarázata annak, hogy ellenfelei kevesellik tetteit, és égi jelet (minden kétséget kizáró bizonyítékot) követelnek tőle (vö. Mk 8,11; Mt 12,38; Lk 11,29).

b) A csodaelbeszélés mint irodalmi műfaj

Jézus csodáinak történetiségét nem vonhatjuk kétségbe. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a rendelkezésünkre álló beszámolókból csak a csodában részesülő emberek élményének, tapasztalatának történetiségét tudjuk igazolni: a beszámolók alapján történeti bizonyossággal csak azt állíthatjuk, hogy voltak olyan emberek, akik a Názáreti Jézus velük kapcsolatos tetteit csodaként, Isten segítségékként élték meg. Ezzel szemben Jézus tetteinek pontos körülményei, csodatevésének módja, technikája, illetve az, hogy a csoda szemtanúi valójában mit láttak, elérhetetlen a történeti kutatás számára. A jézusi csodák történeti magját, érzékelhető oldalát illetően legfeljebb feltevésekbe bocsátkozhatunk.

Ezt a nehézséget az okozza, hogy a bibliai csodaelbeszélés önálló irodalmi műfajt képvisel az evangéliumokon belül. A csodákról szóló leírások különleges műfajú irodalmi alkotások, amelyek nem a történész kíváncsiságát kielégítő részletekre, hanem az események lényegére, üdvtörténeti jelentőségére irányítják a figyelmet. A csodaelbeszélés általános jellemzőit a következőkben foglalhatjuk össze: 1. Az ilyen műfajú leírások kiindulási pontja valamiféle emberileg megoldhatatlan szükségállapot (orvosi szempontból gyógyíthatatlan lelki vagy testi betegség, haláleset, anyagi ínség, veszélyhelyzet stb.). 2. A csodaelbeszélések szerint Jézus megteszi azt, amit az emberek nem tudnak megtenni (meggyógyítja a beteget, feltámasztja a halottat, kenyeret szaporít, lecsendesíti a háborgó tengert stb.). E rendkívüli tetteket, vagyis a csodák történeti magját az elbeszélések nagyon szűkszavúan, a részleteket mellőzve mutatják be. 3. Burkoltan vagy kifejezetten minden csodaelbeszélés említést tesz arról, hogy Jézus cselekedete a testi szemmel láthatatlan világot, Isten országát „nyitja meg” a csodában részesülők, illetve a jelenlévők számára. A burkolt utalás egyenértékű azzal, hogy létrejön a csoda. A zsidó hitvilág a betegséget vagy bármilyen más szükséghelyzetet a bűn következményének tekintette, és a szükségállapot felszámolásából a bűnös állapot megszűnésére következett. A kifejezett utalások (bocsánatot nyertek bűneid; menj, és többé ne vétkezzél! stb.) egyértelműen tanúsítják, hogy az igazi csoda az ember szívében történik: megnyílnak számá-

ra Isten országának távlatai. 4. A csodaelbeszélések többnyire tanítással, buzdítással, a csoda fogadtatásának leírásával (Isten dicsőítésével) vagy hallgatási paranccsal (a csoda híresztelésének tilalmával) fejeződnek be. Minthogy Jézus messiási mivolta majd csak föltámadásában válik teljesen nyilvánvalóvá, a hallgatási parancsoknak az a rendeltetésük, hogy kiküszöböljék azokat a hamis képeket, amelyek szerint a Messiás csupán e világi varázsló vagy politikai és gazdasági csodatévő.

Az újszövetségi csodaelbeszéléseket témájuk alapján a következő alcsoportokra oszthatjuk: gyógyítás, ördögűzés, ajándékozó-csoda, mentő-csoda, halott-feltámasztás, szabály-csoda és látszólagos csoda.

A gyógyítás a leggyakoribb csodaelbeszélés. Cselekménye a beteg nyomorúságának (leprás állapot, bénaság, vakság stb.) bemutatásával kezdődik. Jézus segítségére siet a betegnek, és erőátvitellel (érintéssel, parancsszóval, nyállal való megkenéssel stb.) egészségessé teszi. Az ilyen gyógyítás azon a mágikus feltevésen alapult, hogy a testi érintés vagy a parancsszó erőt közöl a beteg személlyel. Az elbeszélés szerzője burkoltan vagy kifejezetten utal arra, hogy a csodában részesülő ember Isten országával került kapcsolatba. A gyógyítási csodák fogadtatásának leírásában az evangélisták időnként eltúlozzák, fokozzák a csoda jelentőségét: „...mindnyájan csodálkoztak, és dicsőítették az Istent. Ezt mondták: Ilyet még nem láttunk soha” – olvashatjuk például a béna meggyógyításáról szóló jelenet végén (Mk 2,12). A csoda hatásának ilyesfajta túlméretezése azt a gondolatot emeli ki, hogy Jézus szórványosan felmutatott csodái üdvtörténeti szempontból az egyetemes emberiség sorsát érintik. – Az általunk idézett gyógyítási csodák (vö. Mk 1, 40-45; Mk 2, 1-12) történeti magját a bibliai elbeszélések alapján pontosan nem tudjuk megismerni, de éppúgy nincs okunk kétségbe vonni, hogy van történelmi alapjuk, mint ahogy az epidauroszi Aszklépiosz szentélynél (Görögország) ma is látható ókori fogadalmi táblákat olvasva sincs okunk kételkedni abban, hogy készítettöik csodaként élték meg gyógyulásukat.

Az ördögűzés a gyógyítás-elbeszélés egyik változata. Az ilyen leírásban a betegség nem szervi elváltozás vagy fogyatékoság, hanem valamilyen lelki természetű zavar, illetve elmebaj. Minthogy a zsidóság megszemélyesítette az áteredő bűn szövetségét, vagyis azokat a természeti és kulturális torzulásokat, amelyek emberi bűnök következményeiként vannak jelen a világban, a betegségeket is ördögöknek, démonoknak vagy gonosz szellemeknek tulajdonította. Az olyan idegrendszeri betegségek (hisztéria, epilepszia stb.) esetében, amelyek szinte teljesen hatalmukba kerítették vagy eltorzították a beteg személyiségét, nyilvánvalónak tartották, hogy a bajt gonosz szellemek, démonok okozzák. Ezért ezeket a betegségeket megszállottságnak nevezték. Megszüntetésük (a démon vagy gonosz lelkek kiűzése) az ördögűzési leírásokban nem egyszerű érintéssel vagy parancsszóval történik, hanem harc és küzdelem kíséretében: a csodatévő minden erejét latba veti, hogy leküzdje az elemi erővel megnyilvánuló „gonosz hatalmakat”, és visszaadja szabadságát a meggyötört embernek. Az ördögűzési jelenet megalkotója hangsúlyosan kiemeli, hogy a gonosz hatalom legyőzése nem mágiával, varázslással, hanem a megvalósulóban lévő mennyek országának jeleként, Isten erejében történik. Az ördögűzések fogadtatásának leírásában az evangélisták nem a jelenlévők csodálkozásáról, hanem félelméről, megdöbbenéséről tesznek említést. – Az ördögűzési elbeszélések (vö. Mk 9, 14-29; Lk 8, 26-39) történeti háttérül valószínűleg az a tény szolgál, hogy a földi Jézus lebilincselő egyéniségével, különleges személyiségének varázsaival hatékonyan tudott segíteni néhány epilepsziás, hisztériás vagy más idegrendszeri betegségben szenvedő emberen. Jézus ördögűzéseinek tényét egyébként esküdt ellenségei sem vonták kétségbe, de ők azzal magyarázták, hogy az ördöggel cimborál (vö. Mk 3,22; Mt 12,27; Lk 11,18).

Az ajándékozó-csoda olyan elbeszélés, amelyben a csodatévő váratlanul előteremt különféle anyagi javakat, ételt szaporít vagy valamit táplálékká változtat. A történet a szükség-helyzet bemutatásával kezdődik (az embereknek nincs kenyerük, a lakodalomban fogytán a bor stb.). A csodatévő saját kezdeményezésére cselekszik. A csodatevés módját, technikáját az ajándékozó-csodákból sem ismerjük meg, hiszen az elbeszélő elsősorban az ajándékozó Istenre irányítja az olvasók figyelmét. A csoda fogadtatásának bemutatásában a szerző kiemeli a cselekedet nagyszerűségét (jelképes értékű számokkal hangsúlyozza a megszáporított kenyér hatalmas mennyiségét, dicséri a vízből nyert bor kiváló minőségét stb.). – Az ajándékozó-csodák (vö. Jn 2, 1-11; Mk 6, 30-44 stb.) háttérben húzódó történeti alapot a leírások szimbolikája éppúgy eltakarja, mint a többi csodáét. Történetileg csak annyit tarthattunk bizonyosnak, hogy Jézus kortársai közül többen megtapasztalták: szükséghelyzetükben meglepő módon segítséget kaptak Jézustól, és ők ezt a segítséget Isten ajándékának tekintették.

A mentő-csodában az elbeszélés kiindulási pontja valamilyen veszélyhelyzet (vihar, fogság stb.). A csodatévő ebből a veszedelemből szabadítja meg az ellenséges (természeti vagy politikai) erőnek kiszolgáltatott embert. A megszabadítás módját (a vihar lecsendesítését, a fogságból való szabadítást stb.) az elbeszélés szerzője nagyon szűkszavúan írja le: a szimbólumokból, melyeket alkalmaz (Jézus a vízen jár, megjelenik a szabadító angyal stb.), látszik, hogy nem a történész kíváncsiságát kielégítő részletek bemutatásán fáradozik, hanem a segítség isteni eredetét akarja hangsúlyozni. A csoda fogadtatásának leírásában a többi csoda-elbeszélésben megszokott módon itt is utalás történik a szemtanúk vagy a csodában részesülők ámulatára és megdöbbenésére. – A mentő-csodák (vö. Mk 4, 35-41; Mk 6, 45-52; ApCsel 12, 6-10 stb.) történeti háttérét feltehetően olyan események alkotják, amelyekben veszélyhelyzetbe kerülő emberek csodával határos megmenekülését Jézusnak tulajdonították.

A halott-feltámasztás műfaji szempontból nagyon hasonlít a gyógyítási elbeszélésre. A feltámasztás a gyógyítás határeseteként: a betegnél az élet veszélyben van, a halottnál már ki-aludt. Az ilyen leírás általában a haláleset és a hozzátartozók gyászának bemutatásával kezdődik. Az elbeszélő valamilyen formában kifejezi, hogy Jézus együtt érez a gyászolókkal. A központi rész, vagyis a halott feltámasztásának bemutatása nagyon szűkszavú: Jézus erőátvitellel (parancsszóval, érintéssel) életre kelti az elhunytat. Az író különféle mozzanatokkal (a halott felkel, járni kezd, enni adnak neki stb.) igazolja, hogy a csoda valóban megtörtént. A gyógyításokhoz hasonlóan a halottak feltámasztásáról szóló történetek is utalnak arra, hogy Jézussal érkezett a messiási kor (vö. Iz 26,19; Mt 11,5), és benne Isten láthatatlan országának erői működnek. A csoda fogadtatásának leírásában a jelenlévők csodálkozása, megdöbbenése vagy félelme természetszerűen nagyobb, mint a gyógyítási történetekben. – A halott-feltámasztási elbeszélések (vö. Mk 5, 21-43; Lk 7, 11-17; Mt 9, 18-26; Jn 11, 1-45) történeti magjának keresésekor figyelembe kell vennünk, hogy az ókori zsidóság szemében minden súlyos beteg halottnak számított (vö. 2 Kir 5,7). Azzal a lehetőséggel is számolhattunk tehát, hogy az eredeti elbeszélések csupán rendkívüli gyógyításokról (tetszhalottak, klinikai halál állapotában lévő emberek életre keltéséről) szólnak, amelyeket a húsvét utáni, értelmező igehirdetés mutatott be halott-feltámasztásként. Erre a feltételezésre azért van szükségünk, mert az újszövetségi iratok egyértelműen állítják: elsőként Krisztus támadt fel a halálból (1 Kor 15,20; ApCsel 26,23), és az ő feltámadása teszi lehetővé minden ember feltámadását. A Jézus által életre keltett halottak egyébként sem az örök életre támadtak fel, hanem a földi létbe tértek vissza, s így életre kelésük nem azonosítható azzal az eseménnyel, amelyet a kereszténység feltámadásnak nevez.

A szabály-csoda valójában gyógyítási vagy ajándékozási csodaelbeszélés, amelyben a csoda régi vagy új törvények (szabályok) igazolása végett jön létre. Ebbe a csoportba tartoznak Jézus szombati gyógyításai is. A történetek kiindulási pontja valamilyen vitás kérdés (szabad-e szombati napon gyógyítani vagy dolgozni?; megbocsáthatja-e Jézus a bűnöket? stb.). A felvetett problémákat nem lehet az emberi logika alapján megoldani, mert Isten jogait érintik. A kérdésekre Isten adja meg a választ, aki megvalósítja a csodát. – A szabály-csodák (vö. Mk 2, 1-12; Mk 3, 1-6; Lk 14, 1-6; Mt 17, 24-27) történeti magját a többi csodaelbeszélés alapjául szolgáló események alkotják.

A látszólagos csodák olyan elbeszélések, amelyek mögött nem húzódnak meg konkrét történeti események. Az ilyen csodák pusztán irodalmi elemek, amelyeknek az a rendeltetésük, hogy a szimbólumok nyelvén igazolják valamilyen történeti személy isteni küldetését vagy eljárás módjának helyességét. Az Ószövetségben Illés prófétának nem okoz nehézséget, hogy tüzet bocsásson egy hűtlen király küldötteire (2 Kir 1, 9-14). Elizeus medvékkel marcangoltatja szét a kopaszságán élcelődő legénykéket (2 Kir 2, 23-24). Nem valószínű, hogy Isten ilyen hatalmat adott volna bosszúálló cselekedetekhez. – E leírások feltehetően az említett próféták személyét magasztaló folklorisztikus elbeszélések. Az evangéliumokból sem hiányoznak a látszólagos csodaelbeszélések. A gyermekségtörténet csodás mozzanatai (az angyal, a csillag stb.) Jézus messiási és istenfiúi mivoltát hangsúlyozó szimbólumok. Ugyanez vonatkozik a Jézus megkeresztelkedését bemutató értelmező látomás jelképeire (az ég megnyílása, a galamb, a mennyei szózat) is. A látszólagos csodák gyakran beépülnek a valóságos csodákat megörökítő elbeszélésekbe. A gerázai megszállott megszabadításáról szóló ördögűzési csodában (Lk 8, 26-39) Jézus a helyi lakosok kárára vízbe fullaszt egy sertés-kondát. Nem feltételezhetjük, hogy ezt valóban megtette. A jelenet látszólagos csodaként azt szimbolizálja, hogy Jézussal elérkezett az Isten országa, és megdőlt a sátán uralma. A Mt 14, 22-33 verseiben leírt mentő-csodában Jézus a vízen járva közeledik a tanítványokhoz. Az ilyesfajta bűvészmutatvány nem is illene a Messiáshoz. A kép egyszerűen azt fejezi ki, hogy Jézusban valamiképpen az a Jahve van jelen, aki teremtként felette áll a fizikai törvényeknek, és szabadon „lépked a tenger hullámain” (vö. Jób 9,8; Zsolt 77,20; Zsolt 18, 16-20).

4. 1 Ördögűzések és gyógyítási csodák

A bibliai szemelvények azt mutatják be, hogy nyilvános működése idején Jézus ördögűzési és gyógyítási csodáival jelezte: Isten országa elérkezett az emberek közé. A Márk evangéliumából vett idézet az ördögűzési elbeszélés műfajában arról ad hírt, hogy a mennyek országa csak a hívő ember számára nyílhat meg, azaz a csoda csak a hívő szemében válhat Isten uralmának jelévé. Lukács ugyancsak az ördögűzés irodalmi műfajában azt a tanítást fogalmazza meg, hogy Jézussal megkezdődött a sátán időleges uralmának felszámolása. A Márktól idézett két gyógyítási elbeszélés tanulsága az, hogy Jézus a hozzá folyamodók életében csodát művel: megszabadítja őket a tisztátalanság, illetve a bűn okozta lelki és testi bénaság állapotából.

4. 11 A helytállás és a szabadság új lehetősége

a) A megszállott fiú meggyógyítása (Mk 9, 14-29)

9¹⁴ Amikor visszaértek a tanítványokhoz, nagy tömeget láttak körülöttük, és írástudókat, akik vitatkoztak velük.¹⁵ Amint az egész néptömeg meglátta Jézust, egyszerre mindnyájan elcsodálkoztak, majd odasiettek hozzá és köszöntötték őt.¹⁶ Jézus megkérdezte őket: »Miről vitatkoztok egymással?«¹⁷ A tömegből valaki ezt felelte: »Mester! Elhoztam hozzád a fiamat, akiben néma lélek van,¹⁸ mindeütt megragadja őt, a földre vágja, ő pedig tajtékzik, a fogait csikorgatja és megmerevedik. Szóltam tanítványaidnak, hogy űzzék ki, de nem tudták.«¹⁹ Ő így szólt hozzájuk: »Ó, te hitetlen nemzedék! Meddig legyenek még veletek? Meddig tűrjelek még titeket? Hozzátok őt ide!«²⁰ Erre odavitték hozzá. Amint a gyermek meglátta őt, a lélek azonnal rángatni kezdte, és a földre esve tajtékzott és fejtrengett.²¹ Ő megkérdezte az apját: »Mennyi ideje, hogy ebbe a bajba esett?« Az ezt válaszolta: »Gyermekkor

óta.²² Sokszor tűzbe és vízbe vetette őt, hogy elveszítse. De ha valamit tebetsz, légy segítségünkre, könyörüld rajtunk.«²³ Jézus így szólt hozzá: »Ha valamit tebetsz? Minden lehetséges annak, aki hisz!«²⁴ A gyermek apja azonnal felkiáltott, és könnyeket hullatva azt mondta: »Hiszek! Segíts hitelenségemen!«²⁵ Amikor Jézus látta, hogy a tömeg összefut, megfenyegette a tisztátalan lelket, és azt mondta neki: »Te süket és néma lélek! Parancsolom neked, menj ki belőle, és többé bele ne menj!«²⁶ Erre az elkezdett kiáltozni, és össze-vissza rángatva őt, kiment belőle. A gyermek pedig olyan lett, mint a halott, mire sokan azt mondták, hogy meghalt.²⁷ Jézus pedig kézen fogva fölemelte őt; az pedig fölkel.²⁸ Mikor aztán bement a házba, külön megkérdezték őt a tanítványai: »Mi miért nem tudtuk kiűzni?«²⁹ Azt felelte nekik: »Ez a fajzat nem megy ki másféppen, mint imádság által.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

amikor visszaértek a tanítványokhoz: a megelőző részben arról van szó, hogy Jézus három tanítványa kíséretében lejön egy hegyről.

nagy tömeget ... írástudókat: a népsokaság és főleg az írástudók jelenléte arra utal, hogy az esemény zsidó földön játszódik.

elcsodálkoztak: a tömeg csodálkozását Jézus váratlan feltűnése váltja ki, aki szinte gondviselészerűen jelenik meg, hogy megoldjon egy olyan problémát, amellyel tanítványai nem tudtak megbirkózni.

akiben néma lélek van: a zsidóság a testi és lelki betegségeket személyes lények (tisztátalan lelkek, démonok, ördögök) hatásának tekintette. Ezért az elbeszélés szerzője az epilepszia és

az ezzel együtt járó időleges kommunikációs képtelenség (afázia) tüneteit mutató gyermeket megszállottnak mondja, olyasvalakinek, „akiben néma lélek van”. A gonosz hatalmakat megismerő zsidó gondolkodás- és beszédmódot ma sem kell elutasítanunk: létjogosultságát könnyű belátnunk. A funkcionális (azaz nem a valóság természetét, hanem megnyilvánulását, működését és hatását leíró) teológiai megközelítésben az ördög azoknak a természetes tényezőknek az összessége, amelyek mások bűnös életvitelének következményeiként hatnak életünkre, és akadályoznak Isten megtalálásában. Mások bűnének természetes következményei például az öröklött lelki és testi bajok, a bűnös hajlamok, a reménytelenség, a nacionalizmus és a fajgyűlölet légköre vagy az istentagadás korszellemé. A példaként említett jelenségeknek két fontos jellemzője van: egyrészt leigázó, idegen hatalomként mutatkoznak a „megszállott” személy életében, másrészt valamennyi az emberek bűnös életvitelének következménye, és így a személyesség vonásait is hordozzák. Nem nehéz megérteni, hogy e két jellemző alapján az ókori zsidóság miért személyesítette meg az említett tényezőket.

te hitetlen nemzedék: a kifejezés nem csupán a saját erejükben bízó és hitükben megfoghatkozó tanítványokra, hanem a Jézust elutasító zsidóság egészére is vonatkozik. Az a tény, hogy Jézus a hit hiányosságában látja a gonosz hatalommal szembeni tehetetlenség okát, mutatja: a bűn okozta emberi nyomorúságot végső fokon csak Isten országának erői tudják megszüntetni.

a lélek azonnal rángatni kezdte: az ördögűzési elbeszélések sajátossága, hogy a csodatételt az Isten világa és a gonoszság hatalma közötti ütközetként tünteti fel, amelynek színtere maga a beteg. Az ördög a rángatással a megszállottra vonatkozó hatalmi igényét fejezi ki.

ha valamit tehetsz?: a gyermek apja kételkedő reménységgel fordul Jézushoz, mint valamiféle orvoshoz. Hite nem elég erős. Ez kiderül Jézus szemrehányó kérdéséből, amellyel megismétli az apa szavait.

minden lehetséges annak, aki hisz: az Istenben hívő ember számára Jézus ajándékként megnyíthat a szabadság világa, az új élet lehetőségeit felkínáló Isten országa. Ez a csodaelbeszélés legfontosabb üzenete.

hiszek! segíts hitetlenségemen!: az apa kész a hitre, de sejti, hogy az igazi hit csak Jézus ajándékként lehet az övé.

megfenyegette: a fenyegető hangnem azt jelzi, hogy az Isten országát képviselő Jézusnak hatalma van az emberi életet pusztító gonoszság felett.

olyan lett, mint a halott: a gyermek a tisztátalan lélek távozása után sem mutatja az önálló élet jeleit: ez arra utal, hogy a démon eddig teljesen hatalma alatt tartotta személyiségét.

kézén fogva fölemelte őt; az pedig fölkelte: a fölemel és a fölkel igék görög megfelelői a feltámaszt és a föltámad jelentéssel is rendelkeznek. A Biblia ezekkel a szavakkal írja le Jézus föltámasztását is. A szóhasználat arra utal, hogy a gonoszság hatalma alatt élő gyermek a szabad, személyes életvitel szempontjából halott volt, de az Istenben feltétel nélkül bízó Jézus megajándékozta őt az új élet lehetőségével, miközben visszaadta neki a szabad önrendelkezés képességét.

miért nem tudtuk kiűzni?: a tanítványok is megkapták az ördögűzés hatalmát, és e téren sikereket is értek el (vö. Mk 6,7 és 6,13). Kudarcuk oka ezúttal talán az a tévhit, hogy a Jézustól kapott hatalmat mágikus szertartásként (az Istenbe vetett hit, a másokért hozott áldozat és tevékeny szeretet nélkül) is lehet gyakorolni.

imádság által (más szövegemléken alapuló fordításban: *csak imádság és böjt hatására*): az imádság az Istenhez forduló hitet jelenti, amely a mások gyógyulása érdekében hozott áldozatban és a tevékeny szeretetben nyilvánul meg.

b) A gerázai megszállott (Lk 8, 26-39)

8²⁶ Azután kikötöttek a gerázaiak földjén, amely Galileával átellenben van. ²⁷ Amint [Jézus] kilépett a partra, egy férfi jött eléje a városból, akiben ördögök voltak, és már régóta nem vett magára ruhát, sem házban nem lakott, hanem a sírboltokban. ²⁸ Amikor meglátta Jézust, leborult előtte, és hangosan fölkiáltott: »Mi közöm hozzád, Jézus, a magasságbeli Isten Fia? Kérlek, ne gyötörj engem!« ²⁹ Mert parancsolt a tisztátalan léleknek, hogy menjen ki az emberből. Ugyanis már jó ideje hatalmába kerítette, láncokkal volt megkötözve, és bilincsekben őrizték, de elszaggatta a kötélkeket, s az ördög a pusztába űzte. ³⁰ Jézus ekkor megkérdezte: »Mi a neved?« Azt felelte: »Légió«, mert sok ördög szállta meg. ³¹ Arra kérték, ne azt parancsolja, hogy a mélységbe menjenek. ³² Volt ott egy nagy disznócsorda, a hegyen legelészett. Kérték őt, engedje meg, hogy azokba menjenek. Megengedte nekik. ³³ Az ördögök erre kimen-

tek, megszállták a disznókat, mire a csorda lerobant a meredeken a tóba, és belefűlt. ³⁴ A kondások, látva, hogy mi történt, elfutottak, és bíriül vitték ezt a városba és a falvakba. ³⁵ Az emberek kimentek, hogy lássák a történeteket. Amikor Jézushoz értek, ott találták azt az embert, akit az ördögök elbagytak, felöltözve és ép ésszel, amint ott ült Jézus lábainál, és félelem fogta el őket. ³⁶ Azok pedig, akik látták, elbeszélték nekik, hogyan szabadult meg az, akit az ördög zaklatott. ³⁷ Ekkor a gerázaiak földjének egész lakossága arra kérte őt, hogy távozzék el tőlük; mert nagy félelem vett erőt rajtuk. Ő pedig bárkába szállt és visszatért. ³⁸ Az a férfi pedig, akiből kimentek az ördögök, megkérte, hogy vele lehessen. De Jézus elküldte őt ezekkel a szavakkal: ³⁹ »Térj csak vissza házádba, és beszélj el, milyen nagy dolgot cselekedett veled az Isten.« Az be is járta az egész várost, és hirdette, milyen nagy dolgot cselekedett vele Jézus.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

gerázaiak (egyreször: *gadaraiak* vagy *gergeziak*): Geráza Dekapolisz (Tízváros) egyik városa a Genezáret tavától délkeletre. Feltételezhetjük, hogy a város környezete a tóig terjedt, és a csoda a tó közelében történt. Gadara és Gergeza egy-egy kisebb település a tó közelében. Mindhárom esetben pogányok lakta vidékről van szó.

akiben ördögök voltak: Máté két gadarai megszállotról beszél (Mt 8,28). Ez az eltérés és a település nevével kapcsolatos bizonytalanság is mutatja, hogy a leírás műfaja nem történeti beszámoló, hanem csoda-elbeszélés: a hangsúly ezért nem az esemény érzékelhető részleteinek pontos bemutatásán van, hanem azon, hogy Jézus csodái Isten érzékfeletti országát tették „megtapasztalhatóvá” a kortársak számára.

nem vett magára ruhát: az ókorban a foglyokat és a rabszolgákat meztelenítették le, vagyis azokat az embereket, akiket végképp megfosztottak szabadságuktól. A megszállott meztelensége azt jelzi, hogy személyiségét teljesen birtokukba vették a gonoszság erői.

sem házban nem lakott: a ház (az otthon, a családhoz, származási helyhez tartozás) az ember önazonosságát biztosító tényező. A megszállott nem tartozik senkihez és sehová: elveszítette önazonosságát és önálló cselekvési képességét.

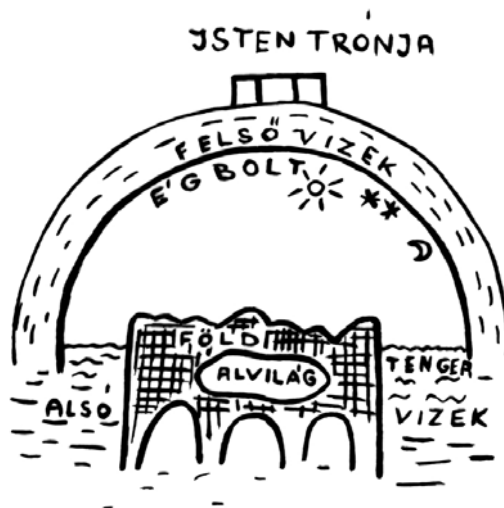
a sírboltokban: a sírbolt vallási szempontból tisztátalan helynek számított: a néphit azt tartotta, hogy a démonok kedvelt tartózkodási helye a városon kívül sziklába vágott sírboltok világa.

mi közöm hozzád? (más fordításban: *mi bajod velem?*): a démoni erők fogságában lévő ember kénytelen elismerni Jézus messiási mivoltát; nem gondol arra, hogy megharcoljon vele, de teljes függetlenséget követel.

Légió: a római légiónak 5-6 ezer katonája volt. A név arra utal, hogy Jézus a gonoszság félelmetes erőivel áll szemben.

ne azt parancsolja, hogy a mélységbe menjenek: a démonok azt kérik, hogy Jézus ne küldje őket vissza az Isten által elrendelt „természetes helyükre”, alvilági börtönökbe. Az ókori zsidó elképzelés szerint a világ három részből áll: az égboltozat feletti felső vizekből, a tartóosz-

lopaival a mélység vizeibe nyúló Földből és a Föld üregeiben lévő alvilágból. Úgy gondolták, hogy az alvilágban van a holtak birodalma (héb. *seol*), és mélyebb szinten (a „mélységben”) a démonok (bukott angyalok, tisztátalan lelkek vagy ördögök) tartózkodási helye. A démonok vezére (Mt 25,41; Jel 12,9) a sátán (héb. *satan* = szembeszegülő, vádló), akit a Jézus korabeli zsidóság Belzebubnak (Mk 3,22), Belzebulnak (Mt 10,25), fenevadnak (Jel 11,7), sárkánynak, őskigyónak, ördögnek (vö. Jel 20, 1-3), e világ fejedelmének (Jn 12,31; 14,30) vagy Béliálnak (2 Kor 6,15) is nevezett. A latin nyelvű Bibliában szereplő Lucifer (fényhordozó, hajnalcsillag) nevet, amely Izajás prófétánál (Iz 14,12) Babel gonosz királyára vonatkozik, a Lk 10,18 verse alapján csak a 3. században hozták összefüggésbe a sátánnal. A zsidók meggyőződéssel vallották: a démonokat és a sátánt vétkeik miatt Isten az alvilágba taszította (vö. 2 Pét 2,4; Jel 12, 7-9), de lehetőséget adott nekik arra, hogy a mélységből felemelkedve folytonosan kísértsek, fenyegezzék az emberek világát (vö. Ter 3, 1-19; Bölcs 2,24; Jób 1,12; Mt 4, 1-11; Jel 11,7; 17,8 stb.).

A föld és az alvilág az ókori zsidó felfogásban

E korhoz kötött világszemlélet és mitikus nyelvhasználat háttérében a zsidóság történelmi és vallási tapasztalata húzódik meg. Izrael fiai hittel vallották, hogy Isten szabad lénynek teremtetten az embert (vö. Ter 4,7; MTörv 30, 15-20; Józ 24,15; Zsolt 51,5; Jn 8,33 stb.). Ebből arra következtek, hogy a bűnre csábító alkalom és a kísértés is Isten elgondolásaként van jelen az életükben. Ezt a gondolatot a mitikus nyelvhez igazodó és a kísértő tényezőket megismerésítő bibliai szerzők így fejezik ki: Jóbot Isten engedélye alapján kísérti meg a sátán (Jób 1,12); a Lélek azért viszi a pusztába Jézust, hogy az ördög megkísértse (Mt 4,1); a sárkányt és angyalait Isten égi seregei taszítják a földre (Jel 12,9) stb.

engedje meg, hogy azokba (ti. a sertésekbe) menjenek: a zsidók a sertést kultikus szempontból tisztátalan állatnak tartották (Lev 11,7; MTörv 14,8). A Makkabeusok korában a sertéshús fogyasztása egyenértékű volt a zsidóság megtagadásával. Ennek oka talán az, hogy a sertés a pogány isten (Baál) kíséretéhez tartozott, húsának fogyasztása (Iz 65,4) és feláldozása (Iz 66,3) a zsidóknál bálványimádásnak számított. A démonok tehát az őket megillető „természetes helyükre” kíváncsiak.

a csorda lerohant a meredeken....: nem valószínű, hogy a történelmi Jézus a helyi lakosok kárára ilyesféle csodát művelt. Történetileg azt sem feltételezhetjük, hogy egy kicsiny település la-

kói mintegy kétezer disznóból álló (vö. Mk 5,13) kondát tartottak. Ez a részlet a látszólagos csodákról szóló elbeszélés műfajába tartozik: pusztán az ördögűzés sikerének igazolását szolgáló irodalmi elem, amely azt jelzi, hogy Jézus cselekedeteivel megkezdődött a sátán uralmának megtörése.

felöltözte és ép ésszel, amint ott ült: a megszállott teljesen visszanyerte egészségét, és úgy ül Jézus lábánál, mint egy tanítvány, aki Jézusban felfedezte Isten országának működését.

félelem vett erőt rajtuk: a környék pogány lakói is megtapasztalnak valamit Isten országának titkából, de ez egyelőre csak félelemmel tölti el őket.

de Jézus elküldte: Jézus nem fogadja be a szűkebb tanítványi körbe a meggyógyított embert. Még nem érkezett el a pogányok felé irányuló misszió ideje.

beszéld el, milyen nagy dolgot cselekedett veled az Isten: ha a meggyógyított ember nem is válik szoros értelemben vett tanítvánnyá, a tanúságtevő feladatot ő is megkapja.

nagy dolgot cselekedett vele Jézus: a gonosz lelkektől megszabadult ember szavai arra utalnak, hogy Jézus szabadító csodáit végső fokon maga Isten műveli.

c) A leprás (Mk 1, 40-45)

1⁴⁰ Akkor odajött hozzá [ti. Jézushoz] egy leprás, és térdre esve így kérte: »Ha akarsz, meg tudsz tisztítani engem.«⁴¹ Jézus megkönyörült rajta. Kinyújtotta kezét, megérintette, s azt mondta neki: »Akarom, tisztulj meg!«⁴² Amikor ezt kimondta, azonnal eltűnt róla a lepra, és megtisztult.⁴³ Erélyesen ráparancsolt, és azonnal elküldte őt e szavakkal:

⁴⁴ »Vigyázz, senkinek se szólj erről; hanem eredj, mutasd meg magadat a papnak, és ajándékosd föl tisztulásodért, amit Mózes rendelt, bizonyossággal nekik.«

⁴⁵ De az, mihelyt elment, hírsztelni kezdte a dolgot, úgyhogy Jézus már nem mehetett nyilvánosan a városba, hanem kint a pusztán hegyeken tartózkodott; és hozzá gyülekeztek mindenfelől.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

leprás: a lepra (más néven: poklosság) a Bibliában különféle fertőző bőrbajok gyűjtőneve. Nem minden esetben jelenti azt a súlyos betegséget, amelyet a modern orvostudomány is ismer: a Leviták könyvének 13. fejezete ugyanis feltételezi, hogy a betegek gyakran gyógyultak belőle. A lepra vallási szempontból a bűn miatt kirótt isteni büntetés (vö. Szám 12, 10-15; 2 Krón 26,19), és így a bűnös állapot jele. Ez a magyarázata annak, hogy a leprást kultikus szempontból is tisztátalannak tekintették, azaz nem csupán a profán társadalomból rekesztették ki, hanem a vallási közösségből is. A Leviták könyvének 13,45-től kezdődő versei szerint a leprásnak megszaggatott ruhában, hajadonfővel kellett járnia, és azt kiabálnia: „Tisztátalan, tisztátalan!” A zsidóság meggyőződéssel vallotta, hogy a leprát csak Isten, illetve Isten embere gyógyíthatja meg (vö. 2 Kir 5,7). A leprások, a vallási értelemben vett tisztátalanok gyógyulását a próféták az Isten irgalmát elhozó messiási idők jelének tekintették (vö. Iz 35,8; Mt 11,5; Lk 7,22).

ha akarsz, meg tudsz tisztítani: e mondattal a leprás azt a hitét fogalmazza meg, hogy Jézus képes őt meggyógyítani.

megérintette: Jézus nem fél a fertőzés veszélyétől és attól, hogy kultikus szempontból tisztátalanná válik (vö. Mk 1,31; 7,33; 8,23).

tisztulj meg!: a „megtisztulni” kifejezés a Bibliában többnyire a betegségekkel és az ezekkel együtt járó kultikus tisztátalanságtól való szabadulást jelenti, de utalhat a bűnöktől való szabadulásra is (vö. ApCsel 15,9; 2 Kor 7,1; Ef 5,26; 1 Ján 1,9). Gyógyító tevékenységével Jézus azt jelzi, hogy személyében elérkezett a mennyek országa, ahol Isten megbocsátja az ember bűnét, és megszünteti a bűn végzetes következményeit.

megtisztult: a beteg meggyógyult, visszanyerte belső tisztaságát is, és így lehetősége nyílt arra, hogy visszatérjen Isten népének közösségébe.

erélyesen ráparancsolt: Jézus el akarja kerülni a félreértést, vagyis azt, hogy a szenzációra éhes emberek felszínesen értelmezzék cselekedetét, és pusztán e világi csodadoktornak vagy varázslónak tartsák őt. Az ószövetségi törvény betartásának parancsával is arra utal, hogy a fizikai gyógyulásnál sokkal fontosabb a gyógyult ember belső tisztátalanságának megszűnése, amelyet hivatalosan csak a pap igazolhatott.

a papnak: a templomban szolgálatot teljesítő papok feladatai közé tartozott a leprából való gyógyulás hivatalos igazolása is. Ez az igazolás összekapcsolódott azzal, hogy a leprás átvette magát egy bonyolult szertartásnak, és bűnei miatt jóvátételi áldozatot ajánlott fel (vö. Lev 14, 2-32).

bizonyosságul nekik: mivel a leprát csak Isten gyógyíthatja meg, ezért ha a pap megállapítja a csodás gyógyulást, ezzel mind a papoknak, mind a népnek bizonyosságul szolgál arra, hogy Jézus Isten erejében művelte a csodát.

híresztelni kezdte a dolgot: Máté (8, 1-4) és Lukács (5, 12-16) nem említi azt, hogy a gyógyult ember megszegi a hallgatási parancsot. Márk valószínűleg azt akarja ezzel hangsúlyozni, hogy Jézusnak minden erőfeszítése ellenére sem sikerült egészen elrejtienie személyiségének titkát, amely teljességgel csak feltámadása után vált nyilvánvalóvá az emberek számára.

d) A béna (Mk 2, 1-12)

2 ¹ Néhány nap múlva [Jézus] újra bement Kafarnaumba, ² és elterjedt a híre, hogy a házban van. Sokan összegyűltek, úgyhogy már az ajtóhoz sem fértek, és hirdette nekik az ígét. ³ Közben odajöttek hozzá néhányan, akik egy bénát hoztak, négyen cipelték. ⁴ Mivel nem tudták eléje vinni a tömeg miatt, kibontották a ház tetejét, ahol ő volt, és áthukaszta azt, lebocsátották az ágyat, amelyen a béna feküdt. ⁵ A hitüket látva Jézus így szólt a bénához: »Fiam! Bűneid bocsánatot nyertek.« ⁶ Ültek ott néhányan az írástudók közül is. Ezek azt gondolták magukban: ⁷ »Hogyan beszélhet ez így? Káromkodik. Ki bocsáthatja meg a bűnöket más, mint egyedül az Isten?«

⁸ Jézus rögtön észrevette lelkében, hogy így gondolkodnak magukban, ezért azt mondta nekik: »Miért gondoljátok ezeket szívetekben? ⁹ Mi könnyebb, azt mondani a bénának: 'Bocsánatot nyertek bűneid', vagy azt mondani: 'Kelj föl, vedd ágyadat és járj'? ¹⁰ Hogy pedig lássátok, hogy az Emberfiának hatalma van a földön a bűnöket megbocsátani – ekkor a bénához fordult: – ¹¹ Mondom neked, kelj föl, vedd ágyadat és menj haza!« ¹² Az pedig mindjárt fel is kelt, fogta az ágyát, és elment mindenki szeme láttára, úgyhogy mindnyájan csodálkoztak, és dicsőítették az Istent. Ezt mondták: »Ilyet még nem láttunk soha.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

néhány nap múlva: e határozatlan időmegjelölésből nem tudjuk megállapítani, milyen hosszú ideig tartott Jézus galileai missziója, amelyről az evangélista korábban tett említést (Mk 1,39).

a házban: valószínűleg Péter házáról van szó (Mk 1,29), amelyet Jézus feltehetően támaszpontul használt igehirdetői tevékenysége idején.

egy bénát hoztak: minthogy a Biblia nem orvosi szempontból írja le és nevezi meg a betegségeket, a „béna” kifejezést gyűjtőnévnek kell tekintenünk, amely a pszichikai eredetű részleges mozgásképtelenségtől kezdve a teljes paralízisig mindenféle mozgáskorlátozottságra utalhat. A betegség vallási szempontból a bűn következménye. Bár Jézus figyelmeztet arra, hogy valakinek a baja láttán nem szabad elhamarkodottan az illető bűnösségére következtetni (Lk 13, 1-5), ő is egyetért azzal a zsidó felfogással, amely szerint az atyák bűnének következményeit valamiképpen az utódok is viselik (vö. Kiv 20,5; Kiv 34,7; Iz 65, 6-7 stb.).

kibontották a ház tetejét ... és áthyukasztva azt: a négy ember a palesztinai házaknál szokásos külső feljárón juthatott fel a lapos tetőre. Maga a tető náddal és sárral borított faágakból készült, így nem lehetett nehéz lyukat vágni rajta. Lukács evangélista, aki a görög építkezési módot ismerő olvasóknak ír, arról beszél, hogy a beteget a megbontott cseréptetőn át bocsátották le Jézus elé (vö. a Lk 5, 17-26 görög szövegével). Ha figyelembe vesszük, hogy a két leírás a csodaelbeszélés műfajában készült, az eltérések természetesek; egyébként pedig nincs is jelentőségük a szöveg mondanivalója szempontjából.

hitüket látva: a csodaelbeszélések egyik fontos eleme a hit (burkolt vagy kifejezett) hangsúlyozása.

bűneid bocsánatot nyertek: a béna ember abban a tudatban él, hogy személyes bűnei miatt Isten büntette meg, és Ő sújtotta bénasággal. A Messiás vigasztalja őt, hogy ne féljen, mert Isten nem haragszik rá. Az a tény, hogy Jézus először nem a betegség fizikai részével kezd foglalkozni, hanem az ember bűneinek megbocsátásáról beszél, jól jelzi: a bibliai értelemben vett csoda lényege mindig az ember belső világának megváltozásában rejlik. A vigasztaló és bűnbocsátó szavak hatására a beteg elindul a gyógyulás útján: félig már meggyógyult, hiszen megszabadult a lelkét bénító bűntudat és félelem kötelékeitől.

hogyan beszélhet ez így?: az írástudók alapjában véve helyesen gondolkodnak, hiszen a bűnök megbocsátása kizárólag Isten előjoga (vö. Kiv 34, 6-9; Zsolt 103,3; Iz 43,25; 44,22). Mégis tévednek, mert a Jézus által végbevitt cselekedetek alapján eljuthatnának arra a felismerésre, hogy benne Isten ereje működik.

káromkodik: a káromkodás szoros értelemben véve Isten nevének gyalázása (2 Kír 19,22), amiért a zsidó törvények szerint halálra kövezés járt (Lev 24, 15-16). Az írástudók részéről elhangzó vádat úgy kell érteni, hogy Jézus közvetett értelemben káromkodott, amennyiben Istent megillető jogot tulajdonított önmagának.

mi könnyebb?... Jézus érvelése szemmel láthatóan alkalmazkodik az írástudók gondolkodásmódjához, amely szerint egy mások által is ellenőrizhető gyógyítási cselekedet sokkal nehezebb, mint annak kijelentése, hogy a beteg bűnei bocsánatot nyertek.

az Emberfiának hatalma van a földön a bűnöket megbocsátani: Jézus megítélése szerint a gyógyítás és a bűnök megbocsátása egyformán nehéz, hiszen az egyik is, és a másik is csak Isten erejében lehetséges. A gyógyítás csodájával arról akarja meggyőzni ellenfeleit, hogy neki nemcsak gyógyító, hanem bűnbocsátó hatalma is van, és az ő elsődleges célja éppen az, hogy a bűnös embert kibékítse Istennel (vö. Mk 2, 15-17; Lk 7, 36-50; 19, 1-10).

kelj föl, vedd ágyadat...: az evangélista a csodaelbeszélés műfajának megfelelően csak szűkszavúan utal a gyógyítás eseményére, és nem részletezi annak módját.

mindnyájan csodálkoztak: a szemtanúk Istent dicsőítő reakciója műfaji elemként a legtöbb gyógyítási elbeszélésben megtalálható. Az „ilyet még nem láttunk soha” kijelentés egyaránt vonatkozik a fizikai gyógyításra és Jézus bűnbocsátó hatalmára.

Jézus meggyógyítja a bénát
– miniatúra a 13. sz.-ból

4. 12 A szövegek értelmezése

A megszállott fiú meggyógyításáról szóló részletben Jézus megszabadít egy gyermeket az emberi bűn okozta elmebaj kötelékeitől. Miként minden jézusi csoda, ez is Isten országának jele. Az elbeszélés azt tanítja, hogy csak a Jézus által megerősített hit nyithatja meg az ember számára Isten birodalmát. Annak, aki igazán hisz Istenben, elérhető az a világ, ahol minden lehetséges: megszabadulhat a bűn életet pusztító következményeitől, és a bűn kötelékeitől eloldódva szabadon élheti az ország polgárainak boldog életét. – Nem tudjuk, hogy Jézus hogyan gyógyította meg a megszállottat. A csoda érzékelhető oldalát, történetileg ellenőrizhető részleteit a leírás műfaja és szimbolikája eltakarja kíváncsi tekintetünk elől. Azt azonban történetileg is bizonyosra vehetjük, hogy az ördögűzés tanúi ezt a gyógyítási cselekedetet Istentől eredő csodának tekintették, és olyan jelnek, amely bepillantást enged a Jézusban jelenvaló Isten országába.

A gerázai megszállotról szóló elbeszélésben Jézus nagyszabású csodát művel: pogány földön gyógyít meg egy olyan embert, akinek személyisége teljesen eltorzult. Betegsége mások bűneinek következményeként adódó természetes okokkal (öröklött testi-lelki sérülések, születési rendellenesség, a személyiség fejlődéséhez szükséges kapcsolatok hiánya stb.) magyarázható. A mások bűnének következményeit megszemélyesítő bibliai nyelvezet ezt úgy fejezi ki, hogy a szerencsétlen embert légiónyi démon tartja megszállva. A korabeli világkép és a mitikus jelképek nyelvezetét alkalmazó elbeszélés azt tanítja, hogy Jézusban a pogányok számára is elérkezett az Isten országa, és megkezdődött a sátán időleges uralmának felszámolása. – Az elbeszélés műfaji jegyei eltakarják előlünk a gyógyítás történeti részleteit. Az a tény azonban, hogy a keresztény hagyomány megörökítette az eseményt, a csoda történeti magját mindenképpen igazolja. Biztosnak tarthatjuk, hogy Jézus végzett olyan ördögűzésnek mondott gyógyításokat, amelyeknek alapján kortársai eljuthattak a felismerésre: Isten országának eljövételével megkezdődött a sátán hatalmának felszámolása.

A gerázai megszállott
– faragott táblakép a 4. sz.-ból

A leprás meggyógyítását bemutató jelenetben Jézus nem csupán a betegséget szünteti meg, hanem a gyógyult embert – akit tisztátalansága miatt korábban kitaszítottak – Isten népének közösségébe is visszahelyezi. Minthogy a zsidó felfogás szerint a leprát csak Isten gyógyíthatja meg, Jézus tette egyértelműen tanúsítja: benne Isten ereje működik. Azzal, hogy a gyógyult embert a paphoz küldi, jelzi: ő nem megszüntetni, hanem beteljesíteni akarja a mózesi törvényt. Gyógyító cselekedetével arra utal, hogy Isten országában az ember megszabadulhat mindenfajta tisztátalanságtól, ha a leprához hasonlóan az ő segítségét kéri. – A műfaji jellemzők ebben a csoda-elbeszélésben is eltakarják a gyógyítás eseményének részleteit. A csoda történeti alapját azonban nincs okunk kétségbe vonni. Feltételezhetjük, hogy Isten országának jeleként Jézus több olyan (talán pszichikai rendellenességek miatt kiütéses vagy bőrbetegségben szenvedő) embert is meggyógyított, akit abban a korban leprásnak neveztek.

A béna meggyógyításáról szóló elbeszélést műfaji szempontból szabály-csodának tekinthetjük, amennyiben Jézus bűnbocsátó hatalmát igazolja. A zsidó felfogás szerint a bűnöket csak Isten bocsáthatja meg. A béna meggyógyításának csodájával az önmagát Emberfiának nevező Messiás azt igazolja, hogy benne és általa Isten bűnbocsátó hatalma van jelen a világban. – Az elbeszélés történeti háttérét ebben az esetben is homály fedi. Valószínűnek kell azonban tartanunk, hogy más ókori csodatévőkhöz hasonlóan Jézus is meggyógyított olyan embereket, akik valamilyen (talán pszichikai) okból kifolyólag mozgásképtelenek voltak.

4. 13 Csodák részesévé válhatsz!

A megszállott fiú meggyógyításáról szóló részletben a Messiás megszabadít egy gyermeket az emberi bűnök okozta kötelékektől. János evangéliumában Jézus azt állítja, hogy aki hisz őbenne, ugyanolyan tetteket fog végbevenni, mint amilyeneket ő cselekedett (vö. Jn 14,12). – Gondolkodj el ezen, és ha környezetedben lelkileg sérült embert láatsz, keresztény csodatevőként (imával, gondoskodó szeretettel, orvosi segítség kérésével, lélekgyógyász szakember felkutatásával stb.) fáradozz azon, hogy beteg embertársad életében megismétlődessen az evangéliumi csoda!

A gerázai megszállottról szóló perikopa azt tanítja, hogy Jézusban elérkezett az Isten országa, és megkezdődött a sátán átmeneti uralmának felszámolása. A sátán, azaz a bűn elleni küzdelem minden kereszténynek feladata. – Ha a bűn rabságában élő embertársadat hozzásegíted ahhoz, hogy bűnbánatot tartson és Jézus segítségét kérje, te is közreműködhetsz az evangéliumi csoda megismétlődésében.

Jézus meggyógyítja a leprást, igazolva ezzel, hogy ő minden tisztátalanságtól meg tudja szabadítani a hozzá folyamodó embert. – Ha a bűn leprája megfertőzte lényedet, gondolj arra, hogy a tanítványok hatalmat kaptak a leprások megtisztítására (vö. Mt 10,8). Kérd utódaiknak (a püspököknek vagy a papoknak) a segítségét, és a te életedben is megismétlődhet a leprás gyógyulásának csodája.

A béna meggyógyításának csodájával Jézus azt igazolja, hogy benne Isten megbocsátó hatalma működik a földön. A betegek gyógyítását Jézus neked is feladatul adta (vö. Lk 10,9). – Amikor lehetőségeidhez mérten hozzájárulsz beteg emberek gyógyulásához, segíts nekik abban is, hogy Jézusra találva bűneiktől is megszabadulhassanak! Ha ezt megteszed, a Messiás erejének köszönhetően te is közreműködhetsz egy-egy csoda létrejöttében.

4. 2 Ajándékozó- és mentő-csodák

A szemelvények az ajándékozó- és a mentő-csoda műfajában mutatják be a messiási ország áldásait. A kánai csodáról szóló elbeszélésben János evangélista a jelképek nyelvén azt fogalmazza meg, hogy Jézus hittel ajándékozza meg néhány apostolát, akik sejtésszerűen felismerik messiási dicsőségét. A kenyérszaporítás csodájának Márk-féle változatában a történeti Jézus asztalközösséget teremt a pusztában, hogy ezáltal tegye érzékelhetővé Isten országának jelenvalóságát, amelyet Izajás próféta a messiási lakoma képével szimbolizált. A tenger lecsendesítésének csodájában ugyancsak Márk arról beszél, hogy Jézus az Istenben feltétlenül bízó ember nyugalmaival ajándékozza meg tanítványait.

4. 21 Az öröm és a bizalom új lehetősége

a) A kánai csoda (Jn 2, 1-11)

2 ¹ Harmadnapon menyegző volt a galileai Kánában. Ott volt Jézus anyja, ² és Jézus is hivatalos volt a menyegzőre tanítványaival együtt. ³ Amikor fogytán volt a bor, Jézus anyja így szólt hozzá: »Nincs boruk!« ⁴ Jézus azt felelte neki: »Mi közöttünk ehhez, asszony? Még nem jött el az én óráml!« ⁵ Anyja ekkor ezt mondta a szolgálónak: »Tegyetek meg mindent, amit mond!« ⁶ A zsidók tisztulására volt ott hat kövedény, egyenként két vagy három 'mérő'. ⁷ Jézus azt mondta nekik: »Töltsétek meg az edényeket vízzel!« Színig töltötték őket. ⁸ Ekkor így szólt hozzájuk: »Most

merítsetek, és vigyetek belőle a násznagynak!« Azok hittek neki. ⁹ Amint a násznagy megízlelte a borra vált vizet, mivel nem tudta, hogy honnan való – de a szolgálók, akik a vizet merítették, tudták –, odabínta a vőlegényt, ¹⁰ és azt mondta neki: »Minden ember a jó bort adja először, és mintán megittasodtak, akkor a kevésbé jót. Te mindeddig tartogattad a jó bort!« ¹¹ Jézus ezzel kezdte meg csodajeleit a galileai Kánában. Kinyilatkoztatta dicsőségét, és tanítványai hittek benne.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

harmadnapon: nem kronológiai adat, hiszen ha Jézus az első és a második napon a Jordánon túli Betániában tartózkodott (Jn 1,28), nem juthatott volna harmadnapra a Názárettől északra fekvő Kánába. A harmadnap kifejezés szimbolikus szám, amely előre jelzi, hogy a kánai csodában Isten dicsősége fog megnyilvánulni Jézuson keresztül. A Sínai-hegyen történt teofániában Isten a harmadik napon nyilvánította ki dicsőségét (vö. Kiv 19,16), és Jézus föltámadásának eseményében is a harmadik napon nyilvánul majd meg Isten hatalma (vö. Jn 2, 19-20).

menyegző: a lakodalom a régi Izraelben olyan ünnep volt, amely több napig, általában egy héttig tartott. Az ószövetségi próféták a menyegzős lakoma képével szimbolizálták a Jahve és választott népe közti szeretetkapcsolat megújulását, amelyet a messiási időkre vártak (vö. Iz 54, 4-8; Iz 62, 4-5). Nem véletlen tehát, hogy Jézus éppen egy lakodalom alkalmával nyilvánítja ki dicsőségét.

a galileai Kánában: a település valószínűleg a ma Khirbet Qananak nevezett halom környékén volt, Názárettől északi irányban.

Jézus anyja: a megtisztelő cím arra utal, hogy az elbeszélésnek ez a részlete a húsvét utáni közösségtől származik, amely tisztelettel vette körül Mária személyét. A leírásban Mária

azokat a jámbor izraelitákat képviseli, akik készek voltak arra, hogy Jézusban felismerjék a Messiást.

Jézus is hivatalos volt: míg Keresztelő János önmegtagadó életet élt, Jézus szívesen vett részt vidám találkozókön, lakodalmakon vagy lakomákon. Ezért nevezték őt ellenfelei falánk és iszákos embernek, a vámosok és bűnösök barátjának (vö. Mt 11,19; Lk 7,34).

tanítványaival együtt: valószínűleg az első hat tanítványról van szó. Ha feltételezzük, hogy az evangélista a Jn 1,41-ben azért emeli ki, hogy ‘elsőként’ András találkozott a testvérével, mert arra gondol, hogy ‘másodikként’ Jakab is elvitte testvérét (vö. Mt 4,21) az Úrhoz, a Jn 1, 37-45 alapján az első hat tanítvány neve a következő: András, Jakab, Simon, János, Fülöp és Natanael. János evangélista szerint ők kapták azt az ígéretet Jézustól, hogy személyén keresztül megtapasztalják majd Isten dicsőségét: „Bizony, bizony mondom nektek: látni fogjátok a megnyílt eget, s hogy az Isten angyalai föl- és leszállnak az Emberfia fölé” (Jn 1,51).

bor: az ószövetségi prófétáknál a bor bősége a végső üdvállapot és az öröm jelképe. Ámosznál ezt olvassuk: „Íme, jönnek napok ... a szántóvető eléri az aratót, a szőlőtáposó a magvetőt; a hegyek édes musttól csepegnek ... szőlőket ültetnek és borukat isszák...” (Ám 9, 13-14; vö. Jer 31,12; Óz 14, 7-8).

mi közünk ehhez?: minthogy a kifejezés háttérben egy nehezen lefordítható héber szófordulat áll, a különféle bibliafordítások más és más módon adják vissza ezt a mondatot (*mit akarsz tőlem?; vajon énrám tartozik ez, vagy terád?; mi dolgom van veled?; mi közöm neked és neked ehhez?; a te gondod az én gondom* stb.). Az eredeti héber kifejezés két személy között valamiféle határvonalat húz, vagy tagadja közös illetékességüket valamilyen ügyben (vö. Bír 11,12; 2 Sám 16,10; 1 Kir 17,18 stb.). Ebben az esetben a szófordulat nagyjából ezt jelenti: hagyj csak rám, ez az én dolgom, de még nem érkezett el a cselekvés ideje!

asszony: ez a mai fül számára szokatlan, udvariatlannak tűnő megszólítás valójában a tiszteletadás jele. Az ókori irodalomból vett példák is igazolják ezt: Odüsszeusz szeretett aszszonynak nevezi Pénélopét, és Augustus császár is így szólítja meg Kleopátrát.

még nem jött el az én óráim: Jézus órája azt az időpontot jelenti, amelyben nem az emberek unszólása, hanem az Atya indítja őt cselekvésre.

tegyetek meg mindent, amit mond!: a felszólítás Mária, illetve az általa képviselt tanítványi csoport nyitott lelkületére utal.

hat kőedény: az ókori irodalmi emlékek és a régészeti leletek egyaránt igazolják, hogy a Jézus korabeli Palesztinában használatosak voltak ilyen kőből készült korsók, amelyekben a vallási szokásokat követő (lat. *ritualis*) mosdáshoz szükséges vizet tárolták. A hatos szám a tökéletlenség, a befejezetlenség és ebben az esetben az ószövetségi üdvrend szimbóluma. A hat kőedény arra a hat tanítványra utal, akik még az ószövetségi Izrael megtestesítői, de már nyitottak Isten megújult üdvrendjének befogadására.

egyenként két vagy három ‘mérő’: egy görög „mérő” (gör. *metrétész*) kb. 39 liter, vagyis a korsók együttes űrtartalma (méretüktől függően) 480-720 liter között lehetett. Ez a tisztulást szolgáló hatalmas vízmennyiség az ószövetségi üdvrendet szimbolizálja, amelyet Jézus minőségileg magasabb rendű üdvrenddel vált fel.

Rituális tisztálkodás célját szolgáló kőkorsó

a násznagy: minthogy a Jézus korabeli zsidóság nem ismerte a mai értelemben vett násznagy fogalmát, a kifejezés valószínűleg valamely tekintélyesebb szolgára vagy egy hozzátartozóra utal, akit megbíztak azzal, hogy gondoskodik ételről, italról.

megízlelte a borrá vált vizet: az evangélista csak futólagosan említi meg az olvasót leginkább érdeklő részletet. Ez is azt jelzi, hogy a csodaelbeszélésben nem ezen, hanem az érzékelhető jelek mögötti valóságon van a hangsúly. A hatalmas bormennyiség és a bor kiváló minősége az újszövetségi üdvrend magasabbrendűségét szimbolizálja. A csoda arra utal, hogy Jézussal érkezett a messiási kor, amelynek áldásairól Joel próféta így jövendölt: „És azon a napon a hegyek édes musttól csepegnek, s a halmokon tej folyik” (Jo 4,18).

honnan való: a násznagy, aki nem tudja, honnan származik a bor, azokat az izraelitákat szimbolizálja, akik „látják” ugyan Jézus isteni megnyilvánulását, mégsem jutnak el a belé vetett hitre.

a jó (szó szerinti fordításban: *a szép*) *bort adja először*: ennek a szokásnak vagy szabálynak nem találhatók nyomai az ókorban. A tréfás megjegyzés csak a bor kiváló minőségének hangsúlyozására szolgál.

ezzel kezdte meg csodajeleit (más fordításban: *ez volt a jelek kezdete*): a kezdet (gör. *arkhē*) szó nemcsak a sorozat első tagját, hanem a mintaképet, az ősképet is jelenti.

kinyilatkoztatta dicsőségét, és tanítványai hittek benne: a héber nyelvű Bibliában a dicsőséget jelölő szóhoz (*kabód*) a súly és a fontosság jelentés is kapcsolódott. A dicsőség maga Isten, amelyben kinyilatkoztatja magát fenségében, hatalmában és szentsége ragyogásában. Isten dicsősége embereken keresztül is megnyilvánulhat. Jézus kinyilatkoztatta Isten dicsőségét, azaz átalakította az Ószövetség világába tartozó tanítványok gondolkodásmódját, akik ezután képessé váltak arra, hogy felismerjék benne az Isten küldöttjét és az általa hozott ország valóságát.

b) A kenyérszaporítás (Mk 6, 34-44)

6³⁴ Amikor kiszállt [ti. a bárkából], Jézus meglátta a hatalmas tömeget, és megesett rajtuk a szíve, mert olyanok voltak, mint a pásztor nélküli juhok, és sok mindenre kezdte őket tanítani. ³⁵ Amikor az óra már későre járt, odamentek hozzá tanítványai, és azt mondták neki: »Sivár ez a hely és az idő későre jár. ³⁶ Bocsásd el őket, hogy a környékbeli majorokba és falvakba menjenek és ételmet vegyenek maguknak.« ³⁷ Ő azonban ezt felelte nekik: »Adjatok nekik ti enni.« Azok így válaszoltak: »Menjünk el és vegyünk kétszáz dénárért kenyeret, hogy enni adhasunk nekik?« ³⁸ Erre megkérdezte tőlük: »Hány kenyerek van? Menjete, nézzétek meg.« Mikor

megszámolták, azt mondták: »Öt darab, és két halunk.« ³⁹ Ő megparancsolta nekik, hogy telepítsék le mindnyájukat csoportokban a zöld füvön. ⁴⁰ Letelepédtek tehát csoportonként százával, ötvenével. ⁴¹ Akkor fogta az öt kenyeret és a két halat, föltekintett az égre, áldást mondott, és megtörte a kenyereket. Azután odaadta tanítványainak, hogy eléjük tegyék. A két halat is elosztotta valamennyiük között. ⁴² Mindnyájan ettek és jóllaktak. ⁴³ A megmaradt kenyérdarabokkal és a halakkal tízenkét kosarat töltöttek meg. ⁴⁴ Akik ettek a kenyerekből, ötezen voltak, csak a férfiak.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

amikor kiszállt [ti. a bárkából]: a homályos idő- és helymegjelölés a csodaelbeszélésre jellemző műfaji elem. Az ötezer ember megvendégeléséről szóló eseményt mind a négy evangélista elbeszéli (vö. Mt 14, 15-21; Lk 9, 12-17; Jn 6, 1-15). A történet párhuzamát, amely szerint Jézus négyezer embert vendégtelt meg, a Mk 8, 1-10 és a Mt 15, 32-39 verseiben találjuk. Márk evangéliumának korábbi verseiből (Mk 6, 32-33) kiderül, hogy Jézus és tanítványai a Genezáret-tó partján tartózkodnak. Egyes magyarázók szerint a tó északi csücskénél a keleti

partról a nyugati oldalra hajóztak át, miközben a sokaság a parton futva előbb érkezett arra a pusztai helyre, ahol a kenyérszaporítás történt. Ez az értelmezés a tó keleti partján található Hétforrás vidékét jelöli meg a csoda helyszínéül. Más biblíamagyarázók szerint az átkelés célpontján nem kell feltétlenül a tó nyugati partját értenünk: előfordulhat, hogy Jézus és a tanítványok csak egy part menti szakaszt tettek meg hajóval, és a csoda a tó északkeleti partjánál lévő Betszaida környékén történt (vö. Lk 9,10).

megszánta őket: Jézus cselekvésének indítéka az emberek iránti irgalom.

mint a pásztor nélküli juhok: az ószövetségi kép (vö. Szám 27,17; 1 Kir 22,17; Ez 34,5 stb.) jól érzékelteti a vezető nélkül tévelygő emberek helyzetét. Jézus látja, hogy a különféle

helyekről összesereglett sokaság tagjai szinte éheznek az erkölcsi tanításra, de nincs olyan vallási vezetőjük, aki képes lenne őket közös-

séggé kovácsolni és megmutatni számukra a helyes utat. Ezért tanítani kezdi őket, és ezzel jelzi, hogy ő az a messiási pásztor, akiről már Ezekiel próféta is jövendölt (Ez 34,23).

sivár ez a hely: a sivár (gör. *erémosz* = elhagyatott, pusztai, sivár hely) kifejezésnek talán az a szerepe, hogy a pusztai vándorlás manna-csodájára emlékeztessen (vö. Kiv 16, 11-15).

adjatok nekik ti enni: első hallásra ez a jézusi utasítás nehezen értelmezhető. Érthetőbbé válik azonban, ha figyelembe vesszük János evangéliumának szövegét, amely szerint Jézus csak próbára akarta tenni tanítványait, maga ugyanis tudta, mit fog végbevenni (vö. Jn 6,6).

kétszáz dénárért: a napszámos napi bére egy dénár volt (vö. Mt 20,2).

öt darab, és két halunk: a tóparti vidéken a búzából vagy árpából (vö. Jn 6,9) készített kenyér és a sült hal a szegény emberek fő tápláléka volt. A középkorra visszanyúló allegorikus értelmezés szerint az öt kenyér Mózes öt könyvére, a két hal pedig a Zsoltárkönyvre és a Prófétákra utal.

telepítsék le mindnyájukat csoportokban: a csoport szó görög megfelelője (*szümpozsion*) az együtt étkezők közösségét, az asztaltársaságot jelenti. Asztaltársaságon természetesen nem asztalok köré helyezett székeken ülő emberek csoportját kell értenünk, hanem földre terített gyékényekre vagy állatbőrökre telepedők közösségét. A kifejezés a 78. zsoltár szavait idézi emlékeztetőbe, amelyek szerint Isten „asztalt terít a pusztában” (vö. Zsolt 78, 19-29).

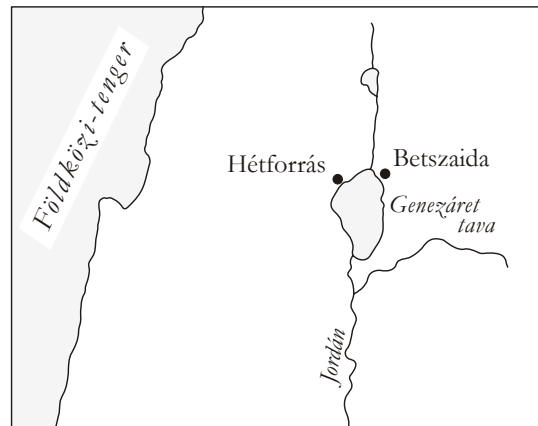
a zöld fűvön: a zöld fű a messiási időt jelképezi, amelyben a pusztai kivirágzik (vö. Iz 35,1; 51,3), egyben a jó Pásztorra is emlékeztet, aki zöldellő legelőként terelgeti nyáját (vö. Zsolt 23,2).

százával, ötvenével: a százas és ötvenes csoportok Mózes pusztai nemzedékére utalnak (Kiv 18,25; Szám 31,14), és a szimbólumok nyelvén azt hirdetik, hogy a zöld gyepre telepedő emberek Isten új népét alkotják.

föltekintett az égre, áldást mondott, és megtörte a kenyereket: Jézus úgy osztja szét az edelt, mint a zsidó családokban a családapa szokta. Az ilyenkor szokásos imádság így hangzott: „Áldott légy, Urunk Istenünk, a világ királya, aki kenyeret növesztasz a földből.”

odaadta tanítványainak, hogy eléjük tegyék: az asztalközösség megteremtésében Jézus igénybe veszi tanítványai segítségét is.

tizenkét kosarat töltöttek meg: a tizenkét kosár Izrael tizenkét törzsét, illetve a teljességet jelképezi (miként a Mk 8,8-ban a hét kosár is a teljességre utal). Jézus ajándékából Izrael tizenkét

A csoda lehetséges helyszínei

törzse, azaz mindenki részesült. A maradék azt jelzi, hogy a Messiás túláradó, szinte pazarló módon osztja szét messiási lakomájának ajándékát.

ötezen voltak, csak férfiak: a Mk 8,9 szerint az étkezők száma mintegy négyezer. Mindkét számadatnak az a rendeltetése, hogy kiemelje: Jézus csodája nagyságrendjében többszörösen felülmúlja Elizeus próféta cselekedetét, aki az ószövetségi monda szerint száz embert táplált húsz árpakenyérrel (2 Kir 4, 42-44).

c) Jézus lecsendesíti a tengert (Mk 4, 35-41)

4³⁵ *Amikor aznap beesteledett, [Jézus] így szólt hozzájuk [ti. tanítványaikhoz]: »Menjünk át a túlsó partra!«* ³⁶ *Erre azok elbocsátották a tömeget, őt pedig magukkal vitték úgy, ahogy ott volt a bárkában. Több bárka is kísérte őket.* ³⁷ *Nagy szélvész támadt, s a hullámok becsaptak a bárkába, úgy, hogy már-már megtelt.* ³⁸ *Ő pedig a bárka hátsó végében egy vánkoson aludt. Felkeltették, s ezt mondták neki:*

»Mester! Nem törődsz vele, hogy elveszünk?« ³⁹ *Ő fölkel, megfenyegette a szelet, és azt mondta a tengernek: »Csendesedj és némulj el!«* *Erre elállt a szél és nagy csendesség lett.* ⁴⁰ *Azután hozzájuk fordult: »Miért vagytok gyávák? Még mindig nincs hitetek?«* ⁴¹ *Erre nagy félelem fogta el őket, és azt kérdezték egymástól: »Ki ez, hogy a szél és tenger is engedelmeskedik neki?«*

A fontosabb kifejezések magyarázata:

amikor aznap beesteledett: az időadat arra a napra utal, amelyen Jézus a Genezáret-tó mellett úgy tanította a népet, hogy ő maga egy bárkába szállt, a tömeg pedig vele szemközt a tó partján a földre telepedett (vö. Mk 4,1).

a túlsó partra: a csoda színhelye a Genezáret-tó, amelyet a nép „tengernek” is nevezett. Minthogy a Mk 5,1 szerint a tó túlsó partja a gerázaiak vidékét jelenti, az átkelés céljának a Genezáret-tó keleti partját kell tekintenünk.

magukkal vitték úgy, ahogy ott volt a bárkában: utalás arra, hogy Jézus a bárkában tartózkodva tanította a népet (Mk 4,1).

több bárka is kísérte őket: ezek a hajók, melyeket később már nem említ a szöveg, vagy halász-bárkák voltak, vagy olyan emberek tartózkodtak rajtuk, akik követni akarták Jézust és tanítványait a túlsó partra.

nagy szélvész támadt: a Genezáret-tó vagy Galileai tenger vizét manapság is gyakran korbácsolják fel hirtelen támadt szélviharok. A veszélyt fokozza, hogy este van.

egy vánkoson aludt: egy történeti beszámoló keretén belül érthetetlen volna, hogy Jézus hogyan tud nyugodtan aludni a tomboló viharban, ahelyett, hogy segítene az evezéssel küszködő tanítványainak. A csodaelbeszélésben Jézus alvása az Istenbe vetett teljes bizalmát mutatja (vö. Zsolt 4,9; Péld 3, 24-26): a Mester éppen alvásával, nyugalomával bátorítja tanítványait.

nem törődsz vele, hogy elveszünk?: a szemrehányó kérdésből kiviláglik, hogy a tanítványok nem ismerik fel Jézus alvásában az Istenre hagyatkozó hit jelét, nem bíznak Mesterükben, és félelmükben önző felelőtlenséggel vádolják őt.

megfenyegette a szelet, és azt mondta a tengernek...: Jézus úgy szól a természeti erőkhöz, mintha azok személyek vagy élőlények lennének. Beszédmódjában a zsidó képzeletvilághoz igazodik, amely az istenellenes hatalmakat jelképező szörnyek hazájának tekintette a tengert. Az Ószövetség költői jellegű szövegei szerint a vizekben lakozó Leviátán (Zsolt 74, 13-14; Iz 27,1) és Ráhab (Zsolt 89, 9-11; Jób 26,12) olyan mitikus lények, amelyek Isten ellenlábasai-ként megzavarják a teremtés rendjét. A jézusi beszédmód burkoltan arra utal, hogy elsősorban nem egy szokványos viharról van szó, mely a tanítványok életét veszélyezteteti: istenellenes erők hatására hitük és Mesterük iránti bizalmuk kerül krízisbe. Ezeket az istenellenes

hatalmakat a vihart okozó tengeri szörnyek személyesítik meg. Jézus az Ószövetség Istenéhez hasonlóan legyőzi a mítikus erőket (vö. Zsolt 74, 13-14; 89, 9-11), lecsendesíti a háborgó tengert (vö. Zsolt 107, 23-30), azaz úrrá lesz a tanítványok lelkét veszélyeztető hitetlenség és bizalmatlanság viharán: megmenti őket azáltal, hogy újra hitet és bizalmat ébreszt szívükben.

még mindig nincs hitetek?: a korholást az apostolok azért kapják, mert már többször megtagasztalhatták, hogy Jézus közelében nincs okuk félelemre, s tanulhattak volna az Istenben bízó Mester példájából.

ki ez...?: a tanítványok azért ámuldoznak, mert Mesterük olyan dolgokat művel, amilyeneket az Ószövetség Istenről állít. Kérdésük tehát burkolt hitvallás Jézus isteni hatalmáról.

4. 22 A szövegek értelmezése

A kánai csodáról szóló elbeszélés műfaji szempontból ajándékozó-csoda. Üzenetét az a mondat fejezi ki, amely szerint Jézus „kinyilatkoztatta dicsőségét, és tanítványai hittek benne”. Az igazi csoda nem a víz borra változtatása, hanem az, hogy Jézus a hat kőkorsó által jelképezett tanítványok látásmódját megváltoztatja: alkalmassá teszi őket arra, hogy felfedezzék Isten országának jelenvalóságát, amelyet a bor ajándéka szimbolizál. – Az elbeszélés történeti alapját homály fedi. Nem tudjuk, hogy pontosan mi játszódott le Kánában. Biztosak csak abban lehetünk, hogy Jézus kortársai már az ő föltámadása előtti időszakban is megtagasztalták személyén és tettein keresztül Isten dicsőségét. A csodaelbeszélés ennek a tapasztalatnak emlékét őrzi. Egyes értelmezők úgy vélik, hogy az evangélista olyan szóbeli hagyományt dolgozott fel, amely szerint Jézus Kánában hozzájárult egy menyegzős lakoma sikeréhez, amit a tanítványok Isten országának jeleként értelmeztek. A művészi módon szerkesztett dráma megalkotásában valószínűleg szem előtt tartotta a történeti Jézusnak a régi tömlőre és új borra vonatkozó mondatát is (Mt 9,17; Mk 2,22; Lk 5, 37-39), amelyben a régi tömlő a messiásvárás időszakát (az ószövetségi üdvrendet) jelképezi, az újbor pedig a messiási kor áldásait.

Az ajándékozó-csoda műfajában megfogalmazott kenyérszaporítási jelenet mondanivalója az, hogy Jézussal elérkezett a messiási kor, amelynek ajándékát és boldogságát Izajás a messiási lakoma képével szimbolizálta: a próféta szerint az Izraelt jelképező Sion hegyén Isten lakomát rendez majd minden nép számára (vö. Iz 25,6). Az elbeszélés azt tanítja, hogy Jézussal elérkezett e lakoma időszaka. Az igazi csoda tehát nem a fizikai táplálék megszorítása, hanem a messiási kor ajándéka, amelynek csupán jele a Jézussal való asztalközösség és a fizikai jóllakottság. – Az elbeszélés történeti hátterét valószínűleg azok az örvendező hangulatú étkezések alkotják, amelyeken Jézus a legkülönbébb társadalmi rétegekhez tartozó emberek társaságában vett részt azért, hogy ezzel is érzékletessé tegye az üdvösség idejének boldogságát. Lehetséges ugyanakkor, hogy az elbeszélés nem csupán ezeknek az étkezéseknek drámai sűrítése, hanem egy különleges és nagy lakomának is „emléke”. Egyes biblia-magyarázók szerint e nagy pusztai lakomán erkölcsi csoda történt: a résztvevők Jézus személyiségének hatására megnyitották szívüket, nagylelkűen megosztották egymással javaikat, s

Falfestmény a Callistus-katakombából (2. sz.)

így mindenkinek bőségesen jutott élelem. A messiási lakomát (vagy a közös étkezéseket) megörökítő szóbeli hagyományt a húsvét utáni keresztény közösség átfogalmazta, és szimbolikus értékű számok betoldásával csodaelbeszéléssé alakította.

A tenger lecsendesítéséről szóló részlet műfaja mentő-csoda: Jézus az Isten és a saját személye iránti bizalmat erősíti meg tanítványaiban, akiknek hitét istenellenes kísértések, a kétségbeesés szélviharai és a reménytelenség hullámai veszélyeztetik. Az apostolok Jézus nyilvános működése idején többször megtapasztalhatták, hogy az ő közelében nincs okuk félelemre, mert az a feltétlen bizalom, amellyel Mesterük Isten felé fordul, valamiképpen hatással van az ő lelkükre is. Valószínű azonban, hogy időnként megfélemedtek erről a tapasztalatukról, és ilyenkor a kísértések viharába kerültek. Az elbeszélés olyan eseményt állít elénk, amelyben Jézus újra megmenti apostolait, azaz Istenbe vetett hittel és saját személye iránti bizalommal ajándékozza meg tanítványait. Az apostolok az elbeszélés szerint olyasmiről élnek át, amiről sok évszázaddal korábban a zsoltár szerzője így énekelt: „...szorongatásukban az Úrhoz kiáltottak, s ő gyötrelmükből kiragadta őket. Szélvészét szellővé változtatta, és lecsendesedtek a habok” (Zsolt 107, 28-29). Vagyis az igazi csoda nem az, hogy Jézus kedvezőre fordította az időjárást, hanem hogy az Istenbe vetett bizalmát (amit a leírásnak az a mozzanata fejez ki, hogy a tomboló vihar közepette is „alszik”) megosztotta tanítványaival. Az eseményt tehát inkább lélektani, és nem természeti csodának kell tekintenünk. – A leírás történeti háttérét homály fedi: nem tudjuk, hogy a tanítványok milyen természeti események közepette tettek szert ilyen tapasztalatra. Lehetséges, hogy a leírásnak megfelelően egy vihar alkalmával is volt hasonló élményük: Jézus nyugalmat sugárzó magatartása segítségükre volt abban, hogy legyőzzék félelmeiket, és megbirkózzanak a tomboló elemekkel. Azt azonban nem feltételezhetjük, hogy a történeti Jézus mágikus módon befolyásolta az időjárás alakulását: egy ilyen „mutatvány” vagy lehengető bizonyíték ugyanis a továbbiakban kizárta volna azt a lehetőséget, hogy az apostolok hittel, bizalommal, szabadon foglalhassanak állást Jézussal kapcsolatban.

4. 23 Életed kicsiny csodái

A kánai csodát megörökítő elbeszélés azt tanítja, hogy az ajándékozó Jézus megváltoztatja apostolai szemléletmódját, akik megsejtik az általa hozott ország jelenvalóságát. – Ha lakodalomban veszel részt, és hittel gondolsz arra, hogy ez a jó hangulatú és boldogító emberi együttlét csak halvány visszfénye a Jézus által hozott ország boldogságának, amelyet ő maga menyegzőhöz hasonlított (Mt 22,2), megsejthetsz valamit abból, milyen élményben volt részük az apostoloknak Kánában.

A kenyérszaporításról szóló leírás mondanivalója az, hogy Jézussal elérkezett a messiási korszak, amelynek ajándékát és boldogságát az ószövetségi próféta a messiási lakoma örvendező hangulatához hasonlította. – Ha valamilyen jótekonysági rendezvényen azt látod, hogy Jézusban hívő emberek szinte a semmiből varázsolnak jó hangulatot és terített asztalt rászoruló embertársaik számára, gondold arra, hogy szemed láttára ismétlődött meg a kenyérszaporítás pusztai csodája.

A tenger lecsendesítéséről szóló csodaelbeszélés arra emlékeztet, hogy Jézus megerősítette a kétségbeesés szélviharával és a reménytelenség hullámaival viaskodó tanítványai hitét. – Ha viharba kerülsz, vagyis hitedet kétségek, félelmek, istenellenes gondolatok veszélyeztetik, a tanítványokhoz hasonlóan kérd az „alvó Jézus” segítségét, és a te életedben is megismétlődhet a vihar lecsendesítésének csodája.

4. 3 Feltámasztási csodák

A halott-feltámasztási csodák műfajában írt evangéliumi részletek azt tanítják, hogy Jézussal elérkezett a földre Isten országa, amely az új élet lehetőségét és a föltámadás ígérteit is hordozza. A Márk evangéliumából származó részletben Jézus alvásnak tekinti egy kislány halálát, és a végső föltámadás ajándékának jeleként visszahívja őt a földi létbe. Lukács evangéliumának egyik részletében arról olvashatunk, hogy a naimi ifjú életre keltésének csodájában Jézus tettének tanúi megsejtik, hogy a csodatévő személyében Isten látogatta meg népét, megkezdődött Isten uralmának megnyilvánulása. A Lázár feltámasztásáról szóló elbeszélést János evangéliuma tartalmazza. Az elbeszéléssel az evangélista azt tanítja, hogy a történeti Jézus azért tudta életre kelteni Lázárt, és azért mondhatta magáról, hogy ő a feltámadás és az élet, mert szoros, bensőséges kapcsolatban állt Istennel, akit az ószövetségi zsidóság minden élet forrásának tekintett.

4. 31 Az új élet lehetősége

a) *Jairus leányának életre keltése (Mk 5, 21-24.35-43)*

5 ²¹ Amikor Jézus ismét átbajózott a túlsó partra, nagy tömeg gyülekezett oda köré, ahol ő a tó partján volt. ²² Ekkor odajött hozzá egy zsinagóga-elöljáró, akit Jairusnak hívtak. Amikor meglátta őt, a lábaihoz borult, ²³ és így esedezett hozzá: »A kislányom halálán van, jöjj, tedd rá kezedet, hogy meggyógyuljon és éljen!« ²⁴ El is ment vele. Nagy tömeg követte és szorongatta. [...] ³⁵ Még beszélt, amikor jöttek a zsinagóga-elöljárótól, és azt mondták: »A lányod már meghalt. Minek fárasztanád tovább a Mestert?« ³⁶ Jézus megballotta, hogy mit mondtak, és így szólt a zsinagóga-elöljáróhoz: »Ne félj, csak higgy!« ³⁷ Nem engedte meg, hogy más vele menjen, csak Péter, Jakab és János, Jakab testvére. ³⁸ Odaérkeztek a zsinagó-

ga-elöljáró házához, ahol látta a tolongást, s a bevesen sírókat és jajgatókat. ³⁹ Bement, és azt mondta nekik: »Miért zajaogtok és sírtok? Nem halt meg a gyermek, csak alszik.« ⁴⁰ De azok kinevették. Ekkor elküldte onnan mindnyájukat, maga mellé vette a gyermek apját és anyját és a vele lévőket, és bement oda, ahol a gyermek feküdt. ⁴¹ Megfogta a gyermek kezét, és azt mondta neki: »Talíta, kúmi!« – ami azt jelenti: »Kislány, mondom neked, kelj fel!« – ⁴² A kislány azonnal fölkel és járkalni kezdett. Tizenkét esztendő volt ugyanis. Mindenki nagyon csodálkozott. ⁴³ Ő pedig szigorúan megparancsolta nekik, hogy ezt senki meg ne tudja; majd szólt nekik, hogy adjanak a lánynak enni.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a túlsó partra: Márk evangéliumában a csoda helyszíne valószínűleg a Genezáret-tó galileai partvidéke (vö. Mk 5,1). A csodaelbeszélés műfaján belül azonban a „túlsó part” kifejezés utalhat minden olyan „helyre” is, ahol az ember megtapasztalja Isten hatalmi tetteit.

egy zsinagóga-elöljáró: Jézus korában a zsinagógai istentisztelet vezetőjének munkáját több elöljáró is segítette. Márk és Máté evangélista az egyik elöljáróról beszél (Mt 9,18), míg Lukács vezetőnek, a zsinagóga fejének nevezi Jairust (Lk 8, 41.49).

a lábaihoz borult: az ókori ember leborulással jelezte, hogy elismeri a vele szemben álló ember tekintélyét, illetve ezzel nyilvánította ki, hogy kész a szóban forgó személy akaratának elfogadására. Ebben az esetben a leborulás a könyörgésnek is szimbóluma.

tedd rá kezedet, hogy meggyógyuljon: a kézrátétel áldás adását, hatalom átruházását vagy gyógyítást kísérő szimbolikus cselekedet volt. Az a mágikus képzet fűződött hozzá, hogy a testi

érintés útján erő árad át a megáldott, a hatalommal felruházott vagy a beteg személybe.

még beszélt, amikor: Márk az elbeszélés keretébe illeszti a vérfolyásos asszony meggyógyításáról szóló csodát (Mk 5, 25-34). Ennek a közbeiktatott elbeszélésnek a végén Jézus néhány szót szól a meggyógyított asszonyhoz.

a lányod már meghalt...: a leírás szerzője hangsúlyosan kiemeli, hogy a kislány nem csupán súlyos beteg („halálán van”), hanem emberileg már nem lehet rajta segíteni – vagyis a korabeli felfogás szerint már meghalt. Figyelembe kell tehát vennünk, hogy az ókori ember a súlyos betegséget (Zsolt 71,20; Iz 38,10 stb.) vagy a kilátástalannak tűnő helyzetet is (Zsolt 9,14; 30,4; 107,18) egyenértékűnek tartotta az életerő elenyészésével, illetve a holtak országába való leszállással.

ne félj, csak higgy!: az ószövetségi ember szerint mindenfajta félelem, így a halál ismeretlenségétől való rettegés is az ember bűnének következménye (vö. Ter 3,10). Jézus arra bátorítja a kislány apját, hogy higgyen abban az Istenben, aki az ószövetségi zsidóság szerint az élet és a halál korlátlan uraként (1 Sám 2,6) meg tudja szabadítani az embert minden nyomorúságtól (vö. 2 Makk 7, 1-23). Szavaival burkoltan arra is emlékezteti őt, hogy Isten a messiási időkre ígérte a halál hatalmának megsemmisítését (vö. Iz 25,8; Dán 12, 1-3).

nem halt meg a gyermek, csak alszik: Jézus nem azt állítja, hogy tévednek azok, akik a kislányt a korabeli ismeretek alapján halottnak tartják, hanem arra hívja fel a figyelmet, hogy a halál Isten szemében az alváshoz hasonlítható állapot, amelyből van felébredés. Ezt a látásmódot sajátítják el az első keresztények is, amikor a Biblia görög nyelvű szövegében a halált alvásnak, elszenderülésnek nevezik (vö. ApCsel 7,60; 13,36; 1 Kor 15, 20-21.51-52).

talítsa, kúmi!: az evangélista görög betűkre írja át a Jézus által kimondott arám szavakat, de aztán azonnal le is fordítja a kifejezést. Ezzel azt a félreértést akarja eloszlatni a csupán görögül tudó olvasóiban, hogy Jézus érthetetlen varázsszavakkal, mágiával keltette életre a kislányt.

kelj fell!: a fölkelni (fölébredni) görög igével az újszövetségi Bibliában gyakran jelölik Jézus föltámadását. A kifejezés használata arra utal, hogy a kislány fölébredése kapcsolatban van Jézus föltámadásával.

fölkelt és járkálni kezdett: a kislány életre kelése és járkálása jelzi, hogy a csoda valóban megtörtént.

ezt senki meg ne tudja: a csoda híresztelésének tilalma valószínűleg nem Jézustól, hanem az evangélistától származik. A hallgatási parancs Márk csodaelbeszéléseinek sajátossága (Mk 1,25; 1,34; 1,44; 3,12 stb.): arra utal, hogy Jézus cselekedeteinek alapja és értelme csak az ő kereszthalála és föltámadása tükrében válhat teljesen nyilvánvalóvá az emberek számára. A csodákat csak az értelmezheti helyesen, aki tudatában van annak, hogy ezek az események azért lehettek Isten országának jelei, mert attól a Jézustól származtak, aki föltámadásában Isten hatalmas Fiának bizonyult. Amíg a csoda tanúja (vagy az evangélium olvasója) nem tud Jézus föltámadásáról, könnyen e világi csodadoktornak tekintheti őt, s félreértve cselekedeteit nem venné észre ezek jel-szerepét.

adjanak a lánynak enni: a járkáláshoz hasonlóan ez a mozzanat is arra utal, hogy a kislány valóban életre kelt, s nem csupán a szelleme van jelen.

Jairus leányának életre keltése
– 4. sz.-i faragott elefántcsont lap

b) A naimi ifjú (Lk 7, 11-17)

7 ¹¹ Történt pedig, hogy ezután egy Naim nevű városba ment, és vele mentek tanítványai és nagy népsokeaság. ¹² Mikor a város kapujához közeledett, íme, egy halottat vittek ki, egy özvegyasszony egyetlen fiát, és a város sok lakosa kíséerte. ¹³ Amikor meglátta őt az Úr, megesett rajta a szíve, és ezt mondta neki: »Ne sírj!« ¹⁴ Majd odament, és megérintette a hordá-

gyat. Erre azok, akik vitték, megálltak. Ezt mondta: »Ifjú! Mondom neked: kelj föl!« ¹⁵ A halott pedig felült és beszélni kezdett. Ekkor átadta őt anyjának. ¹⁶ Mindnyájukat elfogta a félelem, és így dicsőítették Istent: »Nagy próféta támadt közöttünk!« És: »Isten meglátogatta az ő népét!« ¹⁷ Az eset híre elterjedt egész Júdeában, és mindenütt a környéken.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Naim nevű városba: Naim (más írásmódban: Nain) ma is létező falucska Názárettől délkeleti irányban.

halottat vittek ki: Palesztinában a halottat rendszerint már halála napján eltemették a településen kívül található temetőben.

egy özvegyasszony egyetlen fiát: az özvegy nők Jézus korában a társadalom peremén élő, kiszolgáltatott személyek voltak. Megélhetésüket és jogaik védelmét csak fiaik biztosíthatták. Egyetlen fia halálával a naimi özvegy teljesen támasz nélkül maradt, sorsa reménytelenre vált.

az Úr: az első keresztények Jézust csak föltámadása után illették ezzel a címmel, amely az Ószövetségben Isten neve volt. Az evangélista valószínűleg azért nevezi Úrnak Jézust, mert jelezni akarja, hogy azonos azzal a személlyel, aki föltámadásában valóban Úrnak, Isten hatalmas Fiának bizonyult.

megesett rajta a szíve: e megjegyzés azt hangsúlyozza, hogy Jézus könyörületes, irgalmas, emberszerető Úr.

odament, és megérintette a hordágyat: a holttestet a korabeli szokásoknak megfelelően leplekbe csavarták, és hordágyon vitték. Feltűnő, hogy Jézus nem törődik a tisztasági törvényekkel, amelyek tiltják a halottak érintését (vö. Szám 19, 11.16).

kelj föl!: bár a leírás rokonságot mutat azzal az ószövetségi részlettel, amelyben Illés próféta feltámasztja egy özvegy fiát (1 Kir 17, 17-24), szembetűnő a két elbeszélés közti különbség is. Illés Istenhez fohászkodik, és háromszor a fiúra borul, Jézus ellenben hatalmi szavával műveli a csodát.

átadta őt anyjának: a mondat, amely szó szerint megtalálható az Illés által végbevitt csoda leírásában is, jelzi: Jézus nem csupán a fiút kelti élte, hanem a kétségbeesett helyzetben lévő anyát is megajándékozza az új élet lehetőségével.

mindnyájukat elfogta a félelem: a csodaelbeszélésben a félelem említése azt fejezi ki, hogy a csoda tanúi a szent és felfoghatatlan Isten jelenlétét, illetve működését fedezik fel az eseményben.

nagy próféta támadt közöttünk: a bibliai hagyományt ismerő sokaság szemében Jézus olyannak látszik, mint Illés, aki visszaadta feltámasztott gyermekét a száreftai özvegynek (1 Kir 17, 7-24), vagy Elizeus, aki a sunámi asszony fiát keltette életre (2 Kir 4, 18-37). A felkiáltással a szemtanúk Jézust a próféták sorába helyezik.

Isten meglátogatta az ő népét: Jézus nem csupán nagy próféta: benne Isten látogatta meg népét. Az ószövetségi várakozások a messiási korról kapcsolódtak össze Isten látogatásának idejéig (vö. Zsolt 111,9; Iz 60,1; Zak 6,12; Mal 3,20). Lukács evangélista szerint Jézus az a messiási személy, aki által Isten meglátogatta népét (Lk 1,68).

az eset híre elterjedt egész Júdeában, és mindenütt a környéken: az evangélista megjegyzése arra utal, hogy az isteni látogatás ajándéka nemcsak a zsidóságnak, hanem minden népnek szól.

c) Lázár életre keltése (Jn 11, 1-45)

11 ¹ Volt egy Lázár nevű beteg Betániában, Máriának és nővérének, Mártának a falujában. ² Mária volt az, aki megkenete az Urat kenettel, és lábát hajával törülgette. Az ő testvére, Lázár volt beteg. ³ A nővérek üzentek érte: »Uram, íme, akit szeretsz, beteg.« ⁴ Amikor Jézus meghallotta ezt, így szólt: »Ez a betegség nem válik halálára, hanem Isten dicsőségére, hogy megdicsőüljön általa az Isten Fia.« ⁵ Jézus szerette Mártát, meg a nővérét, és Lázárt. ⁶ Mikor tehát meghallotta, hogy beteg, két napig még azon a helyen maradt, ahol volt, ⁷ aztán így szólt a tanítványokhoz: »Menjünk ismét Júdeába.« ⁸ A tanítványok azt mondták neki: »Rabbi, most akartak a zsidók megkövetni, és ismét odamégy?« ⁹ Jézus azt felelte: »Nem tízenkét órája van a nappalnak? Aki nappal jár, nem botlik meg, mert látja ennek a világának a világosságát. ¹⁰ Aki pedig éjjel jár, megbotlik, mert nincs benne világosság.« ¹¹ Ezt mondta, aztán így szólt hozzájuk: »A barátunk, Lázár elaludt, de megyek, hogy felkeltsem őt az álmából.« ¹² A tanítványok erre azt mondták: »Uram, ha alszik, meg fog gyógyulni.« ¹³ Jézus azonban a haláláról szólt, azok pedig azt gondolták, hogy az álom nyugalmáról beszél. ¹⁴ Ezért Jézus nyíltan megmondta nekik: »Lázár meghalt, ¹⁵ és örülök miattatok, hogy nem voltam ott, hogy majd higgyetek. De menjünk hozzá!« ¹⁶ Tamás, akit Ikernek neveznek, így szólt a többi tanítványhoz: »Menjünk mi is, és haljunk meg vele együtt!« ¹⁷ Amikor Jézus megérkezett, úgy találta, hogy Lázár már négy napja a sírban van. ¹⁸ Betánia pedig Jeruzsálem közelében volt, mintegy tízenöt stádiumnyira. ¹⁹ Ezért a zsidók közül sokan elmentek Mártához és Máriához, hogy vigasztalják őket testvérük miatt. ²⁰ Márta, amint meghallotta, hogy Jézus jön, eléje ment, Mária pedig otthon maradt. ²¹ Márta akkor így szólt Jézushoz: »Uram, ha itt lettél volna, nem halt volna meg a testvérem. ²² De most is tudom, hogy bármit is kérsz Istentől, Isten megadja neked.« ²³ Jézus azt felelte neki: »Testvéred fel fog támadni.« ²⁴ Márta így szólt hozzá: »Tudom, hogy feltámad a feltámadáskor, az utolsó napon.« ²⁵ Jézus azt mondta neki: »Én vagyok a feltámadás

és az élet. Aki hisz bennem, még ha meg is halt, élni fog. ²⁶ és mindaz, aki él és hisz bennem, nem hal meg soha. Hiszed ezt?« ²⁷ Márta azt felelte neki: »Igen, Uram, hiszem, hogy te vagy a Krisztus, az Isten Fia, aki a világba jön.« ²⁸ Miután ezt mondta, elment és hívta a nővérét, Máriát, és odasúgta neki: »A Mester itt van és hív téged.« ²⁹ Amikor az meghallotta ezt, gyorsan fölkelt, és hozzá sietett. ³⁰ Jézus ugyanis még nem ért a faluba, hanem azon a helyen volt, ahol Márta eléje ment. ³¹ A zsidók pedig, akik a házban vele voltak és őt vigasztalták, amikor látták, hogy Mária gyorsan fölkelt és kiment, utánamentek, mert azt gondolták: »A sírhoz megy, hogy ott sírjon.« ³² Amikor Mária odaért, ahol Jézus volt, és meglátta őt, lábaihoz borult, és azt mondta neki: »Uram, ha itt lettél volna, nem halt volna meg a testvérem.« ³³ Jézus pedig látva, hogy sír, és hogy a vele érkező zsidók is sírnak, a lelke mélyéig megindult és megrendült. ³⁴ Megkérdezte: »Hová tettétek őt?« Azt felelték neki: »Uram, jöjj és lásd!« ³⁵ Jézus könnyezett. ³⁶ Erre a zsidók azt mondták: »Íme, mennyire szerette őt!« ³⁷ De voltak közöttük, akik így szóltak: »Ő, aki megnyitotta a vak szemeit, nem tehetett volna meg, hogy ez meg ne haljon?« ³⁸ Jézus, lelkében még mindig megindulva a sírhoz ment. Egy barlang volt az, és kővel volt befedve. ³⁹ Jézus így szólt: »Vegyétek el a követ!« Márta, a megholt nővére azt mondta neki: »Uram, már szaga van, hiszen negyednapos!« ⁴⁰ Jézus azt felelte neki: »Nem azt mondtam neked, hogy ha hiszel, meglátod Isten dicsőségét?« ⁴¹ A követ tehát elvették. Jézus pedig fölemelte szemeit, és így szólt: »Atyám, hálát adok neked, hogy meghallgattál. ⁴² Én ugyan tudtam, hogy mindenkor meghallgatsz, csak a körülálló népért mondtam, hogy higgyék, hogy te küldtél engem.« ⁴³ Miután ezeket mondta, hangosan ezt kiáltotta: »Lázár, jöjj ki!« ⁴⁴ S az, aki halott volt, kijött. A lába és a keze póhával volt körülkötve, és az arcát kendő fődte. Jézus azt mondta nekik: »Oldozzátok ki, és hagyjátok elmenni!« ⁴⁵ Sokan a zsidók közül, akik Máriához és Mártához jöttek, és látták, amit tett, hittek benne.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

volt egy Lázár nevű beteg Betániában: Lázár Máriának és Mártának a fivére. A Lázár név az Eleazar rövidített formája, jelentése: Isten segített. Betánia Jeruzsálem közelében, a Jerikóba vezető út mentén lévő falu; nem tévesztendő össze a Jordánon túli Betániával, ahol János keresztelt (Jn 1,28).

Máriának és nővérének, Mártának: Mária és Márta testvérek, akik Lukács evangéliumában is szerepelnek (Lk 10, 38-42).

akit szeretsz, beteg: a megjegyzésből kiviláglik, hogy Lázár Jézus barátja volt.

a betegség nem válik halálára, hanem Isten dicsőségére...: a kijelentés, amelyet az evangélista ad Jézus ajkára, arra utal, hogy a küszöbönálló eseményben Isten és az általa küldött Messiás hatalma fog megnyilvánulni. Minthogy azonban János evangéliumában Jézus megdicsőülése elsősorban az ő kereszthalálát és feltámadását jelenti, a szavak azt is jelzik: Jézus azért tudja meggyógyítani, illetve életre kelteni Lázárt, mert ő már most azonos azzal a Messiással, aki feltámadásában Isten dicsőséges Fiának fog bizonyulni.

két napig még azon a helyen maradt: Jézusnak ez a meglepő reakciója azt jelzi, hogy az ő tevékenységének idejét nem az emberi elvárások, hanem az Atya szabja meg (vö. Jn 2,4; 7, 6.8).

menjünk ismét Júdeába: a Jn 10,40 szerint Jézus és tanítványai Pereában tartózkodnak.

most akartak a zsidók megkövezni: a zsidók korábban meg akarták ölni Jézust amiatt, hogy „ember létére Istenné tette magát” (vö. Jn 10, 31-33).

tizenkét órája van a nappalnak...: a zsidók a nappalt és az éjszakát is 12 egységre osztották (az órák hosszúsága így az évszakoknak megfelelően változott). Jézus „a világ világosságaként” (Jn 8,12) saját földi életét a 12 egységből álló nappalhoz hasonlítja, és azt állítja, hogy addig kell végbevinnie annak tetteit, aki őt küldte, amíg rendelkezésére áll az idő, amelyet az Atya szabott ki számára (vö. Jn 9,4). Hasonlatával tehát arra utal, hogy életének eseményeit nem a zsidók vagy a római hatóságok határozzák meg, hanem Isten akarata.

ha alszik, meg fog gyógyulni: a tanítványok ironikus megjegyzése félreértésen alapul, Jézus ugyanis a halált nevezi alvásnak.

örülök miattatok, hogy nem voltam ott, hogy majd biggyetek: Jézus örömének oka az, hogy immár nem egy beteg meggyógyításával, hanem egy halott feltámasztásával hangolhatja tanítványait annak elfogadására, hogy az ő személyében valóban elérkezett az új élet lehetőségét ígérő Isten országa.

menjünk mi is, haljunk meg vele együtt: Tamás apostol megjegyzése arra az életveszélyre utal, amely Júdeában nem csupán Jézust, hanem tanítványait is fenyegette.

Lázár már négy napja a sírban van: az evangélista valószínűleg azért iktatja be ezt a megjegyzést (és adja később Márta ajkára is: 39. v.), mert azt akarja hangsúlyozni, hogy Lázár valóban meghalt. A korabeli zsidó elképzelés szerint a lélek a negyedik naptól kezdve nem tér vissza a sírhoz, azaz ettől fogva kizárt a tetszhalál esete. – János tudatosan felnagyítja a csodát, mert ő elsősorban nem a halott Lázár, hanem a csodatevő Messiás, az Isten Szentje bemutatásán fáradozik, akiről a 16. zsoltár szerzője azt írta, hogy Isten nem hagyja őt az alvilágban (vö. Zsolt 16,10; ApCsel 2,27; 13,35).

ha itt lettél volna, nem halt volna meg a testvérem: Márta hisz Jézusnak mint karizmatikus személynek a gyógyító erejében.

tudom, hogy feltámad a feltámadáskor, az utolsó napon: a jámbor zsidók (a szadduceusokat leszámítva) a Jézus születését megelőző századoktól kezdve hittek a személyes feltámadásban: elfogadták, hogy Isten az „utolsó napon” az igazakat feltámasztja egy új, örök életre (vö. Dán 12,2; 2 Makk 7, 9-14). Márta is erre a történelem végén bekövetkező feltámadásra gondol.

én vagyok a feltámadás és az élet: a zsidó felfogás szerint Isten az örök és romolhatatlan élet teljessége. Ez az igazság az Ószövetségben gyakran az úgynevezett „én vagyok” kezdetű formulákban fogalmazódik meg (vö. Kiv 3,6; Iz 41,4; 43, 10-13; 48,12 stb.). Jézus ajkán egy ilyen kijelentés azt a titokzatos és felülmúlhatatlan egységet fejezi ki, amely közte és az Atya között fennáll (vö. Jn 5,18; 10, 30.33; 14, 7-11). Ennek a szoros egységnek és az Atya akara-

tának (Jn 5, 26-30) köszönhetően az emberek számára Jézus a feltámadás (Jn 6, 39.40.44.54) és az élet (Jn 5, 21.25) forrása.

aki hisz bennem, még ha meg is halt, élni fog: Jézus a meghalt hívőnek feltámadott életet ígér (vö. Jn 5, 25-29; 6, 39-40). Lázár életre keltésével fogja igazolni, hogy ő az, aki az utolsó napon feltámasztja majd a benne hívőket.

aki él, és hisz bennem, nem hal meg soha: ebben az általánosabb kijelentésben Jézus a benne hívőknek örök életet ígér. Arra utal, hogy akinek életét a belé vetett hit irányítja, az már „átment a halálból az életre” (Jn 5,24), és így elkerüli az örök halált. A benne hívő ember számára a fizikai halál csupán mulékony, átmeneti állapot, miként ezt Lázár életre keltése is jelezni fogja.

bizsem, hogy te vagy a Krisztus, az Isten Fia: nem valószínű, hogy Jézus feltámadása előtt Márta ilyen világosan felismerte Jézus messiási és istenfiúi mivoltát; legfeljebb homályos sejtése lehetett arról, hogy Jézus rendkívüli ember. A hitvallás, amelyet az evangélista ad Márta ajkára, a húsvét utáni keresztény közösség hitét tükrözi, amely a Messiás és az Isten Fia címekkel illette a feltámadt Urat. – A hívő ráhagyatkozás Jézusra gyakorlatilag feloldja a problémát, amely Lázár halálával állt elő, és fölöslegesnek mutatja a halott visszahívását a földi létbe. Jézus mégis megteszi ezt, hogy csodájával jelezze: benne valóban elérkezett a földre a feltámadás ígéretét hordozó Isten országa.

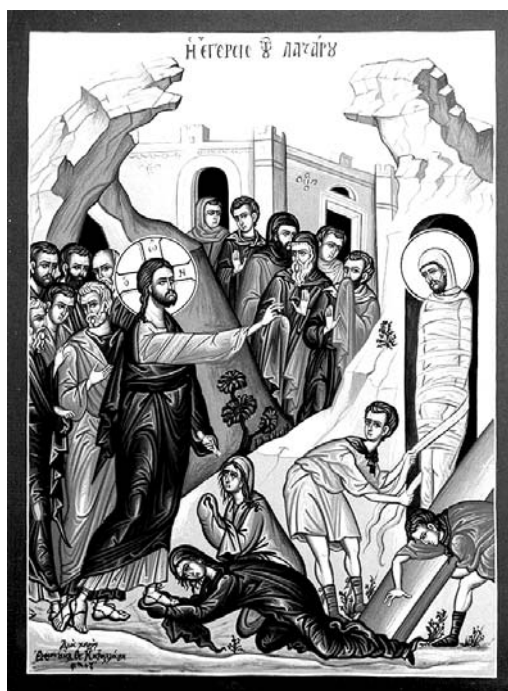
odasúgta neki: a halkan vagy titkon szólás János leírásában ugyanazt jelenti, mint Márknál a hallgatási tilalom: a jelet, amelyet Jézus művelni szándékozik, csak az fogja helyesen értelmezni, aki az ő kereszthalálának és feltámadásának fényében szemléli a történeteket.

Jézus könnyezett: az evangélista, aki jóval az első húsvét után már hittel vallja a Messiás istenfiúi mivoltát, ügyel arra, hogy Jézus emberi vonásait is bemutassa.

Atyám, hálát adok neked, hogy meghallgattál: a zsidó felfogás szerint a halottak életre keltése Isten mindenhatósága által történik, akit jámbor emberek könyörgése indít erre a cselekedetre. Jézus azonban olyannyira egy az Atyával (vö. Jn 3,35; 5, 19-24), hogy nála a kérés helyére a hálaadás kerül. Csupán azért kell kérnie az Atyát, hogy az emberek előtt hiteles legyen isteni küldetése.

hangosan ezt kiáltotta: a tekintélyt és hatalmat sugárzó hangos kiáltás a Jn 5,25 szavait idézi emlékezetünkbe: „Bizony, bizony mondom nektek: eljön az óra, és már itt is van, amikor a halottak meghallják az Isten Fiának szavát, és akik meghallották, élni fognak.”

oldozzátok ki, és hagyjátok elmenni: egy történeti beszámoló keretén belül újabb csodát jelentene az a tény, hogy a halotti leplekbe és pólyákba csavart Lázár előbb kijön a sírboltból, és csak aztán szabadítják meg kötelékeitől. A csodaelbeszélésben ez a mozzanat arra utal, hogy Jézus személyében olyasvalaki van jelen a sírnál, aki erősebb, mint a halál kötelékei.

Lázár feltámasztása (ikon)

4. 32 A szövegek értelmezése

A Jairus leányának életre keltéséről szóló csodaelbeszélésben Márk azt tanítja, hogy Jézus azért tudta a földi létbe visszahívni a gyermeket, mert benne és általa az Ószövetség Istene jelent meg a történelemben, aki az élet uraként alvásnak tekinti az ember halálát (vö. Dán 12,2). A végső feltámadásra vonatkozó ószövetségi reményt Márk – elsősorban azzal, hogy a csoda terjesztésének tilalmát hangsúlyozza – Jézus személyéhez, az ő föltámadásához és az általa hozott országhoz kapcsolja. Az igazi csoda tehát nem a kislány visszahívása a földi életbe, hanem Isten országának és a föltámadás lehetőségének Jézushoz kapcsolódó ajándéka, amelynek csupán érzékelhető jele a gyermek életre keltése. – A csoda történeti alapját kutatva egyes biblíamagyarázók úgy vélik, az elbeszélés csupán irodalmi dráma, amely Jézus gyógyításait összegzi; mások ellenben elfogadják, hogy konkrét esemény emléke. Ha az utóbbi véleményhez csatlakozunk, feltételezhetjük, hogy az elbeszélés történeti magja egy olyan gyógyítási cselekedet volt, amelyet ma újraélesztésnek neveznénk. Megjegyzendő, hogy híres ókori személyiségek (Tüanai Apollóniosz, Empedoklész, Aszklepiadész stb.) nevéhez is fűződnek halott-feltámasztási csodák.

A naimi ifjú életre keltését bemutató csodaelbeszélés csak Lukács evangéliumában található meg. A leírás ószövetségi mintára épül, és azt emeli ki, hogy Jézus nagyobb próféta volt, mint amilyenek a zsidók Illést és Elizeust tartották. Lukács felfogásában az igazi csoda nem az özvegy fiának feltámasztása, hanem az, hogy Jézusban Isten meglátogatta népét. A naimi ifjút a földi létbe visszahívó jézusi cselekedet csupán külső jele annak az üdvtörténeti szempontból felmérhetetlen jelentőségű csodának, amelyről evangéliumának elején Lukács így ír: „...Istenünk mélységes irgalmából, amellyel meglátogatott minket a magasságból felkelő, hogy fényt hozzon azoknak, akik sötétségben és a halál árnyékában ülnek” (Lk 1, 78-79). – Ha az ifjú életre keltéséről szóló leírás nem csupán a jézusi gyógyítások összefoglaló dramatizálása, a csoda történeti alapját egy klinikai halál állapotában lévő ifjú életre keltésében kell látnunk. Az utóbbi lehetőséget nem szabad eleve kizárnunk: az ókori zsidóság is lehetségesnek tartotta, hogy a halott – ha még nem temették el, és teste nem oszlott szét – visszatérjen a földi létbe (vö. 1 Kir 17, 17-23; 2 Kir 4, 32-37; 13,21).

A Lázár feltámasztásáról szóló csodaelbeszélés értelmezésében mindenekelőtt azt kell figyelembe vennünk, hogy a jézusi halott-feltámasztások a végső feltámadás jelei, és annak a reménynek alapjai, amellyel az elhunytak végérvényes feltámadását várjuk. Minthogy azonban a halálos álomból való felébresztések csak a földi lét folytatására szolgálnak, Lázár életre keltése lényegesen különbözik Jézus feltámadásától, aki átváltozott szellemi testtel egy új létrendbe lépett át. Az általunk remélt feltámadás előképe és alapja tehát nem az életre keltett Lázár, hanem a feltámadt Úr (vö. 1 Kor 15,20). Az elbeszélés művészi módon alkotott dráma, amelyben az evangélista (a negyednapos halott és a halotti pólyák említésével) tudatosan felnagyítja a csoda méreteit és jelentőségét: azt akarja ugyanis igazolni, hogy a történeti Jézus már nyilvános működése idején is olyan szoros kapcsolatban volt Istennel, minden élet forrásával, hogy elmondhatta magáról: „Én vagyok a feltámadás és az élet.” János szerint Jézus és a mennyei Atya bensőséges kapcsolata az igazi csoda, és ennek csupán külső jele Lázár visszahívása a földi létbe. – Az elbeszélés történeti alapja valószínűleg ebben az esetben is életre keltés, amelyet az evangélista az első keresztény húsvét szimbólumainak alkalmazásával a történeti Jézus legnagyobb csodájaként mutat be. A csoda történeti alapját nem vonhatjuk kétségbe csupán azért, mert az eseményről egyedül János számol be: tudjuk ugyanis, hogy az evangélisták különféle hagyományok alapján állították össze írásukat, és szabadon válogattak a rendelkezésükre álló szóbeli hagyomány anyagában.

4. 33 A halott-feltámasztások vigasztaló üzenete

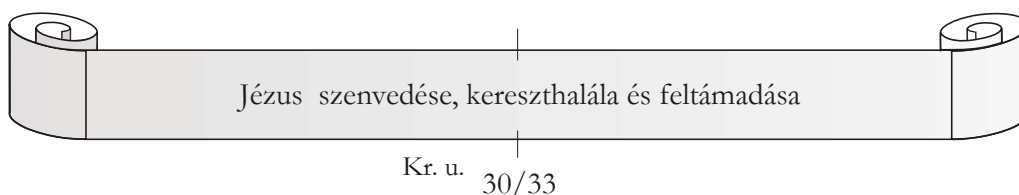
A Jairus leányának életre keltéséről szóló bibliai részletben Jézus azzal vigasztalja a gyászolókat, hogy a kislány csak alszik. – Ha elveszítesz valakit, akit nagyon szerettél, gondold arra a Jézusra, aki álomnak tekintette a halált, és képes arra, hogy a mennyországban neked is visszaadja elhunyt szeretteidet!

A naimi ifjú életre keltését bemutató elbeszélés szerint a csoda tanúi felismerik, hogy Jézusban Isten látogatta meg a halál árnyékában élő népét. – Ha temetésen kell részt vened, imádkozz a naimi özvegy fiát életre keltő Jézushoz, hogy a gyászolókat ajándékozza meg a feltámadás reményével és örömeivel.

A Lázár feltámasztását bemutató csodaelbeszélés azt tanítja, hogy Jézus a feltámadás és az élet. – Valahányszor ezt az evangéliumi részt hallod, köszönd meg Jézusnak, hogy téged is feltámadással és örök élettel akar megajándékozni!

5. A MESSIÁS MEGVÁLTÓ SZENVEDÉSE, HALÁLA ÉS FELTÁMADÁSA

Az üdvtörténet újszövetségi szakaszának csúcspontja és az egész üdvtörténelem legjelentősebb eseménysora Jézus szenvedése, kereszthalála és feltámadása. Ezt az eseménysort a történészek általában a Kr. u. 30. vagy 33. évre teszik.

A bibliai szemelvények első csoportja a zsidó vezetők által elutasított Messiást, a megdicsőüléshez vezető jézusi szenvedést, a Messiás jeruzsálemi bevonulását és utolsó vacsoráját mutatja be. A második szemelvénygyűjtemény a halál gondolatával szembesülő Jézusról, peréről, keresztre feszítéséről és megváltó haláláról ad képeket. A bibliai szemelvények harmadik csoportja kicsiny drámák keretében utal arra a folyamatra, amelyben Jézus követői a nagypénteki tragédia után fokozatosan megtapasztalták, hogy Mesterük él, Isten erejében legyőzte a halált.

a) Jézus szenvedése, halála és feltámadása a történelemtudomány fényében

Jézus szenvedésének és halálának évét csak hozzávetőleges pontossággal lehet megállapítani. E bizonytalanság egyik oka abban rejlik, hogy az evangéliumok – jóllehet történelmi eseményeket mutatnak be, és pontos történelmi adatokat is tartalmaznak – nem mai értelemben vett történelmi beszámolók. A bizonytalanság másik oka az, hogy a szinoptikus evangéliumok és János evangéliuma nem egyeznek meg a nyilvános működés időtartamának megadásában: a szinoptikusok egyetlen zsidó húsvétot említenek Jézus földi életében, János ellenben hármat (Jn 2, 13,23; 6,4; 13,1). A negyedik evangélista szerint tehát Jézus nyilvános működése legkevesebb két és fél évig tartott. Ez az ellentmondás feloldható, ha figyelembe vesszük a leírások műfaját, illetve azt, hogy a szinoptikusok mesterséges keretbe illesztik Jézus nyilvános működését, és az általuk közölt részletek náluk is hosszabb időre utalnak egyetlen esztendőnél.

Történetileg biztos, hogy a Názáreti Jézus halálának éve Pontius Pilatus helytartóságának idejére esett (vö. Tacitus, Évkönyvek 15,44). Pilatus Kr. u. 26 és 36 között volt Júdea helytartója. Az evangélisták egybehangzóan állítják, hogy Jézus pénteki napon halt meg. János evangéliumából tudjuk, hogy a zsidó húsvét előkészületi napján (Niszán hónap 14-én) feszítették őt keresztre, vagyis egy olyan napon halt meg, amikor a templom előudvarán éppen leölték a húsvéti vacsorához szükséges bárányokat (vö. Jn 18,28; 19, 14-16). A csillagászok kiszámították, hogy a halál feltételezhető éveiben Niszán 14. napja kétszer esett péntekre: Kr. u. 30-ban és 33-ban. A történészek általában a 30-as évet fogadják el Jézus halálának időpontjaként.

Jézus szenvedése és kereszthalála a zsidó húsvét, illetve a kovásztalan kenyerek ünnepének előkészületi időszakára esett.

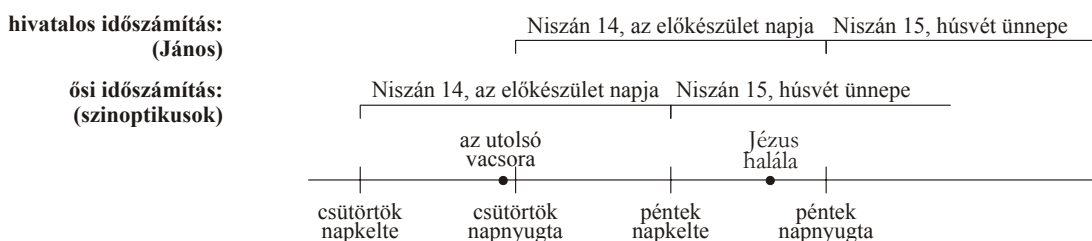
A zsidó húsvét héber neve *peszab* (átugrik, megkegyelmez, átvonul), arám elnevezése pedig *paszka*. Az utóbbinak felel meg a görög *paszcha* kifejezés, amelyet magyarra a pászka, a páska, a húsvét, a zsidók húsvétja vagy (amennyiben az áldozati állatra utal) a pászka-bárány kifejezésekkel szoktunk fordítani. Az ünnepet a mi március-április hónapunkra eső Niszán (korábban: Abib) 15. napján tartották, és előkészületi napján, Niszán 14-én ölték le a húsvéti bárányt, illetve fogyasztották el a húsvéti vacsorát. Az ünnep eredete arra az időszakra nyúlik vissza, amikor Izrael még nomád életmódot folytatott. A téli legelőről a nyári legelőre való átvonulást megelőző teliholdas éjjelen egy szertartás keretében eltávolították a bajt okozó „Öldöklőt” (vö. Kiv 12,23): családonként levágtak egy-egy kis jószágot, és ennek vérével bekenték a sátor bejáratát, hogy a vér életető ereje távol tartsa a pusztító erőket. Az Egyiptomból való kivonulás idején (Kr. e. 13. sz.) Mózes átértékelte és új tartalommal töltötte meg ezt a nomád ünnepet, amennyiben az egyiptomi szolgaságból való szabadulás jelévé tette. Ettől az eseménytől kezdve a húsvéti bárány feláldozásának és elfogyasztásának szertartása arra emlékeztette Izrael fiait, hogy amikor az Úr átvonult Egyiptomon lesújtva az elsőszülöttekre, megkímélte az „Öldöklőtől” azokat a (zsidó) házakat, amelyeknek szemöldök- és ajtófélfái a húsvéti bárány vérével voltak bekenve (Kiv 12,23). A *peszab* immár azt jelentette Izrael fiai számára, hogy az Egyiptomból való szabadulásuk napjának előestéjén az Úr elsőszülötteiket megkímélve, kegyelmesen „elvonult” mellettük. A Jozija király vallási reformját (Kr. e. 622) követő időszakban a húsvétot már nem volt szabad a lakóhelyen megtartani, az ünnepre Jeruzsálemba kellett zarándokolni. A pászka-bárányt (áldozatként értelmezve) csakis a templomnál volt szabad levágni, és húsát csak Jeruzsálem falain belül lehetett elfogyasztani.

A kovásztalan kenyér (héb. *mazszoth*; magyarul *macesz*, *pászka*) kovász nélkül készült, ropogósra sütött vékony lepényféle. Általában olyankor sütötték, amikor hirtelen volt szükség kenyérre (vö. Kiv 12, 33-39). Ünnepe összekapcsolódott a húsvét ünnepével, de utóbbival ellentétben Niszán 15-től 21-ig, vagyis egy hétig tartott. Ez idő alatt csak kovásztalan kenyeret volt szabad enni, és az első ünnepnap előtti napon (Niszán 14-én) minden kovászt el kellett távolítani a házból (vö. Kiv 12,15). Eredetileg aratási ünnep volt (vö. MTörv 16,9), és abból a korból származott, amikor Izrael fiai már áttértek a földművelésre. Ezzel az ünnepel az új gabona aratásakor az új élet kezdetét üdvözölték. Elhagytak minden régit, így a régi kovászt is, amely tartalmazta az előző aratás magvait. A húsvétal összekapcsolódva ez az ünnep is új jelentést kapott Izraelben: az évenkénti újrakezds most már azt jelezte, hogy Isten megmentette népét, amikor kivezette Egyiptomból (vö. Kiv 13,3). A két ünnep összekapcsolódását Lukács evangéliuma is tanúsítja (Lk 22,1).

Az utolsó vacsora időpontjának és így Jézus halála napjának megadásában a szinoptikus evangéliumok adatai és János utalásai látszólag ellentmondanak egymásnak. A szinoptikusok azt a benyomást keltik, hogy Jézus és tanítványai Niszán 14. napján ölték le és fogyasztották el a húsvéti bárányt (vö. Mk 14,12), és ez a nap csütörtök volt. Szerintük Jézust Niszán 15-én, pénteki napon ölték meg. – János (vö. Jn 18,28; 19,31; 19,42) egyetért a szinoptikusokkal abban, hogy Jézust pénteki napon ölték meg, de azt állítja, hogy ez a péntek Niszán 14. napjára esett. János felfogásában tehát a szinoptikusok által leírt utolsó vacsora nem lehetett húsvéti lakoma, mert az étkezéshez szükséges bárányokat csak pénteken kora délután (Jézus keresztre feszítésének időpontjában) kezdték leölteni a templomban. – Ha Jézus utolsó vacsorája valóban húsvéti lakoma volt, és nem egy ennek mintájára leírt ünnepi étkezés, a

problémát csak azzal a feltevessel oldhatjuk meg, hogy a szinoptikusok és János két különböző (a hivatalos időszámítás és az ősi) naptár alapján adta meg a vacsora időpontját.

Magyarázat: Jézus korában – a zarándokok és a leölésre szánt áldozati állatok túlzottan nagy száma miatt – a jeruzsálemi templom papjai arra kényszerültek, hogy két különböző alkalmat biztosítsanak az áldozati bárányok leölésére. Technikailag ezt úgy oldották meg, hogy kétféle naptárt alkalmaztak egyszerre: az ősi időszámítást (amely szerint egy nap napkeltétől a következő napkeltéig tartott) és a hivatalos időszámítást (amely a napnyugtával kezdődő és a következő napnyugtával végződő időszakot tekintette egy napnak). Az északi területről érkező zarándokok csütörtökön ölték le bárányaikat, a Júdeából érkezők pedig pénteken. A bárányt mindkét esetben annak a napnak estéjén fogyasztották el, amelyen leölték. Jézus, aki Galileából érkezett, tanítványaival együtt Niszán 14-én, csütörtök este fogyasztotta el a húsvéti bárányt, és ez a nap az ősi időszámítás alapján csütörtök reggeltől péntek reggelig tartott. A júdeaiak szintén Niszán 14-én, de péntek este fogyasztották el a húsvéti bárányt, és a hivatalos számítás szerint ez a nap csütörtök estétől a pénteki napnyugtáig tartott. Így a szinoptikusok szerint is igaz, hogy Jézust pénteken ölték meg, de míg az ő számításuk szerint ez már húsvét ünnepe volt, a hivatalos számolás szerint, amelyhez János igazodik, ez a péntek csak a húsvéti előkészület napja.

Az utolsó vacsora időpontja a hivatalos és az ősi naptár szerint

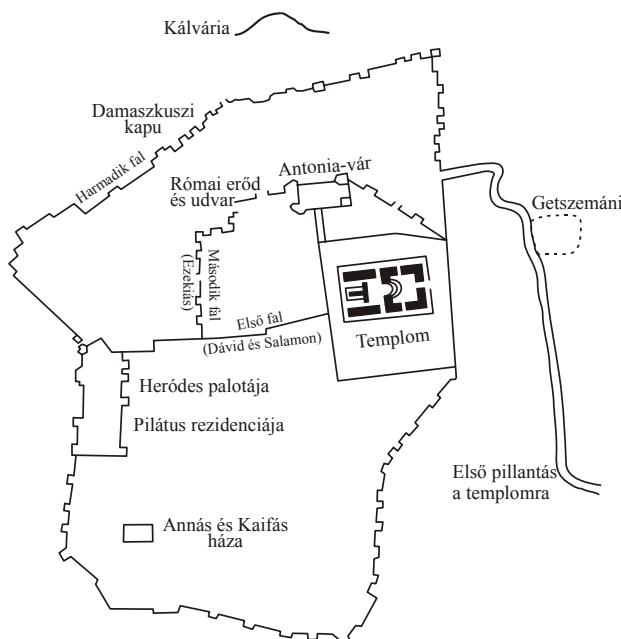
Jézus feltámadása nem lehet a történeti vizsgálódás tárgya. Ez nem azt jelenti, hogy nem valóságos esemény, hanem azt, hogy olyan „világban” zajlott le, amely nem érhető el az emberi érzékelő tapasztalat számára. Jézus feltámadásának ezért nem lehetett szemtanúja. Történetileg csak az bizonyítható, hogy a tanítványok hittek Mesterük feltámadásában, s hogy ez a hitük megalapozott volt.

A húsvéti hit alapja kikövetkeztethető a történeti adatokból. – Az első adat vagy történeti pillér a nagypénteki tragédia. Történetileg és lélektanilag biztos, hogy Jézus halála a tanítványok számára a teljes kudarcot jelentette. Az evangéliumok nagyon valószerűen mutatják be a Jézus-követők állapotát: a Mester halála után lelkileg összeomlottak, reményeik szertefoszlottak, és bezárkóztak, mert féltek azoktól a zsidóktól, akik közreműködtek Jézus kivégzésében. – A második történeti pillért az első pünkösd eseményei alkotják. A Jézust követők kétségbeesett, meghasonlott, kicsiny csoportja nem sokkal a nagypénteki tragédia után – az eltelt időt a zsidó pünkösdre utaló 50 (gör. *pentékonta*) nap jelzi – a világ elé lép, és a szó szoros értelmében halált megvető bátorsággal hirdeti, hogy Jézus feltámadt. A tanítványok magatartásában gyökeres fordulat következik be: a bátortalan, reményüket vesztett emberek hőökké válnak. A feltámadt Krisztusban hívők serege növekszik, a kereszténység szinte szélsebesen terjed az akkor ismert világban. Suetonius, római történetíró a Claudius császárról szóló művében azt írja, hogy az uralkodó a Khresztosz (= Krisztus) izgatására folyton

lázongó (azaz kereszténnyé lett) zsidókat kiűzette Rómából (Claudius, 25). Ez az esemény 49-ben vagy 50-ben történt. Pál apostol 58-ban azt írja a Rómában élő keresztényeknek: „az egész világon magasztalják a ti hiteteket” (Róm 1,8). Tacitus arról számol be, hogy amikor Nero császár 64 júliusában felgyújtatta Rómát, és a gyújtogatást a keresztényekre fogta, hatalmas sokaságot végeztetett ki a keresztények közül (Évkönyvek 15,44). – Vajon mi történt nagypéntek és az első pünkösd, a történetileg biztos két pillér között? Mi magyarázza a tanítványok viselkedésében bekövetkezett változást? Milyen esemény ad megfelelő magyarázatot arra a tényre, hogy ezek a meghasonlott és félénk emberek a világ elé léptek, és határozottan hirdették: Jézus él, mi találkoztunk vele?

Ha körültekintően akarjuk felépíteni a két pillér közötti hidat, vagyis az esemény horderejének megfelelő kiváltó okot keresünk, nem elégedhetünk meg a túlzottan leegyszerűsített magyarázatokkal. Ha valaki arra gondol, hogy Jézus üres sírjának ténye szülte a feltámadásába vetett hitet, számolnia kell azzal a nehézséggel, hogy a holttest eltűnése még Mária Magdolnának is csak ezt a gondolatot sugallta: „Elvitték az én Uramat, és nem tudom hová tették!” (Jn 20,13). Az sem elegendő magyarázat, hogy a tanítványok képzelődtek, és csupán vágyaikban, álmaikban támasztották fel a nagypénteken keresztre feszített Jézust. E feltételezés ellen szól egyrészt az a tény, hogy Jézus első követői, az egyszerű és kemény munkában edződött palesztinai halászok nem tartoztak az idegileg túlzottan érzékeny, hallucinációra hajlamos emberek közé. Másrészt megfontolandó az is, hogy a tanítványok közül sokan életüket adták azért a meggyőződésükért, hogy Jézus feltámadt a halálból. Az ember bizonytalan álmai, érzécsalódásai vagy kivetített vágyai kedvéért nem szokta egykönnyen feláldozni életét. – Ha tehát megfelelő magyarázatot szeretnénk találni a tanítványok magatartásában bekövetkezett változásra és a Jézus feltámadásába vetett hit gyors elterjedésére, érdemes odafigyelnünk az ő hitvallásukra is, vagyis arra, hogy a Biblia miben jelöli meg mindezek okát.

A Messiás szenvedésének, megfeszítésének és feltámadásának színhelye Jeruzsálem és közvetlen környéke. A város korabeli térképét, főbb épületeinek helyét és közvetlen környékét az alábbi rajzon láthatjuk.

Jeruzsálem és környéke Jézus korában

b) Jézus szenvedése, halála és feltámadása a Bibliában

Jézus szenvedésének, halálának és feltámadásának eseményét a Biblia a korábbiakról már ismert vitabeszéd, az apokaliptikus látomás, az epizód, a kultikus etiológia, a szenvedéstörténet és a feltámadási jelenés műfajaiban mutatja be.

Az apokaliptikus látomás az apokaliptikus szemléletnek megfelelően a beteljesült jövő felől értelmezi a jelent. Ilyen műfajú írásban mutatják be az evangélisták Jézus színváltozásának jelenetét (Mk 9, 2-13; Mt 17, 1-13; Lk 9, 28-36). A leírás a szenvedő Jézus alakjában felvillantja a megdicsőült Krisztus vonásait, és ezzel ad erőt az evangélium olvasójának az élet szenvedéseinek türelmes elviseléséhez. A látomás történeti alapja Jézus egyik elragadtatásban végződő imája lehetett, amelynek néhány apostol is tanúja volt.

Az epizód a drámai és epikus művekben olyan részlet, amely a főcselekmény szempontjából mellékes, a főcselekmény valamilyen elemének (egy-egy szereplő jellemének megvilágítása, a cselekmény értelmezése stb.) szempontjából viszont fontos eseményt tárgyal. Ilyen epizód mutatja be például Jézus jeruzsálemi bevonulását (Mt 21, 1-11; Mk 11, 1-11; Lk 19, 28-38; Jn 12, 12-19), vagyis Jézus életének azt a jelentéktelennek látszó eseményét, amely fordulatot hozott az üdvösség történetében. Bár a leírásokból látszik, hogy az evangélisták tudatosan felnagyítják a bevonulás jelentőségét és a Jeruzsálem lakóira gyakorolt hatását, az esemény történeti alapját nincs okunk kétségbe vonni.

A kultikus etiológia az istentiszteleti cselekmény eredetének magyarázata. Ilyen jellegű elbeszélés az utolsó vacsoráról szóló leírás, amely a keresztény eukharisztikus lakoma gyakorlatát a történeti Jézus rendelkezésére vezeti vissza. Szerzője történeti eseményt mutat be, de a történeteket nem a krónikás pontosságával részletezi. Erre utal például az a tény, hogy Jézusnak a kenyér és a bor felett elmondott szavait négy különböző változatban őrizte meg a hagyomány (1 Kor 11, 23-26; Mk 14, 22-25; Mt 26, 26-29; Lk 22, 15.19-20). E változatok csak lényegi mondanivalójukban egyeznek meg egymással. Ehhez hasonlóan az evangélisták az utolsó vacsora időpontjának megadásában sincsenek összhangban: a szinoptikusok azt hangsúlyozzák, hogy Jézus utolsó vacsorája váltotta fel a zsidó húsvéti lakomát. Ezért az utolsó vacsorát a zsidó húsvéti lakoma időpontjára, az előkészületi napra helyezik. János ellenben azt emeli ki, hogy Jézus húsvéti Bárányként halt meg, vagyis olyan időpontban, amikor a templomban leőlik a húsvéti vacsorához szükséges bárányokat. Ezért az ő felfogásában Jézus nem tarthatta meg utolsó vacsoráját a zsidó húsvéti lakoma időpontjában.

A szenvedéstörténet közel áll az eseményeket valószerűen rögzítő történeti leíráshoz, ettől mégis különböző irodalmi műfaj. A különbségek ismertetőjegyeit az alábbi pontokban foglalhatjuk össze:

1. A szenvedéstörténet tér- és időadatai nem olyan pontosak, mint a krónikáé. Ennek magyarázata az, hogy az evangélisták mondanivalójuk kiemelése céljából megváltoztatják a történetek időrendjét. A szinoptikusok például, akik az utolsó vacsorát húsvéti lakomaként akarják feltüntetni, a csütörtök estétől péntek délig terjedő időszakba sűrítik Jézus szenvedésének, perének és halálának eseményét. Jánosnál, aki valószínűleg jobban ragaszkodik a valóságos időrendhez, mindez szerda estétől péntek délig játszódik le.
2. A szenvedéstörténet megfogalmazója nemcsak ismerteti az eseményeket, hanem üdvtörténeti szempontból értelmezi is ezeket: nem csupán a tényeket közli az olvasóval, hanem azt is bemutatja, hogy Jézus szenvedése és halála mit jelentett első követői és az egész emberiség számára. Máté evangélista például az apokaliptikus irodalom elemeit (a földrengés, a

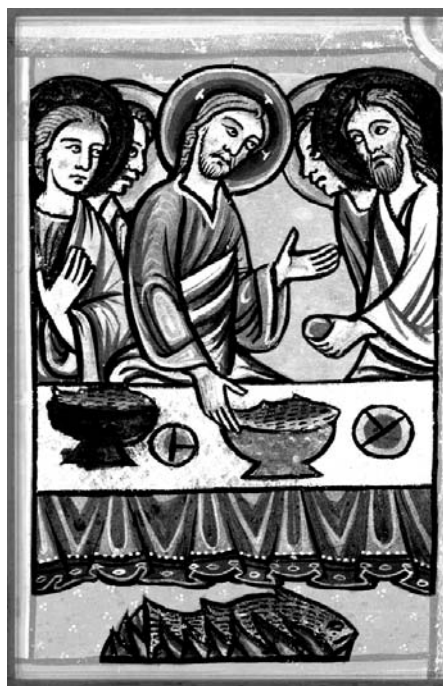
sziklák megrepedésének és az elhunyt szentek feltámadásának képeit) szövi bele elbeszélésébe, hogy kiemelje Jézus halálának jelentőségét.

3. A szenvedéstörténetben a történeti szereplők kijelentései vagy a köztük lezajló párbeszéd nem szó szerinti idézetek, csak tartalmilag felelnek meg a történeti valóságnak. Az is előfordul, hogy maga az evangélista alkot meg egy párbeszédet, melyben a szemben álló felek egymástól eltérő felfogását mutatja be. Jó példa erre az, hogy Márk és Máté Jézusa Pilátusnak csupán egyetlen kérdésére válaszol, aztán mindvégig hallgat, János evangélista ellenben egy művészi alkotott dialógus keretében fejt ki, hogy mit jelent Jézus hallgatása.

A feltámadási jelenés, amelynek a görög *Khrisztoosz* (Krisztus, Felkent, Messiás) és a görög *phainó* (megjelenik, megmutatkozik) szavak összetétele alapján a krisztofánia nevet is adhatjuk, olyan irodalmi alkotás, amely művészi módon alkotott dráma keretében mutatja be Jézus követőinek húsvéti tapasztalatát. E műfaj főbb jellemzői a következők:

1. Szerkezeti szempontból a krisztofániák nagyjából azonos módon épülnek fel: a leírások először a tanítványok árvaságát ecsetelik, s jól érzékeltetik, hogy a keresztre feszítés tragédiája után Jézus követői egyáltalán nem számítottak az ő feltámadására. A következő mozzanatban megjelenik Jézus, akit kezdetben nem ismernek fel. Ezután a Feltámadott emlékezteti őket korábbi kijelentéseire, illetve az ószövetségi Írások róla szóló részeire. A végső mozzanat a Feltámadott hívő látással történő felismerése.

2. A krisztofániák alkotói antropomorf kifejezésekkel utalnak a tanítványok vallási tapasztalatának valódi voltára. A leírások érzékelhető vonásokat tulajdonítanak a Feltámadottnak: „látni” lehet őt, „beszélgetnek” vele, meg lehetne őt „érinteni”, együtt „eszik” a tanítványokkal stb. E szimbólumokkal azt akarják mondani, hogy az érzékek feletti világhoz tartozó Jézus nem szellem- vagy álmkép, hanem valóságosan ott van közöttük. Az ilyesfajta irodalmi eljárás, amely érzékelésre utaló szavakkal fejezi ki a vallási tapasztalat valódi voltát, az Ószövetségben sem ismeretlen. A zsidóság meggyőződésével vallotta, hogy földi ember nem láthatja úgy a világfeletti Istent, hogy életben maradjon (vö. Kiv 33, 20). Ennek ellenére a Biblia több személyről is állítja, hogy látta Istent, és életben maradt (vö. Ter 32,31; Kiv 24,11; Bír 13,22; Iz 6, 1-5). Nyilvánvaló, hogy ezekben az esetekben a „látni” ige nem a fizikai látást jelenti, hanem a vallási tapasztalatot. A Kiv 20,18 héber szövege szerint például az egész nép „látta” Isten „hangját”, ami azt jelenti, hogy megtapasztalta Isten üdvözítő jelenvalóságát. Ehhez hasonlóan az Istennel folytatott párbeszédet sem tekinthetjük fizikai hangokból álló beszélgetésnek: amikor például Ábrahám alkudozik Istennel (vö. Ter 18, 20-33), ez a párbeszéd az ő valóságos istenképének fejlődését szimbolizálja. Minthogy Isten nem a tér-idő világához kötött fizikai valóság, érinteni sem lehet: ha tehát Jákob tusakodik az Istent megjelenítő angyallal (vö. Ter 32, 23-31), ez csak azt jelentheti, hogy elevenen megtapasztalta Isten jelenvalóságát. Ha figyelembe vesszük, hogy

Krisztus megjelenik apostolainak
– 13. sz.-i miniatúra

a Bibliában az étkezés nem csupán a biológiai táplálkozást jelenti, hanem az érzékfeletti valóság jelenlétét, a vallási tapasztalat valódi voltát vagy a létközösséget is szimbolizálhatja, nem csodálkozunk azon, hogy Ábrahám kenyeret kínál a három férfi alakjában megjelenő Istennek (vö. Ter 18, 1-5).

3. A feltámadási jelenések szimbólumai és irodalmi elemei eltakarják előlünk a tanítványok húsvéti tapasztalatának természetét, és csak jelzésszerűen utalnak a Feltámadottal való „találkozások” történeti alapjára. Az elbeszélésekből megtudjuk: Jézus követői elsősorban az eukharisztikus lakomákon és az Írások közösségi értelmezései alkalmával döbbsen rá arra, hogy Mesterük legyőzte a halált, titokzatos módon ott van közöttük, megvilágosítja értelmüket, és erőt ad tanúságtételükhöz. A mai szemlélet szerint a Feltámadottal való „találkozásokat” tekinthetjük a látomáshoz vagy a megvilágosodáshoz hasonló élményeknek, amelyek lélektani tényezők (visszaemlékezés Jézusra, szavainak felidézése, az Emberfia várása, az ősegyház emberi erővel nem magyarázható szeretetközösségének létrejötte, a vértanúságra képesítő erő megtapasztalása stb.) is befolyásoltak. A leírásokból azonban az is kiviláglik, hogy ezeket a „látomásokat”, amelyeknek kép- és hanganyaga a látnokoktól ered, végső fokon a Feltámadott hozta létre a tanítványokban. Ezt a krisztofániák szerzői nyelvi síkon is érzékeltetik. Lukács evangélista például a görög *horaó* (néz, szemlél, megnéz, lát, felismer) igével utal arra, hogy a Feltámadott megjelent Simonnak (Lk 24,34). Az ige passzív múlt idejű alakjának (*éphthē*) jelentése: feltűnt, láthatóvá vált, láttatta magát, megjelent. Az igealak használatával Lukács tehát azt hangsúlyozza, hogy a tanítvány nem csupán látta Jézust (azaz a látomás nem csak az ő szubjektív élménye vagy kivetítése), hanem a Feltámadott tette magát „láthatóvá” számára (vö. ApCsel 9,17; 13,31; 1 Kor 15, 5-8 stb.).

5. 1 A Messiás szenvedése

A szentírási részletek Jézus szenvedésének kezdetét mutatják be, és megvilágítják a Messiás életáldozatának értelmét. A János evangéliumból vett idézet a vitabeszéd irodalmi formájában ad magyarázatot arra, hogy a zsidók miért nem tudták felismerni Jézusban a Messiást. A színeváltozás jelenete, melyet Márk evangélista egy apokaliptikus látomás keretében mutat be, a szenvedés és a megdicsőülés összefüggéséről ad tanítást. Máté az epizód irodalmi műfajában a Jeruzsálemben királyi Messiásként bevonuló Jézust állítja elé, akinek országa nem e világból való. Az utolsó vacsora eseményét leíró részlet műfaja kultikus etiológia: a szövegben Lukács evangélista azt emeli ki, hogy a Messiás szenvedésének értelme és célja az emberiség megváltása.

5. 11 A keresztt felé vezető út

a) A végzetes félreértés (Jn 10, 22-39)

10²² Jeruzsálemben elérkezett a templomszentelés ünnepe. Tél volt. ²³ Jézus a templomban járt, Salamon tornácában. ²⁴ A zsidók körülvették őt, és azt mondták neki: »Meddig tartasz még bizonytalanságban minket? Ha te vagy a Krisztus, mondd meg nekünk nyíltan!« ²⁵ Jézus azt felelte nekik: »Mondtam nektek, de nem hiszitek. Tanúskodnak rólam a tettek, amelyeket Atyám nevében művelek, ²⁶ de ti nem hisztek, mert nem vagytok az én juhaim közül valók. ²⁷ Az én juhaim hallgatnak szavamra; én ismerem őket, ők pedig követnek engem, ²⁸ és én örök életet adok nekik. Nem vesznek el soha, és senki sem ragadja el őket a kezemből. ²⁹ Amit Atyám nekem adott, az mindennél nagyobb, és senki sem ragadhatja ki az Atya kezéből. ³⁰ Én és az Atya egy vagyunk.« ³¹ Erre a zsidók ismét köveket ragadtak, hogy megkövezzék. ³² Jézus azt mondta nekik: »Sok jótett

mutattam nektek az Atyától, azok közül melyik tettet köveztek meg?« ³³ A zsidók azt felelték: »Jótettet nem kövezünk meg téged, hanem a káromlásért, mivel ember létedre Istenné teszed magadat.« ³⁴ Jézus azt felelte nekik: »Vajon a ti törvényetekben nincs megírva: Én azt mondtam: Ti istenek vagytok?« ³⁵ Ha azokat mondta isteneknek, akikhez az Isten igéje szólt – márpedig az Írás érvényét nem veszti –, ³⁶ miképp mondhatjátok arról, akit az Atya megszentelt és a világra küldött: 'Káromkodsz!', mivel azt mondtam: Isten Fia vagyok? ³⁷ Ha nem cselekszem Atyám tetteit, ne higgyetek nekem, ³⁸ de ha cselekszem, akkor, ha nekem nem is hisztek, higgyetek a tetteknek, hogy megtudjátok és belássátok, hogy az Atya énbennem van, és én az Atyában.« ³⁹ Erre ismét el akarták őt fogni, de kisiklott a kezük közül.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

elérkezett a templomszentelés ünnepe: a szentelés (héb. *hanukka*) ünnepe arra emlékeztette a zsidókat, hogy a Makkabeusok Kr. e. 165. Kiszlev havának 25. napján újra felszentelték a szentélyt, amelyet korábban a szír Antióchosz Epifánész megszenteltségtelenített (1 Makk 4, 36-59). *tél volt:* a tél Jeruzsálemben esős időt, illetve hideg keleti szelet jelentett.

Salamon tornácában: ez a tornác vagy csarnok a templomtér mintegy 500 m hosszúságú keleti oldalán húzódott. Felül és kívülről zárt volt, de a templomudvar felé nyitott. Így jó védelmet nyújtott mind az eső, mind a keleti szél ellen.

ha te vagy a Krisztus, mondd meg nekünk nyíltan: minthogy Jézus korábban már elutasította magától a politikai messiás, az e világi király szerepét (vö. Jn 6, 14-15), a kérdezők bizonytalanságban vannak. Mindenesetre nem példázatot vagy talányos választ várnak, hanem nyílt beszédet.

mondtam nektek, de nem hiszitek: Jézus nem mondta, hogy ő a kérdezők elképzelése szerinti messiás, de azt kinyilvánította, hogy egyedülálló, bensőséges kapcsolatban van a mennyei Atyával (vö. Jn 10, 17-18); és ez az, amit a kérdést feltevő zsidók nem akarnak elfogadni.

tanúskodnak rólam a tettek: Jézus szavainak igazát és messiási mivoltát cselekedetei tanúsítják. A személye felől érdeklődő Keresztelő János tanítványainak Jézus ehhez hasonló választ ad: azokra a gyógyító, szabadító tettekre hivatkozik, amelyeket a zsidók a messiási kortól, illetve a Messiástól vártak (vö. Mt 11, 2-6).

de ti nem hisztek, mert nem vagytok az én juhaim közül valók: a történeti Jézus a jó pásztorról szóló példázatára (Jn 10, 1-18) és arra utal, hogy ő a Messiás, akit Ezekiel próféta Izrael pásztórának nevezett (vö. Ez 34,23). Arra hívja fel hallgatói figyelmét, hogy hitetlenségük oka nem az ő személyében vagy cselekedeteinek hiányos voltában keresendő, hanem abban az ésszerűtlen döntésükben, hogy nem akarják elfogadni pásztori, messiási mivoltát. E hibás döntés magyarázatát Jézus abban látja, hogy a zsidók földhözragadt módon gondolkodnak az isteni dicsőség megnyilvánulásáról: az e világi értelemben vett dicsőséget hajhásszák, és előítéleteik megakadályozzák őket abban, hogy felismerhessék az Isten egyszerűségben, szeretetben és irgalomban megnyilvánuló dicsőségét (vö. Jn 5, 42-44).

örök életet adok nekik: Jézus szoros egységben van az Atyával, az élet Urával. Ezért ha valaki hittel reá hagyatkozik, olyan biztonságra lelhet, amelyet csak Isten nyújthat az embernek.

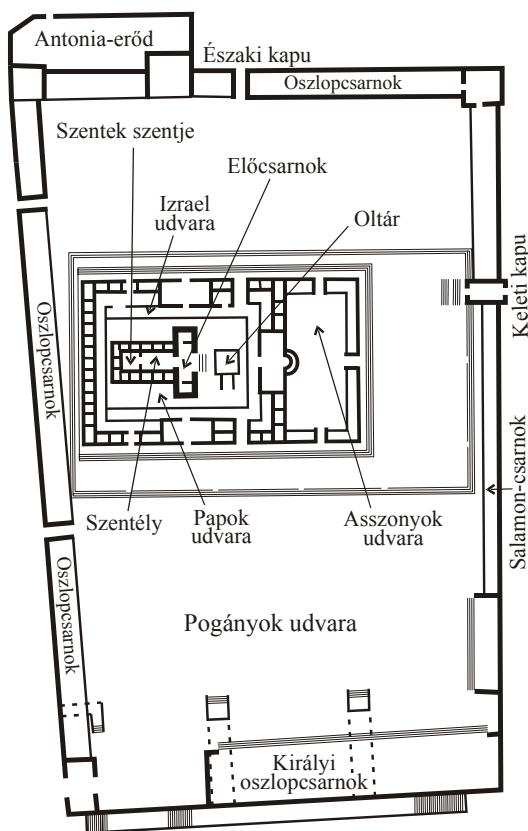
senki sem ragadja el őket a kezemből: az ószövetségi felfogás szerint Isten hatalmas kezéből senki sem ragadhat ki semmit (vö. MTörv 32,39; Iz 43,13), és az Ő tenyerében biztonságban rejtőzhet a szolgálja (vö. Iz 49,2). Az antropomorf kép Isten hatalmára és biztonságot adó erejére utal, amelyből a Messiás is részesül.

én és az Atya egy vagyunk: a mondat nem azt jelenti, hogy Jézus azonos a mennyei Atyával, hanem hogy egyedülálló, bensőséges kapcsolatban, és ezért hatalmi egységben is van Vele.

jöttéért nem kövesszük meg téged, hanem a káromlásért: ha igaz lenne, amit a zsidók Jézusról állítanak (az, hogy ember létére Istenné teszi önmagát), kijelentése káromkodás lenne, amiért az ószövetségi törvények szerint halálbüntetés járt. Ám ő sosem lépett fel ilyen igénnyel: nyilvános működése alatt inkább azt hangsúlyozta, hogy mindig a mennyei Atyával összhangban cselekszik (vö. Jn 5, 19.30; 10,18).

vajon a ti törvényetekben nincs megírva...: a törvény kifejezés nem csupán a Tórát, hanem az egész ószövetségi Bibliát is jelentheti (vö. Róm 3,19; 1 Kor 14,21).

istenek vagytok: Jézus a 82. zsoltár egyik részletét idézi: „Ti istenek vagytok, mindnyájan a Fölséges fiai” (Zsolt 82,6).

A Jézus korabeli jeruzsálemi templom alaprajza

ha azokat mondta isteneknek, akikhez az Isten igéje szólt...: ha Isten már Izrael fiait, illetve méltatlan bírúit is isteneknek nevezte, akkor ez az elnevezés még inkább megilleti küldöttjét.

akit az Atya megszentelt és a világra küldött: Jézus küldetése egyetemes, az egész világnak szól.

Isten Fia vagyok: a Fia kifejezés előtt a görög szövegben nem áll határozott névelő. Ez a tény arra utal, hogy Jézus itt nem kizárólagos értelemben nevezi magát Isten fiának.

higgyetek a tetteknek: a cselekedetek ugyanis jelei annak, hogy Jézus teljes összhangban tevékenykedik az Atyával.

az Atya én bennem van, és én az Atyában: a kifejezés újra a mennyei Atya és Jézus szoros kapcsolatára, titokzatos egymásban levésére utal.

el akarták őt fogni: az egyetlen Istenben hívó zsidó ellenfelek fülében az előbbi kijelentés éppúgy káromkodásként hangzik, mint az, hogy Jézus és az Atya egyek. Előítéleteik akadályozták őket abban, hogy átgondolják a Jézus által mondottakat, és az egyszerűbb megoldást választják: vallásuk védelmében meg akarnak szabadulni az „istenkáromlótól”.

b) A színeváltozás (Mk 9, 2-13)

9² Hat nap múlva Jézus maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost, őket külön fölhitte egy magas hegyre, és színében elváltozott előttük. ³ A ruhái fényesek lettek és ragyogó fehérek, mint a hó, ahogy semmiféle ruhafestő a földön nem tudná megfehériteri. ⁴ Egyszerre megjelent nekik Illés Mózesrel; Jézussal beszélgettek. ⁵ Ekkor megszólalt Péter, és azt mondta Jézusnak: »Mester, jó nekünk itt lennünk! Hadd csináljunk három sátrat: neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet.« ⁶ Nem is tudta, mit mond, mert teljesen meg voltak rettenve. ⁷ Erre felbő szállt alá, beborította őket, és a felbőből szót hallatszott: »Ez az én szeretett Fiam, őt hallgassátok.« ⁸ Mire körülnéztek, már senki mást nem láttak a közelükben,

csak Jézust egymagát. ⁹ Amikor jöttek lefelé a hegyről, meghagyta nekik, hogy amiket láttak, senkinek el ne beszéljék mindaddig, amíg az Emberfia fel nem támad a halálból. ¹⁰ Ők a dolgot magukban is tartották, de egymás között arról tanakodtak, hogy mit jelent az: 'feltámad a halálból'. ¹¹ Aztán megkérdezték tőle: »Miért mondják a farizeusok és az írástudók, hogy Illésnek előbb el kell jönnie?« ¹² Ő így felelt nekik: »Illés, amikor eljön, először helyreállít mindent. Akkor az Emberfiáról miért van megírva, hogy sokat kell szenvednie és gyalázatot kell tűrnie? ¹³ Mondom azonban nektek, hogy Illés már eljött, és azt cselekedték vele, amit akartak, amint írva volt felőle.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

hat nap múlva: az adat valószínűleg a Kiv 24,16-ra utal, ahol a felhő hat napig takarta be a hegyet, és a hetedik napon szólt az Úr Mózeshez. Ez az irodalmi elem azt jelzi, hogy a küszöbönálló esemény teofánia (Isten megnyilvánulása) és kinyilatkoztatás.

Pétert, Jakabot és Jánost: ez a három tanítvány lesz tanúja a Getszemáni-kertben Jézus halál-tusájának is (vö. Mk 14,33).

magas hegyre: a Bibliában a hegy a Sínai-hegyen történt kinyilatkoztatástól kezdve az Istennel való találkozás színhelyét jelképezi: arra utal, hogy Istennel az ember csak úgy találkozhat, ha eltávolodik a lármás világtól, és olyan magasságokba emeli lelkét, amely hasonlít a hegy-csúcsok csendes birodalmához. – A szimbólumok történeti és földrajzi hátterét kereső bibliatudósok a 3. század elejétől kezdve az elbeszélésben említett hegyet a Názárettől dél-keletre lévő Tábor hegyével azonosították.

színében elváltozott előttük: a metamorfózis (átváltozás egyik formából a másikba) a görög mítoszokban azt jelenti, hogy az istenek emberré változnak; ez a jelenet azonban éppen fordított helyzetet tükröz, amennyiben égi, mennyei alakká változó lényként mutatja be az ember Jézust. A zsidó apokaliptikus irodalom az igazakat tünteti fel átváltozottakként, akik úgy ragyognak, mint a fénylő égbolt, és tündökölnek, miként a csillagok (vö. Dán 12,3).

ragyogó fehérek: a fehér ruha a Bibliában az égi lények öltözeke (vö. Dán 7, 9; Mk 16,5; ApCsel 1,10 stb.). – Az átváltozás és a fehér ruha a föltámadt Krisztus alakjára emlékezteti az evangélium olvasóját.

Illés Mózesrel: a néphit a Mal 3, 23-24 alapján azt tartotta, hogy Isten uralmának megnyilvánulását Illés próféta eljövetele fogja megelőzni. A MTörv 18,15 szerint Isten a végső időkben Mózeshez hasonló prófétát fog támasztani. Az Ószövetség két nagy alakjának megjelenése a szimbólumok nyelvén azt tanúsítja, hogy a szenvedés útját járó Jézus azonos az Illés előzetes működését feltételező Messiással és a Mózes által ígért prófétával.

hadd csináljunk három sátrat: Péter, aki nem tud megbarátkozni a Messiás szenvedésének gondolatával (Mk 8, 31-33), szeretné örökre megőrizni Jézus dicsőséges átváltozásának boldogító pillanatát. A sátrak azokra a hajlékokra emlékeztetnek, amelyeket a választottak és az igazak kapnak az égi boldogságban (vö. Lk 16,9).

meg voltak rettenve: Péter meggondolatlan javaslatát a félelem sugallja. Ez a félelem nem csupán a féltő tisztelet érzése, amely az Isten nagyszerűségét megtapasztaló embert keríti hatalmába (vö. Mk 4,41; 5, 15.33; 6,50 stb.), hanem a kishitűségnek és az ebből fakadó zavartottságnak is jele.

felhő szállt alá... a felhő és a felhő általi beárnyékolás az ószövetségi jelképvilágban arra utal, hogy Jahve jelen van népének életében és történelmében (Kiv 40, 34-35; 1 Kir 8, 10-12; Ez 10, 3-4). A leírásban a felhő az apostolok személyét is beárnyékolja: ez a szimbólumok nyelvén azt jelenti, hogy nemcsak Jézus, hanem ők maguk is átéltek Isten jelenvalóságát.

ez az én szeretett Fiam... az égi hang megerősíti a Mózes által ígért próféta istenfiúi méltóságát, és Mózes szavait idézve (vö. MTörv 18,15) e próféta követésére buzdít.

senki mást nem láttak a közelükben, csak Jézust: az elragadtatás állapota véget ért, és a tanúk újra csak a szenvedés útját járó ember Jézust látják.

meghagyta nekik, hogy ... senkinek el ne beszéljék... a tilalom valószínűleg nem Jézustól, hanem az elbeszélést megfogalmazó evangélistától származik. Márk a csoda-elbeszélésekből már ismert hallgatási parancssal arra hívja fel a figyelmet, hogy Jézus életének bizonyos eseményeit csak az ő föltámadásának fényében lehet megfelelő módon értelmezni.

egymás között ... tanakodtak: az apostolok nem a föltámadás lehetőségét vitatják meg, mert ezt a lehetőséget a Jézus korabeli zsidóság a szaduceusokat leszámítva (vö. Mk 12,18) általában elfogadta. Az apostolok nehézsége az, hogy az Emberfia föltámadása feltételezi a Messiás szenvedését és halálát; és éppen ez az, amit – Péterrel az élükön – nem tudnak elfogadni.

miért mondják a farizeusok és az írástudók, hogy Illésnek előbb el kell jönnie?: az írástudók ószövetségi jövendölések (Mal 3, 23-24; Sir 48, 10-11) alapján beszéltek a próféta eljöveteléről.

Jézus színeváltozása
– miniatúra egy 13. sz.-i zsolnároskönyvből

A tanítványok számára ez a tanítás megnehezítette Jézus messiási mivoltának elfogadását: ha ugyanis Illés még nem érkezett el, hogyan hihetnének abban, hogy Jézus a Messiás?

ő így felelt: Jézus válasza két részre tagolódik: egyrészt jóváhagyja azt, amit az írástudók tanítanak, másrészt olyan bibliai szövegekre irányítja a tanítványok figyelmét, amelyek az Emberfia szenvedéséről szólnak.

Illés ... először helyreállít mindent: a mondat arra utal, hogy a Szentírás jövődöléseinek be kell teljesülniük.

aż Emberfiáról miért van megírva, hogy sokat kell szenvednie?: Jézus valószínűleg az Isten szenvedő Szolgájáról szóló bibliai jövődölést (Iz 53) tartja szem előtt, illetve azokat a szövegeket, amelyek a Messiás szenvedésére utalnak (vö. Zsolt 22, 1-18).

Illés már eljött: Jézus azt állítja, hogy Illés már eljött Keresztelő János személyében (vö. Mt 17,13). Ám azok, akiket a Messiás fogadására kellett volna felkészítenie, „azt cselekedték vele, amit akartak”: akadályozták őt abban, hogy az emberek szívét újra Isten felé fordítsa, börtönbe juttatták, majd megölték (Mk 6, 17-29).

amint írva volt felőle: Jézus a Keresztelő előképét látja Illésben, ezért a Keresztelőre is vonatkoztatja azokat az eseményeket, amelyeket Illés prófétával kapcsolatban jegyzett fel a Szentírás: a Kr. e. 9. században működő Illésnek, aki buzgó védelmezője volt az igaz vallásnak, és harcolt a bálványimádás ellen, sok üldöztetésben volt része, főleg a kegyetlen Izebel (Jezebel) részéről (1 Kir 19). – Márk ezen a ponton megszakítja Jézus beszédét, és az olvasóra bízva annak a következtetésnek levonását, amelyet Máté evangéliuma ily módon fogalmaz meg: „Éppígy az Emberfia is szenvedni fog általuk” (Mt 17,12).

c) A jeruzsálemi bevonulás (Mt 21, 1-11)

21 ¹ Amikor már Jeruzsálem közelében jártak és odaértek Betfagéhoz, az Olajfák-hegyén, Jézus előreküldött két tanítványt. ² Azt mondta nekik: »Menjete be az előttetek lévő faluba. Mindjárt találni fogtok egy szamarat megkötve, és vele egy csikót; oldjátok el, és vezessétek ide hozzám. ³ Ha pedig valaki szólna valamit, mondjátok, hogy az Úrnak van rájuk szüksége, és azonnal el fogja engedni őket. ⁴ Ez pedig azért történt, hogy beteljesedjék az íge, amit a próféta mondott: ⁵ Mondjátok Sion leányának: Íme, királyod jön hozzád; szelíd ő, s szamarháton ül, szamárszékén, teherhordó állat fián.« ⁶ A tanítványok

elmentek és megtették, amit Jézus parancsolt nekik. ⁷ Odavezették a szamarat és a csikót, rájuk tették ruháikat, ő pedig felült rájuk. ⁸ A hatalmas tömeg pedig leterítette ruháit az útra, mások meg ágakat vagdostak a fákról és az útra szórták. ⁹ A tömeg, amely előtte ment és akik követték, így kiáltottak: »Hozsanna Dávid fiának! Áldott, aki az Úr nevében jön! Hozsanna a magasságban!« ¹⁰ Amikor bement Jeruzsálembe, az egész város megmozdult. Azt kérdezték: »Kicsoda ez?« ¹¹ A tömeg így felelt: »Ez Jézus, a próféta, a galileai Názáretből.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

amikor már Jeruzsálem közelében jártak: a szövegösszefüggésből kiderül, hogy a szenvedés útját járó, a vallási hatóságok által üldözött Jézus a zsidó húsvét megünneplésére zarándokol tanítványaival együtt a fővárosba.

Betfagé: e kis település neve nem szerepel az Ószövetségben. Márk és Lukács Betániával együtt említi, amiből arra következtethetünk, hogy Jeruzsálem közvetlen közelében lehetett, az Olajfák-hegyének keleti lejtőjén.

előreküldött két tanítványt: a rejtélyes megbízásból látszik, hogy Jézus saját maga készíti elő a Jeruzsálembe való messiási bevonulását.

egy szamarat megkötve, és vele egy csikót: a szamarat a zsidók a Ter 49,11 alapján a Messiás hátsó állatának tartották.

az Úrnak van rájuk szüksége: az Úr megnevezés utalhat arra, hogy Jézust mások így szólították meg, de az evangélista valószínűleg azt szeretné elérni e kifejezés használatával, hogy az olvasó már most a föltámadt Úrra gondoljon.

hogyan beteljesedik az íge: a szinoptikusok közül csak Máté beszél Zakariás ígéjének, azaz jövődölésének beteljesüléséről. A babiloni fogság időszaka után működő Zakariás próféta messiási prófécia így hangzik: „Felette örvendezzél, Sion leánya; ujjongj, Jeruzsálem leánya: ímé, bevonul hozzád királyod, igaz ő és megszabadít; szegény ő és számáron ül, számárcanica fiatal vemhén” (Zak 9,9).

mondjátok Sion leányának: a Jézus szenvedését bemutató evangélista nem tartja illőnek az örvendezés és ujjongás említését, ezért az eredeti prófécia bevezetőjének megváltoztatott szövegét adja a történeti Jézus ajkára (vö. Iz 62,11). A „Sion leánya” kifejezés – mely nevében Jeruzsálem délkeleti dombjára, a Sionra utal – a prófétai hagyományban a végső időkben élő Izrael megnevezésére szolgál.

királyod jön hozzád: a 2 Sám 7,12 jövődölése szerint a Messiás Dávid király utódja lesz, akinek Isten megszilárdítja királyságát.

szelíd ő, s számárbáton ül: Máté elhagyja a Zakariás-idézetből az „igaz” és „megszabadít” szavakat, mert nem akarja azt a benyomást kelteni, hogy Jézus politikai messiásként, hódító hadvezér gyanánt harcol Izrael felszabadításának igaz ügyéért. A szelíd (alázatos, szerény, lélekben szegény) jelző azonban illik az evangélista által bemutatott szelíd és alázatos szívű (Mt 11,29; 12, 18-20) Messiáshoz. Ő ugyanis nem azért jött, hogy e világi értelemben uralkodjon, hanem hogy másokat szolgálva (Mt 20,28) békét és üdvösséget kínáljon fel Izrael „szegényeinek”. A Messiás háttérképének tartott számár is Jézus szelídségére és egyszerűségére utal: az ő idejében a számár már általában a szegény emberek teherhordó állata volt.

odavezették a számárat és a csikót: a prófétai szövegben a csikó (a számárcanica fiatal vemhe) megnevezés értelmezi az előtte álló (számár) kifejezést, vagyis ott nem két állatról van szó (vö. Mk 11,2). Mátét teljesen leköti a prófécia beteljesülésének gondolata, nem törődik a részletekkel, illetve azzal, hogy az „és” kötőszó beiktatásával ő két állatot feltételez: ennek következtében a versben nem világos, vajon Jézus a számárra vagy a csikóra ült-e rá.

leterítette ruháit az útra: a jelenet és benne a ruhák Jézus elé terítése az izraeli királyok beiktatási szertartására emlékeztet (vö. 1 Kir 1, 38-40; 2 Kir 9,13).

ágakat vágdostak a fákról és az útra szórták: Márk fákról vágott lombokról beszél (11,8), János pedig pálmaágakról (12,13). A jelenet a sátoros ünnep mintájára rendezett ünnep hangulatát idézi fel, amelyet a zsidók abból az alkalomból tartottak, hogy Makkabeus Júdas megtisztította a templomot: az emberek „...fáagat, zöld lombot és pálmaleveleket hordoztak körül, és hálálkodtak Annak, aki megengedte, hogy megtisztítsák szent helyét” (2 Makk 10,7).

hosszanna: a héber *hosiah-na* kifejezés jelentése: ó, segíts meg!; ó, küldj szabadulást! Az idők folyamán a szó eredeti jelentése elhomályosult, és az öröm, illetve a dicsőítés kifejezőjévé vált. Valószínűleg ilyen értelemben hangzik el a hosszanna-kiáltás Jézus jeruzsálemi bevonulásakor is, amikor a lelkesen ünneplő emberek a 118. zsoltárból kölcsönzött szavakkal köszöntik személyében a királyi Messiást (vö. Zsolt 118, 25-26).

Dávid fiának: a Dávid fia messiási cím. János szerint az emberek Izrael királyát ünneplik a Messiás, azaz Jézus személyében (Jn 12,13), Márk pedig azt írja, hogy a Messiás által hozott országot magasztalják (Mk 11,10).

áldott, aki az Úr nevében jön: Jeruzsálem papjai a 118. zsoltárnak ezzel a mondatával köszöntötték a fővárosba érkező zarándokokat. Az a tény, hogy a köszöntés ezúttal egyedül neki szól, hangsúlyossá teszi Jézus személyét.

hozsanna a magasságban: a hozsannát kiegészítő „magasságban” szó arra utal, hogy az emberek a magasságbeli Istentől várják a segítséget, de az is lehet, hogy a mennyei angyalokat szólítják fel: csatlakozzanak a dicsőítő kiáltáshoz. A kifejezés azt is jelzi, hogy a Messiás által hozott ország nem e világból való (vö. Lk 2,14; Jn 18,36).

az egész város megmozdult (más fordításban: *felbolydult*): Máté egy olyan kifejezést használ a jeruzsálemi lakosság reakciójának jelölésére, amelynek mondanivalóját így írhatnánk körül: úgy megrendült, mintha földrengés rázta volna meg. – Nyilvánvaló, hogy nem történeti beszámolóról van szó: az akkori város 55 ezer lélekszámmra becsült lakossága és több tízezernyi zarándoka nem szerezhette egyszerre tudomást Jézus érkezéséről, s nem foghatta fel ennek a látogatásnak jelentőségét. Az epizód műfajában író, az eseményt értelmező evangélista az apokaliptikus irodalomból vett kifejezéssel arra hívja fel olvasói figyelmét, hogy Jézus jeruzsálemi bevonulása és ottani elutasítása a földrengéshez hasonlítható döntő fordulatot hozott Izrael üdvtörténeti szerepét illetően.

Jézus, a próféta, a galileai Názáretből: a város lakóinak kérdésére a sokaság meglepő feleletet ad, hiszen a korabeli felfogás szerint Galileából és Názáretből nem sok jó származhat (vö. Jn 1, 46). Az evangélista azért adja ezt a választ az emberek ajkára, mert jelezni akarja: bármilyen hihetetlenül hangzik is, az egyszerű, a hazájában elutasított (vö. Mt 13,57) és az istenkáromlás miatt üldözött názáreti próféta azonos a Dávid fiának tartott dicsőséges Messiással.

d) Az utolsó vacsora (Lk 22, 7-20)

22 ⁷ Elérkezett a kovásztalan kenyerek napja, amelyen fel kellett áldozni a húsvéti bárányt. ⁸ Jézus elküldte Pétert és Jánost: »Menjetek, készítsétek el nekünk a húsvéti bárányt, hogy elfogyaszthassuk!« ⁹ Azok megkérdézték: »Hol akarod, hogy elkészítsük?« ¹⁰ Azt felelte nekik: »Ha bementek a városba, találkoztok egy emberrel, aki vízeskorsót visz. Kívessétek őt abba a házba, ahova bemegy, ¹¹ és mondjátok meg a házigazdának: 'A Mester ezt üzeni neked: hol van az a helyiség, ahol a húsvéti bárányt tanítványaimmal elkölthetem?' ¹² Ő mutat majd nektek egy nagy, emeleti termet berendezve, ott készítsétek el.« ¹³ Elmentek tehát, és úgy találtak mindent, ahogy mondta nekik, és elkészítették a húsvéti vacsorát. ¹⁴ Amikor eljött az óra, asztalhoz ült az aposto-

lokkal együtt, ¹⁵ és azt mondta nekik: »Vágyva vágytam arra, hogy elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát, mielőtt szenvednék. ¹⁶ Mert mondom nektek: többé nem eszem belőle, amíg be nem teljesedik az Isten országában.« ¹⁷ Aztán fogta a kelyhet, hálát adott, és így szólt: »Vegyétek ezt, és osszátok el magatok között.« ¹⁸ Mert mondom nektek: mostantól fogva nem iszom a szőlő terméséből, amíg el nem jön az Isten országa.« ¹⁹ Aztán fogta a kenyeret, hálát adott, megtörte, és odaadta nekik ezekkel a szavakkal: »Ez az én testem, mely értetek adatik. Ezt tegyétek az én emlékezetemre!« ²⁰ Ugyanígy a vacsora végén fogta a kelyhet, és azt mondta: »Ez a kebel az új szövetség az én véremben, amely értetek kiontatik.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a kovásztalan kenyerek napja: Lukács a kovásztalan kenyerek ünnepét pászkának, azaz húsvét-nak nevezi (vö. 22,1). Ez az elnevezés annyiban jogos, hogy a kovásztalan kenyerek hét napig tartó ünnepének első napja valóban egybeesett a Niszán 14-én este kezdődő és Niszán 15. napjának alkonyatáig tartó húsvétal. A szövegösszefüggésből látszik, hogy a kovásztalan kenyerek napja kifejezésen az evangélista is azt a napot érti, amelyet Márk (a napot napkeltétől napkeltéig számító szemlélethez igazodva) a kovásztalan kenyerek első napjának nevez (vö. Mk 14,12). A hivatalos zsidó időszámítás szerint azonban ez a nap a kovásztalan kenyerek ünnepének első napját megelőző Niszán 14-e, vagyis a zsidó húsvét előkészületi napja. *amelyen fel kellett áldozni a húsvéti bárányt*: ahogyan erről már szó volt, a hivatalos időszámításhoz igazodó zsidók szerint a nap napnyugtától a következő napnyugtáig tartott. Így az ő fél-

fogásukban a bárányok leölésének időpontja, az előkészület napjának (Niszán 14-ének) kora délutánja, nem tartozhatott a vacsorával kezdődő húsvéthoz, illetve a kovásztalan kenyér ünnepének első napjához. A Lukács által feltüntetett időadat tehát csak akkor pontos, ha a kovásztalan kenyerek napja kifejezésen a húsvéti előkészület napját értjük.

készítétek el nekünk a húsvéti bárányt: látszik, hogy a másik két szinoptikushoz hasonlóan Lukács is húsvéti lakomaként akarja feltüntetni Jézus utolsó vacsoráját. Meglepő ugyanakkor, hogy az étkezés leírásában nem beszél a zsidó húsvéti vacsora jellegzetes ételeiről (a keserű gyümölcspürébe mártott salátáról, a pászka-bárányról), hanem csupán a kenyeret és a bort, vagyis azokat az ételeket említi, amelyeknek nemcsak a pászka-vacsorán, hanem egyéb ünnepi étkezéseken is szerepük volt.

találkoztok egy emberrel, aki vízeskorsót visz: a MTörv 16,7 szerint a húsvéti áldozatot az Isten által választott helyen kell elfogyasztani. A vacsora helyének titokzatos, szinte mesébe illő megtalálási módjával Lukács nem Jézus látnoki vagy szervezői képességét akarja hangsúlyozni, hanem elsősorban azt, hogy a szenvedéshez vezető jézusi út részleteiben is előre elrendelt sors, amelyet ő ismer és engedelmesen elfogad a mennyei Atya kezéből (vö. Jn 10,18).

hol van az a helyiség: a „helyiség” szó mögött ugyanaz a görög *katalüma* kifejezés áll, amellyel az evangélista Jézus születésével kapcsolatban a szállást jelöli (Lk 2,7). Ez a helyiség az előkelőbb házakban általában a vendégek számára fenntartott szobát jelentette.

berendezve: a berendezésen valószínűleg asztalt, vánkosokat és szőnyeget kell értenünk. Jézus korában a húsvéti lakomán a zsidók már nem tartották meg azt az előírást, amely szerint az áldozati állatot útra készen, sietve kell elfogyasztani (Kiv 12,11). Inkább azt a görög-római szokást követték, hogy az asztal körüli kereveteken féloldalt elnyújtózva vagy a földre helyezett párnákra támaszkodva ettek, lábukat hátranyújtották (vö. Lk 7,37-től), s bal könyökökre támaszkodva jobb kézzel nyúltak az ételért.

amikor eljött az óra: az evangélista az „óra” kifejezéssel arra utal, hogy Isten rendelése alapján elérkezett az az időszak, amelyben Jézus kivonul a világból, és visszatér mennyei Atyjához.

vágyva vágytam arra, hogy elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát: a zsidók a húsvéti vacsorán nem csupán visszaemlékeztek Isten régi szabadító tetteire, hanem hitték, hogy ezek a cselekedetek a vacsora alkalmával jelenvalóvá is válnak: az étkezés folyamán úgy tekintettek önmagukra, mintha személyesen is az Egyiptomból kivonulók közé tartoznának. Hitük szerint a lakomán nemcsak egymással alkotnak asztalközösséget, hanem személyes kapcsolatba kerülnek Jahvéval, az egykori Szabadítóval is, akinek létüket köszönhetik. A húsvéti vacsorát egyben a végső szabadulás előképének és elővételezésének is tartották, amellyel az idők végén a Messiás fogja megajándékozni Isten népét. Izajás próféta ezt a végső szabadulást egy olyan lakoma képével szimbolizálta, amelyet Isten rendez majd minden nemzet számára a Sion hegyén (vö. Iz 25,6). – A halála közelségét érző Jézus földi életében utoljára szeretne még egyszer részt venni egy ilyen étkezésen, amely a múltból felidézi Isten nagy tetteit, és felcsillantja a végső szabadulás, a végső üdvösség reményét. Szavaiból az is érződik, hogy még valami fontosat akar tenni és közölni tanítványaival e vacsorával kapcsolatban.

többé nem eszem belőle, amíg be nem teljesedik az Isten országában: a történeti Jézus igehirdetésének és tevékenységének középpontjában Isten országának megvalósítása állt. Erről az országról azt tanította, hogy egyszerre jelenvaló és eljövendő valóság. Hasonló dolgot állít arról a vacsoráról is, amelyet tanítványai társaságában ünnepel: ez az asztalközösség, amely már a zsidó világban is az Istennel való személyes kapcsolat jele volt, az ő küszöbönálló cselekedete (és közeli halála) által az ország jelenvalóságának is hatékony szimbólumává lesz. Ám miként az ország, ez a lakoma is csak az idők végén válik majd teljessé, tökéletessé. Jézus távozik a világból, a földön többé már nem vesz részt húsvéti lakomán, de bízik abban, hogy

részesül a teljessé váló nagy lakomából, abból az asztalközösségből, amely a beteljesült országnak, az Istennel való legszorosabb személyes kapcsolatnak, vagyis az örök boldogságnak a jelképe.

fogta a kelyhet, hálát adott: a zsidó húsvéti vacsora előétkezése folyamán a családfő felkínált egy pohár bort a lakoma résztvevőinek, miközben dicsőítő imát mondott Istennek. A leírás szerint Jézus ezt a szertartást követi. A hálát adott kifejezés mögött a görög szövegben az *eukhariszteó* (hálát mond, dicsőít, magasztal) ige áll; a keresztények majd ennek az igének alapján nevezik Jézus utolsó vacsoráját eukharisztikus lakomának.

nem iszom ... amíg el nem jön az Isten országa: Jézus nemcsak a halálára, de burkoltan föltámadására is utal. Próféta szavai tele vannak reménnyel és várakozással: bízunk abban, hogy a mennyei Atya nem hagyja őt a sírban, hanem föltámasztja, és így részesévé teszi az általa hozott és benne megkezdődött isteni ország végső kibontakozásának, az idők végén megvalósuló örök húsvéti lakomának.

ez az én testem, mely értetek adatik: az arám és a héber nyelvben a test szó nem az ember egy részét, hanem magát az embert jelöli. Jézus tehát önmagát azonosítja a kenyérrel. Az „értetek adatik” kifejezés arra utal, hogy a megtört kenyér az ország megvalósulása érdekében önmagát áldozatul adó és a föltámadás reményével halálba induló Jézus személyét jelenti. A mondat felidézi a szenvedő Szolga alakját, aki mások helyett szenved, „odaadja engesztelő áldozatul életét”, de „meglátja majd utódait, hosszúra nyújtja napjait” (Iz 53,10). Az „értetek” kifejezést is Izajás jövődöleése alapján kell értelmezni, aki arról beszél, hogy a Szolga szenvedése által sokakat (azaz minden embert) igazzá tesz (vö. Iz 53,11).

ezt tegyétek az én emlékezetemre: a felszólítás nem korlátozódhat az étkezésre, hiszen Lukács, a másik két szinoptikustól eltérően a kenyérevésről nem is tesz említést. Jézus azt kéri tanítványaitól, hogy a vacsora szertartását ismételjék meg, éspedig az ő emlékezetére. A zsidó felfogásban az emlékezés nem csupán visszagondolást jelent egy régi eseményre, hanem annak megjelenítését, a jelenben való újra átélését is. Jézus tehát azt kéri, hogy a vacsora megismétlésével a tanítványok a jövőben is jelenítsék meg az ő mások üdvösségéért feláldozott, de a feltámadás ígéretét is hordozó életét. Ha Máté (26,26) és Márk (14,22) ebben az összefüggésben a kenyér evéséről is beszél, ez nem pusztán biológiai táplálkozást jelent. A Jézust képviselő megtört kenyeret enni annyi, mint útmutatását követve, segítségét elfogadva „táplálkozni” az ő másokért föláldozott és a feltámadás reményét hirdető életéből.

Az utolsó vacsora – 13. sz.-i szír miniatúra

ez a kebel az új szövetség az én véremben: a másokért föláldozott életét szimbolizáló borra Jézus azt mondja, hogy ez a vére által kötött új szövetség. A vér által kötött szövetség fogalma a Sínai-szövetségekötés szertartására utal. Az áldozati állatok vére az emberek hűségét és Istennek való odaadottságát jelképezi; ennek egyik felével Mózes meghinti a Jahve jelenvalóságát szimbolizáló oltárt, a másik felével pedig a népet (vö. Kiv 24, 4-8). Jézus azonban a Jeremiás próféta által megjövendölt új szövetségről (Jer 31, 31-34) beszél. Ebben a szövetségekötésben nem az áldozati állatok vére szimbolizálja az ember és az Isten szövetségét, hanem a másokért önmagát feláldozó Jézus élete (vére) jelzi és teremti meg Isten és az ember harmonikus kapcsolatát.

amely értetek kiontatik: miként a megtört kenyér, a másokért kiontott vér is a szenvedő Szolga alakját idézi fel, aki a bűnösök helyett és a bűnösökért szenvedve sokakat igazzá tesz (vö. Iz 53,11). Jézus kijelentése arra utal, hogy ő saját halálát megváltó és üdvösségszerző halálnak tekintette (vö. Jn 6,51). Ezt erősíti meg Máté evangélista is, aki szerint a bor felett kimondott jézusi szavak így hangzottak: „ez az én vérem, az új szövetségé, amely sokakért (azaz minden emberért) kiontatik a bűnök bocsánatára” (Mt 26,28). Lukács az „értetek” kifejezéssel látszólag az utolsó vacsorát ünneplő gyülekezetre korlátozza Jézus áldozatának hatását (a bűnös állapotból való megszabadítást), ám ő sem zárja ki, hogy ez a megváltás a gyülekezeten keresztül az egész emberiségnek is felkínált ajándék (vö. Lk 2, 29-32; Mk 10,45).

5. 12 A szövegek értelmezése

A templomszentelés ünnepéhez kapcsolt vitabeszédben János evangélista azt a végzetes félreértést mutatja be, amelynek alapján a zsidó vallási vezetők elutasítják, üldözni kezdik, majd a keresztre juttatják Jézust. A félreértés lényegét az a vád tükrözi, amely szerint Jézus káromkodott, mert ember létére Istenné tette magát. A vitából (amely tartalmilag a korábbi összetűzéseket is összefoglalja) jól látszik: a zsidó ellenfelek félreértik Jézus kinyilatkoztatását. Ő ugyanis nem ember létére tette Istenné önmagát, hanem e vád fordítottjáról akarta meggyőzni honfitársait: nevezetesen arról, hogy Isten az emberi elvárásoktól eltérő módon éppen a kicsinnyé levésben, az egyszerűségben, vagyis abban nyilvánítja ki dicsőségét, amit az evangélista művének előszavában így fogalmazott meg: az Ige, aki Isten volt, emberré lett (vö. Jn 1,14). A zsidó vezetők – Keresztelő Jánossal ellentétben – képtelenek felülemelkedni előítéleteiken: az e világi dicsőség fényében tündöklő, az Izrael népét politikai és gazdasági hatalommal megajándékozó messiásról alkotott elképzeléseikkel nem tudják összeegyeztetni mindazt, amit a betegeket gyógyító, bűnbocsánatot hirdető és a mennyei Atyával bensőséges kapcsolatban lévő Jézusról tudnak. Görcsösen ragaszkodnak előzetes elképzeléseikhez, és így nemcsak hogy nem ismerik fel Jézusban az Isten Fölkentjét, hanem istenkáromlással (a vallási és a politikai rend felforgatásával) vádolják őt. A Messiás sorsa ezzel végérvényesen megpecsételődik: megkezdődik üldöztetésének, szenvedésének időszaka, amelyre rávetül a keresztfá sötét árnyéka.

A Jézus színeváltozásáról szóló részlet műfaji szempontból ószövetségi mintákat (Kiv 19, 16-20; 34, 29-30; Dán 10, 5-10) követő apokaliptikus látomás, amelyben megcsillannak a húsvét utáni föltámadási jelenések irodalmi elemei is. Az apokaliptikus jellegű írás a jelent (Jézus szenvedésének időszakát) a jövő (a föltámadás) felől értelmezi. A leírás azt tanítja, hogy a tanítványoknak azért kell Jézust hallgatniuk, mert ő a szenvedések útját járó Emberfiaként azonos az Illés eljövételét követő Messiással és a Mózes által megígért prófétával, aki Isten szeretett Fiaként felülmúlja az ószövetségi várakozások messiási alakjait. Jézust komolyan kell venniük, még akkor is, ha a szenvedés és dicsőség összefüggéséről beszél

(vö. Lk 24,26). – Az elbeszélés történeti alapját valószínűleg Jézus egyik elragadtatási élményében kell látnunk, amelynek az apostolok is tanúi voltak. Ebben az élményben a történeti Jézus számára világosabbá váltak feladatai, az apostolok pedig megsejtették: hitelt kell adniuk a szenvedéséről beszélő mesterüknek, mert ő ember létére valamiképpen annak a menyeyei világnak is polgára, amelyhez hitük szerint Illés és Mózes is tartozott (vö. 2 Kir 2,11; MTörv 34, 5-6).

Az epizód műfajában író evangélista Jézus Jeruzsálembe való belépését, amely történeti szempontból jelentéktelen és külsőségeiben szerény lehetett, a királyi Messiás dicsőséges bevonulásként értelmezi. A történetek jelentőségének eltúlozásával és ószövetségi jelképek használatával azt tanítja, hogy az egyszerű, üldözött és korábban már elutasított názáreti próféta azonos Dávid fiával, a dicsőséges királyi Messiással, akinek Jeruzsálembe való bevonulása megváltoztatja Izrael üdvtörténeti szerepét. – Az epizód történeti alapját a következő módon rekonstruálhatjuk: Jézus tanítványainak társaságában az ünnepi zárandokok kicsiny csoportjával együtt bevonul a fővárosba, hogy utoljára kínálja fel országát honfitársainak. Az ünnepi hangulatban a tanítványokat és a zárandokokat az eljövendő Isten országa feletti nagy öröm keríti hatalmába. Jézus, aki a félreértéseket elkerülendő korábban tartózkodó magatartást tanúsított, ha Messiásnak nevezték, immár nem utasítja el, hogy királyi Messiásként ünnepeljék. Jól tudja, közel az idő, amikor már nem fogják őt félreérteni, mert rövidesen kiderül, hogy ő nem e világi király, mint ahogy országa sem ebből a világból való (vö. Jn 18,36).

Az utolsó vacsoráról szóló részlet, melynek irodalmi műfaja kultikus etiológia, magyarázatot ad arra, hogy a Messiás követői mit ünnepelnek az ő emlékezetére tartott vacsorán. A leírás szerint Jézus bejelenti, hogy az ő minden emberért feláldozott élete (teste és vére) árán Isten megújítja az Izraellel kötött régi szövetséget, és ezt az új szövetséget minden népnek felkínálja. A szövetséget Isten úgy újítja meg, hogy Jézus másokért adott életáldozatát minden szövetség alapjává teszi, és az új szövetség érvényét minden népre kiterjeszti. – Az utolsó vacsorán elhangzó jézusi szavak háttérében az a gondolat húzódik meg, hogy az áteredő bűn fogságában vergődő emberiség önmaga erejéből képtelen megfelelő módon válaszolni Isten szeretetére, ezért maga Isten siet segítségére teremtményeinek. Elküldi a Messiást, aki bűntelen, mégis azonosul a bűnös emberiséggel (vállalja a bűn következményeként adódó szenvedést, kilátástalanságot és halálfélelmet), miközben tökéletesen azonosul Isten üdvöztető akaratával, hogy mindazok, akik – tudatosan vagy lelkiismeretük szavában – elfogadják őt, hozzá hasonlóan képessé válhassanak Isten feljük hajló szeretetének viszonzására. A Messiásnak ezt az önfeláldozó tettet a bűn állapotából való megváltásnak nevezzük. Jézus áldozatára nem azért volt szükség, mert Isten örömét leli a vérben vagy a mások bűnéért vállalt szenvedésben, hanem azért, mert Ő csak a szeretetet tökéletes hűséggel viszonzó Messiásban tudja visszafogadni irgalmába az emberiséget, azaz csak Jézus által tudja megbocsátani a bűnöket. – A szövetség érvényének kiterjesztése minden népre azt jelenti, hogy Jézus áldozatára való tekintettel Isten nemcsak a történelmi Izraelnek, hanem minden népnek megbocsátotta bűneit: így a Messiás áldozata nemcsak Izrael fiait tette képessé Isten szeretetének viszonzására, hanem mindazokat is, akik az új Izraelhez, vagyis Isten megvalósulóban lévő országához akarnak tartozni. A szövetség kiterjesztésére utal az a tény, hogy az utolsó vacsorán Jézus a szenvedő Szolgával azonosítja magát, aki sokakért, azaz minden ember megigazulásáért odaadja életét (vö. Iz 53). – A régi szövetség megújításának megfelelően az utolsó vacsorán a zsidó húsvéti lakoma szimbolikája is megváltozik, új jelentésekkel gazdagodik. A feltámadás reményével halálba induló Messiás a mások üdvösségéért feláldozott életét azonosítja a lakomán elfogyasztott kenyérrel és borral, miközben azt ígéri, hogy a

jelenlegi és az emlékezetére tartott későbbi lakomák résztvevői megtapasztalhatják az ő szövetségi hűséget biztosító személyes jelenlétét. A zsidó pászka-lakoma megtört kenyere már nem csupán a kivonulás idején kapott isteni segítség és a korábbi bűnbocsánat emlékét idézi fel Isten országának polgáraiban, hanem azt is, hogy beteljesülőben van a minden zsidó húsvéhoz kapcsolódó végső szabadulás reménye. Ehhez hasonlóan a bor sem csupán az egyiptomi szabadulást lehetővé tevő húsvéti bárány vérére emlékezteti a lakoma résztvevőit, hanem arra is, hogy az Isten és az ember szövetségében az ember hűségét (s így a bűnbocsánatot) csak az emberiséggel sorsközösséget vállaló Messiás, az igazi „húsvéti Bárány” (vö. 1 Kor 5,7) vére biztosíthatja.

5. 13 Gondolkodj el Jézus szenvedésének értelmén!

A jeruzsálemi templomban lezajló vitából látszik, hogy a zsidó vallási vezetők, akik e világi boldogulásukat szolgáló messiást vártak, nem tudnak mit kezdeni az Isten irgalmát és megbocsátó szeretetét hirdető Messiással. – Te ne kövesd el ezt a hibát, és előítéleteid alapján ne vond kétségbe Jézus messiási mivoltát! Jusson eszedbe: ő nem azért vállalta a szenvedést, hogy itt a földön jó sorod legyen, hanem hogy elnyerje számodra Isten megbocsátó irgalmát, és megajándékozzon az örök élet reményével.

A színeváltozás jelenetében egybeolvad a szenvedő és a megdicsőült Messiás alakja. Az elbeszélés azt tanítja, hogy a jelen üdvrendben a szenvedés útja vezet a megdicsőüléshez. – Valahányszor nehéznek, értelmetlennek találod az életet, gondolj arra, hogy a jelen élet szenvedései nem mérhetők össze a jövő dicsőséggel, amely majd megnyilvánul rajtunk (vö. Róm 8,18)!

A jeruzsálemi bevonulás alkalmával Jézus nem utasítja el, hogy királyként ünnepeljék, mert tudja, rövidesen kiderül: az ő királysága nem ebből a világból való. – A virágvasárnapi körmenet ünnepi hangulatában gondolkodj el azon, hogy nem e világi uralkodót ünnepelsz!

A Jézus utolsó vacsorájának emlékezetére tartott lakomán (a szentmisén) a kenyér és a bor Jézus másokért adott életét jeleníti meg, és arra hívja fel figyelmedet: a Messiás azért vállalta nyomorúságos emberi sorsunkat, hogy a nevünkben és velünk egyesülten tökéletes szeretettel viszonzva a mennyei Atya szeretetét, megválthasson mindannyiunkat a bűn állapotából. – Amikor szentmisén veszel részt, köszönd meg Jézusnak ezt az ajándékát, és gondolj arra is: az ő másokért adott életét megjelenítő kenyeret enni nem csupán azt jelenti, hogy szentáldozáshoz járulsz, hanem azt is, hogy követed Jézus példáját, áldozatot hozol mások üdvössége érdekében.

5. 2 A Messiás halála

A bibliai idézetek a szenvedéstörténet irodalmi műfajában mutatják be a Messiás szenvedésének utolsó óráit, keresztre feszítését és halálának eseményét. Márk evangélista a Getszemáni-kert Jézusában a szenvedő Messiást állítja elé. János evangélista az Annás előtti kihallgatás jelenetében a népért áldozati bárányként meghaló Krisztus alakját mutatja be, a Pilátus előtti kihallgatás eseményében pedig azt a halálra szánt királyt, akinek országa nem ebből a világból való. Máté az apokaliptikus irodalom jelképeit használva értelmezi Jézus halálát, s rámutat: Jézus a kereszten bizonyult leginkább Isten Fiának, amikor az Atya üdvözítő akaratát elfogadva meghalt embertestvérei üdvösségéért.

5. 21 Jézus pere és keresztre feszítése

a) Az Olajfák-hegyn (Mk 14, 26-42)

14 ²⁶ Miután elénekelték a himnusz, kimentek az Olajfák-hegyre. ²⁷ Jézus azt mondta nekik: »Mindnyájan megbotránkoztok bennem, mert írva van: 'Megverem a pásztort, és elszélednek a juhok.' ²⁸ De miután feltámadtam, előttetek megyek Galileába.« ²⁹ Péter erre azt mondta neki: »Ha mindenki megbotránkozik is benned, én nem fogok!« ³⁰ Jézus azt felelte neki: »Bizony, mondom neked, te még ma éjszaka, mielőtt a kakas kétszer megszólal, háromszor is megtagadsz engem.« ³¹ Ő még erősebben fogadkozott: »Még ha veled együtt meg is kell halnom, akkor sem tagadlak meg téged!« Ugyanígy beszéltek a többiek is valamennyien. ³² Odaértek a majorba, amelyet Getszemáninak hívnak. Akkor azt mondta tanítványainak: »Üljetek le itt, amíg imádkozom.« ³³ Maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost, és elkezdett remegni és gyötrődni. ³⁴ Azt mondta nekik: »Halálosan szomorú a lelkem. Maradjatok itt és vir-

rasszatok.« ³⁵ Egy küssé előbbre ment, a földre borult és imádkozott, hogy ha lehetséges, távozzék el tőle ez az óra. ³⁶ Ezt mondta: »Abba, Atyám! Minden lehetséges neked. Vedd el tőlem ezt a kegyet! De ne az legyen, amit én akarok, hanem amit te.« ³⁷ Ezután visszajött, és alva találta őket. Így szólt Péterhez: »Simon, alszol? Nem tudtál virrasztani egy órát? ³⁸ Virrasszatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek! A lélek ugyan kész, de a test erőtlens.« ³⁹ Aztán újra elment és imádkozott, ugyanazzal a szavakkal. ⁴⁰ Megint visszatért, és alva találta őket, mert a szemük elnebezedett; nem is tudták, mit feleljenek neki. ⁴¹ Majd harmadszor is oda-jött, és azt mondta nekik: »Aludjatok már és nyugodjatok! Elég, eljött az óra! Íme, az Emberfiát a bűnösök kezébe adják. ⁴² Keljetek föl, menjünk! Íme, közel van már, aki elárul engem.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

miután elénekelték a himnusz (más fordításban: *dicséretet énekeltek*): a zsidók a húsvéti lakomát a dicsőítő (héb. *hallel*) zsoltárokból álló gyűjtemény második részének (Zsolt 115-118) recitálásával fejezték be. Látszik, hogy az evangélista Jézus utolsó vacsoráját pászka-lakomának akarja feltüntetni.

az Olajfák-hegyre: a földrajzi megjelölésen a Jeruzsálemet körülölelő hegyláncolatnak a várostól keletre eső és a Kedron (görögül: *Kedrón*) patak völgyén túli részét kell értenünk.

mindnyájan megbotránkoztok bennem: a tanítványok képtelenek megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy Isten üdvözítő terve Jézus szenvedése árán fog megvalósulni, melyet ő többször is megjövendölt.

megverem a pásztort és elszélednek a juhok: Jézus szabadon idézi Zakariás próféta szavait (Zak 13,7). Figyelemre méltó, hogy az idézetben Isten az, aki lesújt a pásztorra. Ez arra utal, hogy a Messiásra váró szenvedés megegyezik Isten akaratával.

miután feltámadtam, előttetek megyek Galileába: az ószövetségi igazakhoz hasonlóan a történeti Jézus is reménykedik a föltámadásban. Abban is bízunk, hogy a halála után szétszóródó tanítványainak Isten irgalmából újra lehetőségük lesz majd az események megértésére és Pásztoruk követésére. Sejtése szerint ez a lehetőség először Galileában, az ő fő működési területén adódik számukra.

ha mindenki megbotránkozik is...: a tanítványok vakmerő fogadkozása, illetve Péter tagadásának megjövendölése arra figyelmezteti az evangélium olvasóját, hogy az ember nem önmagá erejéből, hanem csak Isten ajándékaként válhat Krisztus hűséges tanítványává.

a majorba, amelyet Getszemáinak hívnak: a helymegjelölés az Olajfák-hegyének lábánál lévő területre utal, amely egy rajta álló olajprésről (arám *Getszemáni* = olajprés) kaphatta nevét. János evangélista kertnek nevezi ezt a helyet (Jn 18,1).

Pétert, Jakabot és Jánost: a három tanítvány a színeváltozás jelenetében azt tapasztalta meg, hogy Jézus valamiképpen a mennyei világ polgára (Mk 9,2), most ellenben annak lesznek tanúi, hogy mesterük valóságos ember, akit a szenvedések ugyanúgy meggyötörnek, mint bárki más. *halálisan szomorú a lelkem:* a panaszos szavak (vö. Zsolt 42, 6.12; Jón 4,9) jól kifejezik Jézus lelkiállapotát: teljesen magára hagyottan szembesül az ország megvalósítására irányuló törekvéseinek látszólagos kudarcával és a rá váró értelmetlen halál gondolatával.

ha lehetséges, távozzék el tőle ez az óra: az óra kifejezés a Bibliában az Isten által elrendelt időpontra utal. Ebben az esetben azt az időszakot jelenti, amikor az emberiséggel sorsközösséget vállaló büntelen Messiásra az Atya akaratának megfelelően teljes súlyával ránehezedik a létezéssel járó sok nyomorúság (szenvedés, reménytelenség, halálfélelem), amely az ember bűne miatt van a történelemben. Jézus ösztönszerűen visszariad ettől a tehertől, és ezért kéri az Atyát a gyötrelmek időszakának megszüntetésére vagy megrövidítésére.

Abba, Atyám: az arám *abba* kifejezés a zsidó világban a földi apa családias, bensőséges megszólítására szolgált. Görög megfelelője a *patér* (atyá) szó. A név megkettőzéséből arra következtethetünk, hogy a getszemáni jelenet hagyományát őrző palesztinai közösség két nyelvet beszélt.

vedd el tőlem ezt a kelyhet: a kehely (serleg vagy pohár) metaforikus bibliai értelemben gyakran annak a súlyos szenvedésnek szinonimája, amellyel Isten sújtja a bűnöst (vö. Iz 51, 17.22; Jer 25,15; Siralm 4,21). A kifejezés használatával Jézus burkoltan elismeri, hogy szenvedése isteni „büntetés” (vagyis az emberi bűnök logikus következménye), amelynek elfogadására azért vállalkozott, hogy az embereket kiengesztelje Istennel (vö. Mk 10,45).

ne az legyen, amit én akarok, hanem amit te: Jézus a gyötrelmek órájában szép példáját adja annak, hogy az igazi imádságban az ember a mennyei Atya akaratának teljesülését kéri (vö. Mt 6,10).

virrasszatok és imádkozzatok...: a felhívás arra utal, hogy a tanítványok csak imádkozva tudnak ellenállni a rájuk váró kísértésnek, és csak az Istentől kért segítség erejében tudják kiállni a szenvedések próbáját.

a lélek ugyan kész, de a test erőtlén: a görög filozófia Platón követő irányzatának emberszemléletét a latin *duo* (kettő) szó alapján dualista felfogásnak nevezzük, mert képviselői az embert két önálló valóság (test és lélek) laza szövetségének tartják. A bibliai emberszemlélet nem dualista. A Biblia emberi szerzői a test szóval az egész embert, a bűnre hajló teremtmény egészét jelölik (vö. Iz 40, 6-8), a lélek kifejezéssel pedig mindazt, ami nem emberi (Iz 31,3), hanem Istentől való ajándék, illetve amiről a zsoltáros azt mondja, hogy Isten szent lelkének jelenléte az emberben (Zsolt 51,13). A kijelentés értelme tehát ez: mindazokban, akik-

ben Isten lelke már munkálkodott, megvan a készség az Isten iránti hűsége és az Ő akaratának elfogadására, de esendő emberi természetük ezt a készséget minduntalan kérdésessé teszi. Ezért szükséges a virrasztás és az imádság. Jézus éppen arra mutat példát, hogy az imádság a test gyengesége ellenére is győzelemre vezet.

harmadszor is odajött: Lukács evangélista szerint Jézus csak egyszer megy vissza az alvó tanítványokhoz (Lk 22,45). Ez is jelzi, hogy az elbeszélést nem a tényeket pontosan rögzítő krónika, hanem a szenvedéstörténet műfajában fogalmazták meg.

elég, eljött az óra!: e mondat lezárja a vívódás időszakát. Az imádságban önmaga fölött győzedelmeskedő Jézus elfogadja a rá váró szenvedéseket.

az Emberfiát a bűnösök kezébe adják (pontosabb fordításban: *az Emberfia a bűnösök kezére adatik*): a szenvedő igealak mutatja, hogy végső fokon Isten az, aki Jézust a bűnösök kezére adja.

közel van már, aki elárul engem: Jézus szavai az egyik apostolra, az iskarióti Júdásra utalnak, aki korábban már megegyezett a zsidó főpapokkal, hogy kiszolgáltatja nekik Jézust (vö. Mk 14, 10-11).

b) Jézus Annás és Kaifás előtt (Jn 18, 12-27)

18 ¹² Ekkor a szakasz, a parancsnok és a zsidók poroszói elfogták Jézust, és megkötözték őt. ¹³ Először Annáshoz vitték, ő ugyanis apósa volt Kaifásnak, aki főpap volt abban az esztendőben. ¹⁴ Kaifás volt az, aki azt a tanácsot adta a zsidóknak: »Jobb, ha egy ember hal meg a népért.« ¹⁵ Simon Péter és egy másik tanítvány követte Jézust. Ez a tanítvány ismerőse volt a főpapnak, és bement Jézussal a főpap udvarába, ¹⁶ Péter pedig az ajtón kívül állt. Kiment tehát az a másik tanítvány, aki ismerőse volt a főpapnak, szólít az ajtónálló szolgálatnak, és bevezette Pétert. ¹⁷ Akkor az ajtónálló szolgálat azt mondta Péternek: »Nem vagy te is ennek az embernek a tanítványai közül való?« Ő azt felelte: »Nem vagyok!« ¹⁸ Ott álltak a szolgák és poroszók, akik tüzet raktak, mert hideg volt, és melegedtek. Péter is ott állt velük, és melegedett. ¹⁹ A főpap eközben tanítványairól és tanításáról kérdezte Jézust. ²⁰ Jézus azt fe-

lelte neki: »Én nyíltan beszéltem a világnak, mindig a zsinagógában tanítottam és a templomban, ahova a zsidók mindnyájan összegyűlnek, és titokban semmit sem mondtam. ²¹ Miért kérdezel engem? Kérdezd azokat, akik hallották, mit beszéltem nekik. Íme, ők tudják, mit mondtam.« ²² Amikor ezeket mondta, az ott álló poroszók egyike arcul ütötte Jézust, és így szólt: »Így felelsz a főpapnak?« ²³ Jézus azt felelte neki: »Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat, ha pedig jól, miért ütsz engem?« ²⁴ Akkor Annás elküldte őt megkötözve Kaifás főpaphoz. ²⁵ Simon Péter pedig ott állt és melegedett. Egyesek azt mondták neki: »Ugye te is az ő tanítványai közül való vagy?« Ő azonban letagadta: »Nem vagyok!« ²⁶ A főpap egyik szolgája, rokona annak, akinek Péter levágta a fülét, így szólt: »Nem téged láttalak vele a kertben?« ²⁷ Péter pedig ismét tagadta, és nyomban megszólalt a kakas.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a szakasz, a parancsnok és a zsidók poroszói: az evangélisták közül egyedül János beszél arról, hogy Jézus letartóztatása a római karhatalom segítségével történt. A parancsnok kifejezésen valószínűleg csak egy kisebb csapat vezetőjét kell értenünk. A zsidók poroszói a templom-őrség tagjait jelentik.

megkötözték őt: a látszólag mellékes megjegyzés felidézi Isten szenvedő Szolgájának képét (Iz 53,7), akit úgy vezetnek, mint bárányt a vágóhídra.

Annásához vitték: csupán a negyedik evangélista részletezi az Annás előtti előzetes vizsgálatot, miközben csak futólag tesz említést a Kaifásnál történt kihallgatásról, amelyről viszont a szinoptikusok számolnak be részletesen (Mt 26, 57-68; Mk 14, 53-65; Lk 22, 54-71). János valószínűleg azért emlékezik meg Annásról, mert tud arról, hogy a főpap, aki Kr. u. 6-tól 15-ig volt hivatalban, utódai idején is nagy erkölcsi tekintélynek örvendett a főtanácsban.

Kaifás (más írásmódban: *Kajafás*), *aki főpap volt abban az esztendőben*: Kaifás, Annás veje Kr. u. 18-tól 36-ig töltötte be a főpapi tiszteletet. Igazi neve József volt.

jobb, ha egy ember hal meg a népert: a mondat a Jn 11, 47-51 verseire utal, amelyekben Kaifás azt a tanácsot adja, hogy ha egyetlen ember miatt a nép egésze (a szentély és a nemzet) veszélybe kerül, akkor ennek az egyetlen embernek kell meghalnia, nehogy valamennyien elveszenek. *ez a tanítvány ismerőse volt a főpapnak*: mivel az „ismerős” nem szükségszerűen barát, a kifejezés egyszerűen azt is jelentheti, hogy a főpap számára nem volt teljesen ismeretlen a tanítvány személye. A főpap ismerősét egyes biblíamagyarázók a „szeretett tanítvánnyal” (Jn 13,23), Zebedeus fiával, Jánossal azonosítják.

nem vagyok: beteljesülőben van Jézus jóslata, aki korábban azt mondta Péternek: „Mire a kakas megszólal, háromszor tagadsz meg engem” (Jn 13,38).

a főpap: Annás hivatali idejének lejártát után is megtarthatta a főpapi címet.

nyíltan beszéltem a világnak: Jézus tanítása nem csupán a „beavatottak” zárt csoportjának szellemi kincse, hanem az egész emberiségnek szóló útmutatás.

a zsinagógában ... és a templomban, ahoz a zsidók mindnyájan összegyűlnek: mivel a főpapot nem kellett emlékeztetni arra, hogy a zsinagógákba és a templomba zsidók járnak, a mellékmondat így értelmezendő: Jézus egész Izraelt megszólította tanításával, és mindenkit állásfoglalásra készített önmagával szemben.

elküldte ... Kaifás főpaphoz: János evangélista csupán ezzel a mondatral utal arra a hivatalos kihallgatásra, amelyről a szinoptikusok részletesen beszámolnak.

rokona annak, akinek Péter levágta a fülét: a magyarázat Jézus elfogatásának jelenetére utal, amelyben Péter kardot ránt, és levágja a főpap Malkus nevű szolgájának jobb fülét (vö. Jn 18, 10-11).

nyomban megszólalt a kakas: jóllehet Jeruzsálem falai között tilos volt baromfit nevelni, ezt a rendelkezést Jézus korában nem mindenki tartotta be. A hajnali kakasszó említésével János világosan jelzi, hogy a Kaifás és a nagytanács előtti kihallgatás nem éjszaka történt (mint ahogyan ezt Márk és Máté feltételezi), hanem kora reggel kezdődött.

c) A Pilátus előtti kihallgatás (Jn 18,28 - 19,16)

18 ²⁸ Jézust Kaifástól a helytartóságra vezették. Kora reggel volt. Ők nem mentek be a helytartóságra, hogy tisztátalanná ne váljanak, és megehessék a bűsvéti bűrányt. ²⁹ Ezért Pilátus ment ki hozzájuk, és megkérdezte: »Miféle vádat hoztok fel ez ellen az ember ellen?» ³⁰ Azt felelték neki: »Ha nem volna gonosztevő, nem adtuk volna őt a kezébe.« ³¹ Erre Pilátus azt mondta nekik: »Vegyétek át ti őt, és ítéljétek el a törvényetek szerint.« A zsidók azt felelték neki: »Nekünk senkit sem szabad megölnünk.« ³² Ez azért történt, hogy beteljesedjék Jézus szava, amelyet mondott, jelezve, hogy milyen halállal fog meghalni. ³³ Ismét bement tehát Pilátus a helytartóságra, hívatta Jézust, és megkérdezte őt: »Te vagy-e a zsidók királya?» ³⁴ Jézus azt felelte: »Magadtól mondod ezt, vagy mások mondták neked rólam?» ³⁵ Pilátus ezt válaszolta: »Hát zsidó vagyok én? Saját nemzeted és a főpapok adták téged a kezembe. Mit tettél?» ³⁶ Jézus azt felelte: »Az én országom nem eb-

ből a világból való. Ha az én országom ebből a világból volna, szolgáim harcra kelnének, hogy a zsidók kezébe ne kerüljek. De az én országom nem innen való.« ³⁷ Pilátus erre megkérdezte: »Tebát király vagy te?» Jézus azt felelte: »Te mondod, hogy király vagyok. Arra születtem és azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról. Mindaz, aki az igazságból való, hallgat a szavamra.« ³⁸ Pilátus erre így szólt: »Mi az igazság?» Majd e szavak után ismét kiment a zsidókhoz, és azt mondta nekik: »Én semmi vétket sem találok öbenn. ³⁹ Szokás pedig nálatok, hogy bűsvétkor szabadon bocsássak nektek valakit. Akarjátok-e, hogy szabadon bocsássam nektek a zsidók királyát?» ⁴⁰ Erre ismét így kiáltottak: »Ne ezt, hanem Barabást!« Barabás pedig rabló volt. 19 ¹ Akkor Pilátus elvezettette Jézust és megostoroztatta. ² A katonák pedig koronát fontak törzsből, a fejére tették, és bíborszínű köpenyt adtak rá. ³ Aztán eléje járultak, és azt mondogatták: »Üdvözlégy,

zsidók királya!« És arculverték őt. ⁴ Pilátus újra kiment, és azt mondta nekik: »Íme, kihozzom őt nektek, hogy megtudjátok, hogy semmi vétkeket sem találok benne.« ⁵ Akkor kijött Jézus, töviskoronával, bíborköpenyben. Ő pedig azt mondta nekik: »Íme, az ember!« ⁶ Amikor a főpapok és poroszlók meglátták, kiáltozni kezdtek: »Feszítsd meg, feszítsd meg!« Pilátus így szólt: »Vegyétek át ti őt, és feszítsétek keresztre, mert én nem találok vétkeket benne.« ⁷ De a zsidók így szóltak: »Nekünk törvényünk van, és a törvény szerint meg kell halnia, mert Isten Fiává tette magát!« ⁸ Amikor Pilátus meghallotta ezeket a szavakat, még jobban megijedt. ⁹ Újra bement a helytartóságra, és megkérdezte Jézustól: »Honnan való vagy te?« Jézus azonban nem adott neki feleletet. ¹⁰ Ezért Pilátus azt mondta neki: »Nekem nem válaszolsz? Nem tudod, hogy hatalmam van arra, hogy szabadon bocsátsalak, és arra, hogy megfeszítsélek?« ¹¹ Jézus

azt felelte: »Semmi hatalmad sem volna felettem, ha onnan felülről nem adatott volna neked. Ezért annak, aki engem kezédbe adott, nagyobb a bűne.« ¹² Ettől fogva Pilátus azon volt, hogy elbocsássa őt. De a zsidók így kiáltoztak: »Ha ezt elbocsátod, nem vagy a császár barátja! Mindaz, aki királlyá teszi magát, ellenszegül a császárnak.« ¹³ Amikor Pilátus meghallotta ezeket a szavakat, kihozatta Jézust, és a bírói székbe ült azon a helyen, amelyet kövezett udvarnak neveznek, héberül meg Gabbatának. ¹⁴ A húsvét készületnapja volt akkor, körülbelül a hatodik óra. Így szólt a zsidókhoz: »Íme, a ti királyotok!« ¹⁵ De azok így kiáltoztak: »El vele, el vele, feszítsd meg őt!« Pilátus megkérdezte tőlük: »A királyotokat feszítsem meg?« A főpapok azt felelték: »Nincs királyunk, csak császáruk!« ¹⁶ Akkor aztán kezükbe adta őt, hogy feszítsék meg. Azok átvették Jézust.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a helytartóságra vezették: a helytartóság (gör. *praitórion*; lat. *praetorium*) a római provinciák székhelyén a kormányzósági épület vagy a rómaiak által támogatott helyi uralkodó palotája. Régészeti szempontból vitatott, hogy a tengerparti Cézareából Jeruzsálembe látogató Pilátus a templomtér északnyugati sarkánál lévő Antónia-erődben vagy a mai Jaffa-kapu közelében lévő heródesi palotában rendezte-e be átmeneti helytartóságát.

nem mentek be ..., hogy tisztátalanná ne váljanak: nem világos, hogy a zsidók mely vallási törvény alapján váltak volna tisztátalanná, ha bemennek a helytartóságra. Egyes feltevések szerint azért nem léptek be a pogány területre, mert ott kovászos kenyeret lehetett találni, amelyet a zsidó otthonokból ebben az időpontban már el kellett távolítani.

ítélték el a törvényetek szerint: Pilátus szemlátomást azt hiszi, hogy még nem zajlott le Jézus

pere (amelyet János csak utalásszerűen említ, de a szinoptikusok részletesen tárgyalnak). A zsidók válaszából azonban kiderül, hogy vallási szempontból ők már hivatalosan elítélték Jézust.

nekünk senkit sem szabad megölnünk: a helytartó vonakodik attól, hogy érdemben beavatkozzon Jézus perébe, mert ezt vallási természetű ügynek tekinti. A zsidók viszont halálbüntetést kívánnak, és ezért Pilátus részvételét elengedhetetlennek tartják. A szinoptikusoktól (Mt 26,61; Mk 14,58) tudjuk, hogy Jézust a templom lerombolásának szándékával is vádolják. Mivel a templomot mint intézményt (elsősorban a templomadóból származó jövedelem miatt) a Római Birodalom is támogatta, a templom ellen elkövetett törvénysértésekben a római és a zsidó hatóságok együttesen léptek fel a vétkessel szemben. Pilátus beavatkozása azért is szükséges, mert a zsidó ható-

Pilátus nevét feltüntető kő,
melyet 1961-ben találtak Cézareában

ságoknak nem volt joguk halálos ítélet végrehajtására, amíg a római helytartó a városban tartózkodott.

hogyan beteljesedjék Jézus szava: Jézus megjövendőlte (vö. Jn 12, 32-33), hogy kereszthalállal, azaz a római hatóság közreműködésével fog meghalni, amely kereszthalállal büntette az idegen lázadókat.

magadtól mondd ezt...?: Jézus szavaiból kiderül, hogy addig nem tud válaszolni, amíg Pilátus nem tisztázza, milyen értelemben tartja őt királynak. – A szinoptikusok szerint Jézus egyetlen mondattal válaszol, majd mindvégig hallgat. Jánosnál azonban e ponton művészi alkotott párbeszéd veszi kezdetét. Ez is mutatja, hogy az elbeszélés irodalmi műfaja nem az eseményeket és a dialógusokat pontosan rögzítő krónika, hanem szenvedéstörténet.

bát zsidó vagyok én?: a helytartó jelzi, hogy nem ő a vádló, hanem a zsidók, és Jézus csak akkor védekezhet sikeresen, ha megmagyarázza, mi okból kívánják halálát saját népének vezetői.

az én országom nem ebből a világból való: Jézus nem azt mondja, hogy országa nem itt van, hanem azt, hogy nem innen való. Ez az ország nem politikai hatalom, és nem földrajzilag körülhatárolható terület, hanem Isten igazságának és titokzatos uralmának megvalósulása a Messiást elfogadó emberek közösségében. A kijelentés egyben burkolt válasz Pilátus kérdésére is: ha igaz az az állítás, hogy Jézus király, akkor az ügy nem tartozik a helytartó jogkörébe; ha viszont a vádlók e világi ország királyára gondolnak, a vád hamis.

azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról: a héber gondolkodás szerint az igazság (gör. *alétheia*) olyan valóság, amelyben meg lehet bízni, amelyre rá lehet hagyatkozni. Személyekre alkalmazva az igazság szó a hűség, a megbízhatóság és az őszinteség fogalmával áll rokonságban (vö. az igaz, hűséges vagy őszinte barát kifejezéssel). Az ószövetségi ember számára első és legfőbb értelemben Isten az igazság, aki mindenkor megtartja a szövetségi hűséget, és akire az ember a legteljesebb bizalommal ráhagyatkozhat. Jézus is igazságnak nevezi magát (vö. Jn 14,5), mert személyében, szavaiban és tetteiben válik „láthatóvá” és elérhetővé Isten országa, illetve igazsága. Királyságának lényege éppen abban áll, hogy Isten igazságát (szabadító irgalmát és örök üdvösséget ígérő uralmát) jeleníti meg a világban.

mi az igazság?: a helytartó szkeptikus kérdése jelzi, hogy Pilátus nem akar szembesülni a Jézus által feltárt igazsággal.

Barabás pedig rabló volt: a megjegyzés szembeállítja egymással az ártatlan Jézust és a világ által „feloldozott” banditát.

megostoroztatta: a megostoroztatás vagy megkorbácsoltatás Márknál és Máténál a halálos ítéletet követi, és megelőzi a kivégzést. Lukács nem említi az eseményt. Ne feledjük azonban, hogy az evangéliumi beszámolók nem mai értelemben vett bírósági jegyzőkönyvek, hanem a szenvedéstörténet irodalmi műfajában megfogalmazott írások.

bíborszínű köpenyt adtak rá: az evangélista azt hangsúlyozza, hogy a katonák, akik gúnyból teszik Jézus vállára a királyok öltözékét jelképező palástot, akaratlanul is tanúsítják az igazságot: ő ugyanis valóban király.

íme, az ember!: Pilátus valószínűleg azt akarja kifejezni, hogy a meggyötört, véráztatott és félig halálra korbácsolt Jézus csupán egy ártatlan ember, aki többé már nem jelenthet veszélyt a zsidók számára. Az evangélista azonban e szavakkal azt is sugallja, hogy Jézus az eszményi, az Isten elgondolása szerinti ember.

meg kell halnia, mert Isten Fiává tette magát: a zsidó vezetők a vád megfogalmazásával elárulják, hogy elsősorban vallási okokból sürgetik Jézus kivégzését. Ez a vád a pogány helytartó szemében persze jelentéktelennek tűnhetett.

semmi hatalmad sem volna felettem...: Jézus jelzi, hogy mindaz a hatalom, amellyel a helytartó rendelkezik, „odafentről”, azaz Isten világából származik, ahonnan ő is jött. Kijelentésével

arra is utal, hogy halála nem ellenségei győzelmét jelenti, hanem az isteni terv megvalósulását (vö. Jn 10, 17-18).

annak, aki engem kezébe adott, nagyobb a bűne: a Márk-féle szenvedéstörténet szerint a helytartó látja, hogy a főpapok csak irigységből adták kezére a vádlottat, de félti népszerűségét, és ezért kiszolgáltatja nekik Jézust (Mk 15,15). Lukács evangélista Pilátus felmentő ítéletét hangsúlyozza (Lk 23,4). Máténál a helytartó a kézmosás jelenetében minden felelősséget a zsidókra hárít (Mt 27,24). János evangéliumában Jézus szavai nyomán árnyaltabb képet kapunk a helytartóról: egyrészt elmarasztalja a hatalmát féltő Pilátust, másrészt kijelenti, hogy az áruló tanítványnak és a Messiást elutasító zsidó vezetőknek nagyobb a felelősségük.

Pilátus azon volt, hogy elbocsássa őt: a helytartó azért engedné szabadon Jézust, mert látja, hogy a vádlott elismeri a római hatalmat mint „fentről valót”, ezért nem tekinthető felségsértőnek vagy politikai lázadónak.

ha ezt elbocsátod, nem vagy a császár barátja: a zsidó vezetők zsarolni kezdik Pilátust, amikor kilátásba helyezik, hogy feljelentik Tiberius császárnál.

Gabbata: az arám *Gabbeta* (domb, magaslat) szóról elnevezett köves udvar helye régészeti szempontból bizonytalan. A helyszín megjelölésével János evangélista mindenestre arra utal, hogy beszámolója szemtanúk emlékeire épül.

körülbelül a hatodik óra: a Mk 15,25 szerint három óra (azaz délelőtt kilenc óra) volt, amikor Jézust keresztre feszítették. János ellenben azt állítja, hogy az ítélet kimondása a hatodik órában (dél körül) történt. Az ellentét feloldható, ha figyelembe vesszük, hogy a szenvedéstörténet irodalmi műfajának nem jellemzője az adatok pontos rögzítése. Úgy gondoljuk, Márk az apokaliptikus irodalomhoz igazodik, amelyben a számoknak vallási jelentésük, mondani-valójuk is van. A hármas szám hangsúlyozásával az evangélista elsősorban nem a pontos időt jelöli meg, szándéka az, hogy Jézus halálát Isten által elrendelt eseményként tüntesse fel. Történeti és kronológiai szempontból valószínűleg János adata a pontosabb, aki azt mondja, hogy az ítélet dél körül hangzott el, és ezt nem sokkal később követte a kivégzés.

nincs királyunk, csak császáruk: Pilátus bosszút áll. Olyan hűségnyilatkozatot kényszerít ki a zsidó vezetőkől, amelyben lemondanak saját nemzeti és vallási jövőjük zálogáról, a királyi Messiásról.

d) Jézus megfeszítése és halála (Mt 27, 27-66)

27 ²⁷ Ekkor a helytartó katonái bevitték Jézust a helytartóságra, és összegyűjtötték köréje az egész csapatot. ²⁸ Levették a ruháit, és vörös katonaköpenyt adtak rá, ²⁹ tövisekből koronát fontak, rátették a fejére, egy nádszálat pedig a jobb kezébe, aztán térdet hajtván előtte így gúnyolták: »Üdvözlégy, zsidók királya!« ³⁰ Leköpdösték, elvették a nádat és a fejét verték. ³¹ Miután így gúnyt űztek belőle, levették róla a katonaköpenyt, ráadták saját ruháit, és elvezették, hogy keresztre feszítsék. ³² Miközben kijelentették, találta egy cirenei embert, név szerint Simont. Ezt kényszerítették, hogy vigye a keresztfát. ³³ Amikor elérkeztek arra a helyre, amelyet Golgotának neveznek, ami Koponyahelyet jelent, ³⁴ épével kevert bort adtak neki inni. Amikor megízlelte, nem akart belőle inni. ³⁵ Miután felfeszítették, sorsot vetve megosztották a ruháit. ³⁶ Aztán leültek és ott őrizték őt. ³⁷ A feje

főle föltették elítélésének okát. Ez volt ráírva: »Ez Jézus, a Zsidók Királya«. ³⁸ Két rablót is megfeszítettek vele együtt, az egyiket jobbról, a másikat balról. ³⁹ Az arra járók pedig a fejüket csóválva káromolták, ⁴⁰ és ezt mondták: »Te, aki lebontod a templomot és három nap alatt fölépítéd, mentsd meg magadat! Ha Isten Fia vagy, szállj le a keresztről!« ⁴¹ Ugyanígy a főpapok is csúfolódva mondogatták az írástudókkal és a vénekkel együtt: ⁴² »Másokat megmentett, magát meg nem tudja megmenteni. Izrael királya ő, szálljon le most a keresztről, és hiszünk neki!« ⁴³ Az Istenben bízott, szabadítsa hát meg most, ha akarja! Hiszen azt mondta: 'Az Isten Fia vagyok'.« ⁴⁴ Így gyalázták őt a rablók is, akiket vele együtt feszítettek keresztre. ⁴⁵ A hatodik órától sötétség lett az egész földön a kilencedik óráig. ⁴⁶ A kilencedik óra körül Jézus hangosan felkiáltott: »Éli,

Élő, le má szabaktáni?», azaz: »Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?«⁴⁷ Ennek hallatára egyesek az ott állók közül így szóltak: »Ez Illést bűnös.«⁴⁸ Az egyikük mindjárt elszaladt, hozott egy szivacsot, ecetbe mártotta, és nádszálla tűzve inni adott neki.⁴⁹ A többiek pedig így szóltak: »Hagyd csak, lássuk, eljön-e Illés, hogy megszabadítsa?«⁵⁰ Ekkor Jézus ismét hangosan felkiáltott és kiadta a lelkét.⁵¹ És íme, a templom függönye kettészakadt felülről az aljáig, a föld megrendült, a sziklák megrepedtek,⁵² a sírok megnyíltak, és sok elhunyt szentnek föltámadt a teste.⁵³ Föltámadása után előjöttek a sírokból, bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek.⁵⁴ A százados pedig, és akik vele együtt őrizték Jézust, a földrengés és a történetek láttán nagyon megrémültek és azt mondták: »Ez valóban Isten Fia volt.«⁵⁵ Volt ott sok asszony is, akik messziről figyelték, azok, akik Galileából követték Jézust, és szolgáltak neki.⁵⁶ Közük volt Mária Magdolna, Mária, Jakab és József anyja, és Zebedeus fiainak anyja.⁵⁷ Mikor beesteledett, jött egy Arimateából

való gazdag ember, név szerint József, aki maga is tanítványa volt Jézusnak.⁵⁸ Odament Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Akkor Pilátus megparancsolta, hogy adják ki neki.⁵⁹ József fogta a testet, begöngyölte tiszta gyolcsvászonba,⁶⁰ és betette sziklába vágott, saját, új sírboltjába. A sír bejáratához egy nagy követ hengerített és elment.⁶¹ Mária Magdolna és a másik Mária ott voltak, és ültek a sírral szemben.⁶² Másnap pedig, azaz a készültnap után, Pilátusnál összegyűltek a főpapok és a farizeusok⁶³ és azt mondták: »Uram! Emlékszünk, hogy ez a csaló még életében azt mondta: 'Három nap múlva föltámadok.'«⁶⁴ Parancsolt meg tehát, hogy őrizzék a sírt a harmadik napig, nehogy odamenjenek a tanítványai, elloppják, és azt mondják a népnek: 'Feltámadt a halálból'. Ez az utóbbi csalás rosszabb lenne az előzőnél.«⁶⁵ Pilátus azt felelte nekik: »Van őrségetek, menjetek és biztosítsátok magatoknak, ahogy tudjátok.«⁶⁶ Azok pedig elmentek, lepecsételték a követ, és őrséggel biztosították maguknak a sírt.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

berítették Jézust a helytartóságra: Máté elbeszélése szorosan követi Márk leírását (Mk 15, 16-19), vagyis Jánostól eltérően (Jn 19, 2-3) Jézus kigúnyolásának jelenetét nem a Pilátus által hozott ítélet megszületése előtti, hanem az azt követő időpontra helyezi.

összegyűjtötték köréje az egész csapatot: az evangélista nyilvánvalóan eltúlozza az adatot, hiszen csapatról (lat. *cohort*) beszél, vagyis olyan katonai egységről, amely általában 500-600 emberből állt.

vörös katonaköpenyt: a katonák a félkör alakú, skarlátvörös színű katonaköpenyt terítik Jézus vállára. Ezért Máté a Márknál (Mk 15,17) említett „bíborszínű” jelzőt helyesen cseréli fel a „vörös” kifejezéssel.

tövisből koronát ... nádszálat: a koszorú anyaga valószínűleg az a tövises bozótnövény (tudományos elnevezéssel: *proterium spinosum*) volt, amelyet a jeruzsálemiek tüzelőként és kerítésnek használtak. A klasszikus krisztustövis csak ritkán fordul elő Jeruzsálem környékén. A katonák a töviskoronát gúnyból helyezték Jézus fejére, és a nádszálat ugyancsak gúnyból királyi jogaként adták kezébe.

üdvözlégy, zsidók királya!: a katonák gúnyolódása az „Üdvözlégy, Császár!” (lat. *Ave Caesar!*) köszöntésre emlékeztet.

elvezették, hogy keresztre feszítsék: Jézus kereszttútjáról két részletet ismerünk az evangéliumokból: a Cirenei Simon által nyújtott segítségről mindhárom szinoptikus említést tesz, míg a Jézust sirató jeruzsálemi asszonyokról csak Lukács beszél (Lk 23, 27-31). A negyedik evangélista mindkét részletről hallgat.

egy cirenei embert: a cirenei jelzőt az észak-afrikai Küréné (lat. *Cirene*) városából származó vagy onnan hazavándorolt zsidók kapták. Márk és Lukács megemlíti, hogy Simon éppen a mezőről, azaz munkából jött (vö. Mk 15,21; Lk 23,26). Ez az adat János kronológiájának igaza mellett szól, aki azt állítja, hogy Jézust nem húsvét ünnepén, hanem az előkészületi napon feszítették keresztre.

vigye a keresztyét: valószínűleg csak a keresztfa keresztirányú gerendájáról (lat. *patibulum*) van szó, amelyet az általános gyakorlat szerint az elítélt vitt ki a vesztőhelyre. – A keresztre feszítés szokását a rómaiak a punoktól vették át, és alkalmazták halálbüntetésként. A kereszt lehetett T alakú, de használatban volt az általunk ismert † vagy + formája is. Jézus felfeszítésekor valószínűleg a felső résszel rendelkező keresztformát használták, mert a feliratot a feje fölé tették (vö. Mt 27,36).

Golgota: a görög *Golgotha* kifejezés valószínűleg az arám *gulgota* (koponya, halálfej) szóból ered. Az evangélista Koponya-helynek (lat. *Calvaria*) fordítja. A név a Jézus korabeli Jeruzsálem falaitól északnyugatra fekvő sziklás magaslat koponya alakjára utal. A magaslat kivégző- és temetkezési helyül szolgált.

epével kevert bort: a bódító italt azért adták a kivégzendőnek, hogy enyhítsék kínjait. Jézus nem fogadja el az italt, mert tudatosan akarja vállalni a halált. Megjegyzendő, hogy Márk mirhával kevert borról beszél (Mk 15,23). Máté talán azért változtatta meg a hagyomány szövegét, mert a két kifejezés mögött álló arám szavak alakilag hasonlítanak egymásra. Az is lehet azonban, hogy tudatos változtatással arra akart utalni, hogy beteljesedett a zsoltáros szava: „epét adtak nekem enni, szomjúságomban ecettel itattak” (Zsolt 69,22).

miután felfeszítették: a keresztre feszítés borzalmait az evangélisták nem részletezik. A megfeszítés módjára vonatkozóan legfeljebb Tamás apostol szavaiból következtethetünk: „Hacsak nem látom kezén a szegek nyomát, és ujjamat a szegek helyére nem teszem, és kezeimet az oldalára nem helyezem, én nem hiszem” (Jn 20,25).

sorsot vetve megosztottak a ruháin: ez a részlet a szenvedő igaz sorsára emlékeztet (Zsolt 22,19).

feje fölé föltették elítélésének okát: bár a kereszt feliratának szövegét az evangélisták nem egyformán írják le, tartalmilag mindegyikből az derül ki, hogy Jézust azért ítélték el, mert Izrael királyává akarta tenni magát.

ישוע נצריא מלכא דיהודא
HIC EST REX IUDAEORUM
Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

A kereszt felirata

két rablót is: a két lator említésével Máté felidézi a szenvedő Szolga alakját, akit gonosztevők közé soroltak (Iz 53,12; vö. Lk 22,37).

az arra járók pedig a fejüket csóválva káromolták: csak Márk és Máté beszél arról, hogy az arra menők (azaz Jézus perének hamis tanúi) is gúnyolták Jézust. A fejcsóválás a megvetésnek és az ironikus együttérzésnek a jele, amely az ószövetségi szenvedő igaz sorsára emlékeztet (vö. Zsolt 22,8).

azt mondta: az Isten Fia vagyok: az evangélista szerint a zsidó vallási vezetők e kijelentés alapján ítélték Jézust halálra (vö. Mt 26, 63-64).

gyalázták őt a rablók is: Lukács, aki a katonák gúnyolódásáról is beszámol, azt írja, hogy valójában csak az egyik gonosztevő csatlakozott a gyalázkodók kórusához (vö. Lk 23,39). Beszámolója szerint Jézus mennyei boldogságot, paradicsomi állapotot ígér a megtérő latornak (vö. Lk 23,43).

a hatodik órától sötétség lett az egész földön a kilencedik óráig: az evangélista a szenvedéstörténet műfaján belül az apokaliptikus irodalom szimbólumait fölhasználva értelmezi Jézus haláltusáját. A sötétség a Bibliában egyrészt Isten ellenségeit (vö. Lk 22,53), másrészt Jahve ítélő

napiját (vö. Jo 2,10; Ám 8,9 stb.) jelképezi. Említésével az evangélista arra utal, hogy döntő fordulat következett be az üdvösség történetében: megkezdődött az ítélet a bűnös világ felett. A sötétség kozmikus méretű, kiterjed az egész földre: ez azt jelenti, hogy a Messiás halála az egyetemes emberiség bűnei felett kimondott ítélet.

Élí, Élí, lemá szabaktáni?: Jézus az Istenbe vetett bizalommal befejeződő 22. zsoltár kezdő szavait idézi héberhez közelítő arám nyelven. Panaszos kiáltása azt fejezi ki, hogy mélységesen átélte az elhagyatottságot, ugyanakkor azt is tanúsítja, hogy még a legnagyobb szenvedések közepette is bízott mennyei Atyjában.

Illést hívja: az *Élí* (Istenem) és az *Elíja* (Illés) szavak hasonló hangzása alapján a körülállók úgy vélik, a Megfeszített a végső időkre várt ószövetségi prófétát (vö. Mt 17,10) szólítja.

hozott egy szivacsot, ecetbe mártotta...: az elbeszélésnek ez a mondata jobban érthető János evangéliumában: ott a katonát Jézus „szomjazom” (Jn 19,28; vö. Zsolt 69,22) kijelentése indítja cselekvésre. A vízzel kevert ecet ebben a korban a szegény emberek és a katonák üdítő itala volt.

a templom függönye kettészakadt felülről az aljáig: az evangélista a másik két szinoptikushoz hasonlóan (Mk 15,38; Lk 23,45) az apokaliptikus irodalom jelképeinek nyelvén hirdeti Jézus halálának üdvtörténeti jelentőségét. A kárpit a templom legszentebb részét, „a szentek szentjét” választotta el a szentély többi részétől és a külvilágtól. A belső szentélybe csak a főpap léphetett be, de ő is csak a nagy engesztelés napján (vö. Lev 16, 1-16), amikor a nép bűnéért áldozott állat vérért a függöny mögé vitte, és meghintette a kiengesztelődés tábláját (vö. Kiv 25, 17-22). A függöny kettéhasadása azt jelképezi, hogy Krisztus halálával megszűnt az ószövetségi üdvrend, és elhárultak azok az akadályok, amelyeket az ószövetségi istentisztelet állított Isten és az emberek közé. A zsidó főpap helyett immár az egész emberiséget magához ölelő örök főpap lépett be az igazi szentélybe (amelyet a jámbor zsidó felfogásában a kárpit mögötti „szentek szentje” szimbolizál), és ő tette lehetővé, hogy minden ember Istenhez járulhasson, illetve vele közvetlen kapcsolatba kerülhessen (vö. Zsid 10,20; Ef 2,13).

a föld megrendült, a sziklák megrepedtek: az ószövetségi költészetben a földrengés és a sziklák meghasadása Isten jelenvalóságát és ítélő haragját szimbolizálja (vö. Kiv 19,18; Zsolt 18,8; 1 Kir 19,11; Náh 1,6). Az evangélista az apokaliptikus irodalomnak ezekkel a képeivel azt tanítja, hogy Jézus áldozatának (illetve az ebben megnyilvánuló szeretetnek) elfogadásával a mennyei Atya döntő módon megváltoztatta az áteredő bűn fogságában vergődő emberiség életét.

sok elhunyt szentnek feltámadt a teste: a megjegyzés Jézus halálának értelmezése. Mivel a test kifejezés az egész embert jelöli, a kijelentés értelme az, hogy sok elhunyt szent feltámadt. A szentek azok az ószövetségi igazak, akik a messiási országra várva hunytak el. Az apokaliptikus képpel az evangélista azt hirdeti, hogy Jézus halálával legyőzte a halált, és feltámadásával minden ember számára lehetővé tette az örök élet elnyerését. A szöveg szerint a szentek csak Jézus feltámadása után jönnek elő a sírokból. Máté ezzel arra emlékeztet, hogy az emberek feltámadásának lehetőségét Jézus halála és feltámadása biztosítja, mert ő a feltámadottak elsőszülöttje: előtte tehát senki sem támadhatott fel a halálból az örök életre (vö. 1 Kor 15,20; Róm 8,29; Kol 1,18).

bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek: a kijelentés az előző képhez tartozik. A szent város a mennyei boldogság, amelyet a Biblia időnként mennyei Jeruzsálemnek nevez (vö. Jel 21,2; Zsid 12,22; Gal 4,26). Máté az apokaliptikus irodalom szimbólumainak nyelvén azt tanítja, hogy Jézus feltámadása után a történelmi Jeruzsálem sok lakosa számára nyilvánvalóvá vált: az ószövetségi igazak Jézus megváltó halálának erejében hozzá hasonlóan bejutnak a mennyei boldogságba.

a százados ... és akik vele együtt őrizték Jézust, a földrengés és a történetek láttán nagyon megrémültek: az Isten jelenlétét jelképező apokaliptikus esemény csak Máté leírásában szerepel. Márk és Lukács jobban megközelíti a történeti valóságot: szerintük a századost az indította hitvallásra, hogy Jézus az Istenben feltétlenül bízó ember méltóságával halt meg: „Mikor a százados, aki ott állt előtte, látta, hogy így kiáltva kiadta lelkét, ezt mondta...” (Mk 15,39; vö. Lk 23,47).

ez valóban Isten Fia volt: Lukács evangélistánál, aki szintén a szenvedéstörténet műfajában írta elbeszélését, a százados más szavakkal fejezi ki megrendülését: „Ez az ember valóban igaz volt” (Lk 23,47).

sok asszony, akik messziről figyelték: megdöbbenő, hogy a szeretett tanítvány kivételével (Jn 19, 26-27) az apostolok nincsenek jelen Jézus halálakor. A hűséges és mindvégig kitartó asszonyok nevét az evangélisták nem egyformán közlik. Lukács egyáltalán nem említ neveket. Mária Magdolna személyét Márk, Máté és János is feltünteti; Máriáról, Jakab és József anyjáról csak Márk és Máté beszél; Jézus anyjáról csak János tesz említést; Mária, Jézus anyjának nővére, Kleofás felesége is csak Jánosnál szerepel; Szalóméról az evangélisták közül csak Márk beszél. A különbségeket az eltérő hagyományok és a leírások műfaja alapján magyarázhatjuk. – Megjegyezzük, hogy a katolikus bibliatudósok, akik Máriát, Jakab és József anyját Kleofás feleségével azonosítják, éppen e bibliai részlet alapján állítják, hogy Jakab és József nem testvérei, hanem legfeljebb unokatestvérei lehettek Jézusnak (vö. Mt 13,55; Mk 6,3).

egy Arimateából való gazdag ember: Arimateai József cselekedetéről mind a négy evangélista beszámol. Márk szerint József nemcsak gazdag, hanem előkelő személy is volt, a főtanács tagja (Mk 15,43). János megemlíti, hogy titokban volt Jézus tanítványa (Jn 19,38). József bátran bemegy Pilátushoz, hogy tisztességes temetésben részesíthesse Jézus holttestét. A keresztre feszítetteket ugyanis még halálukban is megszégyenítették: testüket általában közös sírgödörbe hajították.

begöngyölte tiszta gyolcsvászonba: Jánostól eltérően (aki Nikodémus által hozott illatszerekről és fűszerekről is beszél: Jn 19, 39-40) a szinoptikusok csak a gyolcsról tesznek említést, és egy sietve elvégzett temetést feltételeznek. A sietséget a szombat közelsége is indokolta. Zsidó szokás szerint a halottat gyolcsba tekerték, a fejét külön kendővel kötötték be, majd az egész testet átkötötték. Az így bepólyált testet koporsó nélkül helyezték a sziklasír belső kőpadjára.

másnap pedig, azaz a készülétnap után...: a sír őrzéséről szóló részletet csak Máté evangéliumában találjuk meg. Az elbeszélés (Mt 27, 62-66 és 28, 11-15) történeti hitelessége több szempontból is kérdéses. Nehéz elgondolni például azt, hogy a tisztátalanságtól féltő zsidók (vö. Jn 18,28) az ünnep napján bemennek a pogány helytartóhoz, vagy hogy ennyire jó kapcsolatban vannak vele (vö. Mt 28,14).

három nap múlva feltámadok: az evangéliumok tanúsága szerint tanítványainak szűk körében Jézus többször is beszélt arról, hogy az Emberfiának harmadnapra fel kell támadnia (Mt 16,21; vö. Mt 17,23; 20,19; Lk 18,33; Jn 2, 19-21). A „három nap múlva” időmegjelölés alapja valószínűleg az az ószövetségi jelképrendszer, amely szerint Isten általában a harmadik napon szabadítja meg választottait nyomorúságos helyzetükből, miként ezt József (Ter 42, 17-18), Dávid (1 Sám 20,5; 2 Sám 1, 2-4), Eszter (Esz 5,1) és Jónás (Jón 2,1) esetében látjuk. Meglepő, hogy a zsidó hatóságok „visszaemlékeznek” Jézus jövődöléseire, miközben a tanítványok teljesen „megfelelkeznek” ezekről.

van őrségetek: a Mt 28, 11-15 részlete arra utal, hogy római őrségről van szó. Ebben az esetben a szöveget így kellene fordítani: „itt az őrség, vigyétek!” Nehéz elképzelni azonban, hogy a helytartó római katonákat bocsát a főtanács rendelkezésére, akik a főpapoknak tartoznak jelentéstétellel (vö. Mt 28,11).

5. 22 A szövegek értelmezése

A Getszemáni-kertben lejátszódó jelenetet Márk evangélista a szenvedéstörténet irodalmi műfajában ábrázolja. A kép, amelyet a szenvedő Messiásról fest, elsősorban azoknak a keresztényeknek okulására szolgál, akik a húsvét utáni Jézusban csak a megdicsőült Isten Fiát látták, és megfélemltek arról, hogy valóságos emberként ő ugyanúgy megtapasztalta az emberi szenvedést, gyötrődést és reménytelenséget, mint bármelyikünk. A leírás szerint a Messiás szembesül feladatával, emberként visszariad életének feláldozásától, de az imádságból erőt merítve legyőzi gyengeségét, elfogadja a mennyei Atya üdvöztető akaratát, hogy szenvedése az isteni szeretet tökéletes viszonzásaként megváltó cselekedet lehessen minden embertestvére számára. – A szinoptikus evangélisták nem azonos módon írják le Jézus halálutjának eseményét. Írásaik történeti magját azonban nincs okunk kétségbe vonni: a húsvét utáni keresztény közösség ugyanis nem emlékezett volna meg a történeti Jézus emberi „gyengeségéről”, ha ő ennek nem adta volna tanújelét.

Az Annás előtti kihallgatás jelenetének irodalmi műfaja szintén szenvedéstörténet. A leírás keretet ad Péter hármas tagadásának bemutatásához, középpontjában mégsem az apostol áll, hanem a Messiás, aki az emberek megváltása érdekében vállalja a halált. János azért idézi fel Kaifás korábbi szavait (Jn 11,50: „jobb, ha egy ember hal meg a népért”), mert úgy gondolja, ez a kijelentés nagyon pontosan megadja Jézus halálának értelmét. Az evangélista természetesen a főpaptól eltérő módon értelmezi Jézus halálát. Kaifás úgy véli: a nemzet egyetlen ember, azaz Jézus miatt sodródott veszélybe, és ezért inkább ennek az egynek kell elpusztulnia, mintsem a nép egészének. Az evangélista szerint a nemzet és Isten szétszóródott népe nem a bűntelen Jézus miatt, hanem az emberek bűneinek következtében került veszélybe: az áteredő bűn fogságában vergődő emberiség önerejében képtelen megfelelő módon viszonyozni a mennyei Atya szeretetét, nem tudja megváltani önmagát, azaz nem képes kieszközölni a bűnbocsánatot önmaga számára. János hittel vallja: Jézus azért jött, hogy üdvözüljön általa a világ (Jn 3,17). Mint áldozati bárány önként (vö. Jn 10,18) magára veszi a világ bűnét (vö. Jn 1,29), vagyis az emberiséggel azonosulva vállalja a szenvedést és a félelmetes halált, amelyek az emberi bűnök következményeként teszik kilátástalanná a földi életet. Az őt elfogadó emberek nevében tökéletes szeretettel viszonyozza a mennyei Atya szeretetét, és ily módon váltja meg a világot. E megváltás nem szünteti meg a bűn lehetőségét és szomorú következményeit (nem veszi el az ember szabadságát), de megszünteti a bűn végzetszerűségét. Ez azt jelenti, hogy az áteredő bűn világában élő ember Jézus megváltásának erejében eredményesen küzdhet a bűn ellen, és eljuthat az Isten boldogító közelségébe. Kaifás jövendölése János értelmezésében tehát ezt jelenti: amit a bűnös emberiséget képviselő első Ádám és utódai nem tudtak megtenni, második Ádámként megteszi a Messiás (vö. Róm 5, 17-18; 1 Kor 15, 21-22). – Az Annás előtti előzetes kihallgatást és Kaifás jövendölését csak János említi. Ez a tény azonban nem teszi kérdésessé az elbeszélés történeti alapját, hiszen tudjuk, hogy az evangélisták különféle, gyakorta egymástól független szóbeli hagyományok alapján állították össze írásaikat.

A szenvedéstörténet irodalmi műfaja lehetőséget ad Jánosnak arra, hogy a Pilátus előtti kihallgatás eseményét más időrendi tagolással és más hangsúlyokkal mutassa be, mint a szinoptikus evangélisták. A jelenet a zsidók halálra szánt királyát ábrázolja, akinek országa nem ebből a világból való. Jézus királysága azonos Isten országával, vagyis azzal a titokzatos lelki-szellemi természetű birodalommal, amelyben az emberek elnyerhetik a bűnök bocsánatát és az örök életet. A zsidó vezetők, akik a Messiás-királytól a római iga lerázását és egy dicsőséges e világi uralom megvalósítását várták, elutasították Jézust, mert nem felelt meg várakozá-

saiknak. A szkeptikus római, az igazság kereséséről lemondó Pilátus is érzéketlen maradt Isten országának titka iránt. Jézus sorsa végérvényesen megpecsételődött. E szomorú és tragikus jelenetben halvány reménysugárként csillan fel az utalás, amely szerint a Messiás fölött kimondott halálos ítéletben nem az emberi szűklátókörűség vagy bűnös közömbösség diadalát kell látnunk, hanem Isten titokzatos üdvözítő tervének megvalósulását: a zsidó vezetők és Pilátus hatalma ugyanis „felülről adatott” (vö. Jn 19,11). Jézus és Pilátus párbeszédének megalkotásakor az első század végén élő evangélista írói szabadsággal kezelte és formálta a szóbeli hagyomány anyagát. A párbeszédben elhangzott kijelentések annyiban mégis hitelesek, hogy tökéletes összhangban vannak mindazzal, amit az evangéliumokból a történeti Jézus tanításáról és küldetéséről tudunk.

Máté evangélista a szenvedéstörténet műfaján belül az apokaliptikus irodalom szimbólumait használva értelmezi Jézus halálának eseményét, amely döntő fordulatot hozott üdvösségünk történetébe. Amikor az evangélista a pogány százados ajkára adja az „ez az ember valóban Isten Fia volt” hitvallást, azt akarja jelezni: Jézus elsősorban a kereszten bizonyult Isten Fiának, amikor tökéletesen azonosulva a mennyei Atya üdvözítő akaratával, vállalta a halált, hogy embertestvérei számára megszerezze a bűnbocsánatot és az örök dicsőség, a paradicsomi állapot lehetőségét (vö. Lk 23,43). – Minthogy az evangélisták különféle szóbeli hagyományokat dolgoztak fel, nem teljesen azonos módon számolnak be a Messiás keresztre feszítéséről és halálának jelentőségéről. A lényegét illetően azonban megegyeznek. Azt is mondhatnánk, hogy nem négy „dokumentumfilmet” készítettek Jézus haláláról, hanem négy „művészi filmet”. Ez a tény azonban semmit se von le beszámolóik történeti értékéből, sőt még értékesebbé is teszi őket: írásaikból ugyanis nemcsak a keresztre feszítés pusztá tényét ismerjük meg, hanem azt is, hogy az első keresztények hogyan értelmezték Jézus halálát. – A sír őrzésére vonatkozó leírás valószínűleg a jeruzsálemi keresztény közösségben keletkezett, amely Jézus feltámadása, illetve sírjának üresen találása után azt a rosszindulatúan terjesztett vádat akarta cáfolni, miszerint a tanítványok ellopták Jézus holttestét (vö. Mt 28,13). A hagyományt feldolgozó Máté a jórészt képzelet szülte elbeszéléssel azt a történeti igazságot akarta kifejezni, hogy Jézus tanítványai nem lopták el mesterük holttestét.

5. 23 Halálával Jézus téged is megváltott

A Getszemáni-kertben szenvedő Jézus legyőzi emberi gyengeségét, és igent mond a mennyei Atya üdvözítő akaratára. – Gondolj hálásan Jézusra, mert a szenvedés vállalásával a te megváltásodra is igent mondott!

A Kaifás szavait értelmező evangélista szerint Jézus Izrael népének és az egész emberiségnek megmentése érdekében vállalja a halált. – Köszönd meg Jézusnak, hogy a te nevedben is viszonzotta a mennyei Atya szeretetét, és elnyerte számodra a bűnbocsánatot!

A halálra készülő király országa nem ebből a világból való. – Gondolj örvendező szívvel arra, hogy te is Jézus királyságának polgára vagy, és részese lehetsz az ország teljes kibontakozásának, a mennyei dicsőségnek is!

A Messiás Isten Fiaként halt meg, vagyis úgy, hogy tökéletesen azonosult a mennyei Atya üdvözítő akaratával. – Töltsön el halálával az a tudat, hogy ezt a te örök boldogságodért is tette!

5. 3 A Messiás feltámadása

A bibliai idézetek a feltámadási jelenés műfajában adnak hírt a keresztség és az üdvtörténet legfontosabb eseményéről, a Messiás feltámadásáról. Márk az üres sír tényét emeli ki, illetve azt, hogy Jézust immár nem a holtak között kell keresniük követőinek, mert Isten feltámasztotta őt a halálból. Máté írása arra helyezi a hangsúlyt, hogy a Feltámadottal való találkozások „közege” a tanítványok életében: a hívő látás és az az isteni eredetű felismerés, hogy fel kell kínálniuk a keresztséget embertestvéreik számára. Lukács az elbeszélései szerint elsősorban a Jézus szavaira való visszaemlékezést, az eukharisztikus lakomát és az Írások közösségi értelmezését tartja a Feltámadottal való találkozások „színhelyének”. János feltámadási jelenéseiből azt tudjuk meg, hogy Jézus követői nem az érzékelő ismeret szintjén, hanem a vallási tapasztalat világában találkoztak feltámadt Mesterükkel.

5. 31 Feltámadási jelenések

a) Jézus feltámadása Márk szerint (Mk 16, 1-8)

16 ¹ Mikor elmúlt a szombat, Mária Magdolna és Mária, Jakab anyja és Szalóme illatszereket vásároltak, hogy elmenjenek és megkenjék Jézust. ² A hét első napján korán reggel, amikor a nap felkelt, a sírhoz mentek. ³ Azt kérdezték egymástól: »Ki bengeríti el nekünk a követ a sírbolt ajtajából?« ⁴ Amikor azonban körülnéztek, azt látták, hogy a kő már el van bengerítve. Igen nagy volt ugyanis. ⁵ Bementek a sírboltba. Jobbkéz felől egy ifjút láttak ülni hosszú fe-

bér ruhába öltözve, és megrémültek. ⁶ De az így szólt hozzájuk: »Ne féljete! A megfeszített Názáreti Jézust keresitek? Feltámadt, nincs itt. Íme, itt a hely, ahová tették őt. ⁷ Menjete el, s mondjátok meg tanítványainak és Péternek: Előttetek megy Galileába, ott majd meglátjátok őt, amint megmondta nektek.« ⁸ Azok kimentek és elfutottak a sírtól, mert remegés és rémület fogta el őket, és nem mondtak senkinek semmit, mert féltek.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mikor elmúlt a szombat: minthogy a szombat napnyugtakor véget ért, az esti időpontban az asszonyok már beszerezhették a holttest megkenéséhez szükséges olajat és illatszereket.

hogy elmenjenek és megkenjék: mivel a balzsamozás egyiptomi szokás volt (vö. Ter 50, 2-3.26), Jézus esetében valószínűleg nem erre kell gondolnunk, hanem arra, hogy a jámbor asszonyok kegyeleti célból olajjal és illatszerekkel akarták megkenni a sziklasírba helyezett holttestet.

a hét első napján korán reggel: a zsidó hét első napja a szombatot követő napot jelenti, vagyis a mi vasárnapunknak felel meg. Márk a többi evangélistához hasonlóan azért tartja fontosnak az időpont megjelölését, mert ez az a harmadik nap, amelyre Jézus saját feltámadását jövendőlte (vö. Mk 8,31; 9,31; 10,34). Már utaltunk rá, hogy ezeknek a jövendőléseknek alapja az a hagyomány lehetett, amely szerint Isten a harmadik napon (az általa megszabott időpontban) menti meg választottait szorult helyzetükből. A keresztény közösség nem sokkal később e napot ünneppé tette (vö. ApCsel 20,7; 1 Kor 16,2), és „az Úr napja” (lat. *dies dominica*) nevet adta neki (Jel 1,10).

amikor a nap felkelt: ez a kiegészítés feleslegesnek látszik, hiszen köztudott, hogy tavasszal Palesztinában a nap korán kel. Az evangélista azonban feltehetően nem az idő pontos meg-

adására törekszik, hanem azt akarja kiemelni, hogy az asszonyokat a türelmetlen szeretet és gondoskodni akarás űzi Jézus sírboltjához.

ki hengeríti el nekünk a követ a sírbolt ajtajából?: az asszonyoknak tudniuk kellett erről az akadályról (vö. Mk 15, 46-47). Az evangélista valószínűleg azért adja ajkukra a kérdést, és korábban azért tett említést a kő nagyságáról, hogy ezzel is felkészítse olvasóit a csodás esemény nagyszabású voltaára.

egy ifjút láttak ülni hosszú fehér ruhába öltözve: a Bibliában az égi küldöttek gyakorta szép és fényes öltözékű ifjak képében jelennek meg (vö. 2 Makk 3, 26.33; Dán 10, 5-6; Lk 2,9). A küldött mennyei eredetét ruhájának fehér színe jelzi, amely a Bibliában Isten birodalmát szimbolizálja (vö. Mk 9,3; Mt 17,2; Jel 7,9 stb.).

megrémültek: az ember megdöbben, csodálkozik, rémületbe esik, megijed, amikor a világát mérhetetlenül felülmúló hatalommal találja magát szemben (vö. Mk 1,27; 9,15; Mt 14, 26; Lk 1,12).

feltámadt: Jézus feltámadása nem egy holttest újraéledése, azaz nem a földi létbe való visszatérés (miként ezt a naimi ifjú, Jairus leánya vagy Lázár esetében láttuk), hanem távozás ebből a világból. Minthogy ez az esemény lényegét illetően tér-idő világunkon, történelmünkön kívül zajlik le, elérhetetlen az emberi megismerés számára. Jézus feltámadásának ezért nem lehetett szemtanúja. Ennek látszólag ellene mond a 2. században keletkezett „Péter evangéliuma” című apokrif írás, amely képzelet szülte, színes leírást ad a Messiás feltámadásának módjáról (vö. Péter evangéliuma 35-42). Ezt az írást azonban az egyház sosem tekintette kánoni iratnak. A Márk művében szereplő égi küldött, az apokaliptikus irodalomból ismert „értelmező angyal” (vö. Jel 21,9) nem részletezi a feltámadás körülményeit. Az evangélista a görög *egeiró* (felkelek, felébredek, feltámadok) igével utal e csodás eseményre, miközben feltételezi, hogy ez a „felébredés” Isten cselekvésének az eredménye (vö. ApCsel 3,15; 4,10; Róm 4,24 stb.). Jézust tehát Isten támasztotta fel a halálból.

mondjátok meg tanítványainak: a felszólítás a történeti Jézus szavait idézi fel, aki tanítványainak ígéretet tett arra, hogy feltámadása után újra találkozhatnak vele Galileában (vö. Mk 14,28; Mt 26,32). A „feltámadt, nincs itt” kijelentéssel az égi küldött azonban burkoltan arra is utal, hogy Jézus követői ne a holtak vagy a földi létbe visszatért élők között keressék majd Mesterüket, mert más módon fogják őt „vizsgálni”, nem úgy, mint korábbi találkozásai alkalmával. Egyes biblíamagyarázók szerint a befejezésben Márk azért irányítja a figyelmet Galileára, a Messiás működésének kiindulási területére, mert arra akarja rávenni olvasóit, hogy gondolják át újra a történeteket, és a Galileából Jeruzsálembe haladó Jézus útját (azaz tanítását és életpéldáját) követve készüljenek fel a Feltámadottal való találkozásra.

nem mondtak senkinek semmit, mert féltek: az evangélistának ez a megjegyzése ellentétben áll a másik két szinoptikus állításával, akik szerint az asszonyok örömmel vitték a hírt a tanítványoknak (vö. Mt 28,8; Lk 24,9). Az ellentét feloldható, ha arra gondolunk, hogy Márk csak az asszonyok megdöbbenését akarja érzékeltetni, míg Máté és Lukács azt az időszakot is bemutatja, amelyben felocsúdnak a félelmetes titok keltette ijedelemből.

b) Jézus megjelenései Máté szerint (Mt 28, 1-10.16-20)

28 ¹ A szombat befejeztével, abban az órában, amely a hét első napjára virrad, Mária Magdolna és a másik Mária elment megnézni a sírt. ² Es íme, nagy földrengés támadt: az Úr angyala leszállt az égből, odament, elbengerítette a követ és ráült. ³ Ohyan volt a megjelenése, mint a villám, és a ruhája fehér volt, mint a hó. ⁴ Az örök megrettentek tőle való félel-

mükben, és mint a holtak, olyanok lettek. ⁵ Az angyal megszólalt és azt mondta az asszonyoknak: »Ti ne féljete! Hiszen tudom, hogy Jézust, a megfeszítettet keresitek. ⁶ Nincs itt, mert feltámadt, amint megmondta. Jöjjetek, nézzétek meg a helyet, ahol feküdt. ⁷ Menjetek gyorsan, mondjátok meg tanítványainak: Feltámadt a halálból, és előttetek megy Galileába.

Ott majd meglátjátok őt! Íme, megmondtam nektek!»
⁸ Rögtön el is mentek a sírtól. Nagy félelemmel és örömmel futottak, hogy megvigyék a hirt tanítványainak. ⁹ Ekkor íme, Jézus jött velük szemben és így szólt: »Üdv nektek!« Ők pedig odamentek hozzá, átkarolták a lábát és leborultak előtte. ¹⁰ Akkor Jézus azt mondta nekik: »Ne féljete! Menjetek, vigyék híriül a testvéreimnek, hogy menjenek el Galileába. Ott majd meglátják engem.« [...] ¹⁶ A tizenegy tanítvány pedig elment Galileába, arra a hegyre, abo-

va Jézus rendelte őket. ¹⁷ Amikor meglátták őt, leborultak, bár egyesek még kételkedtek. ¹⁸ Jézus odament és azt mondta nekik: »Nekem adatott minden hatalom a mennyben és a földön. ¹⁹ Menjetek tehát, és tegyetek tanítvánnyá minden népet. Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, ²⁰ és tanítsátok meg őket arra, hogy megtartsák mindazt, amit parancsoltam nektek! És íme, én veletek vagyok minden nap a világ végéig!«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a szombat befejeztével: a zsidó naptár szerint a szombat zárta le a hetet, és elmúltával kezdődött az új hét első napja, amelyet később a keresztények az Úr napjának neveztek (vö. Jel 1,10), és Jézus feltámadása napjaként ünnepeltek.

Mária Magdolna és a másik Mária: Máté nem említi Szalómét (Mk 16,1), sem Johannát (Lk 24,10). Az evangélisták beszámolóí közötti eltérés egyrészt arra utal, hogy különféle szóbeli hagyományokat dolgoztak fel, másrészt arra, hogy a feltámadási jelenés műfajában fogalmaztak.

nagy földrengés támadt: a földrengés az ószövetségi költészetben Jahve jelenlétének, átvonulásának és tevékenységének szimbóluma. Ebben az esetben azt jelképezi, hogy a sírbolthoz igyekvő asszonyok Jézus sírjának közelében elevenen megtapasztalták Isten jelenvalóságát.

az Úr angyala leszállt az égből: az Úr angyalának leszállása apokaliptikus irodalmi eszköz annak kifejezésére, hogy az asszonyok isteni kinyilatkoztatást kaptak Jézus feltámadásáról és arról, hogy ezt híriül kell adniuk a tanítványoknak. Minthogy az angyal vagy a fényes öltözékű ifjú irodalmi elem, nincs jelentősége annak az ellentmondásnak, hogy Márknál nem angyal, hanem fehér ruhás ifjú szerepel (Mk 16,5), Lukácsnál két fénylő ruhájú férfi (Lk 24,4), Jánosnál pedig két fehér ruhás angyal (Jn 20,12).

olyan volt a megjelenése, mint a villám: az angyal leírása az ószövetségi apokaliptikus irodalom eszközeivel történik, amely a fehér ruha, a ragyogó test és a villámhoz hasonló tekintet szimbólumaival utal az isteni megnyilvánulásokra (vö. Dán 7,9; 10,6).

az örök megrettentek tőle való félelmükben: az örök megrettenéséről csak Máté tesz említést, mint ahogy egyedül ő számol be arról a mozzanatról is, hogy Jézus sírja mellé őrséget rendeltek (27, 62-66). Az örök remegése nem csupán azt jelképezi, hogy az embert szent félelem fogja el, ha az Isten megnyilvánulását megtapasztalja, hanem azt is, hogy Jézus ellenségeit teljesen összezavarja a keresztre feszített, de feltámadt Messiás győzelme.

ti ne féljete!: az apokaliptikus irodalomban az égi küldött ugyanezekkel a szavakkal bátorítja a jelenések címzettjeit (vö. Dán 10,12; Jel 1,17).

mondjátok meg tanítványainak: az angyalnak a jelenetben elhangzó szavai arra a történeti valóságra utalnak, hogy az asszonyokban tudatosul: Jézus feltámadásának örömhírért továbbítaniuk kell a tanítványok felé.

előttetek meg Galileába: Máté nem említi a jeruzsálemi megjelenéseket, és az „értelmező angyal” szavain keresztül arra utal, hogy Jézus feltámadását először Galileában fogják hirdetni, vagyis ott, ahol a Messiás megkezdte nyilvános működését (vö. Mt 4, 12-17).

ott majd meglátjátok őt: a Bibliában a látni ige Istennel vagy az Ő világával kapcsolatban nem a fizikai látást jelenti, hanem a valamennyi megismerő képességünket (és így a hitet is) felölelő vallási tapasztalatot. A Jn 12,45-ben Jézus azt mondja, hogy aki őt látja, azt látja, aki őt küld-

te. Nyilvánvaló, hogy nem fizikai látásról van szó, hiszen vizuálisan Isten jelenlétéről senki sem szerezhethet tudomást (vö. Jn 1,18).

átkarolták a lábát: minthogy a feltámadt test nem a fizikai világhoz tartozik, nem lehet megérinteni. Ezért a láb átkarolását (vö. Jn 20,17) nem szabad szó szerint értenünk. A megjegyzés azt jelenti, hogy az asszonyok nem szubjektív érzékcsalódás áldozatai, hanem valóságosan „találkoztak” a Feltámadottal. Az ilyesfajta beszédmód tőlünk sem idegen, hiszen adott esetben mi is használunk érzékelést kifejező szavakat szellemi valóságokkal kapcsolatban: az igazságról például azt mondjuk, hogy „kézzelfogható”.

a hegyre: a hegy szimbolikus megjelölése az Istennel való „találkozás” és az isteni kinyilatkoztatás színhelyének (vö. Mt 5,1).

amikor meglátták őt, leborultak: a látás ebben az esetben sem a vizuális élményt jelenti, hanem a vallási tapasztalatot, amelynek objektív alapja a Feltámadott titokzatos jelenvalósága.

bár egyesek még kételkedtek: Máté csak futólag említi, hogy a Jézus feltámadásába vetett hit elfogadása nem volt könnyű az apostolok számára. A többi evangélista jobban kiemeli a tanítványok kételkedésének mozzanatát, vagyis azt a tényt, hogy Jézus követői nem voltak hiszékeny emberek.

nekem adatott minden hatalom: amikor az evangélista a feltámadt Krisztus ajkára adja e szavakat, arra utal, hogy Jézusban teljesült be az Emberfiára vonatkozó jövendölés: Isten „hatalmat, méltóságot és országot adott neki, hogy minden nép, törzs és nyelv neki szolgáljon, és hatalma örök hatalom legyen, amely meg nem szűnik, és országa olyan, amely el nem pusztul” (Dán 7,14).

menjetek: a felszólítás azt fejezi ki, hogy a tanítványokban húsvéti tapasztalataik alapján lassan tudatossá válik missziós feladatuk: ráébrednek arra, hogy Jézus követőivé kell tenniük az embereket azért, hogy felkínálják nekik a keresztséget, amely a Krisztushoz tartozás pecsétje és jele.

az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében: a keresztségi formula arra utal, hogy a feltámadt Krisztus jelenvalóságát megtapasztaló tanítványok felismerik: annak a feltámadt Isten Fiának életébe kell bekapcsolniuk az embereket, akit földi működése folyamán Isten Szent Lelke vezérelt (vö. Mt 3,16; 12,18) a mennyei Atya akaratának teljesítésében.

én veletek vagyok minden nap: az ígélet felidézi a Jézus születését értelmező prófécia szavait: „...a nevét Emmánuelnek fogják hívni.” Ez azt jelenti: Velünk az Isten” (Mt 1,23).

c) Jézus megjelenései Lukács szerint (Lk 24, 1-49)

24 ¹ A hét első napján kora hajnalban a sírhoz mentek, magukkal vitték az illatszereket, amelyeket készítették. ² A követ a sírtól elbengerítve találták. ³ Amikor beléptek, nem találták az Úr Jézus testét. ⁴ Történt pedig, hogy amíg ezen tanakodtak, egyszerre két férfi állt ott mellettük, ragyogó ruhában. ⁵ Az asszonyok megijedtek, és a földre szegeztek tekintetüket. Azok pedig így szóltak hozzájuk: »Miért kerestek az élő a holtak között? ⁶ Nincs itt, hanem feltámadt. Emlékezzetek csak vissza, mit mondott nektek, mikor még Galileában volt: ⁷ 'Az Emberfiának a bűnös emberek kezébe kell kerülnie, hogy megfeszítsék, de harmadnapra feltámad.' ⁸ Ekkor eszükbe jutottak ezek a szavai. ⁹ Visszatértek tehát a sírtól, és elmondták mindezt a tizenegyznek és a

többieknek. ¹⁰ Mária Magdolna, Johanna, Mária, Jakab anyja, és a velük lévő többi asszony mondta el mindezt az apostoloknak. ¹¹ Ők azonban képzelődésnek tartották szavaikat, és nem hitték nekik. ¹² Péter mégis útra kelt, és a sírhoz futott. Behajolt, de csak a lepleket látta, ezért a történeteken csodálkozva hazament. ¹³ Aznap ketten közülük egy Emmausz nevű helységbe mentek, amely Jeruzsálem-től hatvan stádium távolságra volt, ¹⁴ s beszélgettek egymással mindarról, ami történt. ¹⁵ Miközben beszélgettek és tanakodtak, egyszer csak maga Jézus közeledett, és csatlakozott hozzájuk. ¹⁶ De a szemüket akadályozta valami, hogy fel ne ismerjék. ¹⁷ Megszólította őket: »Miről beszélgettek egymással útközben?« Ők szomorúan megálltak. ¹⁸ Az egyik, aki-

neke Kleofás volt a neve, azt felelte: »Te vagy az egyetlen idegen Jeruzsálemben, aki nem tudod, mi történt ott ezekben a napokban?«¹⁹ Ő megkérdezte tőlük: »Micsoda?« Azt felelték: »A Názáreti Jézus esete, aki tetteben és szóban hatalmas próféta volt Isten és az egész nép előtt.²⁰ Hogy hogyan adták őt a főpapok és főembereink halálos ítéletre, és hogyan feszítették meg őt.²¹ Pedig mi azt reméltük, hogy ő fogja megváltani Izraelt. Azonfelül ma már harmadik napja, hogy ezek történtek.²² De néhány közülünk való asszony is megzavart bennünket, akik hajnalban a sírnál voltak,²³ s mivel nem találták a testét, visszajöttek azzal a hírrel, hogy angyalok jelenését is látták, akik azt mondták, hogy él.²⁴ Társaink közül néhányan a sírhoz mentek, és úgy találták, ahogy az asszonyok mondták, de őt magát nem látták.«²⁵ Erre ő azt mondta nekik: »Ó, ti okatlanok és késedelmes szívűek arra, hogy elhiggyétek mindazt, amit a próféták mondtak!«²⁶ Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Krisztusnak, hogy bemeheessen dicsőségbe?«²⁷ És kezdve Mózesen és valamennyi prófétán, mindent megmagyarázott nekik, ami az Írásokban róla szól.²⁸ Mikor odaértek a faluhoz, ahová mentek, úgy tett, mintha tovább akarna menni.²⁹ De marasztalták: »Maradj velünk, mert esteledik, és lemenőben van már a nap!« Bement hát, hogy velük maradjon.³⁰ Amikor asztalhoz ült velük, fogta a kenyeret, áldást mondott, megtörte, és odanyújtotta nekik.³¹ Ekkor megnyílt a szemük, és felismerték, de ő eltűnt a szemük elől.³² Ők pedig így szóltak egymáshoz: »Hát nem lángolt a szívünk, amikor beszélt hozzánk az úton, és feltárta előttünk az Ír-

sokat?«³³ Még abban az órában útra keltek, és visszatértek Jeruzsálembé, ahol egybegyűlve találták a tízenegyet és a velük levőket.³⁴ Azok elmondták: »Valóban feltámadt az Úr, és megjelent Simonnak!«³⁵ Erre ők is elbeszélték, ami az úton történt, és azt, hogy hogyan ismerték fel őt a kenyértöréskor.³⁶ Amíg ezekről beszéltek, egyszer csak maga Jézus állt közöttük, és azt mondta nekik: »Békesség nektek!«³⁷ Megrémültek és féltek, mert azt hitték, hogy szellemet látnak.³⁸ De ő megkérdezte tőlük: »Miért rémültek meg, és miért támad kétehy szívetekben?«³⁹ Nézzétek meg a kezemet és lábamat, hogy valóban én vagyok! Tapintsatok meg, és lássátok, mert a szellemnek nincs húsa és csontja, de amint látjátok, nekem van.«⁴⁰ Ezt mondta, azután megmutatta nekik a kezét és a lábát.⁴¹ Mivel örömlükben még mindig nem hittek, és csak csodálkoztak, azt mondta nekik: »Van itt valami ennivalótok?«⁴² Erre adtak neki egy darab sült halat.⁴³ Elvette, és a szemük láttára evett belőle.⁴⁴ Azután így szólt hozzájuk: »Ezek azok az igék, amelyeket elmondtam nektek, amikor még veletek voltam, hogy be kell teljesedni mindannak, ami meg van írva rólam Mózes törvényében, a prófétákban és a zsoltárokból.«⁴⁵ Akkor megnyitotta értelmüket, hogy megértse az Írásokat.⁴⁶ Azt mondta nekik: »Úgy van megírva, hogy a Krisztusnak szenvednie kell, és harmadnapon feltámadni a halálból.⁴⁷ A nevében megtérést kell hirdetni a bűnök bocsánatára Jeruzsálemtől kezdve minden népnek.⁴⁸ Ti tanúi vagytok ezeknek.⁴⁹ Én majd elküldöm nektek azt, amit Atyám ígért. Ti csak maradjatok a városban, amíg el nem töltsz az erő benneteket a magasságból.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

két férfi állt ott: ha figyelembe vesszük a leírás műfaját, megoldódik az a probléma, hogy Lukácsnál nem egy ifjú (Mk), s nem is az Úr angyala (Mt), hanem két férfi jelképezi Isten kinyilatkoztató tevékenységét.

nincs itt, hanem feltámadt: ez a feltámadási jelenések központi üzenete, amelyről mindegyik evangélista beszámol.

emlékezzetek csak vissza: Jézus nemcsak megjövendölte halálát és feltámadását (vö. Lk 9,22), hanem a „kell” ige használatával arra is utalt, hogy ez egyezik a mennyei Atya elgondolásával. Az asszonyokat és a tanítványokat később ez a visszaemlékezés is segíti a történeti Jézus és a Feltámadott azonosításában.

ők azonban képzelődésnek tartották: a tanítványok csak az asszonyok által említett jelenést tartják képzelődésnek, de az üres sírról szóló híradást Péterrel az élükön komolyan veszik (vö. Jn 20,3).

Péter ... a történeteken csodálkozza: ez a vers (amely valószínűleg a Jn 20,8-tól függő későbbi betoldás) arra utal, hogy az üres sír ténye önmagában véve még nem váltotta ki az apostolokban a Jézus feltámadásába vetett hitet.

aznap ketten közülük...: ez az elbeszélés csak Lukácsnál található meg, jóllehet Márk is utal a

benne foglalt eseményre (vö. Mk 16,12). Az evangélista realiztikusnak látszó történet keretében számol be két olyan tanítvány húsvéti tapasztalatáról, akik nem a szűkebb tanítványi körbe tartoztak, hanem a 9. versben említett „többiek” közé.

Emmausz ... Jeruzsálemtől hatvan stádium távolságra volt: bár az adat pontosnak látszik, a régészek nem tudják egyértelműen megállapítani az egykori település helyét.

maga Jézus közeledett, és csatlakozott hozzájuk: e mondattal Lukács azt fejezi ki, hogy a tanítványok húsvéti tapasztalata nem pusztán szubjektív élmény, hanem olyan valódi „találkozás”, amely a Feltámadott kezdeményezésére történik.

szemüket akadályozta valami, hogy fel ne ismerjék: a feltámadási jelenés műfaji jellemzőinek megfelelően az evangélista arra utal, hogy Jézus követői kezdetben nem akartak hitelt adni saját húsvéti tapasztalatuknak, és csak nehezen jutottak el a Mesterük feltámadásába vetett hitre. Utalásával mellesleg azt a véleményt is cáfolja, amely szerint a tanítványok várták Jézus feltámadását, és csak vágyaikban keltették őt életre.

te vagy az egyetlen idegen Jeruzsálemben, aki nem tudod...?: történeti szempontból nem tarthatjuk valószínűnek, hogy egész Jeruzsálem és a zarándokok tömege értesült Jézus haláláról. Az evangélista az általa alkotott párbeszédben azért nagyítja fel az eseményt, mert ki akarja emelni a Messiás halálának üdvtörténeti jelentőségét.

azt reméltük, hogy ő fogja megváltani Izraelt: ez a remény a politikai Messiás alakját villantja fel, akitől Izrael fiai azt várták, hogy megszabadítja őket a római uralomtól.

mindent megmagyarázott nekik, ami az Írásokban róla szólt: e megjegyzéssel az evangélista a Feltámadott felismerésének egyik elengedhetetlen előfeltételére utal: a tanítványok csak akkor tapasztalhatják meg jelenvalóságát, ha a történeti Jézus tanítása és a Lélek sugallata alapján értelmezik az ószövetségi írásokat. Lukács feltehetően azokra az ószövetségi részletekre gondol, amelyek a Messiás eljövételéről, illetve szenvedésének és megdicsőülésének összefüggéséről szólnak (vö. MTörv 18,15; Iz 52,13 - 53,12; Óz 6,2; Zak 9,9; 12,10; Zsolt 16, 8-11; 110,1; 118, 22-26).

fogta a kenyeret, áldást mondott, megtörte és odanyújtotta nekik: a kenyérszaporítás csodáját (Lk 9,16) és az utolsó vacsorát (Lk 22,19) leíró szavak ismétlésével Lukács azt sugallja, hogy a Feltámadott jelenvalóságát elsősorban a Jézusra emlékező asztalközösségben, illetve a rendelkezése szerint megtartott eukharisztikus lakomán lehet megtapasztalni. Ezt az értelmezést erősíti az a tény, hogy az ősegyházban a kenyértörés vagy kenyérszegés kifejezés (vö. 35. v.) az eukharisztikus lakomát jelölte (vö. ApCsel 2,42; 20,7). Nyelvi szempontból erre a vacsorára utal az is, hogy a leírás görög szövege az „odanyújtani” ige folyamatos cselekvésre utaló alakjának használatával a Feltámadottat olyan személyként tünteti fel, aki ismételten, újra és újra nyújtja az általa megtört kenyeret.

eltűnt a szemüek elől: meglepő, hogy a tanítványok éppen távozásában ismerik fel Jézus jelenvalóságát. A megjegyzés arra utal, hogy a „kenyértörésben” felismert Feltámadott nem tartozik fizikai világunkhoz.

megjelent Simonnak: a megjelent (szolgai fordításban: *láttatta magát*) igével az evangélista azt fejezi ki, hogy a feltámadási jelenések kezdeményezője Jézus, aki megmutatja magát; nem arról van szó tehát, hogy a tanítványok egyszerűen látják, azaz minden objektív alap nélkül vetítik ki vágyaik „vásznára” az ő alakját.

azt hitték, hogy szellemet látnak: bár a zsidó vallás tiltotta a halottidézés gyakorlatát (vö. Lev 19,31; Iz 8,19 stb.), a holtak szellemébe vetett hiedelem meglehetősen elterjedt a nép körében (vö. MTörv 18,11; 1 Sám 28, 13-14). Valószínű, hogy Jézus korában is ez volt a helyzet. *tapintsatok meg, és lássátok...:* mivel a feltámadt test nem lehet az érzékelés tárgya, az érzéki észlelésre utaló szavakat nem szabad szó szerint értenünk. Az evangélista a Jézus ajkára

adott felszólítással emeli ki, hogy a Feltámadott nem csupán kísértetszerű „szelleme” által nyilvánult meg az apostoloknak, hanem titokzatos, de teljes valóságában.

örömlükben még mindig nem bíttek: a feltámadási jelenések jellemzője, hogy a tanítványok kezdetben még saját tapasztalatuk igazát is megkérdőjelezzik.

szemük láttára evett belőle: minthogy az étkezés a személyek közti kapcsolat és az élet jele (vö. Lk 8,55), említésével Lukács azt fejezi ki, hogy a Feltámadott valóságosan ott van tanítványai között.

ezek azok az igék, amelyeket elmondtam nektek, amikor még veletek voltam: a Feltámadott ajkára adott szavakkal az evangélista arra utal, hogy a történeti Jézus és a feltámadt Krisztus egy és ugyanaz a személy.

be kell teljesedni: a „kell” ige jelzi, hogy mindaz, ami Jézussal történt, Isten elgondolása és akarata.

meg van írva...: e kijelentéssel és az ezt követő felsorolással Lukács összefoglalja az első keresztény igehirdetés elemeit, és azt fogalmazza meg, hogy az apostolokban tudatossá válik tanúságtevő feladatuk.

a Krisztusnak szenvednie kell, és harmadnapon feltámadni a halálból: a nagypénteki tragédia után a tanítványok fokozatosan megértették: a messiási jövendölések, illetve az Ószövetségnek a szenvedő Szolgára, valamint az ő megdicsőülésére vonatkozó kijelentései Jézusról szólnak. Ezt a megértést a Feltámadott megvilágosító tevékenységének tulajdonították, ami abból látszik, hogy Lukács Jézussal mondatja ki e mondatot.

nevében megtérést kell hirdetni a bűnök bocsánatára ... minden népnek: a tanítványok a húsvéti eseményekben azt is felismerik, hogy a Sion hegyére ígért „menedék” (Jo 3,5), illetve az Isten Lelkével megajándékozott Szolga, akiben Isten új szövetséget köt népével (vö. Iz 42, 1.6), azonos a kereszten meghaló Jézussal. Ezt a felismerést az életükben titokzatos módon jelen lévő Mesterük felvilágosító sugallatának tekintik, amit az evangélista azzal érzékeltet, hogy a tanúságtevésre buzdító szavakat a Feltámadott ajkára adja.

majd elküldöm nektek azt, amit Atyám ígért: az Atya ígérete a Joel próféta által megjövendölt Lélek (Jo 3, 1-5), Isten Szent Lelke, aki a történeti Jézust is segítette abban, hogy tökéletesen meg tudjon felelni a mennyei Atya akaratának. Ezt a Lelket a Biblia „erőnek” is nevezi (vö. ApCsel 1,8).

d) Jézus megjelenései János szerint (Jn 20, 1-29)

20 ¹ Mária Magdolna a hét első napján kora reggel, amikor még sötét volt, a sírhoz ment, és látta, hogy a kő el van mozdítva a sírbolttól. ² Elfutott tehát, elment Simon Péterhez és a másik tanítványhoz, akít Jézus szeretett, és azt mondta nekik: »Ehitték az Urat a sírból, és nem tudjuk, hová tették!« ³ Erre Péter és a másik tanítvány elindultak, és a sírhoz mentek. ⁴ Ketten együtt futottak, de a másik tanítvány gyorsabban futott, mint Péter, és elsőként ért a sírhoz. ⁵ Lehajolt, és látta lerakva a gyolcsokat, de nem ment be. ⁶ Azután odaért Simon Péter is, aki követte őt, és bement a sírboltba. Látta letéve a gyolcsokat ⁷ és a kendőt, amely a fején volt, nem a gyolcsok mellé helyezve, hanem külön egy helyen, összegöngyölve. ⁸ Akkor bement a másik tanítvány is, aki először érkezett a sírhoz: látta és hitt. ⁹ Még nem

értették ugyanis az Írást, hogy fel kell támadnia a halálból. ¹⁰ A tanítványok ezután ismét hazamentek. ¹¹ Mária pedig kinn állt a sírnál, és sírt. Amint sírdogált, behajolt a sírboltba. ¹² Két angyalt látott fehér ruhában ülni, az egyiket fejtől, a másikat lábtól, ahol Jézus teste feküdt. ¹³ Azok megkérdezték tőle: »Asszony, miért sírsz?« Ő azt felelte nekik: »Ehitték az én Uramat, és nem tudom hová tették!« ¹⁴ Ahogy ezt kimondta, bátrafordult, és látta Jézust, hogy ott áll, de nem tudta, hogy Jézus az. ¹⁵ Jézus megkérdezte tőle: »Asszony, miért sírsz? Kit keresel?« Ő pedig, azt gondolva, hogy a kertész az, ezt felelte neki: »Uram, ha te vitted el őt, mondd meg nekem, hová tetted, és én elhiszem!« ¹⁶ Ekkor Jézus megszólította őt: »Mária!« Erre ő megfordult, és héberül így szólt: »Rabbóni!«, ami azt jelenti: Mester. ¹⁷ Jézus

így szólt hozzá: »Ne tarts fel engem, mert még nem mentem fel az Atyához, hanem menj el a testvéreimhez, és mondd meg nekik: Fölmegyek az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, az én Istenemhez és a ti Istenetekhez.«¹⁸ Mária Magdolna elment, és híriül vitte a tanítványoknak: »Láttam az Urat!«, és hogy ezeket mondta neki.¹⁹ Mikor azon a napon, a hét első napján este lett, és a helyiség ajtaja, ahol a tanítványok összegyűltek, be volt zárva a zsidóktól való félelem miatt, eljött Jézus, megállt középen, és azt mondta nekik: »Békesség nektek!«²⁰ Miután ezt mondta, megmutatta nekik a kezét és az oldalát. A tanítványok megörültek, amikor meglátták az Urat.²¹ Aztán újra szólt hozzájuk: »Békesség nektek! Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket.«²² S miután ezt mondta, rájuk lebelt, és így szólt hozzájuk: »Vegyétek a Szentlelket!«²³ Akiknek megbocsátjátok bűneiket, bocsánatot nyernek;

akiknek pedig megtartjátok, azok bűnei megmaradnak.«²⁴ Tamás pedig, egy a tízenkettő közül, akit Ikernek hívnak, nem volt velük, amikor eljött Jézus.²⁵ A többi tanítvány elmondta neki: »Láttuk az Urat!« Ő azonban így szólt: »Hacsak nem látom kezén a szegek nyomát, és ujjamat a szegek helyére nem teszem, és kezemet az oldalába nem helyezem, én nem hiszem!«²⁶ Nyolc nap múlva ismét együtt voltak a tanítványai, és Tamás is velük volt. Jézus eljött – bár az ajtó zárva volt –, megállt középen, és így szólt: »Békesség nektek!«²⁷ Azután azt mondta Tamásnak: »Tedd ide ujjadat és nézd a kezeimet; nyújtsd ki kezedet és tedd az oldalamba, és ne légy hitetlen, hanem hívő!«²⁸ Tamás azt felelte: »En Uram és én Istenem!«²⁹ Jézus erre azt mondta neki: »Mivel láttál engem, hittél. Boldogok, akik nem láttak, és mégis hittek.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Mária Magdolna ... a sírhoz ment: ha figyelembe vesszük a leírás műfaját (feltámadási jelenés), nincs jelentősége annak a ténynek, hogy a szinoptikusok szerint nemcsak Mária, hanem több asszony is kiment Jézus sírboltjához.

a másik tanítványhoz, akit Jézus szeretett: a hagyomány szerint ez a másik tanítvány János apostol, a negyedik evangélium szerzője.

és nem tudjuk, hová tették: a tudni ige többes számú alakja arra utal, hogy János is ismerte a szinoptikus hagyomány anyagát, de ő csak Mária Magdolna tapasztalatának tükrében akarta bemutatni az asszonyok hitének fejlődését.

látta letéve a gyolcsokat és a kendőt ... külön egy helyen, összegöngyölve: a gyolcs és a kendő (melyet az evangélisták közül csak János említ) rendezett helyzete eleve kizárja azt a gyanút, hogy sírrablók vitték el Jézus testét.

látta és hitt (más fordításban: *hinni kezdett*): a látni kifejezés itt egyenértékű a megérteni szóval: a szeretett tanítvány megértette, hogy Máriának igaza volt, hiszen Jézus teste valóban eltűnt, és azt is felfogta, hogy nem történhetett sírrablás. Mivel az üres sír és a rendezetten ott fekvő leplek önmagukban véve legfeljebb előkészíthették, de nem ébreszthették fel a Föltámadottba vetett hitet, helyesebb, ha a nyelvtanilag is indokolt „hinni kezdett” fordításhoz ragaszkodunk.

még nem értették ugyanis az Írást...: az evangélista e megjegyzésével arra utal, hogy mindez akkor történt, amikor a Feltámadott még nem nyitotta meg a tanítványok értelmét az Írások helyes értelmezésére.

két angyalt látott fehér ruhában...: a két angyal megfelel a Lukácsnál szereplő két fénylő ruhás férfinak (vö. Lk 24,4). A „fejtől” és a „lábtól” kifejezéseknek csak akkor lehet helymeghatározó értelme, ha a régészeti leletek alapján feltételezzük, hogy a sírkamrában a holttest egy kis kőpadon feküdt, ahol a fej feltámasztására párnaszerű emelvény volt kifaragva.

de nem tudta, hogy Jézus az: a szinoptikusokhoz hasonlóan János is kiemeli, hogy a Föltámadott titokzatos jelenvalóságának felismerése nem volt könnyű dolog követői számára.

azt gondolva, hogy a kertész az: ez a feltevés összhangban áll Jánosnak azzal az állításával, hogy Jézus sírboltja egy kertben volt (vö. Jn 19,41).

Mária ... Rabbóni: a világirodalomban aligha találunk ehhez hasonló szöveget, amelyik ilyen kevés szóval, ennyire egyszerűen, mégis mélyrehatóan ábrázolja egy férfi és az őt tisztelve szerető asszony találkozását. Jézus ajkáról csak Mária neve hangzik el. Ez a megszólítás felidézi az Izraelt bátorító Isten szavait (vö. Iz 43,1), de ugyanígy a juhait nevükön szólító jó pásztor alakját is, akinek bárányai ismerik az ő hangját (vö. Jn 10, 3-4.14). Az asszony válaszul nem a Jézus nevet mondja ki, mert nemcsak őt ismeri fel, hanem a lényét átható isteni fensőbbiséget is. Ezért leírhatatlan örömmel és tisztelettel ennyit mond: Mesterem!

ne tarts fel engem: János felfogása szerint Jézus kereszthalála, feltámadása, mennybemenetele és a Szentlélek ajándékozása egyetlen nagy esemény, amelyet az evangélista rendszerint a Messiás ajkára adott „felmegyek” (ti. az Atyához) ígével fejez ki. A leírás szerint Mária ezt még nem érti, és értetlenségével „akadályozza” a Messiás megváltói művének befejezését, amikor önző módon a tér-idő világhoz akarja kötni Jézust. A „ne tarts fel” felszólítás arra utal, hogy még meg kell értenie: Jézus távozása a feltétele annak, hogy az általa elküldött Lélek erejében állandóan jelen lehessen majd tanítványai körében.

láttam az Urat: Mária, aki kezdetben csak azon kesergett, hogy ellopták a holttestet, eljutott a felismerésre: Jézus valóban feltámadt, ami azt jelenti, hogy ha nem is lehet őt a fizikai világhoz kötni, győzedelmesen él Isten birodalmában.

a hét első napján: a kifejezés ismét (vö. Jn 20,1) Jézus követőinek arra a gyakorlatára utal, hogy a zsidó hét első napján tartották az eukharisztikus lakomát.

a helyiség ajtaja ... be volt zárva: az evangélista nem részletezi, hogy Jézus miként hatol át a zárt ajtókon, mert csak azt akarja kiemelni, hogy a feltámadt Jézus új létmódjára nem vonatkoznak a testekre érvényes fizikai törvények.

eljött Jézus, megállt középen: a Feltámadott megjelenése mindig az ő kezdeményezésére történik.

megmutatta nekik a kezét és az oldalát: a megjegyzéssel az evangélista azt akarja kifejezni, hogy a Feltámadott azonos a kereszten meghalt Jézussal (vö. Lk 24,39).

a tanítványok megörültek, amikor meglátták az Urat: a nagypénteki tragédia után az eukharisztikus lakomára egybegyűlt tanítványok csodálkozva tapasztalták, hogy a közösségi összejöveleken öröm, reménykedés költözik a szívükbe, és ezt a különös élményt a titokzatos módon jelen lévő Feltámadott ajándékának tekintették.

amint engem küldött az Atya...: a tanítványokban tudatossá válik, hogy az Isten országát hirdető Jézus művét kell folytatniuk.

rájuk lehel: a szimbolikus cselekedet a Ter 2,7 versét idézi emlékezetünkbe, és ezt jelenti: mint ahogyan Isten lehelete ajándékozta a földi létet az első embernek, úgy a megváltott ember is Isten leheletével kapja ajándékba az új, a krisztusi életet. Minthogy a lehelés a Lélek ajándékozására utal, értelmét úgy is megfogalmazhatjuk, hogy általa a tanítványok a Szentlélek keresztségében (vö. Jn 1,33) részesülnek.

vegyétek a Szentlelket: a Szentlélek adományozása itt egy különleges hatalom gyakorlása, nevezetesen a Jézus kereszthalála által elnyert bűnbocsánat közvetítése érdekében történik. Ezért ez a bibliai jelenet különbözik az első pünkösdi eseményétől (vö. ApCsel 2), amikor Isten egész népére kiárad a Lélek.

akiknek megbocsátjátok bűneiket...: a szövegből nehéz eldönteni, hogy ki kapja ezt a hatalmat, és mire vonatkozik. A protestáns bibliaértelmezők az egyetemes papságból részesülő hívők közösségét tartják a bűnbocsátó (feloldozó) hatalom letéteményesének. A katolikus felfogás szerint a bűnbocsátó hatalmat az apostolok és utódaik kapják, akik az egész egyháznak adott bűnbocsátó hatalom gyakorlásának „kitüntetett” képviselői. János írásaiból úgy látszik, hogy ez a hatalom nem csupán a keresztség kiszolgáltatására vagy (hitetlenség esetén) megtagadására, hanem a keresztség után elkövetett bűnök megbocsátására is érvényes (vö. 1 Ján 1,8 - 2,2).

Tamás ... akit Ikernek hívnak: a Tamás név az arám *teoma* szó görög végződéssel ellátott formája, amelynek pontos fordítása a görög *Didümosz*, azaz Iker kifejezés (vö. Jn 11,16).

hacsak nem látom kezén a szegek nyomát...: Tamás kész ugyan a hitre, de nem elégszik meg a szavahihető tanúk vallomásával, s ezért előbb „bizonyítékot” követel. Azok közé tartozik, akiről Jézus egy alkalommal ezt mondta: „Hacsak jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek!” (Jn 4,48). Hite még fogyatékos, mert emberi elvárásokon alapuló követelményeket támaszt a Feltámadottal szemben.

nyolc nap múlva: mivel az antik számolási mód egy adott időtartamba a kezdő és a befejező napot is beszámítja, a kifejezés ismét az Úr napjának eukharisztikus megünneplésére utal.

tedd ide ujjadat és nézd a kezeimet...: a sebhelyeit megmutató Jézus szavai azt jelentik, hogy az ő megdicsőült teste már más jellegű valóság, mégis azonos azzal a testtel, amelyet a kereszten feláldozott az emberekért. A megdicsőült testet nem lehet érzékelni. Ez a leírás görög szövegéből, illetve az igeidők használatából egyértelműen kiviláglik. A görög szöveg szerint Jézus a jelenben ezt mondja Tamásnak: Tedd ide (jelen idejű felszólító mód) ujjadat és nézd (befejezett múlt idejű felszólító mód) a kezeimet! Ez nagyjából azt jelenti, hogy most tedd ide az ujjadat, és nézd a múltbeli kezeimet! Ehhez hasonló a másik mondat is, amelyben a Feltámadott így szól Tamáshoz: nyújtsd ki (jelen idejű felszólító mód) kezedet és tedd (befejezett múltban álló felszólító mód) az oldalamba! Ezt körülbelül így fordíthatjuk: most nyújtsd ki a kezedet, és tedd a múltbeli oldalamba! Jézus szavai, amelyek nem nélkülözik a humort, azt fejezik ki, hogy Tamás olyasmit kér, ami nem lehetséges.

ne légy hitetlen, hanem hívő: minthogy az apostol kész a hívő elfogadásra, Jézus felszólítását így kell értenünk: ne viselkedj úgy, mint egy hitetlen ember, aki csak az érzékeinek hisz!

én Uram és én Istenem!: Tamás örvendező kiáltásában a negyedik evangélium egyik legszebb hitvallása fogalmazódik meg. Mivel az Ószövetség görög szövegében az Úr és az Isten kifejezések (vö. pl. Zsolt 35,23) a héber *Jahve*, illetve *Elohim* szavak megfelelői, az apostol szavaiban a Jézus isteni mivoltába vetett hit megfogalmazását kell látnunk. E hitvallás azt a feltevést is megerősíti, hogy a látni ige a feltámadási jelenésekben mindenképpen többet jelent a fizikai látásnál: egészen bizonyos ugyanis, hogy Tamás nem fizikai látással ismerte fel Jézus isteni mivoltát.

mivel láttál engem, hittél (más fordításban kérdő mondatként: *mivel láttál engem, elhitted?*): ha a mondat kijelentés, így értendő: hittél, mert különleges módon (hívő látással) tapasztaltad meg jelenvalóságomat. Amennyiben a mondat kérdés, ezt jelenti: ugye nem azért hittél, mert fizikailag láttál?

boldogok, akik nem láttak, és mégis hittek: ez a boldogmondás nem a vallási tapasztalatot (a hívő látást) és a hitet állítja egymással szembe, mintha az igazi hitnek nem lenne tapasztalati alapja. Az ellentét a fizikai látást igénylő hit és az ilyen látást nem követelő hit között húzódik. Jézus általánosságban azt a hívőt mondja boldognak, aki nem igényel olyan fizikai meggyőződést, mint Tamás, hanem beéri a vallási tapasztalattal és a tanítványok igehirdetésével (vö. Jn 17,20; 1 Pét 1,8).

5. 32 A szövegek értelmezése

Márk evangélista a feltámadási jelenés műfajában dolgozza fel a Jézus üres sírjára vonatkozó szóbeli hagyományt. Elbeszélésében azt tanítja, hogy nem sokkal a keresztre feszítés tragédiája után az asszonyok kicsiny csoportja üresen találta Jézus sírját. Ez az esemény zavart és félelmet keltett szívükben. Az a számukra még képtelenségnek látszó gondolat is felsejlett bennük, hogy Jézus talán mégiscsak feltámadt, mint ahogyan ezt halála előtt többször is

megjövendölte. Zavarukat fokozta, hogy ezt a sejtést isteni eredetű sugallatként élték meg, amit az evangélista az égi küldött szimbólumának szerepeltetésével fejez ki. – Megjegyezzük, hogy az üres sír önmagában véve még nem bizonyítja Jézus feltámadását (vö. Jn 20,13), és nem elengedhetetlen feltétele a föltámadásba vetett hitnek. Jézus feltámasztását Isten általi újrateremtésnek is tekinthetjük, és ez azt jelenti, hogy ha a holtteste mégis a sírban maradt volna, ez sem cáfolná a tanítványok húsvéti hitét. Ha meggondoljuk, hogy az emberi test anyagai, sejtjei már a földi lét folyamán is többször kicserélődnek, beláthatjuk: a föltámadt test nem függhet a földi test biokémiai anyagával való azonosságától. Ennek ellenére két megfontolás is szól amellett, hogy az üres sírt történeti ténynek tartsuk. Egyrészt az evangélisták egybehangzóan állítják, hogy az asszonyok üresen találták Jézus sírboltját. Ezt a tényt egyébként Jézus ellenfelei sem tagadják, csak másként magyarázzák (vö. Mt 28, 13-15). Másrészt a zsidó emberkép alapján (amely a lelket és a testet nem választotta el olyan módon egymástól, mint ahogyan ezt a Platón követő görög filozófia tette) Jézus korában nem lehetett volna hitelesen hirdetni az ő feltámadását, ha holtteste ott van a sírboltban. Márpedig történeti tény, hogy a tanítványok hatékonyan és hitelesen hirdették Jézus feltámadását.

Máté az általa megfogalmazott jelenésekben már nemcsak az üres sírról beszél, hanem arról is, hogy néhány asszony, majd a tanítványok is „találkoznak” a feltámadt Jézussal. Az első elbeszélés arra a történeti valóságra utal, hogy a nagypénteki tragédia után elsőként az asszonyok fedezték fel fogékony lélekkel életük eseményeiben a Feltámadott jelenvalóságát. A második elbeszéléssel Máté azt a folyamatot dramatizálja, amelyben Jézus tanítványai is megbizonyosodnak arról, hogy Mesterük legyőzte a halált. A tanítványok megtapasztalják, hogy Jézus titokzatos módon jelen van életükben, és ráébrednek feladatukra: tudatosul bennük, hogy hirdetniük kell a Jézus halála által biztosított megváltás ajándékát, és az ajándékot elfogadó emberek számára ki kell szolgáltatniuk a keresztséget. Ez a keresztség (eltérően a Keresztelő János által gyakorolt szertartástól) nemcsak ígéri a bűnök eltörlését, hanem hatékonyan közvetíti is azt a bűnbocsánatot, amelyet a Lélek erejében tevékenykedő Isten Fia akkor nyert el az emberiség számára, amikor az Atya akaratával azonosulva föláldozta magát a kereszten. A találkozások valódi voltát, vagyis azt a tényt, hogy nem a Jézus-követők vágyai és érzékszalódásai teremtették meg a feltámadt Krisztus alakját, az evangélista azzal hangsúlyozza, hogy a feltámadási jelenés műfaji követelményeinek megfelelően érzékelhető vonásokat tulajdonít a történelem feletti világba lépett Krisztusnak: az asszonyok „átkarolhatják” a lábát, a tanítványok „láthatják” őt, „hallhatják” hangját. – Arra a kérdésre, hogy milyen jellegűek voltak az elbeszélésekben leírt „találkozások”, vagyis hogy az asszonyok és a tanítványok milyen módon tapasztalták meg az Isten világához tartozó Jézus jelenvalóságát, nem tudunk válaszolni. Ennek ellenére sincs okunk kétségbe vonni tapasztalatuk valódiságát: a kereszténység gyors elterjedése és a korábban gyáva tanítványok hősiessége tanúságtétele ugyanis elégséges alapot nyújt ahhoz, hogy találkozási élményeiket hitelesnek tekintsük.

Lukács feltámadási jelenéseiben Jézus először az emmauszi tanítványoknak fedi fel feltámadt valóságát, aztán pedig a Jeruzsálemben tartózkodó tizenegy apostolnak. Az emmauszi találkozás leírásában az evangélista azt a gondolatot emeli ki, hogy a tanítványok a kenyértörésben, vagyis a Jézus rendelése szerint tartott emlékező lakomán ismerik fel halált legyőző Mesterüket. A másik megjelenés leírásában Lukács azt fogalmazza meg, hogy a közösségekben lévő tanítványok akkor bizonyosodnak meg a Feltámadott titokzatos jelenlétéről, amikor az Írásokat értelmezve csodálkozva tapasztalják: az életükben titokzatos módon jelen lévő Mester „megnyitja értelmüket, hogy megértsék az Írásokat”. A találkozások valódi voltának hangsúlyozása végett az evangélista érzékelhető vonásokat tulajdonít a Föltámadottnak: az emmauszi tanítványok „beszélgetnek” Jézussal, együtt „étkeznek” vele, az apostolok

felszólítást kapnak a feltámadt test „érintésére” stb. – A leírások irodalmi műfaja ebben az esetben sem teszi lehetővé a Feltámadottal való találkozások természetének megismerését. Az elbeszélések történeti alapját abban kell látnunk, hogy a nagypénteki tragédia szomorú hangulatából felocsúdó tanítványok többször egybegyűltek az eukharisztikus lakoma megünneplésére. Ezeken az összejöveteleken és az Írások értelmezése közben megbizonyosodtak arról, hogy Jézus legyőzte a halált, velük van, örömmel, reménykedéssel tölti el szívüket, és segíti őket az Ószövetség messiási jövendöléseinek megértésében.

A János evangéliumából idézett három feltámadási jelenés közül az elsőben az evangélista azt fogalmazza meg, hogy a Jézus női követőit képviselő Mária Magdolna csak akkor ismeri fel igazán a Feltámadottat, amikor elfogadja: Jézusnak a világból való távozása feltétele annak, hogy titokzatos módon, de örökre szerettei között maradhasson. A második elbeszélés azt a folyamatot dramatizálja, amelyben az eukharisztikus lakomára egybegyűlt tanítványok örömmel és meglepődve tapasztalják: erőt kapnak a Jézus által hozott bűnbocsánat közvetítésére. Ezt az erőt (a Szentlelket) a lakomán nem látható módon, de megtapasztalhatóan jelen lévő Jézus ajándékának tekintik. A harmadik dráma tanulsága: a tanítványok akkor tapasztalják meg a Feltámadott jelenvalóságát, amikor nem követelnek az érzékelő ismerethez hasonló bizonyosságot, hanem megelégszenek a vallási tapasztalattal. Ezt a gondolatot fejezi ki a jézusi mondás: „Boldogok, akik nem láttak, és mégis hittek.” – A kicsiny drámák háttérében a Jézusra való közösségi visszaemlékezések, az eukharisztikus lakomák és a közösségi Írás-magyarázatok történeti alapja húzódik. A leírások műfaja ebben az esetben is eltakarja előlünk a Feltámadott megtapasztalásának módját. A tanítványok tapasztalatát azonban nincs okunk kétségbe vonni, és a történeti adatok alapján is arra következtethetünk, hogy a nagypénteki tragédia után Jézus követőinek megrendítő, életüket teljesen átformáló élményekben és felismerésekben volt részük.

5. 33 Fedezd fel életedben a feltámadt Krisztust!

Márk leírásában az égi küldött azt mondja az asszonyoknak, hogy Jézus „feltámadt, nincs itt”. – Ebből az isteni üzenetből megtanulhatod, hogy ha a Feltámadottal akarsz találkozni, ne a holtak vagy a földi létbe visszatérők között keresd őt, hanem abban a világban, amely az érzékeid számára elérhetetlen.

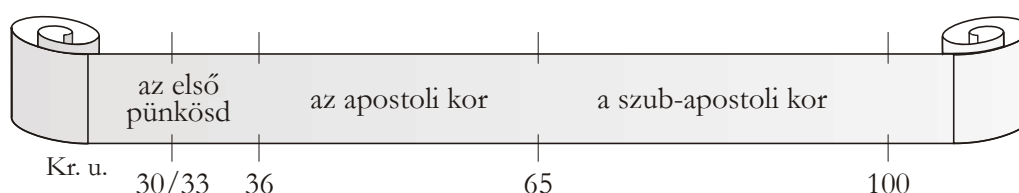
A Máté-féle feltámadási jelenésekben a „látni” ige nem a fizikai látást, hanem a hívő látást, a vallási tapasztalatot jelenti. – A feltámadt Krisztus keresése közben ez a tény emlékeztessen egy olyan igazságra, amelyet gyermekkorod irodalmából feltehetően már ismersz: „Jól csak a szívvel lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan” – mondja Exupéry kis hercegének rókája.

Lukács elbeszélései arra hívják fel a figyelmet, hogy a Feltámadott megtapasztalásának színhelyei: a Jézus szavaira való visszaemlékezés, az eukharisztikus lakoma és az Írások közösségi értelmezése. – Gondolj erre, és ha a Feltámadottal akarsz találkozni, akkor elsősorban az elmélyült imádság pillanataiban, a szentmisén és a közösségi Szentírás-magyarázatokon figyelj fel jelenlétére!

János feltámadási jelenéseiben Mária Magdolna és a kételkedő Tamás tapasztalata arra inti az olvasót, hogy a feltámadt Krisztus csak azért lehet jelen történelmünkben, mert eltávozott az érzékeink számára elérhető tér-idő világból. – Ha Jézussal akarsz találkozni, emlékezz vissza ezekre az esetekre, és jusson eszedbe, hogy a Feltámadott szerint azok a boldogok, akik testi szemükkel nem látják őt, mégis hisznek!

6. A MESSIÁS EGYHÁZÁNAK SZÜLETÉSE ÉS KIBONTAKOZÁSA KR. U. 30/33-TÓL 100-IG

A Kr. u. 30/33-tól 100-ig terjedő időtáv alkotja az újszövetségi üdvtörténet kezdeti szakaszának utolsó részét. Az üdvtörténetnek ebben a korszakában született és bontakozott ki a Messiás egyháza, ebben az időszakban mélyült el az egyház tagjainak a feltámadt Krisztus isteni mivoltába vetett hite, és kezdődött el az egyház szervezeti kibontakozása.

A bibliai idézetek első csoportja a feltámadt Krisztus mennybemeneteléről, a Messiás egyházának a zsidó pünkösd ünnepéhez kötődő születéséről, a jeruzsálemi gyülekezetről és az egyház első vértanújáról szól. A szemelvények második csoportja Pál apostol megtérését, az antióchiai egyház megerősödését, a Jeruzsálemben tartott apostoli zsinatot, valamint az önmagát Krisztus titokzatos testeként és új Izraelként értelmező egyházat mutatja be. A bibliai idézetek harmadik csoportja a megváltás ajándékát megjelenítő, a Krisztus főpapsága alatt kibontakozó és a megváltás ajándékát közvetítő egyház arculatát ábrázolja. A negyedik szemelvénygyűjtemény arra világít rá, hogy a feltámadt Krisztus jelenvalóságát és a Szentlélek eljövetelét megtapasztaló egyház hogyan gondolkodott a világ sorsáról, saját jövőjéről és Isten üdvözítő tervének beteljesüléséről.

a) *A Messiás egyházának története 30/33-tól 100-ig*

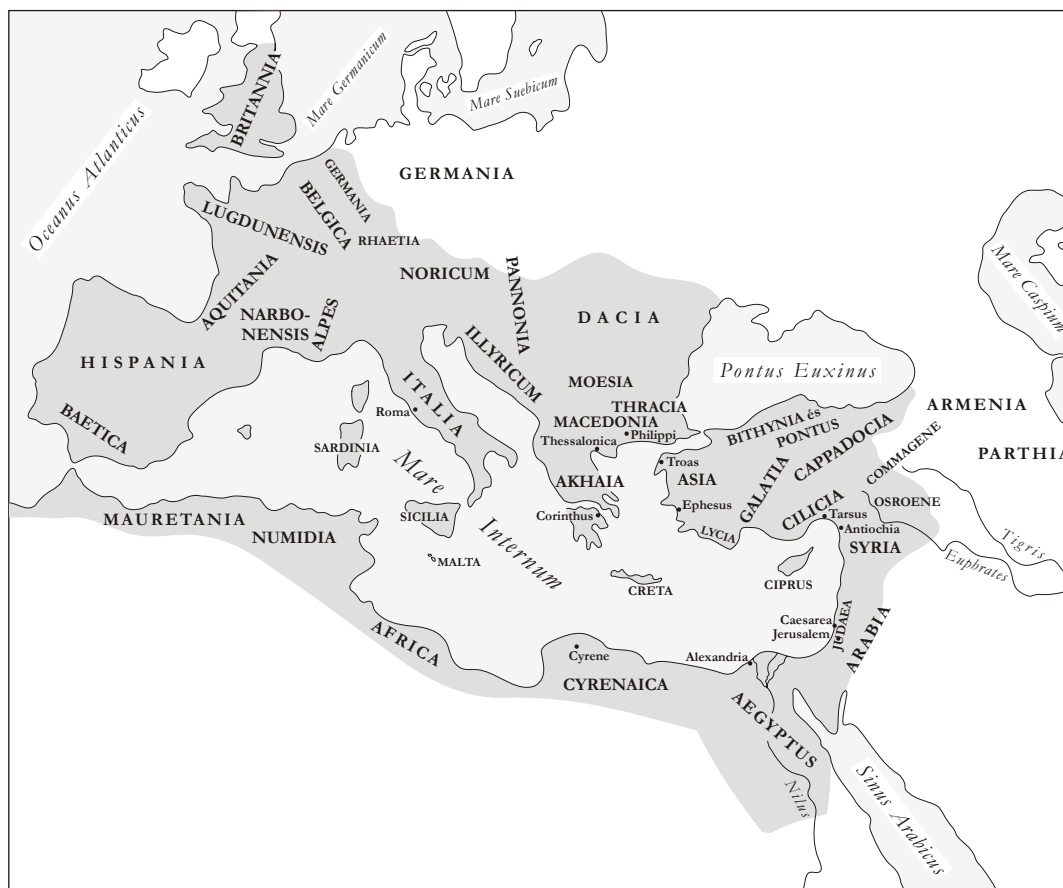
Az egyház születésének folyamatát és kibontakozásának kezdeti szakaszát történettudományi szempontból három korszakra oszthatjuk: az egyház születésének, az apostoli egyháznak és az apostolok nevében tanító egyháznak az időszakára.

1) Az egyház születésének eseménye (kb. 30/33): a Messiás halálát követő időszakban tanítványai a vallási tapasztalat közegében meggyőződtek arról, hogy Jézus végérvényesen elfoglalta helyét Isten világában (felvétetett a mennybe). Arra a felismerésre is eljutottak, hogy Isten új választott népeként, megújult Izrael gyanánt folytatniuk kell Mesterük művét: hirdetniük kell Isten országának titokzatos jelenvalóságát, illetve azt, hogy Jézus életének és halálának döntő szerepe volt Isten országának elhozatalában, az isteni uralom érvényre juttatásában. E felismerésüket és a tanúságtételhez kapott erőt a történeti Jézus által ígért Szentléleknek tulajdonították, akinek eljövetelét a szent írók a Jézus halálát követő zsidó pünkösd ünnepével hozták összefüggésbe. Ezen a pünkösdön megszületett az egyház, Isten megújult választott népe. A görög nyelvű keresztény iratok e közösséget azzal az *ekklészia* (gyülekezet, népgyűlés) szóval jelölik, amely a *szünagógé* (gyülekezet, gyülekezőhely, zsinagoga) kifejezéshez hasonlóan korábban Isten ószövetségi választott népét, vallási közösségét

is jelentette. – Megjegyezzük, hogy a magyar nyelvben e görög kifejezés emlékét az eklézsia szó őrzi, míg az ‘egyház’ az ómagyar *id* (szent) és a ház szavak összetételéből származik. – A megújult Izrael első tagjai a zsidó származású apostolok voltak, továbbá azok az izraeliták, akik az ő tanúságtételük nyomán elfogadták a feltámadt Jézus messiási mivoltát.

A tanúságtevők kicsiny csoportja nem szakadt el teljesen a zsidó vallási szertartásoktól és a templomtól (vö. ApCsel 2,1; 3,1; 5,21), igazolva ezzel, hogy a történeti Jézus nem a zsidó vallástól teljesen független új vallást akart alapítani, hanem Izrael megújításán fáradozott. A Messiás hívei azzal különböztették meg magukat a régi Izraeltől, hogy a keresztség kiszolgáltatása által (vö. ApCsel 2,41) vették fel soraikba az új tagokat, és házanként, az úgynevezett „kenyérsegezés” keretében ünnepelték meg Jézus utolsó vacsorájának emlékeztétét (ApCsel 2,46). Abban is eltértek izraelita honfitársaiktól, hogy elfogadták a feltámadt Jézus messiási mivoltát, s ha kellett, életük feláldozásával is tanúságot tettek róla (vö. ApCsel 7, 54-60).

Szervezeti szempontból a tanúságtevő közösség vezetői az apostolok voltak (vö. ApCsel 2,42; 4,37 stb.), akik azonban a hívek számának gyarapodása miatt hamarosan segítőtársakat választottak. Ezeket a segítőtársakat kézrátétellel bízták meg szolgálatuk végzésére (vö. ApCsel 6, 1-6). Egyes bibliaértelmezők szerint ők voltak az első diakónusok, akik a görög *diakonosz* (szolga, felszolgáló az asztalnál, az apostoli szolgálat végzője) szóról kapták nevüket. Más bibliaértelmezők szerint ezek az első segítőtársak inkább gondnokoknak vagy vagyonkezelőknek tekinthetők, akiknek feladatköre ugyanaz volt, mint később a presbitereké.

A Római Birodalom provinciái az 1. század végén

2) Az apostoli egyház időszaka (kb. 36-tól 65-ig): ebben a korban terjedt el az egyház Jeruzsálemből kiindulva Antióchián keresztül a Római Birodalom számos tartományában, ekkor mélyült el a keresztényeknek a Messiás isteni mivoltába vetett hite, s tovább folytatódott a tanúságtevő közösség szervezeti tagolódása.

Az egyház földrajzi elterjedésében kiemelkedő szerepe volt Pálnak, aki megtérése előtt zsidó farizeus volt, és akit a pogányok (azaz a nem zsidók) között végzett térítőmunkája miatt a nemzetek apostolának nevezünk (vö. Róm 11,13). Pál életrajzát az alábbiakban foglalhatjuk össze:

Saul (gör. *Σαυλος*; lat. *Saulus*), másik nevén Pál (gör. *Παυλος*; lat. *Paulus*), a keresztény időszámítás első évtizedében született, zsidó családból (Róm 11,1; Fil 3, 5-6), a Cilicia (Cilícia) tartományhoz tartozó Tarsus (gör. *Ταρσος*; lat. *Tarsus*) városában (vö. ApCsel 22,3). Ifjúkorában a farizeusi hagyományokat követte, s Jeruzsálemben a híres Gamáliel rabbinál végezte teológiai tanulmányait. Saját bevallása szerint is fanatikus módon üldözte Jézus tanítványait (ApCsel 22, 4-5; vö. ApCsel 7,58 és 8, 1-3). Megtérése kb. 36-ban, a Damaszkuszba vezető úton következett be. Ezután egy ideig Arábiában tartózkodott, majd visszatért Damaszkuszba. Mivel lelkesen hirdette Jézus messiási mivoltát, néhány fanatikus zsidó az életére tört, ezért menekülnie kellett. Körülbelül 39-ben Jeruzsálembe ment, ahol találkozott az apostolokkal. Ezt követően Syria (Szíria) és Cilicia vidékén végzett térítőmunkát, majd a szíriai Antióchiában hirdette Krisztus evangéliumát.

Első missziós küldetésére (Kr. u. 46-49) a Syria provinciában lévő Antióchiából indult, útjának leg-távolabbi pontja pedig a Galatia (Galácia) provinciában lévő Antióchia volt. Kr. u. 49-ben Jeruzsálemben részt vett azon az apostoli gyűlésen, amelyet a görög *συνόδος* (összejövetel, gyűlés, zsinat) szó alapján apostoli zsinatnak nevezünk.

Pál második missziós útját (Kr. u. 50-52) ugyancsak a szíriai Antióchiában kezdte meg. E térítőút főbb állomásai a következők voltak: a Galatia provinciában lévő Lisztra (ahol segítőtársnak maga mellé vette Timóteust); az Asia (Ázsia) tartományhoz tartozó Troas (Troász) (valószínűleg e településen csatlakozott hozzá Lukács, mert az Apostolok Cselekedeteiben Troász említése után kezdődnek a többes szám első személyben írt, úgynevezett „mi-szakaszok”); a Macedonia (Makedónia) provinciához tartozó Philippi (Filippi), a kereszténység első európai székhelye; Thessalonica (Tesszaloniki), ahol Pál egyházközseget alapított; Gallio helytartósága idején az Akhaia (Akhája) tartományban lévő Corinthus (Korintus), ahol az apostol egy életerős keresztény gyülekezet alapjait rakta le; az Asia tartományban lévő Ephesus (Efezus); a Judaea (Júdea) tartomány részét alkotó tengerparti Caesarea (Cézárea); Jeruzsálem és újra Antióchia. – Az apostol e második missziós útján írta a tesszalonieknek szóló első és második levelét (Kr. u. 51).

Delphiben felszínre került felirat-töredék, melyen többek között ez olvasható: „Gallio, Akhaia prokonzula”. A felirat tanúsítja, hogy Gallio helytartó valóban létező személy volt (vö. ApCsel 18, 12-17)

Pál apostol harmadik missziós útjának (Kr. u. 54-58) kiindulópontja ismét a szíriai Antióchia volt. Először Efezusba ment, s a következő három évben ez a város vált missziós tevékenységének központjává. Efezusi tartózkodása után Macedonia és Akhaia tartományaiban látogatta meg a keresztény gyülekezeteket. E látogatásokat követően a tengerparti Cézarea érintésével Jeruzsálembe utazott. – Az apostol a harmadik missziós útján írta a galatáknak, vagyis a Galatia tartománybeli keresztényeknek szóló levelét (Kr. u. 54), a filippieknek címzett sorait (Kr. u. 56-57), a korintusiaknak szóló első és második (Kr. u. 57), valamint a rómaiaknak szóló levelét (Kr. u. 58).

Jeruzsálembe érve (Kr. u. 58) Pál beszámolt a helyi egyház előjáróinak a misszió sikeréről. Ezután történt, hogy néhány zsidó fellázította ellene a népet (azzal vádolták őt, hogy teljesen elpártolt a mózesi törvényektől, és bemocskolta a templomot, amikor egy pogányt is bevitt oda). Az apostolt kivonszolták a templomból, meg akarták ölni, de az Antonia-erődben állomásozó helyőrség parancsnoka megmentette az életét. A parancsnok a Cézareában állomásozó júdeai helytartóhoz, Félixhez küldte Pált, aki ezt követően két évig fogságban tartotta őt. Amikor az új helytartó, Festus megérkezett (Kr. u. 60), az apostol római polgárjoga alapján a császárhoz fellebbezett. Kérelmét elfogadták, és Cézareában egy százados kíséretében egy Itáliába induló hajóra tetették. Úton Róma felé, Málta szigeténél hajótörést szenvedtek. Végül Nápoly közelében érték el Itália partjait. Innen szárazföldi úton haladtak tovább. Pál 61 tavaszán érkezett a Birodalom fővárosába. Itt két évet házi őrizetben volt, ami azonban nem akadályozta őt abban, hogy római zsidókat maga köré gyűjtve hirdesse nekik az evangéliumot. Az apostol életének utolsó éveit illetően csak a legendákkal átszőtt kései hagyomány anyagára hagyatkozhatunk. Cézareai Euszébiosz a 4. században például azt írja, hogy Pál Péterrel együtt Nero idejében szenvedett vértanúságot (vö. Egyháztörténet 2,22,3 és 2,25,8). Mivel a Nero-féle keresztényüldözés 64-től a császár haláláig, 68-ig tartott, feltételezhetjük, hogy a két apostol 67 körül halt meg Rómában.

Bár az egyház kezdetéhez hasonlóan az apostoli kor egyháza sem szakadt el teljesen a zsidóságtól, egyre világosabbá vált a régi és a megújult Izrael közti különbség. A Krisztust elfogadó közösség életében a templomi imádságok és szertartások mellett továbbra is fontos szerepet kapott Jézus utolsó vacsorájának emlékezete. Ennek tanújele Pál apostol korintusiaknak írt első levele, amelyben útmutatásokat ad az eukharisztia ünneplésére (1 Kor 11, 17-33). Tovább mélyült a keresztényeknek a Krisztus istenségébe vetett hite. Nem tudjuk, ki és mikor fogalmazta meg először, hogy Jézus örök Istenként, második isteni személyként már születése előtt is létezett, de Pál írásainak több részlete (Fil 2, 5-8; Gal 4,4; Róm 8,3 stb.) és a szigorúan egyistenhívő zsidók Pál iránti ellenszenvének fokozódása azt igazolja, hogy az apostol, legalábbis az 50-es évektől kezdődően, már ebben az értelemben tanított.

Az apostoli korban a tanúságtevő közösség irányító testülete szervezeti szempontból kettős tagolódást mutatott: az egyház vezetői az apostolok és presbiterek közössége volt, az ő munkájukat a diakónusok segítették. A jeruzsálemi egyházat például apostolok és presbiterek irányították (vö. ApCsel 15, 2.22-23). A görög *preszbüterosz* (idősebbik, vénebb) szóról elnevezett presbiterek a zsidóságban a népnek azok a tekintélyes, bölcs képviselői voltak, akik nem papi családból származtak, és a fogság utáni időkben a helyi vallási és politikai hatóságokat alkották (vö. Ezdr 7,25; 10, 8.14). Jeruzsálemben a nagytanácsba is bevették őket, ezért nevezték a nagytanácsot olykor presbitériumnak (vö. 1 Tím 4,14) vagy vének tanácsának (ApCsel 5,21; 22,5) is. Az apostolok ezt a zsidó mintát szem előtt tartva választottak maguk mellé presbitereket. A presbiter kifejezés mellett azonban ugyanezeket a személyeket a görög kultúrkörből származó *episzkoposz* (felügyelő, előjáró, püspök) kifejezéssel is jelölték: Pál apostol például az efezusi presbitereket előjáróknak, püspököknek nevezi (ApCsel 20,28; vö. Tit 1, 5.7). Egyes bibliafordításokban vagy bibliamagyarázatokban a kötőjellel írt presbiter-püspök kifejezés erre a kettős szóhasználatra utal. Az apostolok idejében a presbiterek feladatai közé tartozott a helyi egyház testületi irányítása, a közösségi élet megszerve-

zése és a közösségi összejöveteleken a közös imák és a kenyértörés szertartásának vezetése. – A diakónusok az apostolokból és a presbiter-püspökökből álló testület segítői voltak (vö. Fil 1,1). Feladatkörüket pontosan nem ismerjük. Valószínű azonban, hogy elsődleges teendőjük az „asztal szolgálata” (a szegények, özvegyek gondozása) volt (vö. ApCsel 6, 1-6), emellett segédkeztek az evangélium hirdetésében és a keresztség kiszolgáltatásában is (ApCsel 6, 8-14; 8, 5-13). A kiszemelt diakónusokat az apostolok imádság és kézrátétel keretében bízták meg feladatuk végzésére (vö. ApCsel 6,6). A férfi diakónusokon kívül valószínűleg női szolgálatttevők, diakonisszák is tevékenykedtek (vö. Róm 16,1). Róluk és feladatukról azonban nagyon keveset tudunk. Inkább a későbbi századok irodalmában szerepelnek: először Keleten, majd az 5. századtól kezdve Nyugaton is említik őket. Mindenesetre a középkorban az egyház nyugati részén nem vált általánossá a diakonisszák működése.

3) Az apostolok nevében tanító egyház időszakát (kb. 65-től 100-ig) a szakirodalom a latin *sub* (alatt, alá) előjárósó és az „apostoli” kifejezés alapján szub-apostoli kornak is nevezi. E különös elnevezés magyarázata abban rejlik, hogy az apostolok halála után tanítványaik vagy az általuk kiválasztott presbiterek mintegy „az apostolok köpenyét magukra öltve”, az ő nevükben tanítottak, s fogalmazták meg azt, amit az apostolok mondtak volna az új nemzedéknek. Ha a kolosszeieknek és az efeszusiaknak szóló írásokat vagy az úgynevezett lelkipásztori leveleket (1-2 Tím és Tít) Pál halála után írták, szerzőik akkor is Pál nevében és tekintélyével beszélnek. Kétségek vannak afelől is, hogy a nekik tulajdonított evangéliumokat Máté (egy a tizenkettő közül), illetve Lukács (Pál tanítványa) írta-e, de mindkét evangélium apostoli hagyományt őriz. Ugyanez vonatkozik az úgynevezett katolikus levelekre (Jak, 1-2 Pét, 1-3 Ján és Júd), a negyedik evangéliumra, valamint János jelenéseire is. A szerzők minden esetben az „apostolok köpenyét magukra öltve”, apostoli tekintéllyel írnak. A más nevében való írás gyakorlatát abban a korban a profán irodalomban is ismerték, s a keresztények abban látták igazoló alapját, hogy Jézus ígérete szerint a Szentlélek elvezeti majd a tanítványokat Isten titkainak mélyebb, alaposabb megértésére (vö. Jn 14,26; 16,13). Az apostolok tekintélyével megfogalmazott írásokból kiviláglik, hogy az 1. század végére az egyház földrajzi szempontból a Római Birodalomnak csaknem minden jelentősebb tartományába eljutott.

A szub-apostoli korban – főleg 70 után, amikor Titus római hadvezér elfoglalta Jeruzsálemet, s a harcok folyamán a templom is leégett – a Messiás egyháza végérvényesen elvált a régi Izraeltól. A templom pusztulása az új Izrael tagjait nem érintette olyan érzékenyen, mint a többi izraelitát: a keresztények hite szerint ugyanis a templomi áldozatok feleslegessé váltak abban az értelemben, hogy az új szövetség főpapja, Krisztus, egyetlen és megismételhetetlen áldozatával elnyerte minden ember számára a bűnbocsánatot (vö. Zsid 9, 11-28). Az egyház tagjaiban tovább mélyült a Messiás isteni mivoltába vetett hit: ennek tanúbizonysága például Lukács írása (Lk 1, 26-38) vagy János evangéliuma. Utóbbi második isteni személynézet és a Szentlélek közvetítőjeként ábrázolja a Messiást. Jézus az Ige, aki már kezdetben is (azaz öröktől fogva) létezett Istennél, és maga is Isten volt (Jn 1, 1-2). Ő az Isten „egyszülött Fia”, akit Isten a világba küldött (Jn 3, 17.34; 5,37 stb.). A Messiás Isten egyszülött Fiaként ígéri meg Isten Lelkét, aki majd elvezeti a tanítványokat a teljes igazságra.

A szub-apostoli időszakban az egyházi vezetésben megjelent a hármas tagolódás, amely a 2. század végére vált általánossá. Eszerint a gyülekezet irányítói a vezető presbiterek, a presbiterek és a diakónusok. Újabb fejlemény az is, hogy a vezetői tisztséget ellátó presbiterek közösségében megjelent a gyülekezetet egy személyben irányító presbiter (a mai értelemben vett püspök) alakja. Az 1 Tím 5,17 olyan presbiterokről beszél, akik „tiszttüket jól végzik” (a görög szöveg szerint: a többiekhez képest elől állnak, a többiekről gondoskodnak). Az egy személyi vezetés gyakorlatáról első ízben Antióchiai Szent Ignác († 116) tesz említést, aki a

szmirnaiakhoz címzett levelében ezeket írja: „Kövessétek mindannyian a püspököt, ahogyan Jézus Krisztus az Atyát, a presbitériumot pedig úgy, mint az apostolokat; a diakónusokat úgy tiszteljétek, mint Isten rendelkezését. A püspök nélkül semmi olyat ne tegyetek, ami az egyházzal kapcsolatos. Azt tartásatok érvényes eukharisztának, amelyet a püspök vagy megbízottja végez” (Szmír 8,1). Mivel Antióchiai Ignác a rómaiaknak szóló levelében nem ír az egyszemélyi vezetésről, arra kell következtetnünk, hogy ez a gyakorlat először csak Keleten terjedt, s Róma viszonylag későn, a 2. sz. végére fogadta el. Amikor tehát Szent Ireneusz († 202) a 2. század végéről visszatekintve felsorolja a római egyház Pétert és Pált követő vezetőit, kortévesztő módon nevezi őket egyszemélyi vezetést gyakorló püspököknek, mert Linus, Anacletus és Kelemen az 1. században (vö. Az eretnokségek ellen 3,3,3) valószínűleg a több presbiter-püspök időszakának kiemelkedő személyei voltak.

b) A Messiás egyházának történetét bemutató bibliai irodalom 30/33-tól 100-ig

A Messiás egyházának születését és Kr. u. 100-ig terjedő történetét a Biblia az evangéliumokhoz hasonló írások, az apostoli levelek és az apokalipszis irodalmi műfajának tükrében mutatja be. Ezeken az átfogó irodalmi formákon belül az alábbi műfajokat azonosíthatjuk:

A szerzői ajánlás irodalmi forma, amelyben a mű szerzője képzelt vagy valós személynek ajánlja művét, utal írásának tartalmára és esetenként műfajára. Ilyen szerzői ajánlásnak tekinthetjük a Lukács-evangélium és az Apostolok Cselekedetei bevezető verseit (Lk 1, 1-4; ApCsel 1, 1-3).

Az elragadtatási elbeszélés az ókori zsidó és pogány irodalomból egyaránt ismert irodalmi műfaj, amely a fizikai világ képeihez igazodó nyelven híres személyiségek mennybemenetelét mutatja be. Az ilyen műfajú írásokban (amelyeket természetesen nem szó szerint értelmeztek) az a hit fogalmazódott meg, hogy a szóban forgó személy „felvétetett” a halhatatlanság isteni világába. Az Ószövetségben Hénoch (vö. Ter 5, 23-24; Sir 49,16) és Illés próféta (2 Kir 2, 9-11) mennybemeneteléről olvashatunk, de hasonló elbeszélések forogtak közszájon a pogány világ hírességeivel (Héraklészsal, Nagy Sándorral vagy Augustus császárral stb.) kapcsolatban is. Róma alapítójáról és első királyáról például ezt olvassuk: „Romulus egy napon a város falai előtt népgyűlést tartott. Ekkor hirtelen zivatar tört ki. A királyt pedig egy sűrű felhő takarta el. Amikor a felhő eloszlott, Romulus már nem volt a földön. Az égbe szállt. A nép először tanácstalanul várakozott, aztán először csak néhányan, majd mindenki dicsőíteni kezdte Romulust mint Róma városának most égbe távozott patrónusát” (Titus Livius: A római nép története a város alapításától I,16). Lukács evangélista Jézus megdicsőülését mutatja be ebben a műfajban (vö. Lk 24, 50-53; ApCsel 1, 4-11). Az elbeszélés történeti alapja a tanítványok húsvét utáni vallási tapasztalata. Az, hogy az evangélistát mennyiben befolyásolták a zsidó vagy pogány elbeszélések, mellékes kérdés. Tudatosan vagy ösztönösen, de használta e műfajt, mert a felemelkedés, a felhő, a fehér ruhás égi küldöttek elemeit tartalmazó képnyelv a zsidó és a hellén műveltségű olvasók számára egyaránt szemléletesen kifejezte a tanítványok vallási tapasztalatának tartalmát, vagyis azt, hogy Jézus végérvényesen elfoglalta helyét Isten világában.

Az apostoli igehirdetés, mely irodalmi műfajként az első húsvét után jelent meg, tartalmi szempontból a történeti Jézus életéről, haláláról és feltámadásáról szóló tanítás. Ezt a tanítást a görög *kériüszó* (meghirdet, prédikál stb.) szó alapján *kérügmának* vagy a görög *katékeó* (hallat, tanít, oktat) kifejezésből eredően *katekézisnek* nevezzük. Formai szempontból az apostoli *kérügmának* egyik fontos jellemzője az ószövetségi jövendölésekre épü-

lő igazolási eljárás; ennek példája Péter pünkösdi beszéde is (vö. ApCsel 2, 14-36). A katekizis célja a hallgatók, illetve az olvasók hitre hangolása. Történeti szempontból megjegyzendő, hogy az apostoli igehirdetés műfajában megfogalmazott szentírási részletek nem szó szerint, hanem tartalmilag adják vissza a húsvét utáni igehirdetés legfontosabb elemeit.

A munkatársak kiválasztása ószövetségi mintákra (vö. Kiv 18, 13-26; Szám 11, 10-25) épülő elbeszélés, amely azt mutatja be, hogy az apostolok miként bővítették a tanúságot tevő tanítványok körét. Az Apostolok Cselekedeteiben ilyen műfajú írás a hét segítőtárs kiválasztásáról szóló részlet (ApCsel 6, 1-6).

A vértanúsági elbeszélés szóbeli hagyományok alapján alkotott vallási dráma, amely olyan történeti személyt ábrázol, aki életének feláldozásával (vérének ontásával) tanúskodik a feltámadt Krisztusról és Isten országáról. Az ilyen elbeszélés általában a következő mozzanatokat tartalmazza: a vértanú és az általa hirdetett krisztusi tanítás bemutatása; az ellenfelek reakciójának ábrázolása; csoda vagy látomás, amely igazolja a vértanút; a vértanú halálának leírása, végül utalás megdicsőülésére. Az Apostolok Cselekedetein belül Lukács a vértanúsági elbeszélés műfajában írja le az apostolok munkáját segítő István halálát (ApCsel 6, 8-14; 7, 54-60). Az elbeszélés történeti alapját valószínűsíti az a tény, hogy a zsidó törvények szerint az istenkáromló büntetése a halálra kövezés volt.

A teofánia (isten-jelenés) vagy epifánia (megjelenés) irodalmi elemeivel átszőtt meghívási látomás kicsiny dráma, amelyben a feltámadt Krisztus tanítványává tesz egy olyan személyt, aki korábban nem tartozott követői közé. Műfaji szempontból hasonlít a megtéréstörténetre, de míg utóbbiban a meghívó a történeti Jézus, a meghívási látomásban a feltámadt Krisztus szólítja tanúságtételre a megtérőt. Lukács ilyen műfajú elbeszélésben ismerteti a Pálnak is nevezett Saul megtérését, bemutatva azt az eseményt, amelynek hatására a keresztényeket fanatikus módon üldöző farizeus a feltámadt Krisztus követőjévé és a pogányok legnagyobb apostolává válik. Az Apostolok Cselekedetei három változatban írja le ezt a megtérési élményt (vö. ApCsel 9, 1-19a; 22, 3-21; 26, 9-20). Ezek az elbeszélések lényegében megegyeznek egymással, de néhány részletben különböznek. Az egyik szerint például Pál kísérete csodálkozva állva marad, míg a másik szerint a földre esik (vö. 9,7 és 26,14). Az egyik részletben a kíséret tagjai a hangot hallják, és nem látnak senkit, a másikban látják a világosságot, de nem hallják a hangot (vö. 9,7 és 22,9). Elgondolkoztató, hogy a 26,14 szerint Jézus héber nyelven szólítja meg Pált, de görög mondást idéz az ösztökével kapcsolatban. Ananiás csak az első két változatban szerepel, a harmadikban nem. Ezeket az eltéréseket egyrészt Lukács következtetlensége magyarázza, másrészt az az írói szándék, mely a három elbeszélésben más és más mozzanatokat akart hangsúlyossá tenni. Míg az első két leírás azt emeli ki, hogy Ananiás személyén keresztül Pál alárendelődik a tizenkét apostolnak (tőlük kapja megbízását), a harmadik változat azt hangsúlyozza, hogy bár a megtérő Saul nem volt a történeti Jézus követője, ugyanolyan jogú apostol, mint a többi (vö. Gal 1,1; 1 Kor 9,1; 15,9).

Az evangéliumi történetírás műfaja hasonlít a profán történetíráshoz, két szempontból mégis eltérnek egymástól. Az egyik eltérés abban jelölhető meg, hogy az evangéliumi beszámoló szerzője az eseményeket tárgyyszerű feltüntetésükön túlmenően vallási szempontból értelmezi is: rámutat arra, hogy a szabad akarattal rendelkező emberek cselekedetein keresztül Isten elgondolása valósul meg a történelemben. Jó példa erre az antióchiai egyház születésének körülményeiről szóló részlet, amelyben Lukács kiemeli, hogy a főként (megtért) pogányokból álló egyház a feltámadt Úr hatékony segítségének köszönheti létrejöttét (vö. ApCsel 11, 19-26). A másik megkülönböztető jegy abban áll, hogy az evangéliumi

történetírás célja nem az időadatok megbízható közlése, adatai ezért nem olyan pontosak, mint a profán történetírásé. Az evangéliumi történetíró gyakran él a montázs irodalmi eszközével: különféle, egymástól időben és tartalmilag távol álló események képeit illeszti egymáshoz valamilyen mondanivaló kiemelésé céljából. Ilyen irodalmi montázs például a jeruzsálemi zsinatról szóló leírás (ApCsel 15, 1-11). Ebben a különféle képek egymásra és egymásba csúsztatása miatt úgy tűnik, Péter volt az, aki először jutott el arra a felismerésre, hogy a pogányságból megtérteknek keresztelkedésüket megelőzően nem kell zsidóvá lenniük. A valóságban azonban Pál volt ennek a felfogásnak az első képviselője, s Péter saját tapasztalata által megerősítve (ApCsel 11, 1-18) csak elfogadta ezt az álláspontot (vö. Gal 2, 1-10). Lukács a montázssal nyilvánvalóan Péter szerepét akarta kiemelni, illetve azt, hogy vallási kérdésekben az ő jelenlétében tartott gyűlés mondja ki a döntő szót.

Az apokaliptikus látomás az apokalipszis műfajához tartozó irodalmi forma, amelyben a szerző látomásra hivatkozva ad tanítást az üdvtörténet beteljesüléséről. E műfaj főbb jellemzői a következők:

1. Az apokaliptikus látomás kép- és hanganyaga az ószövetségi jövendöléseket és szimbólumokat jól ismerő látnoktól származik, aki a jelképekben megjelenő tanítást isteni kinyilatkoztatásként tolmácsolja.

2. A látomás apokaliptikus (rejtett valóságokat feltáró) képsorozat: a látnok tehát nem az emberi logika alapján következteti ki a jövő eseményeit, és nem az eljövendő történések részleteit látja, hanem a történeti Jézus tanításából és a Lélek sugallatából eredő bizonyosság alapján azt a reményét fejezi ki, hogy Isten üdvözítő terve biztosan valóra fog válni. Ezért a látomások részleteit, szimbólumait (a háborúkat, a természeti katasztrófákat stb.) nem szabad a jövő pontos megrajzolásának tekinteni, betű szerint értelmezni, konkrét történeti eseményekkel azonosítani, vagy ezekből a világ végének módjára, időpontjára következtetni (vö. Mk 13,32; Mt 24,36).

3. Az apokaliptikus látomás olyan kinyilatkoztatást hordoz, amelyet a görög *eszkhaton* (végső, utolsó, legvégső) szó alapján eszkatologikus tanításnak nevezünk. Bár az ilyen tanítás a végső dolgokra (Krisztus második eljövételére, a teremtet világ megújítására, a feltámadásra, az ítéletre és az örök élet kezdetére) vonatkozik, figyelembe kell vennünk, hogy az újszövetségi szerzők szerint a „végső idő” egy folyamat, amely Jézus működésével már elkezdődött (ApCsel 2, 15-20; 1 Kor 10,11; 1 Pét 4,7; 1 Ján 2,18), és a történelem végén válik majd teljessé. Ez azt jelenti, hogy az apokaliptikus látomás képei nem csupán a történelem végére vonatkoznak, hanem minden nemzedék életére, mert bizonyos szempontból minden kor embere részt vesz az utolsó napok eseményeiben: jóllehet a történeti Jézus a történelem végére ígéri második eljövetelét (vö. Mk 13, 24-27; Lk 21, 25-27), ez az eljövétel feltámadásával már kezdetét vette (vö. Jn 14,19; 14, 21.23); az új eget és új földet a keresztények a világ végére várják (vö. Jel 21,1), ám az emberi világ megújítása Jézus működésétől kezdődően folyamatban van (2 Kor 5,17; Ef 4,24; Kol 3,10); a Messiás a történelem lezárulásával kapcsolja össze az utolsó ítélet képét (vö. Mt 25, 31-46), de az ítélet már első eljövételével megkezdődött (vö. Mt 3, 7.10.12; Lk 3, 9.17); bár az igazak csak a világ végén támadnak fel az örök életre (vö. Mt 25,46), aki hisz Jézusban, az már földi életében is részese ennek az életnek (vö. Jn 5,24; 6,47; 11, 25-26).

6.1 A Messiás mennybemenetele és az első pünkösöd

A fejezetben található bibliai szövegek az elragadtatási elbeszélés, a kultikus etiológia, az apostoli kérügma, a szerkesztői összefoglalás, a munkatársak kiválasztása, valamint a vértanúsági elbeszélés irodalmi formáiban mutatják be a Messiás egyházának születését és főbb jellemzőit. Az idézetek abból a műből származnak, amelyet a 2. század végétől az Apostolok Cselekedetei néven ismer a keresztény hagyomány. Szerzője Lukács, aki evangéliumának megírása után, Kr. u. 85 körül állította össze írását Görögországban vagy Kis-Ázsia valamelyik városában. Az Apostolok Cselekedetei irodalmi jellemzőiben nagyon hasonlít a történeti alapokra épülő evangéliumokra, ezért műfaji szempontból evangéliumnak tekintjük.

6.11 Az egyház születése

a) A Lélek ígérete és Jézus mennybemenetele (ApCsel 1, 1-11)

1 ¹ Az első könyvben, Teofil, szóltam mindarról, amit Jézus tett és tanított kezdettől fogva ² addig a napig, amelyen felvételét, miután a Szentlélek által parancsot adott apostolainak, akiket kiválasztott. ³ Kínzenvedése után élve megmutatta magát nekik, számos csalhatatlan jellel bizonyította be számukra, hogy él, és negyven napon át megjelenve Isten országáról beszélt nekik. ⁴ Amikor együtt étkezett velük, meghagyta nekik, hogy ne távozzanak el Jeruzsálemből, hanem várjanak az Atya ígéretére: »Azt hallottátok tőlem, ⁵ hogy János csak vízzel keresztelt, ti azonban néhány nap múlva Szentlélekkel fogtok megkeresztelkedni.« ⁶ Erre az egybegyűltek megkérdezték tőle: »Uram, talán most állítod helyre Izrael or-

szágát?« ⁷ Ő azonban azt mondta nekik: »Nem a ti dolgotok, hogy ismerjétek az idöket és a korszakokat, amelyeket az Atya saját tetszése szerint határozott meg. ⁸ A Szentlélek eljövetele pedig erővel tölt majd el benneteket, hogy tanúságot tegyetek rólam Jeruzsálemben és egész Júdeában, Szamariában, egészen a föld határáig.« ⁹ Miután ezeket mondta, a szemük láttára felemelkedett, és felbő takarta el a szemük elől. ¹⁰ S miközben nézték őt, amint az égbe ment, íme, két férfi állt meg mellettük fehér ruhában. ¹¹ Így szóltak: »Galileai férfiak, miért álltok és néztek az égre? Ez a Jézus, aki felvételét mellőletek, úgy jön el ismét, ahogy az égbe felmenni láttátok.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

az első könyvben: a részlet első három verse szerzői ajánlás (vö. Lk 1, 1-4). Az evangélista első könyvére, az evangéliumra hivatkozik, miközben burkoltan (a Szentlélek általi kiválasztás, a mennybevétel és a szimbolikus értékű negyven nap említésével) az Apostolok Cselekedeteinek műfajára is utal: az írás – Lukács első művéhez hasonlóan – történeti alapokra épülő evangélium.

Teofil: a görög név jelentése: Isten barátja. Vitatott, hogy valódi vagy képzelt személy-e, aki nek Lukács evangéliumát (Lk 1,3) és második művét, az Apostolok Cselekedeteit is ajánlja.

amit Jézus tett és tanított kezdettől fogva: Jézus megkeresztelkedése után kezdte meg nyilvános működését, ennek elejére utal a „kezdet” kifejezés (vö. Lk 3,23; ApCsel 1,22).

felvételét (más fordításban: *felvételt a mennybe*): az evangélista Jézus megdicsőülésének bemutatásában ugyanazt az igét használja, mint amellyel a görög nyelvű Ószövetség (LXX) Illés (2 Kir 2, 9-11) és Hénok (Sir 49,16) elragadtatását is leírja.

miután a Szentlélek által parancsot adott apostolainak, akiket kiválasztott: a feltámadt Jézus szándékáról (Lk 24, 44-49) az apostolok a Lélek közvetítésével szereztek tudomást.

számos csalbatatlan jellel bizonyította be: a tanítványok Jézus kereszthalála után többször is megtapasztalhatták: feltámadott Mesterük titokzatos módon, de valóságosan ott van közöttük (vö. Lk 24, 38-43; ApCsel 10,41 stb.).

negyven napon át: a negyven nap nem pontos kronológiai adat, hanem jelképes időmegjelölés. Az ApCsel 13,31-ben Lukács ugyanezt az időszakot „több napnak” nevezi. Az ószövetségi Bibliában a „negyven nap” a fontos vallási tapasztalatokban való elmélyüléshez szükséges idő szimbóluma (vö. Kiv 24,18; 34,28; 1 Kir 19,8). A megjegyzésből mellékesen az is kiviláglik, hogy a Feltámadott több alkalommal „jelent meg” tanítványainak, mint amennyiről az evangélisták megemlékeznek.

Isten országáról beszélt nekik: a feltámadási jelenések időszakában a tanítványok egyre biztosabbá váltak abban a tudatban, hogy Mesterük példája és útmutatása nyomán (vö. Lk 4,43; 8, 1.10; 9, 2.11.60 stb.) Isten megvalósulóban lévő országának örömhírét kell hirdetniük.

amikor együtt étkezett velük: mivel a közös étkezés a Bibliában a személyes kapcsolat és a létközösség szimbóluma is, e körülmény megjelölése olyan élményre utal, amelyben a tanítványok megtapasztalták Jézus titokzatos jelenvalóságát.

ne távozzanak el Jeruzsálemből: a Jézus ajkára adott szavakkal az evangélista (vagy a szóbeli hagyomány első megfogalmazója) azt jelzi, hogy a tanítványok felismerik: küldetésüket Jeruzsálemből, vagyis abból a városból kiindulva kell majd végrehajtaniuk, amely az üdvtörténet nagy fordulójának, Jézus megváltó kereszthalálának is színhelye volt.

várjanak az Atya ígérete: az Atya ígérete a Szentlélek (vö. Lk 24, 47-49).

János csak vízzel kereszttel: az evangélista felfogásában János keresztsége csak ígéretként jelezte a bűnbocsánatot: a bűnök bocsánatát Jézus nyerte el az emberiség számára azáltal, hogy a Lélek vezetése alatt az emberi sors minden nyomorúságát (az emberi bűnök következményeként a kereszthalált is) vállalva tökéletes szeretettel viszonzta a mennyei Atya szeretetét.

Szentlélekkel fogtok megkeresztelkedni: Lukács e Jézus ajkára adott kijelentéssel utal arra a történeti tényre, hogy a tanítványok a Feltámadottal való „találkozásaikban”, a Lélek működésére vonatkozó tapasztalataikban megsejtették: elérkezett az idő, amelyre a próféták a Lélek kiadását (Jo 3, 1-5) és Izrael megújítását (vö. Jer 23, 5; Ez 37, 21-27; Dán 7,27) várták.

talán most állítod helyre Izrael országát?: a kérdés a húsvéti élményeiket nehezen értelmező tanítványok határozatlanságára utal.

nem a ti dolgotok: az apostoloknak újra szembesülniük kell a történeti Jézustól hallott igazsággal: az üdvtörténet eseményeit egyedül Isten irányítja, így az időpontok és körülmények kiválasztása is egyedül az Ő titka (vö. Mk 13,32; Mt 24,36).

a Szentlélek eljövetele pedig erővel tölt majd el benneteket: az apostolokban tudatosul, hogy a Szentlélek keresztsége nemcsak a bűnöktől szabadítja meg őket, hanem erőt ad nekik a feltámadt Krisztus hirdetésére is.

hogy tanúságot tegyetek rólam: a tanúságtétel (gör. *martíria*) azt jelenti, hogy a tanítvány Jézus magatartását és tanítását képviselve a világban bizonytságot tesz arról: életében jelen van a feltámadt Krisztus.

Jeruzsálemben ... egészen a föld határáig: az evangélista által alkotott párbeszédnek ez a mondata egy felismerési folyamatot tükröz: Jézus követői a Lélek segítségével megértik, hogy nem csupán a zsidóknak, hanem minden népnek hirdetniük kell a szenvedő Szolgával azonos Feltámadottat, akit Isten a „nemzetek világosságává” tett (vö. Iz 49,6).

felemelkedett, és felbő takarta el szemük elől: a vallási tapasztalat képszerű leírásában a felemelkedés Jézus megdicsőülését jelenti (vö. Jn 3,13; 6,62; 20,17; ApCsel 2,33 stb.), a felbő pedig a teofánia irodalmi műfajának eleme, mely Isten jelenvalóságának vagy megnyilatkozásának szimbóluma (vö. Kiv 13, 21-22; 19,16; 1 Kir 8, 10-11; 2 Krón 6,1; Zsolt 104,3 stb.).

két férfi ... fehér ruhában: a két férfi a feltámadási jelenésből ismert két értelmező angyal (vö. Lk 24,4).

miért álltok és néztek az égre?: az angyalok kérdése tudatosítja a tanítványokban, hogy el kell kezdeniük a rájuk bízott apostoli munkát.

úgy jön el ismét, ahogy az égbe felmenni láttátok: az „úgy” szó elsősorban a felhőre utal, vagyis arra, hogy a Feltámadott az Isten dicsőségétől és hatalmától övezve fog majd eljönni. Krisztusnak ezt a megígért második eljövetelét a görög *parouszia* (megjelenés, eljövetel, megérkezés) szó alapján parúziának nevezzük.

b) Az első pünkösd (ApCsel 2, 1-36)

2 ¹ Mikor elérkezett Pünkösd napja, mindannyian együtt voltak, ugyanazon a helyen. ² Hirtelen zaj támadt az égből, olyan, mint a heves szélvész zúgása. Betöltötte az egész ház, ahol ültek. ³ Majd pedig szétoszló nyelvek jelentek meg nekik, olyanok, mint a tűz, és leereszkedtek mindegyikükre. ⁴ Ekkor mindnyájan beteltek Szentlélekkel és különféle nyelveken kezdtek beszélni, amint a Szentlélek megadta nekik, hogy szóljanak. ⁵ Ekkortájt az ég alatt található mindenféle nemzetből való istenfélő zsidók tartózkodtak Jeruzsálemben. ⁶ A zaj hallatára tömeg verődött össze, és teljesen elképedtek, mivel mindenki a tulajdon nyelvén hallotta beszélni őket. ⁷ Mindnyájan álmélkodtak és csodálkoztak: »Íme, ezek, akik beszélnek, ugye mindnyájan galileaiak? ⁸ Hogyan halljuk hát mégis mindannyian a saját nyelvünket, amelyben születtünk? ⁹ Mi, pártusok, médek, elamiták, Mezopotámiának, Júdeának, Kappadóciának, Pontusznak, Ázsiának, ¹⁰ Frígiának, Pamfiliának, Egyiptomnak és a Círene körüli Líbia részeinek lakói, a Rómából való jövevények, ¹¹ zsidók, prozeliták, krétaiak és arabok: halljuk, hogy a mi nyelvünkön hirdetik Isten nagy tetteit.« ¹² Mindnyájan álmélkodtak, és csodálkozva mondták egymásnak: »Vajon mi ez?« ¹³ Mások azonban gúnyolódva azt mondták: »Tele vannak édes borral!« ¹⁴ Akkor Péter, aki a tizeneggyel ott állt, felemelte szavát, és beszédet intézett hozzájuk: »Zsidó férfiak, és Jeruzsálem összes lakója! Tudjátok meg ezt, s halljátok szavamat! ¹⁵ Nem részegek ezek, ahogy ti gondoljátok, hiszen a nappalnak még csak a harmadik órája van, ¹⁶ hanem csak az történt, amit Joel próféta megmondott: ¹⁷ „És ez lesz az utolsó napokban, – mondja az Úr –, kiárasztom Lelkemet minden emberre; akkor fiaitok és leányaitok prófétálni fognak, ifjaitok látomásokat látnak, öregiteknek pedig álomlátásaik lesznek. ¹⁸ Szolgáimra és szolgálóimra kiárasztom Lelkemet azokban a napokban, és prófétálni fognak. ¹⁹ Csodákat fogok tenni odafönn az

égen és jeleket lenn a földön, vért, tüzet és füstpárát. ²⁰ A nap sötétséggé fog változni, a hold pedig vérré, mielőtt eljön az Úrnak nagy és nyilvánvaló napja. ²¹ És ez fog történni: mindaz, aki segítségül hívja az Úr nevét, üdvözülni.” ²² Izraelita férfiak, halljátok ezeket a szavakat: ti a Názáreti Jézust, azt a férfit, akit Isten igazolt előttek erővel, csodákkal és jelekkel, amelyeket, mint ti is tudjátok, Isten általa művelt közöttetek, ²³ ezt az embert istentelenek keze által felsegezve megöltétek, miután Isten elhatározott terve és előretudása szerint átadatott. ²⁴ Isten azonban fölloldozta a halál bilincseit, és föltámasztotta őt, amint lebetetlen is volt, hogy azok fogja tartsák, ²⁵ mert Dávid róla mondja: „Magam előtt látom az Urat mindenkor, mert jobbomon áll ő, hogy meg ne inogjak. ²⁶ Ezért örvend a szívem, és ujjong a nyelvem, sőt testem is békében nyugszik el, ²⁷ mert nem hagyod lelkemet az alvilágban s nem engeded, hogy Szented rothadást lásson. ²⁸ Megmutatod nekem az élet útját, és színed előtt örömmel töltesz el engem.” ²⁹ Férfiak, testvérek! Hadd szóljak hozzáatok bátran Dávid ősatyáról! Ő meghalt, eltemették, és sírja a mai napig itt van nálunk. ³⁰ Mivel azonban ő próféta volt, és tudta, hogy Isten esküvel fogadta meg neki, hogy az ő utódaiból ül majd valaki a trónjára, ³¹ a jövőbe látva Krisztus feltámadásáról beszélt: hogy sem az alvilágban nem maradt, sem a teste nem látott rothadást. ³² Ezt a Jézust Isten föltámasztotta, s ennek mi mindannyian tanúi vagyunk. ³³ Miután tehát Isten jobbjára felmagasztalta őt, és elnyerte az Atyától a Szentlélek ígérését, kiárasztotta azt, akit ti láttok és hallotok. ³⁴ Mert nem Dávid ment fel az égbe, hiszen ő azt mondja: „Szólt az Úr az én Uramnak: Jobbom felől foglalj helyet, ³⁵ amíg én ellenségeidet lábad zsámolyává teszem.” ³⁶ Tudja meg tehát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy Isten Úrrá és Krisztussá tette őt, azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek!«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mikor érkezett Pünkösd napja: a pünkösd a zsidóságban eredetileg ősi aratási ünnep volt (Kiv 23,16), amelyet hét héttel húsvét után (Lev 23, 15-16) tartottak. A húsvét és a pünkösd között eltelt negyvenkilenc nap az alapja annak, hogy a görögül beszélő izraeliták a pünkösdöt a *pentekoszté hémera* (ötvenedik nap) kifejezéssel jelölték. A zsidók a Kr. u. 1. századtól kezdve ezen az ősi ünnepen a sínai-hegyi törvényadásról is megemlékeztek. Lukács ehhez a naphoz kapcsolja a Lélek megtapasztalásáról szóló drámát, amelyben azt emeli ki, hogy Jézus föltámadása után az első pünkösd az ő követői számára nem csupán a kőtáblákra írt ószövetségi törvény emlékeztetét jelentette, hanem az új törvény születését is, amelyet a kiáradó Lélek írt a megújult Izrael tagjainak szívébe.

mindannyian: a kifejezés a közvetlen szöveggörnyezet alapján (vö. ApCsel 1,26) a Mátyás apostollal kiegészült „tizenkettőre” utal. Ha azonban figyelembe vesszük Lukács szándékát, aki valószínűleg párhuzamot akar vonni a tízparancsolat kihirdetése és az első keresztény pünkösd között, a „mindannyian” kifejezés alatt azt a mintegy százhusz főnyi sokaságot is (vö. ApCsel 1,15) értenünk kell, amely feltehetően a ház körül tartózkodott.

zaj támadt az égből, olyan, mint a heves szélvész zúgása: a zúgás a sínai-hegyi teofánia harsonázúgására emlékeztet (Kiv 19,16). A szél és a vihar Isten megnyilvánulásának kísérőjelensége, az isteni megnyilatkozás szimbóluma (vö. 1 Kir 19,11; Iz 66,15; Zsolt 50,3).

szétszóló nyelvek jelentek meg nekik, olyanok, mint a tűz: a tűz az Ószövetségben az Isten jelenvalóságának jelképe (Kiv 3,2; 13,21; 19,18). A Kr. u. 2. század egyik zsidó haggadája (népszerűítő, kápnnyelvi bibliamagyarázata) szerint Isten hangja a Sínai-hegyen hetven nyelvre oszlott szét, hogy minden nép megérthesse. Mivel az ószövetségi Biblia összesen 70 népet tart számon a világon (vö. Ter 10), ez a kép arra utal, hogy Isten üzenete, törvénye az egész emberiségnek szól. Feltételezhetjük, hogy a sínai-hegyi kinyilatkoztatás ilyesfajta szimbolikus bemutatása már a Kr. u. 1. század első felében, tehát az Apostolok Cselekedeteinek keletkezése előtt is ismert volt, és hatást gyakorolt Lukács kompozíciójára.

mindnyájan beteltek Szentlélekkel: e mondattal Lukács azt fejezi ki, hogy Isten új tanúságtévő népének, a megújult Izraelnek alapja és összetartó ereje nem csupán a törvény vagy a tanítás, hanem maga Isten, aki Lelke által van jelen a közösségben, és erőt ad a tanúságtételre. A próféták álma és az a zsidó várakozás válik itt valóra, amelynek értelmében a Lélek ajándéka a szívekbe írja Isten törvényét, és megújítja az emberek belső világát (vö. Jer 31, 31-34; Ez 36, 25-28).

különbő nyelveken (szó szerinti fordításban: *más nyelveken*) *kezdték beszélni:* a jelenséget a görög *glóssa* (nyelv) és *lalein* (hangot ad, beszél) szavak összetétele alapján glosszolóliának, a nyelveken szólás adományának nevezzük. Ez jelentheti a semmilyen nyelvből ki nem mutatható hangsorok elragadtatott állapotban való kimondását és ezek értelmezés utáni megértését, vagy valamilyen létező, de nem tanult nyelven való prófétálást, illetve az ilyen prófécia megértését (vö. 1 Kor 14, 1-19). Az adomány mindkét esetben a Lélek jelenvalóságára utal. A szövegből úgy látszik, hogy Lukács érthető nyelvekre gondol (vö. 2, 6.8-11). A leírás éppen fordítottját mutatja be annak, amit a bábéli nyelvzavarról szóló (Ter 11, 1-9) vallási drámában látunk: míg Babelben a bűn széthúzást, egyet nem értést eredményez az emberek között, addig az első pünkösdön a Szentlélek új kapcsolatokat, közösséget és egyetértést teremt a feltámadott Krisztusról tanúságot tevő, illetve a tanúságot elfogadó emberek világában.

istenfélő zsidók: ugyanezek a férfiak a 11. versben „zsidók és prozeliták” néven szerepelnek: a görög *proszelitosz* (jövevény) szó ugyanis pogányságból megtért zsidót jelent. Ezek a vallásos zsidók, akik a világ különféle területeiről települtek át vagy zárandokoltak Jeruzsálembe,

annak az országnak nyelvét beszélték, amelyből származtak. Ők váltak a pünkösti esemény tanúivá. A Lélekkel eltelt közösségnek a pogányokkal való találkozását Lukács csak később említi művében (vö. ApCsel 10, 44-48).

pártusok, médek ... krétaiak és arabok: a felsorolt népekhez tartozó zsidók azt az Izraelt jelképezik, amelyet a prófétai várakozások szerint Isten összegyűjt a végső időkben. A lista megalkotója a teljesség igénye nélkül, északkeletről kiindulva és nyugat felé haladva sorolja fel az akkor ismert népeket. A zsidók és prozeliták nem külön népcsoportot jelölnek, hanem összefoglaló kifejezések. Ugyanez vonatkozik a krétaiak és arabok elnevezésekre is, amelyek összegző módon a szigetek, illetve a szárazföld lakóit jelentik.

Péter pünkösti beszédének hallgatósága

vajon mi ez?: a kérdés és az ezt követő gúnyolódó megjegyzés („Tele vannak édes borral!”) azt jelzi, hogy a pünkösti esemény tanúi kétféle módon reagáltak a Lélek jelenvalóságát mutató jelenségekre: voltak, akik jöllehet nem értették a történeteket, nyitottak maradtak egy esetleges magyarázat irányában, mások gúnyolódva tettek tanúságot előítéleteikből fakadó hitetlenségükről.

Péter: az Apostolok Cselekedeteiben Péter többször is az apostolok szóvivőjeként szerepel (vö. ApCsel 1,15; 3,12; 4,8 stb.).

Joel: a babiloni fogság utáni időszak prófétája, aki a nevéhez fűződő könyvben jövendöl a Lélek kiáradásáról (vö. Jo 3, 1-5). Lukács a Biblia görög fordítása (LXX) alapján idézi az ószövetségi próféciaát, de néhány helyen megváltoztatja a szöveget.

az utolsó napokban: a Joel-féle jövendölés első szavait („aztán pedig”) Lukács olyan kifejezéssel helyettesíti, amely egyértelműen utal arra, hogy a prófécia a végső időkre vonatkozik.

minden emberre: a megújult Izrael minden tagjára.

fiatok és leányaitok prófétálni fognak: a végső időkben nem csupán a hivatalos próféták tolmácsolják majd Isten szavait, hanem a Lélek által megújított nép minden tagja az isteni üzenet

közvetítője lesz, vagy azzá válhat (vö. ApCsel 19,6; 21,9). Az első pünkösdőn beteljesülni látszik Mózes álma, aki a Számok könyvének tanúsága szerint így fogalmazza meg kívánságát: „Bárcsak az egész nép prófétálna, s az Úr nekik adná Lelkét!” (Szám 11,29).

ifjaitok látomásokat látnak, öregjeiteknek pedig álomlátásaik lesznek: az ószövetségi próféták gyakran látomásban vagy álomban értesülnek a nép felé közvetítendő isteni kinyilatkoztatásról (vö. Szám 12,6).

csodákat fogok tenni odafönn az égen és jeleket lenn a földön...: az apokaliptikus irodalom a kozmikus katasztrófák vagy a háborúk okozta fordulatok képeivel fejezi ki Isten ítéletét, illetve azokat a döntő változásokat, amelyeket Ő hoz létre az emberek szívében. A vér, a tűz, a gomolygó füst, a nap elsötétülése vagy a hold vérbe borulása tehát a prófécia elemei, irodalmi szimbólumok, amelyek Lukács értelmezése szerint arra utalnak, hogy a Krisztus kereszthalálából fakadó megváltás és a Lélek kiáradása gyökeres változást, döntő fordulatot hozott az üdvösség történetébe: megkezdődött a próféták által megjövendölt „Jahve napja” (Iz 2,11; Ez 34,12; Jo 2,1-től; 3,1-től; 4,18-tól stb.), amely ítéletet jelent a bűn felett, és üdvösséget nyújt a bűntől megtisztult embereknek.

aki segítségül hívja az Úr nevét, üdvözülni: míg Joel jövendölésében az Úr kifejezés Istenre utal, Péter beszédében az Úr azonos Jézussal, akit Isten feltámasztott a halálból. Az Úr nevét segítségül hívni annyit jelent, mint a feltámadt Krisztus bűnbocsátó ajándékát elfogadni, útmutatását követni és ezek által üdvösségre jutni.

miután Isten elhatározott terve és előretudása szerint átadatott: Péter arra utal, hogy Jézus nem valamiféle baleset áldozata lett, hanem önként (vö. Jn 10,18) és az Atya elgondolásának megfelelően vállalta a kereszthalált embertestvérei megváltása érdekében.

Dávid róla mondja: Péter a 16. zsoltárnak azt a részletét idézi, ahol a szorongatott helyzetben lévő ember tanúságot tesz Istenbe vetett reményéről (vö. Zsolt 16, 8-11).

s nem engeded, hogy Szented rothadást lásson: a zsoltár szerzőjének meggyőződése, hogy Isten nem hagyja a holtak országában (a *seol*-ban) a benne bízókat. Péter a zsoltáros szavait a Messiás feltámadására vonatkoztatja.

sírja a mai napig itt van nálunk: Dávid sírjának helye, amely a Kr. e. 5. században (vö. Neh 3,16) és Jézus korában még ismert volt, régészetileg ma már bizonytalan. Péter azt hangsúlyozza, hogy Dávid a zsoltárban nem önmagáról jövendölt, hiszen az ő teste elsenvedte a halál okozta pusztulást.

az ő utódaiból ... valaki: utalás Nátán próféta jövendölésére, a Dávid házából származó Messiásra (vö. 2 Sám 7, 12-13).

a jövőbe látva Krisztus feltámadásáról beszélt: Péter értelmezése szerint Dávid az idézett zsoltárban a Messiás feltámadásáról prófétált.

ennek mi mindannyian tanúi vagyunk: az apostolok elsődleges feladata, a kérügma lényege: tanúságtétel Krisztusról, illetve az ő feltámadásáról.

szólt az Úr az én Uramnak: az Úr Jahve, aki szótartot intézett Dávid Urához, azaz a Messiáshoz.

jobbom felől foglalt helyet: az ókori felfogás szerint ha az uralkodó jobbára ültet valakit, ezzel kinyilvánítja, hogy önmagával egyenrangúnak tekinti a szóban forgó személyt. Péter képnnyelven fogalmaz, antropomorf módon fejezi ki azt, hogy Krisztus osztozik a mennyei Atya hatalmában.

Isten Úrrá és Krisztussá tette őt: ez nem azt jelenti, hogy Jézus csak feltámadásában vált Isten hatalmában részesülő Úrrá és Messiássá, hanem azt, hogy a tanítványok számára ez csak az ő feltámadása után vált nyilvánvalóvá.

c) A jeruzsálemi gyülekezet jellemzői (ApCsel 2, 37-47)

2³⁷ Amikor ezeket hallották, szívükben megrendültek. Így szóltak Péterhez és a többi apostolhoz: »Mit tegyünk, férfiak, testvérek?«³⁸ Péter azt felelte nekik: »Tartsatok bűnbánatot, és mindegyitek keresztkeladjék meg Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára; akkor megkapjátok a Szentlélek ajándékát.³⁹ Mert az ígért nektek szól, valamint a ti fiaitoknak, és mindazoknak, akik távol vannak, de akik közül mindenkit meghív magához a mi Urunk Istenünk.«⁴⁰ Számos egyéb szóval is bátorította és buzdította őket: »Mentsétek meg magatokat ettől a gonosz nemzedéktől!«⁴¹ Azok tehát megfogadták szavát, és megkeresztelkedtek; körülbelül háromezer

lélek csatlakozott aznap hozzájuk.⁴² Ők pedig állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában, a kenyérszégés közösségében és az imádságokban.⁴³ Félelem fogott el mindenkit: számos csoda és jel történt az apostolok által.⁴⁴ A hívek mind összetartottak, és mindenük közös volt.⁴⁵ Birtokaikat és javaikat eladták, s az árát szétosztották, mindenkinek szükségéhez mérten.⁴⁶ Naponta egy szívvel-lélekkel ott voltak a templomban, házanként végezték a kenyérszégést, örvendezve és a szív tisztaságával vették magukhoz az eledelt.⁴⁷ Dicsérték Istent, és az egész nép szerette őket. Az Úr pedig naponta növelte az üdvözülendők számát.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

mit tegyünk, férfiak, testvérek?: a hallgatók ajkára adott kérdéssel Lukács kifejezi, hogy az apostoli igehirdetés válaszút elé állítja az embereket.

tartsatok bűnbánatot: a felszólítással Péter arra buzdítja zsidó honfitársait, hogy ismerjék el tévedtek, és hűtlennek bizonyultak, amikor elutasították azt az üdvözítő tervet, amelyet Isten a feltámadt Krisztusban tárt fel a világnak (vö. ApCsel 3,19; 26, 18-20). Pogány hallgatóitól pedig azt kéri, hagyjanak fel értelmetlen bálványimádó gyakorlataikkal, és ismerjék el egyedüli Istennek azt, akit Jézus Krisztus nyilatkoztatott ki a világnak (vö. ApCsel 14,15; 17, 29-30).

keresztelkedjék meg Jézus Krisztus nevében: a keresztség az egyház létrejöttének kezdetétől fogva külső jele annak, hogy a keresztkeladó hajlandó megváltoztatni életvitelét, elfogadja a feltámadt Krisztus bűnbocsátó ajándékát, és befogadja Isten Lelkét, aki képessé teszi őt arra, hogy tudatosan tegyen tanúságot Krisztus megváltó kereszthaláláról, feltámadásáról és titokzatos jelenvalóságáról a gyülekezetben.

az ígért nektek szól, valamint a ti fiaitoknak: a Szentlélek ajándékáról van szó, aki belsőleg megújítja a jámbor izraelitákat, és a messiási közösség tagjává teszi őket (vö. Ez 36, 25-28).

mindazoknak, akik távol vannak, de akik közül mindenkit meghív magához a mi Urunk: a távol levők a pogányok, vagyis a nem zsidó nemzetiségű és vallású emberek (vö. Iz 57,19; Zak 6,15; ApCsel 22,21; Ef 2, 13.17). Péter, aki elsősorban zsidó hallgatóságnak beszél, arra utal, hogy a Messiás tanúságtevő közössége a pogányok előtt is nyitva áll.

mentsétek meg magatokat ettől a gonosz nemzedéktől (más fordításban: *meneküljete ki ebből a romlott nemzedékből*): a romlott vagy gonosz nemzedék kifejezéssel a Biblia Isten ószövetségi népének helytelen magatartásformáit bélyegzi meg (vö. MTörv 32,5; Zsolt 78,8). Péter újra a megtérést sürgeti: arra buzdítja hallgatóit, hagyják el az Istennel szembeni hűtlenség és megátalkodottság állapotát.

körülbelül háromezer lélek csatlakozott aznap hozzájuk: bár a beszámoló túlzó adatokat tartalmaz (a megtérők száma túl nagy ahhoz képest, hogy a korabeli Jeruzsálem lakóinak száma nem lehetett több 30 ezer embernél; és az is nehezen képzelhető el, hogy a tizenkét apostol egyetlen nap alatt katekézisben részesített, majd megkeresztelt ilyen nagy tömeget), értelmezése nem okoz nehézséget, ha figyelembe vesszük, hogy Lukács egy viszonylag hosszú folyamatot dramatizál és sűrít egyetlen nap eseményeibe. A háromezer ember megtérése azt fejezi

ki, hogy a húsvét utáni apostoli igehirdetés meglepő sikereket hozott (vö. ApCsel 2,47; 4,4; 5,14; 6,1; 9,31; 11,24; 16,5).

kítartottak az apostolok tanításában: az apostoli tanítás (gör. *didakhê*) olyan igehirdetést jelent, amelyet Péter pümkösi beszéde is tartalmaz. Az apostolok tekintélye azon alapszik, hogy ők közvetlen tanúi a történeti Jézus életének (vö. ApCsel 1,21) és a feltámadt Krisztus megjelenéseinek.

a kenyérszegés közösségében: a kenyérszegés vagy a kenyér megtörése kifejezés az „Úr vacsorájára” (vö. 1 Kor 11, 20.23-24), az eukharisztikus lakomára (vö. 1 Kor 10,16) utal. A közösség (gör. *koinónia*) a Lélek gyümölcseként megszülető szeretetkapcsolat (vö. Gal 5,22), amelynek egyik külső megnyilvánulása a vagyonszövetség (vö. ApCsel 4, 32-35).

az imádságokban: az imádság jelenti a templomi imákat (vö. ApCsel 3,1), de azokat az imádságokat is, amelyeket Jézus követői nem a templomban, hanem magánházaknál (vö. ApCsel 4, 23-30), de az apostolokkal való közösségben végeztek.

félelem fogott el mindenkit: az Isten hatalmi tetteinek megtapasztalása nyomán születő, vallási értelemben vett félelemről van szó (vö. Lk 4,36; 5,26; 7,16 stb.).

mindenük közös volt: ez a vagyonszövetség nem valamiféle öskommunizmus, hiszen nem jellemzi a magántulajdon kisajátítása és a gazdasági élet központosított irányítása. Lukács (miként ez az ApCsel 4, 32-37-ből még világosabbá válik) azt akarja mondani, hogy a feltámadt Krisztust hirdető közösség magántulajdonnal rendelkező tagjai szabadon és sokkal nagyobb készséggel bocsátották javaikat a közösség rendelkezésére, mint korábban, amikor még nem voltak Jézus követői.

naponta egy szívvel-lélekkel ott voltak a templomban: minthogy Lukács felfogásában a feltámadt Krisztushoz tartozó közösség a valódi Izrael, fontosnak tartja annak kiemelését, hogy a tanítványok Jézushoz hasonlóan (vö. Lk 2,49; 19,47; 21,37; 22,53) „sajátjuknak tekintették” a jeruzsálemi templomot (vö. Lk 24,53).

házanként végezték a kenyérszegést: jóllehet Jézus követői eleinte nem hanyagolták el a zsidó istentiszteleti gyakorlatokat, abban mégis különböztek vallásos honfitársaiktól, hogy „saját istentiszteletként” magánházaknál ünnepelték meg a Jézus emlékeztetere tartott vacsorát.

az Úr pedig naponta növelte az üdvözülendők számát: az üdvösségre várók azok, akik elfogadják Istentől a Messiás által kieszközölt bűnbocsánat ajándékát, és tudatosan vállalják a feltámadt Krisztus hirdetését.

d) István vértanú (ApCsel 6, 1-14; 7, 54-60)

6 ¹ Azokban a napokban a tanítványok számának megnövekedésével zűgölődés támadt a görögök között a zsidók ellen amiatt, hogy öregeiket elhanyagolják a mindennapi kiszolgálásnál. ² A tizenkettő egybevitte tehát a tanítványok sokaságát, és így szóltak: »Nem volna rendjén, hogy az asztaloknál szolgáljunk, s közben elhanyagoljuk az Isten igéjét. ³ Azért testvérek, szemeljetek ki magatok közül hét jó bíró, Szentlélekkel és bölcsességgel teljes férfit, s bízjuk rájuk ezt a feladatot. ⁴ Mi meg majd az imádsággal és az ige szolgálatával foglalkozunk.« ⁵ Ez a beszéd tetszett az egész sokaságnak. Kiválasztották tehát Istvánt, akinek elnevezése hit és a Szentlélek, továbbá Fülöpöt, Prohóroszt, Nikánort, Timont, Parménaszt és Miklóst, az antióchiai prozelitát. ⁶ Ezeket az

apostolok elé állították, és ők imádság közben rájuk tették kezüket. ⁷ Az Úr igéje pedig terjedt, úgyhogy a tanítványok száma igen megnövekedett Jeruzsálemben, sőt a papoknak is nagy tömege bódult meg a hitnek. ⁸ István pedig, telve kegyelemmel és erővel, csodákat és nagy jeleket művelt a nép között. ⁹ Felléptek azonban néhányan abból a zsinagógából, amelyet a libertinusokról, a cireneiekről, az alexandriaiakról neveztek el, és azokról, akik Kilikiából és Ázsiából valók, s vitatkoztak Istvánnal. ¹⁰ Nem tudtak azonban ellenállni a bölcsességnek és a Léleknek, amely által szólt. ¹¹ Erre férfiakat küldtek ki alattomban, akik azt mondták: »Hallottuk őt, amint cáromló szavakat mondott Mózesre és Istenre.« ¹² Így módon felizgatták a népet, a véneket és az írástudókat, akik

azután összecsdülve megragadták őt és a főtanács elé vitték. ¹³ Sőt, hamis tanúkat is állítottak, hogy mondják azt: »Ez az ember minduntalan a szent hely és a törvény ellen beszél. ¹⁴ Hallottuk ugyanis őt, amikor azt mondta, hogy ez a Názáreti Jézus lerontja majd ezt a helyet, s megmászja a hagyományokat, amelyeket Mózes hagyott ránk.« [...]»

^{7 54} Amikor ezeket hallották, megdühödtek szívükben, és fogukat csikorgatták ellene. ⁵⁵ Ő azonban Szentlélekkel telve föltekintett az égre, látta Isten dicsőségét, és Jézust Isten jobbjára felül állni. ⁵⁶ Megszó-

lalt: »Íme, nyitva látom az egeket, és az Emberfiát állni Isten jobbjára felül.« ⁵⁷ Erre ők fennhangon kiáltva befogták fülüket, és egy akarattal rárohantak. ⁵⁸ Azután kiburcolták őt a városon kívülre, és megkövezték. A tanúk pedig letették ruháikat egy ifjú lábához, akit Saulnak hívtak. ⁵⁹ Megkövezték Istvánt, aki így könyörgött: »Úr Jézus, vedd magadhoz lelkemet!« ⁶⁰ Amikor pedig térdre esett, fennhangon azt kiáltotta: »Uram, ne tulajdonítsd ezt nekik bünnül!« Amint ezt kimondta, elszenderült az Úrban.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

a tanítványok számának megszáporodtával: a tanítványok kifejezés az evangéliumokban a történeti Jézus követőit jelenti, akik elfogadják az ő tanítását. Az Apostolok Cselekedeteiben ugyanez a szó a keresztényeket (vö. ApCsel 11,26) jelöli, vagyis azokat, akik hittel fogadják a feltámadt Krisztusról szóló apostoli tanítást.

zúgolódás támadt: a kifejezés ismét ószövetségi jelenetet idéz emlékezetünkbe: az elégedetlenné váló zsidók zúgolódnak Mózes ellen, aki a pusztába vezette őket, s nem tudott nekik élelmet adni (vö. Kiv 16, 8-10; Szám 17, 20.25).

a görögök között a zsidók ellen: a görögök (vagy hellének) megnevezés olyan zsidó-keresztényekre utal, akik valószínűleg a zsidó szórványokból kerültek Jeruzsálembe, görögül beszéltek és a zsinagógai összejöveteleken is görög nyelven olvasták a Bibliát. A zsidók (vagy héberek) szó ezzel szemben azokat a zsidó-keresztényeket jelenti, akik arámul beszéltek, és a zsinagógai összejöveteleken a héber Bibliát olvasták.

özvegyeiket: feltehetően a szórványokból Jeruzsálembe áttelepült, majd kereszténnyé lett zsidók özvegyeiről van szó.

a mindennapi kiszolgálásnál: a mindennapi kiszolgálás nem más, mint a rászorulóknak ellátása élelemmel vagy különféle segélyekkel.

a tizenkettő: a kifejezés az apostolokat jelöli, akik vezető szerepet töltöttek be a tanítványok gyülekezetében.

az asztaloknál szolgáljunk: jóllehet Lukács az igehirdetést is szolgálatnak (gör. *diakonia*) nevezi, leszűkített értelemben ez a munka az „asztal szolgálata”, vagyis a szociális tevékenység, mint például az özvegyekről való gondoskodás. A kiválasztott személyek lesznek az apostolok első munkatársai, akik részt vesznek ugyan az igehirdetésben és a keresztség kiszolgáltatásában is (vö. ApCsel 8, 5-13), de elsődleges feladatuk a vagyonkezelés, illetve az „asztal szolgálata”. *elhanyagoljuk az Isten ígését:* az apostolok legfontosabb feladata az Ige szolgálata, vagyis a történeti Jézus és a feltámadt Krisztus hirdetése (vö. ApCsel 1,22).

hét jó hírű ... férfít: hét tagból álló hivatali csoportok gyakran kaptak szerepet a Jézus korabeli világban: hét tagból állt a helyi zsidó közösségek elöljárósága, s ugyancsak hét férfi (lat. *septemviri*) alkotta azt a római papi kollégiumot is, amely a nyilvános játékokkal, versenyekkel kapcsolatos lakomák rendezésében volt segítségére a főpaprak.

kiválasztották tehát Istvánt ... Fülöpöt...: az Apostolok Cselekedeteinek további részeiben a hét választott munkatárs közül csak István (ApCsel 6,8 - 8,2) és Fülöp (ApCsel 8, 5-40; 21,8) szerepel.

imádság közben rájuk tették kezüket: az apostolok a kézrátétel szertartásának keretében bízzák meg a gyülekezet által kiválasztott segítőt.

az Úr ígéje pedig terjedt: Lukács ezzel a mondattal (vö. ApCsel 12,24; 19,20) utal arra, hogy a tanítványok sikeresen hirdetik a feltámadt Krisztust. A szövegből kiviláglik, hogy az igehirdetés kezdeti szakaszáról van szó, hiszen a tanítványok még nem léptek ki Jeruzsálem városából.

a papoknak is nagy tömege bódolt meg a hitnek: egyes értelmezők szerint azokról a papokról van szó, akik korábban a qumráni mozgalomhoz csatlakoztak, és nem tartoztak a jeruzsálemi templom istentiszteleteit végző hivatalos papsághoz. Megjegyzendő azonban: Lukács eddig még nem utalt arra, hogy a hivatalos papság és Jézus követői között valamiféle ellentét alakult volna ki. Erről majd később lesz szó (vö. ApCsel 6,14).

libertinusokról: valószínűleg azon zsidók leszármazottairól van szó, akiket Kr. e. 63-ban Pompeius fogolyként hurcoltatott Rómába, ahol később felszabadultak a rabszolgaságból.

a cireneiekről, az alexandriaiakról: a cireneiek és az alexandriaiak az afrikai Cirene (lat. *Cyrene*; gör. *Küréné*) és az egyiptomi Alexandria városából származó zsidók.

akik Kilíkiából és Ázsiából valók: azok az izraeliták, akik a Cilícia (görögösen: Kilíkiá) és az Asia (= Ázsia) nevű római tartományokból származtak.

nem tudtak azonban ellenállni a bölcsességnek és a Léleknek: a mondat Jézus egyik ígéretére (vö. Lk 21,15) emlékeztet.

káromló szavakat mondott Mózesre és Istenre: István nyilvánvalóan azt tanította, hogy Mózes és az általa adott törvény csak előkészület volt a Krisztus által hozott üdvösségre, és önmagában véve a jeruzsálemi templom sem szavatolhatta a nép üdvösségét. Ez a tanítás lehetett a káromkodás vádjának alapja.

a szent hely és a törvény ellen beszél: a szent hely a jeruzsálemi templomot jelenti, a törvény pedig Mózes törvényét.

lerontja majd ezt a helyet: ehhez hasonló félreértésről olvashatunk Jézus perében is (vö. Mk 14, 55-59; Mt 26, 59.61). Lukács Jézus szenvedéstörténetéből elhagyja ezt a részletet, itt azonban megemlíti.

fogukat csikorgatták ellene: ez a bibliai kifejezés (vö. Zsolt 35,16; 37,12) annak az embernek dühét jellemzi, aki úgy támad a másikra, mintha fogaival akarná szétmarcangolni.

Szentlélekkel telve: a Lélek teszi képessé Istvánt Isten titkainak elfogadására és arra, hogy élete feláldozásával tegyen tanúságot a feltámadt Krisztusról.

látta ... Jézust Isten jobbján felől állni: a szokványos formula szerint Jézus az Atya jobbján ül, ami azt fejezi ki, hogy egyenrangú az Atyával. Az, hogy Jézus most áll, valószínűleg azt jelenti: ő mindig kész arra, hogy erőt adjon követőinek a tanúságtételhez.

az Emberfiát: az Emberfia Dániel jövődőlésében (Dán 7) titokzatos mennyei lény, aki az Istenhez hű izraelitákat, s talán az Istenben hívó emberiség egészét is képviseli. Az ószövetségi könyvben az Emberfia nem üdvösségközlítő, a történeti Jézus mégis ezt a címet alkalmazta önmagára, és ezzel utalt messiási mivoltára.

befogták fülüket: a rabbik elvárása szerint az embernek be kellett fognia fülét, ha istenkáromló szavakat hallott.

kihurcolták őt a városon kívülre: a zsidó törvény szerint az istenkáromlót a városon kívül kell megkövezni (Lev 24, 10-16).

akit Saulnak hívtak: Lukács utalásszerűen említi meg Sault, a későbbi Pál apostolt (vö. ApCsel 13,9).

Úr Jézus: az Ószövetségben Jahvét illették az Úr (gör. *Küriosz*) névvel. A fohász mutatja, hogy István hisz Jézus isteni hatalmában.

ne tulajdonítsd ezt nekik bűnül: a kereszten elhangzott szavak felidézésével Lukács párhuzamot von Jézus és István halála között (vö. Lk 23,34).

6. 12 A szövegek értelmezése

Lukács evangélista az elragadtatási elbeszélés műfajában írja le Jézus mennybemenetelét. A feltámadás és a megdicsőülés egyetlen esemény: Jézus a keresztről támadt fel, és innen jutott Isten dicsőséges világába (vö. Lk 23,43). Ezt Lukács is tudja, hiszen evangéliumában húsvét napjára teszi a mennybemenetelt (vö. Lk 24,51). Az Apostolok Cselekedeteiben azért választja el a jelképes értelmű „negyven nappal” a feltámadást Jézus megdicsőülésétől, mert jelezni akarja: a tanítványoknak időre volt szükségük, hogy megértsék, Mesterük valóban feltámadt, és „elfoglalta helyét Isten jobbján” (vö. Mk 16,19; Mt 26,64; Lk 22,69). E megbizonyosodási folyamatban világossá vált számukra feladatuk, és erősödött reménységük: Isten Lelkének megvilágosító tevékenysége nyomán ráébredtek, hogy ezentúl a feltámadt Krisztust kell hirdetniük minden népnek. A történeti Jézus ígéreteire (Mk 8,38; Mt 16,27; Lk 9,26) emlékezve pedig megerősödött bennük a remény: megkezdődött Krisztus második eljövetele. – A leírás történeti alapja a feltámadási jelenések sokasága. Elképzelhető, hogy az evangélista ezeket a tapasztalatokat sűriti össze és dramatizálja elragadtatási elbeszélésében. Ám azt a lehetőséget sem zárhatjuk ki, hogy e vallási tapasztalatok sorozata olyan megbizonyosodással fejeződött be, amelynek helyszíne valóban Betánia közelében, az Olajfák-hegyén volt, mint ahogyan ezt a Lukácshoz eljutott hagyomány is állítja (vö. Lk 24,50; ApCsel 1,12).

Az Apostolok Cselekedeteinek szerzője a kultikus etiológia és az apostoli igehirdetés műfajában mutatja be a Lélek eljövetelét, illetve Krisztus egyházának születését. Az egyház létrejöttében szerepet játszó két alapvető formálóerőt Isten Lelkének kiadásában és az apostoli tanításban jelöli meg. Jézus halála, feltámadása, megdicsőülése és a Lélek eljövetele egyetlen esemény. Ez más szavakkal azt jelenti, hogy a Messiás, aki a keresztről támadt fel, a Lelket is a kereszten adta át tanítványainak (vö. Jn 19,30). Lukács azért helyezi a Lélek átadásának eseményét a húsvét után 50 nappal tartott zsidó pünkösd ünnepére, mert jelezni akarja: a közösséget formáló Lélek megtapasztalásához Jézus követőinek éppúgy időre volt szükségük, mint annak bizonyossággá érlelődéséhez, hogy Mesterük megdicsőült („felvétellett a mennybe”). A keresztény pünkösd ünnepének eredetét magyarázó elbeszélés az ősegyház tapasztalatának ószövetségi szimbólumokat felhasználó, dramatizált megfogalmazása. A kicsiny dráma azt tanítja, hogy a tanítványok a nagypénteki tragédia után fokozatosan eljutottak a felismerésre: mindennapjaik emberi erővel nem magyarázható „csodáit” (közösséggé formálódásukat, igehirdetésük sikerét, a tudatos tanúságtevők számának látványos növekedését stb.) annak a Léleknek köszönhetik, aki a feltámadt Krisztus ajándékaként jelen van életükben, és hatékonyá teszi tanúságtételüket. A drámába beszótt igehirdetés (Péter pünkösd-i beszéde) azt példázza, hogy az apostolok az első időkben miként hirdették meg kortársaik számára Krisztus halálának és feltámadásának üdvtörténeti jelentőségét. – A Messiás egyházának születését bemutató leírás történeti alapja azoknak az élményeknek sorozata, amelyekben Jézus követői megtapasztalták a Lélek közösséget formáló és azt hatékony tanúságtételre képesítő erejét. Lehetséges, hogy ez az élménysor végül egy konkrét, nagy szabású eseménnyel zárult, és ennek történeti „emléke” lett a pünkösd-i dráma irodalmi szintű megalkotásának alapja.

Lukács az apostoli igehirdetés és a szerkesztői összefoglalás műfajában mutatja be Krisztus tanúságtevő gyülekezetének főbb jellemzőit. Még nem használja az egyház (gör. *ekklészia*) kifejezést, de írásából világosan látszik, hogy az általa leírt gyülekezet azonos azzal a megújult Izraellel, amely a pünkösd-i Lélek erejében tudatosan hirdeti a Messiásnak vallott Názáreti Jézus megváltó kereszthalálát, dicsőséges feltámadását és az emberi történelmet titokza-

tosan átható Isten országának megvalósulását. Szerkesztői összefoglalásában az egyház jellemzőit a bűnbocsánatot jelentő keresztség felvételében, illetve kiszolgáltatásában, az apostoli tanításhoz való ragaszkodásban, a közösség tagjainak szeretetkapcsolatában, az eukharisztikus lakoma ünneplésében és a közösségi imádság végzésében jelöli meg. Írásából az is kiviláglik, hogy az ifjú egyház megújult Izraelnek tekinti önmagát, és nem határolódik el élesen a régi Izraelhez tartozó jámbor zsidók világától. – Bár a műben felismerhetők a kezdeti állapot idealizálásának nyomai, az Apostolok Cselekedeteinek szerzője a rendelkezésére álló hagyomány alapján (vö. Lk 1, 1-4) történetileg hűségesen rajzolta meg a pünkösdkor született egyház jellemző vonásait.

A munkatársak kiválasztása, illetve a vértanúsági elbeszélés irodalmi műfajában írt részletek az első „diakónusok” kijelöléséről és az egyik választott mártírháláláról szólnak. Az első leírás azt mutatja be, hogy a pünkösdkor létrejövő egyház megosztja a tanúságtevő feladatokat: az apostolok a történeti Jézus útmutatása alapján végzendő szociális munkát (a szegények és támasz nélküliek segítségét), vagyis az „asztal szolgálatát” munkatársakra bízák, hogy ők maguk hatékonyabban hirdethessék a feltámadt Krisztust. Az István diakónusról szóló részlet elsősorban arra világít rá: Krisztus első követői olyan bizonyosak Mesterük feltámadásában, hogy szükség esetén még az életüket is odaadják meggyőződésükért. Az elbeszélésből az is kiderül, hogy a Jézus-követők kicsiny csoportja, amely eleinte nem hagyja el a jeruzsálemi templomot, és nem szakad el a zsidóságtól, fokozatosan önálló formát kezd ölteni a történeti Izraelen belül. Az eltávolodás legfőbb oka az, hogy Izrael vallási vezetői közül sokan istenkáromlásnak tartják Jézus messiási ígéreteit és a hitet, amelynek követői a Názáreti Jézust „az Atya jobbára” helyezik. – A leírások történeti alapját alkotó események: pünkösöd után a Messiás egyháza új tagokkal gyarapszik, egyre szélesebb körben terjed az „új hit”, amelynek terjesztői attól sem riadnak vissza, hogy életük feláldozásával is tanúságot tegyenek meggyőződésükről.

6. 13 Az egyház tagjaként gondolkozz el feladataidon!

A mennybemenetel jelenetében Jézus azzal bízta meg tanítványait, hogy tanúskodjanak róla az egész világon. – Gondolkodj el azon, hogy te milyen módon tudnál tanúságot tenni a feltámadt Krisztusba vetett hitedről!

A pünkösdi esemény leírásából megtudhatod, hogy Isten Lelke és a Jézusról szóló apostoli igehirdetés teremtette meg a közösséget, melyet egyháznak nevezünk. – Ha hűséges tagja akarsz maradni az egyháznak, légy mindig nyitott a Lélek indításaira, és figyelmes lélekkel hallgasd az apostoli tanítást!

Lukács így jellemzi a pünkösdkor született egyház tagjait: „...állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában, a kenyérszegés közösségében és az imádságokban”. – Te mit teszel azért, hogy ezek a jellemzők rólad is elmondhatók legyenek?

Az István diakónusról szóló részletből láthatod, hogy a hűséges tanú a feltámadt Krisztus erejében még életét is fel tudja áldozni hitéért. – Neked feltehetően nem kell vértanúvá lenned, de a hétköznapiok vértelen vértanúságában (a keresztény hit terjedéséért hozott apró áldozatokban, a hited miatt téged érő hátrányos megkülönböztetések elviselésében stb.) neked is helyt kell állnod. Kérd a feltámadt Krisztust, adjon erőt tanúságtételeddhez!

6. 2 Az egyház az apostoli korban

Az Apostolok Cselekedeteiből és a Pál apostol leveleiből vett bibliai idézetek a Messiás egyházának kibontakozását és főbb jellemzőit mutatják be a Kr. u. 36-tól 65-ig terjedő időszakban. A Saul megtérését felidéző részlet irodalmi műfaja teofánia elemeivel átszőtt meghívási látomás. Az antióchiai egyházközpont születését Lukács az evangéliumi történetírás műfajában ábrázolja. A jeruzsálemi zsinatról szóló beszámoló irodalmi montázs. Pál apostol az általa alapított korintusi gyülekezetnek szóló levelében (Kr. u. 57) az egyházat Krisztus titokzatos testének mondja, a római keresztényeknek címzett levelében (Kr. u. 58) pedig az „ígéret szerinti Izraelnek” nevezi.

6. 21 Az apostoli egyház

a) Saul megtérése (ApCsel 9, 1-19a)

9 ¹ Eközben Saul, aki még mindig gyűlölettől libegett és halállal fenyegette az Úr tanítványait, elment a főpaphoz, ² és levelet kért tőle a damaszkuszi zsinagógákhoz, hogy megkötözve Jeruzsálembe hozhassa azokat a férfiakat és nőket, akiket ott talál ennek a tannak a követői közül. ³ De amint baladt az úton és Damaszkuszhoz közeledett, történt, hogy hirtelen fényesség ragyogta körül az égből. ⁴ Leesett a földre, és szót hallott, amely azt mondta neki: »Saul, Saul, miért üldözöl engem?« ⁵ Erre remegve és ámulva megkérdezte: »Uram, mit akarsz, hogy tegyek?« Az Úr azt válaszolta neki: ⁶ »Kelj föl és menj be a városba, ott majd megmondják neked, mit kell tenned.« ⁷ A férfiak, akik kísérték, csodálkozva álltak. Hallották ugyan a hangot, de nem láttak senkit sem. ⁸ Saul pedig fölkelt a földről, de amikor kinyitotta a szemét, semmit sem látott. Úgy vezették be kezénél fogva Damaszkuszba. ⁹ Ott volt három napig, nem látott, nem evett, nem ivott semmit. ¹⁰ Volt Damaszkuszban egy Ananiás nevű tanítvány, akihez az Úr látomásban így szólt: »Ananiás!« Ő pedig így felelt: »Itt vagyok, Uram!« ¹¹ Az Úr így folytat-

ta: »Kelj föl, menj el az úgynevezett Egyenes utcába, keress fel Júdas házában egy Saul nevű tarzusi embert. Íme, épp imádkozik, ¹² és lát egy Ananiás nevű férfit, amint belép hozzá, és ráteszi a kezét, hogy látását visszanyerje.« ¹³ Ananiás azonban azt felelte: »Uram, sokaktól hallottam erről a férfiról, hogy mennyi gonoszság tett szentjeiddel Jeruzsálemben. ¹⁴ Itt meg felbatalmazása van a főpapoktól, hogy megkötözze mindazokat, akik segítségül hívják nevedet.« ¹⁵ De az Úr azt mondta neki: »Csak menj, mert kiválasztott edényem ő nekem, hogy hordozza nevemet a pogányok, a királyok és Izrael fiai előtt. ¹⁶ Én ugyanis megmutatom neki, mennyit kell szenvednie az én nevemért.« ¹⁷ Erre Ananiás elindult, bement a házba, rátette a kezét, és azt mondta: »Saul testvér, az Úr Jézus küldött engem, aki megjelent neked az úton, amelyen jöttél, hogy láss és elteld szentlélekkel.« ¹⁸ Erre azonnal halpikkely-szerű valami hullott le a szemeiről, és visszanyerte a szeme világát. Fölkelt és megkeresztelkedett, ^{19a} azután ételt vett magához és megerősödött.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

még mindig gyűlölettől libegett: a „még mindig” kifejezés a mondatot a 8,3 verséhez kapcsolja, amelyben arról van szó, hogy Saul fanatikus módon üldözi a Krisztusban hívőket.

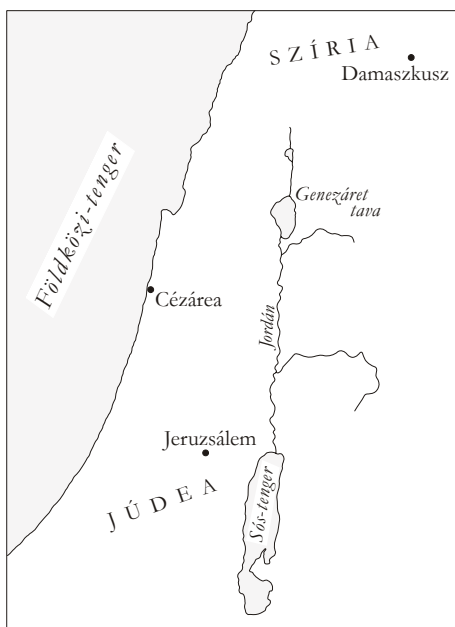
elment a főpaphoz: Kr. u. 36-ig az a Kaifás volt a főpap, akinek hivatali ideje alatt Jézust elítélték (Lk 3,2; Mt 26,57).

levelet kért tőle a damaszkuszi zsinagógákhoz: Damaszkusz Syria ősi fővárosa, az ókori kelet egyik leghíresebb települése, amely fontos karavánutak találkozási pontjában feküdt. A szö-

veg feltételezi, hogy amikor Saul megbízást kért, a városban már szép számmal voltak zsidóságból megtért keresztények, akiket a zsinagógák elöljárói egy nemkívánatos zsidó szekta tagjainak, az „új út” követőinek tekintettek. Mivel a jeruzsálemi főtanácsnak valószínűleg csak korlátozott joghatósága volt a helyi zsinagógák felett, a Pál által tőlük kért íráson megbízó- vagy ajánlólevelet kell értenünk, amely vagy az ő személyét hitelesítette a helyi zsinagógák vezetői előtt, vagy ajánlásokat tartalmazott számukra az „új utat” követő zsidó szekta felszámolására.

hirtelen fényesség ragyogta körül az égből: a fényesség a teofánia vagy epifánia irodalmi műfaján belül az istenség jelenlétét szimbolizálja.

leesett a földre: az ószövetségi teofániákban a földre esés általában annak az imádó tiszteletnek

Jeruzsálem és Damaszkusz

jelképe, amellyel az ember Isten közeledésére válaszol. Ebben az esetben inkább azt szimbolizálja, hogy Isten földre sújtja Sault azáltal, hogy áthúzza és felforgatja emberi terveit (vö. 2 Makk 3,27).

Saul, Saul, miért üldözöl engem?: a Jézus ajkára adott kérdésből kiviláglik, hogy a feltámadt Krisztus azonosítja magát a benne hívőkkel.

menj be a városba, ott majd megmondják neked, mit kell tenned: a meghívási látomásnak ebben a változatában Lukács azt hangsúlyozza, hogy Pál az egyházat képviselő tanítványok közvetítésével fogja megismerni feladatát.

hallották ugyan a hangot...: a leírás ószövetségi irodalmi mintákat követ (vö. MTörv 4,12; Dán 10, 7-9).

semmit sem látott: az átmeneti vakság nem Isten büntetése, hanem annak hatása, hogy Pál szembenézett a ragyogó fényességgel (vö. ApCsel 22,11).

nem evett, nem ivott semmit: Pál „böjtje” a látomás okozta megrázkódtatás következménye, de lehetséges, hogy a keresztségre való felkészülésnek is szimbóluma.

Ananiás nevű tanítvány: Ananiás istenfélő és köztisztelőben álló zsidó ember volt, aki Krisztus tanítványává lett (vö. ApCsel 22,12). Személyének és szerepének említésével Lukács azt hangsúlyozza, hogy Krisztus az egyház közvetítésével vonzza magához az embereket.

akibe az Úr látomásban így szólt: a két egymásra vonatkozó látomás irodalmi eszközzel Lukács azt érzékelteti, hogy az események szálai Krisztus kezében futnak össze: Pál megtérése és befogadása az egyházba végső fokon ugyanannak a feltámadt Krisztusnak a műve, aki titokzatos módon jelen van mindkét szereplő életében.

Egyenes utcába: a várost kelet-nyugati irányban átszelő utat ma is Egyenes utcának nevezik. Régen jóval szélesebb volt, és a régészeti leletek szerint oszlopsor szegélyezte. A történetileg és régészetiileg igazolható adatnak a meghívási látomáson belül csupán az a rendeltetése, hogy érthetővé tegye, milyen módon talált egymásra a két ember.

Saul nevű tarzusi embert: a megjegyzésből megtudjuk, hogy Saul a Cilicia provinciában lévő Tarzus (gör. *Tarszosz*; lat. *Tarsus*) városának szülötte.

Ananiás azonban azt felelte: a Saul korábbi magatartására is emlékeztető tiltakozó szavakat Lukács azért adja Ananiás ajkára, hogy érzékeltesse, milyen nagy változás ment végbe a megtérő Pál lelkében. Történetileg azonban nem zárhatjuk ki azt a lehetőséget sem, hogy Ana-

niásnak, illetve a damaszkuszi keresztényeknek tudomásuk volt a jeruzsálemi üldözésekről, Saul szándékáról, és ez a tény érthető módon ellenérzést, ellenkezést váltott ki bennük.

gonoszat tett szentjeiddel: a szentek a keresztények (vö. ApCsel 9, 32,41; 26,10), akiket Krisztus kiválaszt a profán világból, hogy az ő üdvözítő művének közvetítésére szentelt személyekké váljanak.

kiválasztott edényem ő: Jeremiás prófétánál az edény Izrael népet szimbolizálja, amellyel Isten éppúgy rendelkezhet, mint a fazekas az általa formált edénnyel (vö. Jer 18, 3-6).

hordozza nevemet: hirdessen engem, tegyen tanúságot rólam.

a pogányok, a királyok és Izrael fiai előtt: ezt a választ Lukács Pál életútjának és az apostol Krisztusért vállalt szenvedéseinek ismeretében adja a feltámadt Krisztus ajkára. A királyokon II. Agrippa királyt és Nero császárt kell értenünk (vö. ApCsel 25,13; 27,24).

ráterte a kezét: a kézrátétel a Lélek adományozásának és az igehirdetői megbízásnak hatékony jele.

megkeresztelkedett: a keresztség lezárja Pál megtérésének folyamatát, és az apostolt az egyház tagjává teszi.

ételt vett magához és megerősödött: lehetséges, hogy az evés itt a Jézus emlékeztére tartott lakoma kenyérének és italának fogyasztását jelenti.

Pál apostol a halálának körülményeire utaló karddal – rézmetszet a 15. sz.-ból

b) Az antióchiai egyház (ApCsel 11, 19-26)

11¹⁹ Azok pedig, akik az István miatt kitért üldözés elől szétszóródtak, elmentek Föníciáig, Ciprusig és Antióchiáig, de nem hirdették az ígét senki másnak, csak a zsidóknak. 20 Volt azonban közöttük néhány ciprusi és cirenei férfi, akik, mikor eljutottak Antióchiába, a görögökhöz is beszéltek, hirdelve az Úr Jézust. 21 Az Úr keze velük volt, úgyhogy a hívek nagy számban tértek meg az Úrhoz. 22 Hírük eljutott a jeruzsálemi egyház fülébe, ezért elküldték Barnabást Antióchiába. 23 Amikor odaérkezett és

látta Isten kegyelmét, megörült, és mindnyájukat arra buzdította, hogy állhatatos szívvel maradjanak meg az Úrban, 24 mert derék férfi volt, telve Szentlélekkel és hittel. Nagy tömeg csatlakozott az Úrhoz. 25 Barnabás azután elutazott Tarzusba, hogy felkeresse Sault, és mikor megtalálta, elhozta Antióchiába. 26 Egy álló esztendőn át jelen voltak az összejöveteleken, s nagy tömeget tanítottak. Antióchiában nevezték először a tanítványokat keresztényeknek.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

szétszóródtak: a mondat a 8,1 verséhez kapcsolódik, amely arról számol be, hogy az István halálát követő üldözésben a tanítványok az apostolok kivételével szétszóródnak Júdea és Szamaria területén.

Föníciáig: Fönícia partvidék a Földközi-tenger mentén, a Kármeltől egészen az Eleutherosz folyóig. Az említett időszakban a partvidék Júdeával és Szamariával együtt Syria római provinciához tartozott.

Ciprusig: Ciprus sziget a Földközi-tenger keleti részén.

Antióchiáig: Antióchia (gör. *Antiocheia*) több görög város neve. Ebben az esetben a Syria provinciában lévő települést, a Római Birodalom harmadik legnagyobb városát jelenti,

amelynek lakossága az 1. században a nemzetiség, a kultúra és a vallási hovatartozás szempontjából meglehetősen tarka képet mutatott.

cirenei (más írásmódban: *kirenei*): Cirene (lat. *Cyrene*; gör. *Kürene*) az Afrika északi partján fekvő Cyrenaica római provincia fővárosának a neve.

a görögökhöz is beszéltek: a görögök (hellének) kifejezésen valószínűleg olyan pogányokat kell értenünk, akik rokonszenveztek a városban lakó zsidókkal.

hirtetve az Úr Jézust: mivel a zsidó vallást csak felszínesen ismerő görögök vajmi keveset tudhattak a zsidó messiásvárásról, az igehirdetők nem Krisztusról beszélnek nekik, hanem a feltámadt Úrról, aki felette áll az Antióchiában tisztelt pogány istenségeknek, Artemisznek, Apollónak és Dafnénak.

az Úr keze velük volt: ez a bibliai kifejezés (vö. 2 Sám 3,12) arra utal, hogy támogatta, segítette őket az Úr. Lukács ezzel a megjegyzéssel azt emeli ki, hogy jóllehet az igehirdetést emberek végezték, a misszió sikerét végső fokon a feltámadt Krisztus biztosította.

a hívek nagy számban tértek meg az Úrhoz: a pogányok között végzett igehirdetés ugyanolyan hatékony volt, mint a zsidóknak szóló első tanúságtétel Jeruzsálemben (vö. ApCsel 4,4; 6,7).

elküldték Barnabást Antióchiába: a megjegyzéssel Lukács burkoltan azt érzékelteti, hogy az apostolok vezette jeruzsálemi anya-egyház előjogának tekintette a misszió felügyeletét. Barnabás az apostolok bizalmát élvező személy, aki a Lélek erejében képes arra, hogy megértse a főként megtért pogányokból álló antióchiai egyház igényeit, amely más kulturális és társadalmi feltételek között jött létre, mint a jeruzsálemi közösség.

elutazott Tarzusba, hogy felkeresse Sault: Saul a megtérése (kb. Kr. u. 36) után Arábiába ment, majd visszatért Damaszkuszba (vö. Gal 1,17). Innen menekülnie kellett, és ekkor Jeruzsálembe utazott, hogy megismerkedjen Péterrel. A jeruzsálemi rövid látogatás után Syria és Cilicia tartományába, illetve Tarzusba távozott (Gal 1,21; ApCsel 9,30). Tarzusi tartózkodásának (kb. Kr. u 40-44) Barnabás látogatása vetett véget, aki Antióchiába vitte őt.

Az egyház kezdeti kibontakozásának színtere

Antióchiában nevezték először a tanítványokat keresztényeknek: az egyház tagjai korábban a következő nevekkal jelölték önmagukat: testvérek (ApCsel 1,15), hívek (ApCsel 2,44), tanítványok (ApCsel 6,1), szentek (ApCsel 9,13). A keresztény vagy krisztusi (gör. *khrisztianosz*; lat. *christianus*) névvel először pogányok illették Krisztus követőit. Ezek a pogányok a Krisztus (Messiás, Fölkent) megnevezést valószínűleg tulajdonnévként értették.

c) Az apostoli zsínat Jeruzsálemben (ApCsel 15, 1-11)

15 ¹ Eközben néhányan azok közül, akik lejöttek Júdeából, így tanították a testvéreket: »Ha nem metéldtek körül Mózes törvénye szerint, nem üdvözülhet-

tek.« ² Mivel pedig Pál és Barnabás nagyon felháborodtak ezen, elhatározták, hogy Pál, Barnabás és még néhányan a többiek közül menjenek fel Jeruzsálembe

az apostolokhoz és a presbiterekhez ennek a kérdésnek az ügyében. ³ Az egyház elkísérte őket, ők pedig átmentek Fönicián és Szamarián. Elbeszélék a pogányok megtérését, nagy örömet szerezve az összes testvérnek. ⁴ Amikor megérkeztek Jeruzsálembe, az egyház, az apostolok és a presbiterek fogadták őket, ők pedig elbeszélék, hogy milyen nagy dolgokat művelt velük az Isten. ⁵ De egyesek, akik a farizeusok felekezetéből lettek hívők, előálltak, és azt mondták, hogy azoknak is körül kell metélnedniük, és nekik is meg kell parancsolni, hogy tartsák meg Mózes törvényét. ⁶ Emiatt az apostolok és a presbiterek összegyűltek, hogy megvizsgálják ezt a kérdést. ⁷ Mivel azonban

nagy vitatkozás támadt, Péter felállt, és így szólt hozzájuk: »Férfiak, testvérek! Tudjátok, hogy Isten a régmúlt napoktól fogva kiválasztott engem közülünk, hogy a pogányok az én számból hallják az evangélium igéjét és hívők legyenek. ⁸ És Isten, aki ismeri a szívveket, tanúságot tett, mert nekik éppúgy megadta a Szentlelket, mint nekünk. ⁹ Nem tett semmi különbséget közöttünk és közöttük, amikor a hit által megtisztította szívüket. ¹⁰ Most tehát miért kísértitek Istent azgal, hogy azt az igát rakjátok a tanítványok nyakára, amelyet sem atyáink, sem mi nem tudunk elviselni? ¹¹ Ellenkezőleg, mi hisszük, hogy Jézus Krisztus kegyelme által üdvözülünk, amint ők is.«

A fontosabb kifejezések magyarázata:

akik lejöttek Júdeából: a szóban forgó személyek nem kaptak hivatalos megbízást a jeruzsálemi egyház vezetőitől (vö. ApCsel 15,24). A „lejöttek” kifejezés arra utal, hogy Júdea hegyvidékéről érkeztek Antióchiába.

ha nem metélnedtek körül ... nem üdvözülhettek: ez a tanítás ellentétben áll az apostoli igehirdetéssel, amely szerint nem a mózesi törvény elfogadása (és ennek látható jele), hanem a Jézusba vetett hit üdvözít (vö. ApCsel 4,12).

elhatározták: Pál apostol egyik levelében arra utal, hogy ez az elhatározás a Szentlélek erejében, kinyilatkoztatásként született meg (vö. Gal 2,2).

menjenek fel Jeruzsálembe az apostolokhoz és a presbiterekhez: az apostolok a feltámadt Krisztus üzenetének letéteményesei (vö. ApCsel 1, 1-14), akik a presbiterekkel együtt vezetik a jeruzsálemi egyházat. A vezető testület feladatai közé tartozik például annak eldöntése, hogy egy-egy vallási magatartásforma vagy gyakorlat megfelel-e Krisztus akaratának, vagy sem.

elbeszélék a pogányok megtérését: Pál és Barnabás nem a vitatott kérdést tárja a jeruzsálemi egyház vezetői elé, hanem általánosságban a pogányok megtéréséről beszél. Ez a „következtetlenség” is mutatja, hogy a leírás különféle hagyományok alapján összeállított irodalmi montázs.

tartsák meg Mózes törvényét: úgy látszik, mintha a mózesi törvény kötelező erejének kiterjesztését a keresztség előtt álló pogányokra csak Jeruzsálemben kezdené szorgalmazni néhány farizeusból lett keresztény. Ez a mozzanat nincs összhangban a részlet első verseivel, és ismét a leírás műfajáról árulkodik.

Péter felállt...: az apostol szemlátomást nem vesz tudomást Pálnak és Barnabásnak a pogányok között végzett sikeres hittérítő munkájáról, hanem saját tapasztalatára és a pogány Kornéliusz százados megkeresztelésére (ApCsel 10,1 - 11,18) hivatkozik. – Lukács nyilvánvalóan Péter szerepét és nyilatkozatának jelentőségét akarja kiemelni, amikor irodalmi montázsában Pál alakját kissé háttérbe szorítva a Jézus által kitüntetett apostol (vö. Mt 16, 13-20) személyét és véleményét teszi hangsúlyosabbá.

a hit által megtisztította szívüket: a kijelentés Péter kinyilatkoztatási élménye alapján válik érthetővé. Kornéliusz megkeresztelését megelőzően az apostol látomásban részesül (vö. ApCsel 10, 9-16): az égből négy csücskénél fogva lepedőféle ereszkedik alá, amely a zsidó vallás szempontjából tiszta és tisztátalan állatokat tartalmaz. Az apostolt egy égi hang arra bátorítja, hogy öljön meg néhány állatot, és egyen belőlük. Péter tiltakozik, hiszen felfogása szerint a tisztátalannal való érintkezés minden élőlényt tisztátalanná tesz. Ekkor ezt az égi szótatot

hallja: „amit Isten tisztává tett, azt te ne mondd közönségesnek”. Ebből megérti, hogy a pogányokat (akik maguk tisztátalanok, s a zsidót is azzá teszik, ha az érintkezik velük) Isten megtisztította, amennyiben tőlük sem tagadta meg a hit ajándékát, és meghívta őket a Messiás által megújított Izrael közösségébe.

amelyet sem atyáink, sem mi nem tudtunk elviselni: az ószövetségi vallási előírások, s főképp azok farizeusi értelmezése szinte elviselhetetlen terhet, nehéz igát jelentettek az emberek számára (vö. Mt 23,4; Gal 5,1).

Jézus Krisztus kegyelme által üdvözülünk: az üdvösséget nem az ószövetségi törvény megtartása biztosítja, hanem a feltámadt Krisztus hittel elfogadott kegyelme.

d) Az egyház mint Krisztus teste (1 Kor 12, 12-30)

12 ¹² Mert amint a test egy, bár sok tagja van, a testnek pedig minden tagja, bár sok, mégis egy test, úgy Krisztus is. ¹³ Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté keresztelkedtünk, akár zsidók, akár görögök, akár szolgák, akár szabadok; és mindnyájunkat egy Lélek itatott át. ¹⁴ Mert a test sem egy tag, hanem sok. ¹⁵ Ha azt mondaná a láb: »Nem vagyok kéz, nem vagyok a test része«, vajon akkor nem lenne a test része? ¹⁶ És ha azt mondaná a fül: »Nem vagyok szem, nem vagyok a test része«, vajon akkor nem lenne a test része? ¹⁷ Ha az egész test szem volna, hol lenne a hallás? Ha az egész test hallás volna, hol lenne a szaglás? ¹⁸ Márpedig Isten helyezte el a tagokat a testben, egyenként mindegyiket, amint akarta. ¹⁹ Ha valamennyi egy tag volna, hol volna a test? ²⁰ Márpedig sok ugyan a tag, de a test egy. ²¹ Nem mondhatja a szem a kéznek: »Nincs rád szükségem!«, sem a fej a lábaknak: »Nincs rátok szükségem!« ²² Sőt azok, amelyek a test gyöngébb tagjainak látszanak, sokkal inkább szükségesek, ²³ és amelyeket a test kevésbé nemes tagjainak tartunk, azokat na-

gyobb tisztességgel vesszük körül. Amelyek tisztességtelen tagjaink, azoknak nagyobb tisztességük van, ²⁴ tisztességes tagjainknak viszont nincs erre szükségük. De Isten azért alkotta úgy a testet, hogy amelyik tagnak nem volt, annak nagyobb tisztességet adott, ²⁵ hogy ne legyen meg hasonlóság a testben, hanem a tagok egymásért kölcsönösen szorgoskodjanak. ²⁶ Ha tehát az egyik tag szenved, vele együtt szenved valamennyi tag; vagy ha az egyik tag tisztéletben részesül, együtt öröendezik vele valamennyi tag. ²⁷ Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként tagjai. ²⁸ Az egyházban Isten egyeseket először is apostolokká tett, másodsor prófétákká, harmadsor tanítókká; másoknak csodatevő erőt adott, vagy a gyógyítás, segítségnyújtás, kormányzás és a nyelveken való szólás adományát. ²⁹ Vajon mindnyájan apostolok? Vajon mindnyájan próféták? Vajon mindnyájan tanítók? Vajon mindnyájan csodatevők? ³⁰ Vajon mindnyájuknak megvan a gyógyítás adománya? Vajon mindnyájan szólnak nyelveken? Vajon mindnyájan értelmezik azt?

A fontosabb kifejezések magyarázata:

amint a test egy, bár sok tagja van...: a testrészek és a test kapcsolatáról szóló tanmeséket már a Kr. e. 12. század Egyiptomában is ismerték. A keresztény időszámítás kezdetén Titus Livius római történetíró Menenius Agrippának (Kr. e. 5. sz.) tulajdonít egy ilyen példázatot (vö. Ab urbe condita II,32). Pál tehát egy ismert irodalmi kép felhasználásával fejt ki azt a tanítást, amely szerint az egyház Krisztus teste (vö. Róm 12, 3-5).

úgy Krisztus is: az apostol a korintusiaknak írt levelében ismételtelen kiemeli, hogy a keresztények a megdicsőült Krisztushoz tartoznak (6,15; 10,17): Ő egyetlen test, akiben a különféle tagok (a hívők) egységre rendelődnek. A meghalt és feltámadt Krisztus magához öleli (a képnyelv szerint: testében egyesíti és tagjaivá teszi) mindazokat, akik kapcsolatba kerülnek vele a hit, a keresztség (vö. Róm 6, 1-11) és az eukharisztikus lakoma (vö. 1 Kor 10,17) által. A test és a testrészek viszonyához hasonlóan Krisztus is egyszerre egy és sokszerű valóság.

egy testté keresztelkedtünk: a keresztség beiktatja a hívőt a meghalt és feltámadt Krisztus titokzatos életébe (vö. Róm 6, 3-4).

akár zsidók, akár görögök, akár szolgák, akár szabadok: a Krisztus titokzatos testének tagjává válás következményeként nincs különbség a zsidók és a görögök, a szolgák és a szabadok között. Ezek a különbségek történeti síkon megmaradnak, de a Krisztushoz tartozás szempontjából megszűnnek: a keresztségben részesülők ugyanis mindannyian Krisztust (Gal 3, 27-28), az „új teremtményt” (Gal 6,15), az „új embert” (Ef 2,15) öltötték magukra.

mindnyájunkat egy Lélek itatott át: a Lélekkel való átitatódás a keresztség és az eukharisztikus lakoma itala – melynek előképe a pusztai vándorlás „lelki itala” (vö. 1 Kor 10, 3-4) – által történik. A Lélek a keresztényeket olyan közösségé formálja, amelyben a tagok elfogadják a feltámadt Krisztus uralmát.

mert a test sem egy tag, hanem sok: Pál a korabeli emberképhez igazodva különféle testrészeket sorol fel, miközben megjegyzi, hogy egyik sem azonos az egész testtel, s nem működhet önállóan: a testnek mindegyikre szüksége van, és összehangolt működésüket feltételezi. Megjegyzendő, hogy a fej ebben a felsorolásban úgy szerepel, mint egyik testrész a többi mellett. Az apostol más írásaiban beszél arról, hogy Krisztus feje a testnek, vagyis az egyháznak (vö. Ef 1,22; Kol 2,19).

ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként tagjai: Pál nem azt mondja, hogy egy test vagytok Krisztusban, hanem azt: ti vagytok Krisztus teste. Az utóbbi állítás az előbbinél hangsúlyosabban emeli ki, hogy a keresztények valódi egységben vannak a feltámadt Krisztussal. E megállapítás után az apostol különféle karizmák tükrében mutatja be, hogy jóllehet a karizmák különböznek egymástól, ugyanúgy szolgálják Krisztus testének, az egyháznak épülését, mint a különféle testrészek az egész test javát. A görög *keharisz* (kegyelem, ajándék) szó alapján elnevezett karizmák (vö. 1 Kor 12,4) a Lélek ajándékai, amelyek az egyház kibontakozását és a tanúságtevés hatékonyságát segítik elő (vö. 1 Kor 14, 12.26). A karizmák felsorolásában Pál apostol egyrészt azokat teszi hangsúlyosabbá, amelyek az apostoli egyházban kialakult szolgálatokhoz vagy hivatalokhoz (apostol, próféta, tanító stb.) kapcsolódnak, másrészt azokat emeli ki, amelyek jobban szolgálják a közösség épülését (vö. 1 Kor 14, 12-19). E „rangsorolás” azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne mindegyik értékes Krisztus testének egésze szempontjából.

egyeseket először is apostolokká: az apostol szó itt nem a történeti Jézus által választott tizenketőre utal, hanem általánosabban a Krisztus követségében járó, apostoli lelkülettel rendelkező tanúságtevőkre. A Biblia az utóbbi értelemben nevezi apostolnak például Barnabást (vö. ApCsel 14, 4.14) vagy Jakabot (Gal 1,19), az Úr testvérét.

másodszor prófétákká: a prófétaság Pál apostol idejében a Léleknek az az ajándéka, amely bátorító, vigasztaló beszédre (1 Kor 14,3), a szívek titkainak feltárására (1 Kor 14,25) és a nyelvek adományának magyarázatára (1 Kor 14,27) képesíti Krisztus tanúságtevőjét.

harmadszor tanítókká: a tanítás adományával rendelkező hívő mai szóhasználatnál élve a hitoktató (katekéta), aki a keresztségre készülő felnőttel megismerteti a keresztény hittitkokat és erkölcsi követelményeket.

csodatevő erői: ez a karizma valószínűleg a hívőt csodatettekre képesítő, a „hegyeket mozgató” nagy hitet jelenti (vö. 1 Kor 13,2).

a gyógyítás: kegyelmi ajándék, amelynek erejében a hívő esetenként betegeket gyógyít.

segélynyújtás: a segélynyújtás adománya a betegek és az elhagyottak gondozásának karizmája.

kormányzás: a kormányzás adománya a helyi közösségek vezetésére való „rátermettséget” jelenti.

a nyelveken való szólás: ez nem az idegen (nem tanult) nyelven való beszéd képességét jelenti, hanem a Lélek jelenvalóságát átélő embernek önkívületben mondott „beszédét”, amely nem érthető (1 Kor 14,2), és ezért magyarázatra szorul (1 Kor 14, 5.13.27).

e) Az egyház mint az ígéret szerinti Izrael (Róm 9, 1-13; 11, 1-7.13.16-23)

9 ¹ Igazat mondok Krisztusban, nem hazudom, a lelkiismeretem mellett tesz tanúságot a Szentlélekben, ² hogy nagy a szomorúságom és szívemnek fájdalma szüntelen. ³ Hiszen azt kívánám, hogy magam legyek átkozottként távol Krisztustól testvéreimért, test szerint való rokonaimért, ⁴ az izraelitákért, akiké a gyermekké fogadás, a dicsőség, a szövetségek, a törvényadás, az istentisztelet és az ígéret. ⁵ Ővék az atyák, és test szerint Krisztus is közülük való, aki mindenek fölött álló, örökké áldott Isten. Ámen. ⁶ Az nem lehet azonban, hogy Isten ígéje megbíúsult. Hiszen nem mind izraelita, aki Izraelről származik; ⁷ és nem is mindnyájan Ábrahám gyermekei azért, mert az ő leszármazottjai; hanem: »Izsák utódait hívják majd a te utódodnak.« ⁸ Más szóval: nem azok gyermekei Istennek, akik a test gyermekei, hanem az ígéret gyermekei, azok számítanak utódnak. ⁹ Az ígéret ugyanis így hangzik: »Ez idő tájban eljövök, és Sárának fia lesz.« ¹⁰ Ezt nemcsak az ő esete mutatja, hanem Rebekáé is, aki egytől, Izsák atyántól foganta fiait, ¹¹ mert mielőtt még megszülettek volna, s akár jót, akár rosszat tettek volna – azért, hogy az Isten szabad választása megmaradjon –, ¹² nem a tettekért, hanem a meghívó akarataiból ezt a kijelentést kapták: »a nagyobb lesz a kisebbnek a szolgálja«, ¹³ amint írva van: »Jákobot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem«. [...]

11 ¹ Azt kérdelem tehát: Vajon elvette Isten az ő népét? Szó sincs róla! Hiszen én is izraelita vagyok, Ábrahám utóda Benjamin törzsből. ² Isten nem taszította el népét, amehet eleve magáénak ismert.

Vagy nem tudjátok, mit mond az Írás Illésről, hogyan tesz panaszt Istennél Izrael ellen? ³ »Uram, prófétáidat megölték, oltáraidat felforgatták, egyedül én maradtam meg, s nekem is az életre törnek.« ⁴ És mit mond neki az isteni válasz? »Meghagytam magamnak hétezer férfit, akik nem hajtottak térdet Baál előtt.« ⁵ Éppígy a jelenben is van maradék a kegyelemből való kiválasztás alapján. ⁶ De ha kegyelemből, akkor már nem tettek fejében; különben a kegyelem már nem volna kegyelem. ⁷ Hogyan is van tehát? Amit Izrael keres, azt nem érte el. A választottak elérték ugyan, a többiek azonban megvakultak [...]. ¹³ Nektek, pogányoknak azonban azt mondom: [...] ¹⁶ Ha a termés zsengeje szent, a belőle készült tészta is az, és ha a gyökér szent, az ágak is azok. ¹⁷ Ha egyik-másik ág le is törött, téged pedig vadolajfa létedre beoltottak közülük, s így részese lettél az olajfa gyökerének és dús nedvének, ¹⁸ ne kérkedj az ágak ellenében. Ha kérkedsz, tudd meg, hogy nem te hordozod a gyökeret, hanem a gyökér téged. ¹⁹ Mondhatnád ugyan: »Letörték az ágakat, hogy engem beoltsanak.« ²⁰ Igen, ők a hitetlenség következtében törtek le, te azonban a hit által állsz; ne légy tehát fennbéljázó, hanem félj. ²¹ Mert ha Isten nem kegyelmezett meg a természetes ágaknak, neked sem fog megkegyelmezni. ²² Lásd meg tehát Isten jó voltát és szigorúságát. Azok iránt, akik elesetek, a szigorúságát, irántad pedig Isten jó voltát, ha megmaradsz a jóságban – máskeülönben téged is le fognak metszeni. ²³ De ha felhagynak hitetlenségükkel, őket is beoltják, mert Istennek van hatalma, hogy újra beoltsa őket.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

magam legyek átkozottként távol Krisztustól testvéreimért...: Pál apostol nagyon szereti népét, és ezt egy olyan felajánlással fejezi ki, amely Mózeséhez hasonlít, aki életét is kész volt feláldozni népe megmentése érdekében (vö. Kiv 32,32).

az izraelitákért: az Izrael nevet a zsidó pátriárka, Jákob kapta Istentől (vö. Ter 32,29). A név jelentése bizonytalan (Istennel és emberekkel szemben erősnek bizonyultál; Isten bizonyuljon Úrnak; Isten harcosa; Isten felragyog?), de minden lehetséges jelentésváltozatában az izraeliták méltóságára utal.

a gyermekké fogadás: Isten az Ószövetségben fiának nevezi a zsidó népet (vö. Kiv 4,22; Óz 11,1).

a dicsőség: Az Úr dicsősége felhő alakjában jelent meg az izraeliták pusztai vándorlásának idején (vö. Kiv 16,10; 40,34), és ugyanez a dicsőség töltötte be a Salamon által épített templomot is (1 Kir 8, 10-12).

a szövetségek: Isten csak egyetlen szövetséget kötött Izraellel, de szövetség-élményüket az izraeliták történelmük korfordulóin többször felelevenítették és újrafogalmazták (vö. Ter 15,18; 17,1-től; Kiv 19,5; 34,10). Ez a tény teszi érthetővé a kifejezés többes számú használatát.

a törvényadás: a Törvény (Tóra) a zsidóság körében Mózes öt könyvének az elnevezése (vö. 1 Krón 16,40; 2 Krón 17,9; Zsolt 1).

az istentisztelet: Izrael kiváltsága, hogy a bálványimádó népektől eltérően az igaz Istent imádhathja.

az ígéretek: a kifejezés az Ábrahámnak (Ter 12,2; 21,12), a Mózesnek (MTörv 18, 18-19) és a Dávidnak (2 Sám 7, 11-16) szóló isteni ígéretekre utal.

az atyák: Izrael fiai azért is büszkék lehetnek, mert ők azoknak a pátriárkáknak (Ábrahámnak, Izsáknak, Jákobnak) leszármazottai, akik címzettjei és egyben megtestesítői voltak az isteni ígéreteknek.

test szerint Krisztus is közülük való: Izrael legnagyobb kiváltsága az, hogy test szerint e népből származik a Messiás, akiben Isten valamennyi ígérete „igenné” vált (vö. 2 Kor 1,20).

aki mindenek fölött álló, örökké áldott Isten (más fordításban: *Isten, aki mindenek felett való, legyen áldott*): a görög szövegből nem világos, hogy a dicsőítés Krisztusra vonatkozik-e (aki Isten...), vagy Istenre (aki mindenek fölött álló...). Stilisztikai megfontolás szól amellett, hogy az első fordítást részesítsük előnyben. Amikor ugyanis Pál apostol dicsőítéssel fejezi be egy-egy írását, általában összefoglalja azt, amit korábban mondott, és a befejezésben nem tüntet fel új elemet: márpedig a nem Krisztusra vonatkozó Isten szó új elem lenne egy olyan szövegben, amely ismételt Krisztusról beszél, és nem Istenről.

nem mind izraelita, aki Izraeltől származik: az Izraelnek nevezett Jákob leszármazottai közül vallási értelemben, vagyis az Isten iránti hűség szempontjából nem mindenki nevezhető izraelitának.

nem is mindnyájan Ábrahám gyermekei azért, mert az ő leszármazottjai: a zsidók Ábrahám fiainak tartották magukat (vö. Mt 3,9; Lk 3,8; Jn 8,33). Pál arra hívja fel a figyelmet, hogy ha valaki etnikai szempontból Ábrahámtól származik, az még nem jelenti azt, hogy vallási tekintetben is az ősatya gyermekének nevezheti magát (vö. Jn 8,39).

az ígért gyermekei, azok számítnak utódnak: az apostol két bibliai példa keretében világít rá arra, hogy Isten ígéretei nem vonatkoznak minden testi származás szerinti utódra. A szabad isteni választás alapján Ábrahám két fia (Izsák és Izmael) közül csak Izsák nevezhető utódnak (vö. Ter 21,12). Ehhez hasonlóan: Izsák ikergyermekei közül elsőnek Ézsau látta meg a napvilágot, ennek ellenére Isten szemében Jákob az igazi utód, vagyis ő az „a kisebb, akinek szolgál a nagyobb” (vö. Ter 25,23).

mielőtt még megszülettek volna, s akár jót, akár rosszat tettek volna: az, hogy Isten kit tekint utódnak, nem az emberi érdemtől függ, hanem az Ő kifürkészhetetlen akarától, szabad választásától.

Jákobot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem: a héber ‘szeret’ és ‘gyűlöl’ igék minden jelentéstartományát figyelembe véve e mondat jelentése: Jákobot előnyben részesítettem Ézsauval szemben.

vajon elvetette Isten az ő népét?: Pál apostol határozottan szembefordul azzal a felfogással, miszerint Isten elvetette választott népét, és teljesen kizárta a tanúságtevés szerepköréből.

én is izraelita vagyok: annak ellenére, hogy az apostol etnikai szempontból izraelita, mégis keresztény, vagyis Izrael Istenhez hűséges „maradékához” tartozik.

meghagytam magamnak bétézer férfit: ez a mondat az Úr ajkáról hangzik el (1 Kir 19,18), amikor Illés próféta (Kr. e. 9. sz.) amiatt kesereg, hogy Izrael fiai bálványimádók lettek, térdet hajtottak a pogány Baál istenség előtt. Isten azzal vigasztalja a prófétát, hogy kegyelme folytán mindig lesznek olyanok, akik megőrzik a szövetségi hűséget.

éppígy a jelenben is van maradék: e „maradékon” azokat a zsidó-keresztényeket kell értenünk, akik Pál apostolhoz hasonlóan a zsidó népből származva lettek Krisztus követőivé és az evangélium hirdetőivé.

nem tettek fejében: Pál azt hangsúlyozza, hogy a választottak nem saját erejükben és nem érdekeik miatt, hanem Isten ajándékának köszönhetően őrizhették meg hűségüket.

amit Izrael keres, azt nem érte el...: a történeti Izrael a megigazulás (a bűnös állapotból való megváltás) útját kereste, de célját nem érte el, mert a mózesi törvényhez való ragaszkodás önmagában véve még nem teszi megigazulttá az embert. A választottak (az Istenhez hűséges „maradék” tagjai) azonban elérték ezt célt, mert felismerték a helyes tanítást, és elfogadták Jézustól a megigazulás ajándékát (vö. Róm 3,24).

nektek, pogányoknak azonban azt mondom: a római egyház jórészt pogányokból megtért keresztényekből állt. Az apostol ezekhez a pogány-keresztényekhez szól.

ha a termés zsengeje szent, a belőle készült tészta is az: a zsenge az elsőnek learatott gabonakéve, amelyet a zsidók áldozatként Istennek szenteltek. Ezt követően a learatott termésből készült kenyeret, a tésztát is szent (vagyis Isten számára lefoglalt) ételnek tartották. A hasonlat így értendő: ha Izrael zsengeje, vagyis az ősatyák élükön Ábrahámmal kiválasztott személyek, azaz szentek voltak, akkor utódaik is azok.

ha a gyökér szent, az ágak is azok: ha Isten a pogány világból elhívta, lefoglalta magának Ábrahámot és az atyákat, akkor ők a kiválasztás vagy lefoglalás értelmében szentek, és ez a szentség leszármazottaikra is érvényes.

ha egyik-másik ág le is törött: az apostol az olajfa letört ágaihoz hasonlítja azokat az izraelitákat, akik etnikailag ugyan a választott néphez tartoznak, de a Messiás elutasításával hűtlenné váltak tanúságtevő szerepükhöz.

ha ... vadolajfa létedre beoltottak közéjük, ... ne kérkedj: Pál a mezőgazdasági gyakorlatnak ellentmondó képet használ, amikor a vad olajágnak nemes törzsbe oltásáról beszél. E képpel azt akarja kifejezni, hogy Ábrahám méltatlannak bizonyuló fiainak helyét és szerepét a pogány-keresztények veszik át. Ezeket a pogányságból megtért tanúságtevőket figyelmezteti: a hűtlenné lett izraelitákkal szemben ne dicsekedjenek saját kiválóságukkal, hanem inkább emlékezzenek arra, hogy valamennyien Izrael örökségéből élnek.

ők a hitetlenség következtében törtek le: ha Ábrahám utódai közül sokan méltatlanná is váltak tanúságtevő szerepükre, ez előjogaikra hivatkozó dicsekvésük, hitetlenségük (Isten megnyilvánulása iránti érzéketlenségük) miatt történt, és nem azért, mintha Isten megszegte volna az Izraelnek tett ígéretét.

ha Isten nem kegyelmezett meg a természetes ágaknak, neked sem fog megkegyelmezni: az antropomorf módon megfogalmazott kijelentés értelme ez: ahogyan a zsidók közül egyes csoportok hitetlenségük miatt elszakadtak a valódi Izraeltől, ez sajnálatos módon a pogány-keresztényekkel is megtörténhet.

ha felhagynak hitetlenségükkel, őket is beoltják: a pogányok tagjaivá válhattak az ígéret szerinti Izraelnek: ez a csoda táplálja Pál apostolban a reménységet, hogy a hűtlenné vált izraeliták is visszatérhetnek majd Isten népéhez.

6. 22 A szövegek értelmezése

Lukács a meghívási látomás irodalmi műfajában tárja elénk Saul megtérését: dramatizált formában ábrázolja azt a lelki eseményt, amelyben a Krisztus követőit fanatikusan üldöző farizeus Jézus messiási voltát elfogadó apostollá válik. A leírásban azt hangsúlyozza, hogy jóllehet Pál megtérése a feltámadt Krisztus műve, az apostol az egyház közvetítése révén szembesül feladatával, és a Krisztusról tudatosan tanúságot tevő közösség tagjává válik. – A leírás történeti alapja Saul gondolkodásmódjának átalakulása, illetve a megtérésére vonatkozó szóbeli (esetleg írásos) emlékek. Azt sem zárhatjuk ki, hogy Lukács közvetlenül is értesült

Saul megtérési élményéről. Az Apostolok Cselekedeteiben olvasható „mi-részek”, vagyis azok a szakaszok, amelyekben a szerző többes szám első személyben kezd beszélni (ApCsel 16, 10-17; 20, 5-15; 21, 1-18; 27,1 - 28,16), azt a nézetet támasztják alá, hogy szerzőjük azonos a Pál nevéhez fűződő levelekben emlegetett Lukáccsal (Kol 4,14; 2 Tím 4,11; Filem 24). Az antióchiai egyház születésének körülményeit Lukács az evangéliumi történetírás műfájában mutatja be olvasóinak. Rövid beszámolójából kirajzolódik a lendületesen terjedő egyház ellipszisének két fókuszpontja: a megtért zsidókból (a zsidó-keresztényekből) álló jeruzsálemi egyház és a pogányok közül megtérő hívők (a pogány-keresztények) antióchiai közössége. A két fókuszpont közötti kapcsolatot, melyet a feltámadt Krisztus biztosít, emberi szempontból Barnabás és Pál apostol munkája teremti meg, akiket a Jeruzsálemben tartózkodó apostolok hitelesítés, segítségnyújtás és lelkesítés céljából küldenek Antióchiába. – Bár az evangéliumi történetírás nem elégti ki a modern kor történészeinek részletekre is kiterjedő kíváncsiságát, a lényegre tekintve megbízhatóan tolmácsolja a tényeket.

Lukács ugyancsak az evangéliumi történetírás műfájában számol be arról, hogy az apostolok és segítőtársaik a tanúságtevés feltételeivel és módjával kapcsolatos első kérdéseket apostoli gyűlésen, zsinaton tisztázták. A zsinat bemutatásában az Apostolok Cselekedeteinek szerzője azt hangsúlyozza, hogy a gyűlés résztvevői a Szentlélek segítségével felismerték az igazságot: a megtérő pogányoknak a keresztség felvétele előtt (vagy után) nem kell csatlakozniuk a zsidó valláshoz, mert az egyházhoz tartozást és az üdvösséget nem a mózesi törvényhez való ragaszkodás, hanem a feltámadt Krisztus megváltó ajándékának hívó elfogadása biztosítja. – A Lukács által alkotott irodalmi montázs eltakarja előlünk a zsinat történeti részleteit: ebből az írásból tehát nem tudjuk pontosan rekonstruálni például a gyűlésen résztvevők névsorát, felszólalásaik sorrendjét, megfogalmazott véleményük súlyát stb. Ennek ellenére világosan bemutatja a történeti tény: a zsinat résztvevői hitigazságként ismerték föl, hogy a tanúságtevő közösségbe való felvétel és az üdvösség egyedüli feltétele Krisztus kegyelmének hívó elfogadása.

A korintusiaknak címzett írásában Pál apostol a levél műfaján keresztül azt tanítja, hogy az egyház Krisztus teste. A különféle szolgálatokkal megbízott keresztények valamennyien a feltámadt Krisztushoz tartoznak, és az a feladatuk, hogy a Lélektől kapott ajándékaiknak megfelelően tanúskodjanak a Messiás megváltó szenvedéséről, haláláról és feltámadásáról. Az egyház tehát az a titokzatos valóság, amely a feltámadt Krisztust teszi „érzékelhetővé”, szinte „kézzelfoghatóvá” a világban. A keresztény közösség tagjai tanúságtevő szerepeikben és személyre szóló kegyelmi ajándékaikban különböznek ugyan egymástól, mégis mindegyikük fontos, mert az egyház csak tagjainak harmonikus együttműködésében mutathatja fel Krisztust a világnak. – A levél történeti szempontból arról tanúskodik, hogy az apostoli egyház Krisztusban gyökerező gyülekezetként értelmezte önmagát, s arra is rávilágít, hogy a mások feletti uralkodni akarás vágya, a cím- és rangkórság, amely gyakorta megkísérti az egyházi vezetőket, nem egyeztethető össze ezzel az önértelmezéssel.

A római egyháznak címzett levelében Pál az apostoli levél műfájában arról ír, hogy a Messiás egyháza azonos az ígélet szerinti Izraellel. A történelem folyamán Izrael feladata az volt, hogy választott (Isten számára lefoglalt, azaz szent) népként a pogányok között tanúságot tegyen az egyetlen igaz Isten létéről, emberszeretetéről és üdvözítő akaratáról. Pál azokat tekinti az ígélet szerinti Izrael tagjainak, akik hűségesek maradtak e szerepükhöz, és ezt a pogányságból megtértekkel kibővült közösséget azonosítja a Messiás egyházával. Abból a megállapításból indul ki, hogy a vallási értelemben vett izraelita nem azonos az etnikai értelemben vett izraelitával. Állítását példákkal igazolja. Ábrahám két fia közül (akik az etnikai

leszármazás szempontjából egyenlők voltak) Isten csak az egyiket, nevezetesen Izsákot választotta ígéreteinek letéteményeséül. Izsák két fia közül (akik nemcsak hogy etnikai szempontból egyenlők, hanem egy ikerpár tagjai) minden emberi elvárás ellenére a kisebb, Jákob lett az isteni ígéretek letéteményese. Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ha az izraeliták közül sokan nem is fogadták el Krisztust, az Ábrahámnak tett isteni ígélet nem veszítette érvényét: Ábrahám hűséges fiai ugyanis felismerték Krisztusban az Isten küldöttjét, és az újonnan kiválasztott pogányokkal együtt ők alkotják a megújult Izraelt. Pál határozottan elutasítja azt a nézetet, hogy Isten elvetette az Ő népét, és teljességgel megfosztotta tanúságtevő szerepétől. Egyrészt azzal érvel, hogy ő maga is izraelita, jóllehet keresztényként a megújított Izraelhez tartozik, másrészt a „maradék” bibliai fogalmára hivatkozik. A „maradék” a Bibliában az embereknek vagy a zsidó népnek az a csoportja, amely szabad isteni választás alapján akkor is hűséges marad Istenhez, amikor a többség elfordul tőle. Az apostol Illés próféta korát (Kr. e. 9. sz.) idézi fel, amelyben Izrael fiai tömegesen elfordultak az Úrtól, de a szabadon ajándékozott isteni kegyelem erejében hétezer ember mégis megmaradt, aki nem hajtott térdet a pogány Baál istenség előtt (vö. 1 Kir 19,18). Pál meg van győződve arról, hogy ilyesmi történik saját korában is: Isten különleges kegyelme folytán a Messiást elutasító izraeliták tömegében akadnak kivételek, akik „maradékot” alkotva megalapozzák az Isten által megújított Izraelt, a Messiás egyházát. A szelíd olajfába oltott vad olajágak képét felidézve nem az üdvösségre való eleve elrendelésről (lat. *praedestinatio*) beszél, hanem Izrael elvetésének okát keresi, s rámutat: a pogány-keresztényeknek nincs okuk dicsekvésre, mert a Krisztusról tudatosan tanúságot tevő közösség gyökerei a történeti Izraelben vannak. – Pál levele történeti szempontból egyértelműen tanúsítja, hogy az antiszemitizmus idegen az apostoli egyház gondolkodásmódjától.

6. 23 Tanulj az apostoli egyház képviselőitől!

Ananiás elfogadja Saul megtérésének csodáját, és az egyház képviselőjeként befogadja őt a tanúságtevő közösségbe. – Ha „pogány” ismerőseid között olyasvalakire akadsz, aki a megtérés jeleit mutatja, segíts neki, hogy megtalálja helyét a keresztény közösségben!

Az Antióchiában fellépő első keresztény hithirdetők felismerik, hogy Krisztus evangéliuma minden embernek, így a pogányoknak is szól. – Ha környezetedben olyanok is vannak, akik távol állnak Krisztustól, vagy tagadják őt, gondoldj arra, hogy az evangélium örömhírét feléjük is tolmácsolnod kell!

Az apostoli egyház tagjai a Szentlélek által vezetett gyűlésen, zsinaton ismerték fel azt a hitigazságot, hogy minden ember Jézus Krisztus kegyelméből üdvözl. – Ha hiteddel kapcsolatban kérdéseid, problémáid vannak, figyelj oda az egyház zsinatainak tanítására!

Pál apostol szerint az egyház Krisztus titokzatos teste, vagyis olyan titokzatos közösség, amelynek az a feladata, hogy a maga érzékelhető és sokszínű valóságában a feltámadt Krisztust és üdvözítői művét tegye „láthatóvá” a világban. – Az egyház tagjaként gondoldj arra, hogy a földi létből eltávozott Krisztus csak a te közvetítésseddel folytathatja üdvözítő tevékenységét: ahhoz, hogy „láthatóvá” tehesse magát a ma embere számára, „rászorul” a te bátorító pillantásodra, segítő kezedre és örök életről tanúságot tevő hangodra!

A pogányok apostola ígélet szerinti Izraelnek tekinti az egyházat, és ezen az Izraelen az Istenhez hűséges zsidóknak a megtért pogányokkal kibővülő közösségét érti. – Valahányszor az antiszemitizmus különféle jelenségeivel találkozol, gondoldj Pál hasonlatára a nemes olajfába oltott vad ágakról, és utasítsd el a zsidóellenesség minden fajtáját!

6. 3 Az apostolok nevében tanító egyház

Az idézetek az apostoli levél műfajában mutatják be, hogy a Messiás egyháza hogyan értelmezte önmagát a Kr. u. 65-től 100-ig terjedő időszakban. A kolosszei híveknek írt levél részlete az egyházat olyan közösségként ábrázolja, amely felmutatja a világnak a Krisztus általi megváltás ajándékát. A 2. századra visszanyúló hagyomány e levél szerzőjének Pál apostolt tekintette. Stilisztikai és tartalmi jellegű okok alapján azonban valószínűbb, hogy más, a páli hagyományt jól ismerő keresztény író állította össze a Kr. u. 70-es években. A zsidóknak írt levél szerzője, aki a levélszerű befejezéssel ellátott zsinagógai beszéd műfajában ír, az egyházat az ószövetségi főpap személyét és szerepét felülmúló Krisztus által vezetett közösségként állítja elénk. A levél Kr. u. 80-90 körül keletkezett, és olyan szerző alkotása, aki apostoli tekintéllyel, az apostoli hagyomány szellemében beszél: valószínűleg azokhoz a zsidó-keresztényekhez szól, akiknek hitét veszélyeztette az ószövetségi áldozatokat és istentiszteletet túlértékelő tanítás. A Timóteusnak írt első levél az egyházat a krisztusi megváltás ajándékát közvetítő közösségként mutatja be. A hagyomány hosszú ideig Pál apostolt tartotta az írás szerzőjének. A 20. századi bibliakritika több képviselője azonban a szöveg stilisztikai és tartalmi jellemzői alapján (pl. a levél fejlett egyházszervezetet, egyszemélyi püspöki irányítást feltételez) úgy gondolja, hogy Pál nevében és szellemében írta egy ismeretlen keresztény az 1. század harmadik harmadában.

6. 31 Az egyház a Kr. u. 65-től 100-ig terjedő időszakban

a) A megváltás ajándékát megjelenítő egyház (Kol 2, 6-15)

2 ⁶ Ezért tehát, ahogyan elfogadtátok az Úr Jézus Krisztust, úgy éljétek is benne, ⁷ gyökerezétek meg benne, és épüljétek rá! Erősödjétek meg a hitben, ahogyan tanultátok, és legyen bőséges a bálaadásotok! ⁸ Vigyázzatok, hogy senki rabul ne ejtsen titeket bölcsellettől és hiú megtévesztéssel, amely emberi hagyományhoz, a világ elemeihez, nem pedig Krisztushoz igazodik. ⁹ Mert benne lakik az istenség egész teljessége testi formában, ¹⁰ és benne jutottatok teljességre, benne, aki minden fejedelemségnek és hatalmasságnak a feje. ¹¹ Benne körül is metéldkedtetek, nem kézzel végzett körülmetéléssel, hanem az érzéki test

levetésével, a Krisztus szerinti körülmetéléssel, ¹² amikor vele együtt eltemetkezétek a keresztségben, és vele együtt fel is támadtatok, annak az Istennek erejébe vetett hit által, aki őt feltámasztotta halottaiból. ¹³ Vele együtt titeket is, amikor halottak voltatok vétkeitek és testetek körülmetéletlensége miatt, életre keltett azáltal, hogy megbocsátotta minden vétkeinket. ¹⁴ Rendelkezéseivel az adóslevelet, mely vádolt minket és ellenünk szólt, eltörölte, eltette az útból, és a keresztre szegyezte; ¹⁵ lefegyverezte a fejedelemségeket és a hatalmasságokat, nyilvánosan megszégyenítette őket, és diadalmaskodott rajtuk.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

ahogyan elfogadtátok az Úr Jézus Krisztust, úgy éljétek is benne: a levél a kolosszei közösség tagjainak szól. Kolossze (lat. *Colossae*) virágzó gyapjú- és textilipari város volt Efezustól mintegy 180 km-re a szárazföld belseje felé. Egyházát egy Epafrász nevű keresztény (vö. Kol 1,7) szervezte meg, aki valószínűleg Pál igehirdetése nyomán jutott el a hitre. A levél szerzője arra utal, hogy a kolosszei hívők már elfogadták az evangéliumot, tagjaivá váltak az egyháznak, amelynek feje Krisztus, aki feltámadásában a mindenség urának bizonyult (vö. ApCsel 2,36; Fil 2, 9-11).

gyökerezétek meg őbenne...: a talajban gyökerező fa és a szilárd talajra emelt épület képei (vö. 1 Kor 3, 9-11; Ef 3,17) arra utalnak, hogy a keresztény élet egyedüli alapja Krisztus.

senki rabul ne ejtsen titeket bölcselettel és hiú megtévesztéssel: a kolosszeiek hitét veszélyeztető bölcselkedésen nem általánosságban a filozófiát, hanem valószínűleg egy olyan vallási tanítást kell értenünk, amely az üdvösség kérdésében kétségbe vonta Krisztus egyedülálló szerepét.

emberi hagyományhoz, a világ elemeihez ... igazodik: a „világ elemei” valószínűleg azok az iráni és perzsa mítoszokban szereplő szellemi lények (angyalok, fejedelmek, hatalmasságok: vö. Ef 2,2; 6,12), akik a csillagok járását, a természeti jelenségeket és az ember sorsát is befolyásolják. Eszerint a kolosszei tévtanítók azt hirdették, hogy az ember csak úgy juthat el Krisztushoz, ha ezt megelőzően különféle vallási előírások megtartásával és szertartások végzésével elnyeri az égi fejedelmek és hatalmasságok jóindulatát. Az is lehetséges azonban, hogy a „világ elemei” kifejezés azokra a hamis szellemi áramlatokra utal, amelyeknek hirdetői a mózesi törvény szolgátságába taszítják az embert (vö. Gal 4, 3.9). Amennyiben a kifejezés jelentése ez, feltételezhetjük, hogy a kolosszei tévtanítók a mózesi törvényt Krisztus „vetélytársának” tekintve azt hirdették: az ember csak úgy kapcsolódhat Krisztushoz, és úgy juthat el az üdvösségre, ha kereszténnyé levése előtt zsidóvá lesz.

mert őbenne lakik az istenség egész teljessége testi formában: a levél szerzője hittel vallja, hogy az egyház fejében, azaz Krisztusban (vö. Kol 1,18) jelen van az isteni lét teljessége, és Krisztus az egyházon keresztül mintegy érzékelhető (testi) formában nyilvánul meg a világ számára. Mindaz, aki a keresztség által részesül Krisztus teljességéből, az ő hatalma alá tartozik: ezért üdvösségre jutásához nincs szüksége a mózesi törvények megtartására vagy a világ eseményeit befolyásoló démoni hatalmasságok jóindulatának elnyerésére.

benne körül is metéldtetek ... az érzéki test levetésével: a körülmetélés a választott néphez tartozás jele. Ezzel szemben a keresztség Krisztus testének tagjává teszi a megkereszteltet. Az érzéki, vagyis a bűn hatalmában lévő test (vö. Róm 6,6) levetése azt jelenti, hogy a keresztségben részesülő ember Krisztus erejében eredményesen (Isten bocsánatát elnyerve) küzdhet a bűn ellen.

vele együtt eltemetkeztek a keresztségben, és vele együtt fel is támadtatok: a keresztség által a hívő titokzatos módon részesül az emberi bűnökért meghaló és feltámadó Krisztus életében, azaz „meghal” a bűn végzetes uralmát jelentő világ számára, és „feltámad”, vagyis részesül Krisztus halhatatlan életéből (vö. Róm 6, 4-6).

az Istennek erejébe vetett hit által: a Krisztus feltámadt életéből való részesülés végső fokon az Isten erejébe vetett hit által történik, amelynek a keresztség csupán hatékony jele. A keresztség tehát nem valamiféle mágikus szertartás, amely automatikusan, a szívbeli megtérés nélkül kapcsolja be az embert Krisztus életébe.

amikor halottak voltatok véteitek és testetek körülmetéletlensége miatt: a ‘testi körülmetéletlenség’ kifejezés arra utal, hogy a kolosszei egyház tagjai megtérésük előtt nem a zsidósághoz, hanem a pogány világhoz tartoztak.

az adóslevelet ... eltörölte ... és a keresztre szegezte: a kép szerint Isten és a bűnös emberiség mint hitelező és fizetésektelen adós áll egymással szemben (vö. a Mt 6,12-vel, ahol a tartozás vagy adósság szó helyett a magyar bibliafordítók a vétek, illetve a bűn kifejezést használják). Az adóslevél eltörlése azt jelenti, hogy Krisztus az emberi sors vállalásával és megváltó kereszthalálával „kiegyenlítette a számlát”: teljes önátadásával tökéletesen viszonzta a mennyei Atya szeretetét, amit az áteredő bűn szövevényében vergődő emberiség saját erejéből soha nem tudott volna megtenni.

lefegyverezte a fejedelemségeket és a hatalmasságokat: Krisztus a mindenség ura, így az emberi hagyomány és a „világ elemei” nem lehetnek az ő vetélytársai az ember üdvözítésében.

b) A messiási főpap által vezetett egyház (Zsid 5, 1-10; 9, 15-28)

5 ¹ Mert minden főpapot az emberek közül választanak, és az emberekért rendelkeznek az Istennel kapcsolatos dolgokban, hogy Isten elé vigye ügyeiket, hogy ajándékokat és áldozatokat mutasson be a bűnökért. ² Résztétellel tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt, mert ő maga is körül van véve gyöngességgel, ³ s így, miként a népért, úgy önmagáért is áldozatot kell bemutatnia a bűnökért. ⁴ Erre a tisztségre senki sem választja önmagát, hanem akit Isten hív, mint Áront. ⁵ Így Krisztus sem önmagát dicsőítette meg, hogy főpappá legyen, hanem az, aki azt mondta neki: »Fiam vagy te, ma szültelek téged.« ⁶ És ahogy más helyen is mondja: »Te pap vagy mindörökké Melkizidek rendje szerint.« ⁷ Ő, testi mivoltának napjaiban imáit és könyörgéseit nagy kiáltással és könnyhullatással bemutatta annak, aki megszabadíthatta őt a haláltól; és meghallgatást is nyert hódolatáért. ⁸ Bár Isten Fia volt, engedelmességet tanult abból, amit elszenvedett; ⁹ és amikor eljutott a beteljesedéshez, örök üdvösség forrása lett mindazoknak, akik engedelmeskednek neki, ¹⁰ – mivel Isten főpapnak nevezte őt Melkizidek rendje szerint. [...] ⁹ ¹⁵ Így tehát egy új szövetség közvetítője: ő, aki halálával megszabadított az első szövetség alatt történt törvényszegésektől, hogy a meghívottak elnyerjék az örökké tartó örökség ígértét. ¹⁶ Mert ahol végrendelet van, szükséges, hogy bekövetkezzék a végrendelező halála. ¹⁷ A végrendelet csak halál esetén jogerős,

addig még nem érvényes, amíg él a végrendelező. ¹⁸ Így az első sem avatták fel vér nélkül, ¹⁹ hiszen Mózes is, miután felohvasta a törvény minden parancsát az egész népnek, fogta a borjak és bakok vérért, és vízzel, vörös gyapjúval és izsóppal meghintette magát, a tekercset és az egész népet, ²⁰ közben ezt mondta: »Ez a szövetség vére, amelyet Isten rendelt számotokra.« ²¹ A sátrát is és az istentisztelet minden eszközét hasonlóképpen meghintette vérral. ²² A törvény szerint ugyanis majdnem minden dolog vérral tisztul meg, vérontás nélkül nincs bűnbocsánat. ²³ Szükséges volt tehát, hogy az égi dolgok képmásait ilyenekkel tisztítsák meg: magukat az égi dolgokat pedig ezeknél nemesebb áldozatokkal. ²⁴ Mert Krisztus nem kézzel alkotott szentélybe lépett be, amely a valóságnak csak jelképe, hanem magába az égbe, hogy most Isten színe előtt megjelenjék értünk, ²⁵ nem is azért, hogy gyakran fölálldozza önmagát, mint ahogy a főpap évről-évre bemegy a szentélybe idegen vérral; ²⁶ különben gyakran kellett volna szenvetnie a világ kezdete óta; így pedig egyszer jelent meg az idők teljességében, hogy áldozatával eltörölje a bűnt. ²⁷ És ahogyan el van batározva, hogy az emberek egyszer meghaljanak, és utána következik az ítélet, ²⁸ úgy Krisztus is egyszer lett áldozattá, hogy sokak bűnét elvegye; másodszer pedig bűn nélkül fog megjeleni az őt várók üdvösségére.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

minden főpapot az emberek közül választanak: a zsidó hagyomány szerint az első főpap a Lévi törzséből származó Áron, Mózes testvére volt (vö. Szám 17, 16-26). Tisztsége eleinte öröklessel származott át utódaira (azaz „fiaira”). Dávid király idején Szádok lett a főpap (vö. 1 Kir 2,35), és az ő családjából kerültek ki a főpapok a Kr. e. 2. századig. Ezután a szeleukida királyok olyan főpapokat is kineveztek, akik nem Áron, illetve Szádok leszármazottai voltak. A Makkabeusok korában a főpapi tisztt a Hasmoneus-dinasztiára szállt. Heródes és a római uralom időszakában a főpapi tisztség a politikai hatalom játékszerévé vált. – Annak ellenére, hogy a főpapok kinevezése körül sokszor visszaélések is voltak, vagy egyesek közülük méltatlannak bizonyultak feladatukra, a hivatalos zsidó felfogás a legfőbb papot végső fokon mindig Isten által választott személynek tekintette.

és az emberekért rendelkeznek az Istennel kapcsolatos dolgokban (más fordításban: *az emberekért rendeltetett Isten szolgálatára*): a görög szövegben álló passzív igealak (rendeltetett) arra utal, hogy a főpap Isten rendelése szerint képviseli a népet Isten színe előtt.

áldozatokat mutasson be a bűnökért: az áldozat gyakorlata minden ókori nép vallásában megtalálható: az ember a saját életét jelképező értéket (gyümölcsöt, gabonát, állatot stb.) feláldozza az istenségnek, hogy ezáltal kifejezze iránta hódolatát, közösségre jusson vele, elnyerje jóindulatát vagy elhárítsa büntetését. Izraelben is sokféle áldozati formát ismertek (vö. Szám

15, 1-15; Lev 1-3). A próféták csak abban az esetben tiltakoztak az áldozati szertartások ellen, ha azok kiüresedett szimbólumokká váltak. Ilyenkor figyelmeztették a népet: Istennek nem kellene az olyan ceremóniák, amelyek mögött nincs iránta való engedelmisség, tiszta szív és bűnbánó lélek (vö. 1 Sám 15,22; Iz 1, 11-17; Jer 7, 21-23; Ám 5, 21-24). A különféle szertartások között kiemelkedő helyet foglalt el a nagy engesztelő áldozat, amelyet évente egyszer, az év hetedik hónapjában az engesztelés napján mutatott be a főpap (vö. Lev 16). Ez a nap a héber *kipper* ige (melynek jelentése a szövegkörnyezettől függően: törölni, letörölni, bekenni, megtisztítani, betakarni stb.) alapján a *jóm hakeppurim* nevet kapta. A szertartás folyamán a főpap az emberek bűnbánatát szimbolizáló áldozati állatok vérével hintette meg a szentek szentjét, a szentélyt és a szentély előtt lévő oltárt. A vér a zsidó felfogás szerint az élet székhelye, Isten legszentebb ajándéka, s így alkalmas arra, hogy a bűntől való megtisztítás, az engesztelés (vö. Lev 17,11), illetve az Istennel való életközösség helyreállításának szimbóluma legyen. A vérrel való meghintés szertartása a hívő zsidó számára tehát a jelképek nyelvén azt hirdette, hogy helyreállt a létközösség Isten és ember között, mert Jahve elfogadta a főpap, illetve a nép bűnbánatát, tisztulási szándékát.

részvétellel tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt: a tudatlanok és a tévelygők nem azok az emberek, akik nincsenek tudatában bűnüknek, hanem akik pusztán emberi gyengeségből, és nem az Úr elleni szándékos lázadással (vö. Szám 15,30) követik el vétkeiket.

akit Isten hív, mint Áront: a zsidó hagyomány szerint Mózes idejében egy alkalommal az Úr elrendelte, hogy a törzsek képviselői 12 vesszőt helyezzenek a frigyláda elé, és akinek a vesszeje kivirágzik, az lesz az általa választott pap. A Lévi törzséből származó Áron vesszeje virágzott ki (vö. Szám 17, 16-26).

Fiam vagy te, ma szültelek téged (más fordításban: *ma adtam neked életet*): a zsoltárnak ezek a szavai (Zsolt 2,7) eredetileg az izraelita királyok trónra lépésekor hangzottak el, és arra utaltak, hogy Jahve teljhatalommal ruházza fel királyi „fiát”. A királyság megszűnése után a zsidók egyre inkább a Messiásra kezdték alkalmazni ezt a zsoltáridézetet. A zsidóknak írt levél szerzője szerint az idézet elsősorban Jézusra vonatkozik, akiben az ószövetségi várakozások beteljesültek, mert ő földi életében Messiásnak, halálában és feltámadásában (mennyei „trónra lépésében”) pedig Isten hatalmas Fiának bizonyult (vö. Róm 1, 3-4). Kézenfekvő, hogy Isten a főpapi méltósággal is felruházta őt.

pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint: a zsoltáros hittel vallja, hogy a Messiás egyesíteni fogja a királyi és a papi méltóságot (vö. Zsolt 110,4). Melkizedek Ábrahám korában Szálem (békesség, Jeruzsálem) papkirálya volt. A hagyomány azt tartja, hogy megáldotta Ábrahámot, aki viszont azzal fejezte ki alárendelt szerepét, hogy tizedet fizetett neki (vö. Ter 14, 18-20). Papnak lenni Melkizedek rendje szerint annyit jelent, mint felülmúlni az Ábrahámra, illetve a leszármazottaira (Lévire és Áronra) visszavezethető papságot.

testi mivoltának napjaiban: a bűnösök megértésének képessége a főpapok esetében emberi természetükből és saját bűnös voltukból is fakad. Jézusnál – aki maga nem vált bűnössé (vö. Zsid 4,15) – abból ered, hogy emberi természete által osztozott embertestvéreivel a szenvedésben és a halálfélelemben.

imáit és könyörgéseit nagy kiáltással és könnybullatással bemutatta annak, aki megszabadíthatta őt a haláltól: a mondat a Getszemáni-kertben történt eseményre és Jézusnak a keresztről elhangzó kiáltására utal (vö. Mt 27,46). A „bemutat” szóval a levél szerzője azt akarja érzékeltetni, hogy a szenvedéseket és fájdalmas titkokat rejtegető emberi sors engedelmes elfogadása az Atya kezéből Jézus részéről áldozat volt (vö. 1 Sám 15,22), amelyet főpapként mutatott be Istennek.

meghallgatást is nyert bódolatáért: a 116. zsoltár szerzője hálát ad, mert Isten megmentette őt a haláltól, és újra Isten színe előtt járhat az élők földjén (vö. Zsolt 116, 8-9). Ha a haláltól való

megszabadítást így értelmezzük, Jézus imája is meghallgatásra talált, hiszen Isten feltámasztotta őt a halálból.

bár Isten Fia volt, engedelmisséget tanult abból, amit elszenvedett: a levél szerzője hittel vallja, hogy Jézus nem csupán a feltámadásában lett Isten Fiává, hanem már földi létezése előtt, az Atyánál is Isten Fia volt. Erről a Fiúról állítja, hogy földi létezése folyamán szenvedések, kísértések közepette tanulta meg az emberi sors bizakodó vállalását, vagyis a mennyei Atya akaratának elfogadását.

amikor eljutott a beteljesedéshez: a beteljesülésre jutás azt jelenti, hogy Jézus megvalósította az eszményi embert, aki lázadás nélkül, bizalommal fogadja el Isten kezéből az emberi sorsot, és így viszonzza a mennyei Atya emberszeretetét. A zsidóknak írt levél szerzője ezért a hit beteljesítőjének nevezi őt (Zsid 12,2).

örök üdvösség forrása lett mindazoknak, akik engedelmeskednek neki: mivel az eszményi embert megvalósító Jézus embertestvérei nevében is viszonzta a mennyei Atya szeretetét, „áldozatával” bűnbocsánatot és örök üdvösséget szerzett az egész emberiségnek. Cselekedete azonban csak azoknak az embereknek életében válik az üdvösség forrásává, akik hívő engedelmisséggel (vö. Róm 1,5) elfogadják tőle megváltó ajándékát. Pál apostol ezt az elfogadást így jellemzi: kiegészítem testemben azt, ami hiányzik Krisztus szenvedéseiből (Kol 1,24). Nyilvánvaló, hogy Krisztus szenvedése (vagyis az Atya szeretetét viszonzó áldozata) tökéletes, azaz nem hiányzik belőle semmi. Ha „hiányzik” belőle valami, az csak az ajándék elfogadása lehet (hiszen Krisztus ezt nem teheti meg a szabadság képességével megáldott emberi személyek helyett). Amikor tehát az apostol kiegészítésről beszél, ez csak azt jelentheti, hogy Krisztus útmutatását követő életével szabadon, hittel elfogadja Jézustól a bűnbocsánatot és az örök üdvösséget jelentő ajándékot.

egy új szövetség közvetítője: Jeremiás próféta a messiási korra ígérte a régi szövetséget felváltó és a bűnöket eltörlő új szövetséget (vö. Jer 31, 31-34; Zsid 8, 8-13; 10,16). A levél szerzője azt állítja, hogy Isten a Messiásnak bizonyuló Jézusban váltotta valóra ezt az ígéretet.

ő, aki halálával megszabadított az első szövetség alatt történt törvényszegésektől: a levél szerzője szerint a többféle formában megújított régi szövetség nem tette az embereket lelkileg tökéletessé (Zsid 9,9), azaz nem törölte el a vétkeket, és így nem jelentett igazi megváltást a bűn állapotából. Az ószövetségi bűnbánati szertartások, az áldozati állatok vérének kiontásával szimbolizált bűnbánat – jóllehet a zsidók hittek ennek erejében – csak a bűntől való tisztulás vágyát fejezték ki, s csak előképei voltak (vö. Zsid 9,9) a Jézus áldozata által hozott igazi megváltásnak. Ahhoz, hogy az ószövetségi szertartások „visszamenőleg” is hatékonyá váljanak, arra volt szükség, hogy Jézus az emberiség nevében tökéletes önátadással forduljon az Atya felé. – A Krisztus szabadító tevékenységére utaló szavakat természetesen úgy is értelmezhetjük, hogy a Messiás áldozatára való tekintettel Isten már akkor is megbocsátotta a bűnöket, amikor a megváltás történelmileg még nem nyilvánult meg. Arról természetesen, hogy az Istennel való kiengesztelődést Krisztusnak köszönhetik, a zsidó főpap vagy az izraeliták nem tudtak, és nem is tudhattak.

ahol végrendelet van, szükséges, hogy bekövetkezzék a végrendelező halála: a levél görög szövegében a *diathéké* (egyoldalú szerződés, végrendelet, testamentum) kifejezés utal a szövetségre, és így érthető, hogy a levél szerzője a végrendelező (az Istent képviselő Jézus) halálát szükségyszerű eseményként tünteti fel. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a bűnbocsánat, azaz a bűn állapotából való megváltás szükségyszerű feltétele nem a bűnös vagy az őt képviselő személy halála, hanem Isten teremő szeretetének tökéletes viszonzása. Mivel erre az emberiség önerejéből sosem lett volna képes, az eszményi embert megvalósító és az emberi sorsot Isten kezéből fenntartás nélkül elfogadó Jézus tette ezt meg minden ember nevében.

Kétségtelen, hogy mindabba, amit Jézus vállalt, beletartozott az emberi bűn okozta kegyetlen halál elfogadása is, de nem ezen van a hangsúly, hanem azon, hogy tökéletes önátadással viszonzotta Isten szeretetét.

az elsőt sem avatták fel vér nélkül (más fordításban: *az első szövetséget sem kötötték vér nélkül*): a levél szerzője különféle tisztulási szertartások elemeiből (vö. Lev 14, 1-8; Lev 16; Szám 19 stb.) alkotott irodalmi montázs keretében idézi fel a sínai-hegyi szövetségkötés eseményét. A szövetség megpecsételéseként Mózes az áldozati állatok vérének felét a Jahvét jelképező oltárra hintette, másik felét pedig a népre (vö. Kiv 24, 3-8). A montázs alkotója valószínűleg a hagyomány egy kései formáját tartja szem előtt, amikor a vérrel való meghintés mozzanataról a „meghintette ... a tekercset és az egész népet” mondattal emlékezik meg. Mivel az oltár (illetve a szövetségkötést megjelenítő szertartásokban a tóratekerces) Jahvét és az Ő ajándékait jelképezi, a vérrel való meghintés azt szimbolizálta, hogy élő kapcsolat alakult ki Isten és választott népe között.

a sátrat is és az istentisztelet minden eszközét hasonlóképpen meghintette: a montázs alkotója a sátor felszentelésére vonatkozó hagyományok (vö. Kiv 40, 1-15; Josephus Flavius: A zsidók története 3,1,6) elemeit is a szövetségkötés mozzanataként tünteti fel, miközben azt hangsúlyozza, hogy a vérrel való meghintés a szertartásokhoz megkövetelt (rituális és erkölcsi) tisztulást szimbolizálta.

vérontás nélkül nincs bűnbocsánat: a zsidó felfogás szerint a vér hordozza a lelket, az életet, s ezért a vérontás vagy a vérrel való meghintés a lelkület átalakulásának, a megtérésnek, illetve a bűnbocsánatnak alkalmas szimbóluma lehet. Az ószövetségi zsidó ember hittel vallotta, hogy a vér szimbolikája Isten akaratára vezetendő vissza. Erről tanúskodik a Levitikák könyvének szerzője, aki Isten ajkára adja a következő mondatot: „A test lelke ... a vérben van, és én a vért arra rendeltem nektek, hogy engesztelést végezzetek vele lelketekért az oltáron, és a vér a lélek által engesztelésre szolgáljon” (Lev 17,11). A szövegből kiviláglik, hogy a zsidóság nem az áldozat vérének kiontását tekintette a bűnbocsánat lényegi feltételének, hanem a bűnbánó lelkületet, amelyet a vérontás vagy a vérrel való meghintés csupán szimbolizál. Erre utal a megállapítás: a vér „a lélek által” szolgál engesztelésre.

szükséges volt tehát, hogy az égi dolgok képmásait ilyenekkel tisztítsák meg: „az égi dolgok (vagyis az égi valóságok) képmásai” kifejezés a mennyei szentély előképére, a szent sátorra (Zsid 8,5) és azokra az emberekre utal, akik csak vágyaikban tartoztak a mennyei hazához (vö. Zsid 11,16). A mondat jelentése tehát ez: az ószövetségi üdvrendben a bűntől való tisztulás Isten akarata szerint történt oly módon, hogy az ember az áldozati állatok vérének szimbólumával fejezte ki az önmagában véve (azaz Krisztus nélkül) elégtelen bűnbánatát.

magukat az égi dolgokat pedig ezeknél nemesebb áldozatokkal: mivel a mennyei szentélyt, a mennyi Jeruzsálemet (vö. Zsid 12,22) nem kell megtisztítani, az „égi dolgok” nem jelenthetik az Isten világát alkotó mennyországot. Ezen a kifejezésen inkább a keresztényeknek osztályrészül jutó mennyi hivatást (vö. Zsid 3,1), a hívők által megízlelt mennyi ajándékot (vö. Zsid 6,4) és a Krisztus előtt élt embereknek az égi haza utáni vágyakozását (vö. Zsid 11,16) kell értenünk. A mondat tehát azt jelenti, hogy a végleges és hatékony üdvrend megvalósulásához olyan áldozatra volt szükség, amely felülmúlja és tökéletessé teszi az ószövetségi tisztulási szertartásokban megnyilvánuló emberi törekvéseket. A sorok írója valószínűleg azért utal többes számú szóval Krisztus egyetlen áldozatára, mert zsidó-keresztény olvasókat tart szem előtt, akik tudják, hogy a héber nyelvben az intenzív (a nagyságot vagy fokozást kifejező) többes szám a minőségi magasabbrendűséget fejezi ki (nemesebb áldozatok = az ószövetségi tisztulási szertartásoknál hatékonyabb, minőségileg magasabb rendű áldozat).

Krisztus nem kézzel alkotott szentélybe lépett be: a zsidó főpap évente egyszer, az engesztelés napján lépett be az Isten földi lakóhelyét szimbolizáló szentek szentjébe, amelyet mind a sátorban, mind a kőből épített templomban kárpit választott el a szentély többi részétől. A feltámadt Krisztus az új szövetség főpapjaként azonban valóságosan Isten színe elé került, s ez is mutatja, hogy papsága felülmúlja a zsidó főpap közbenjáró tevékenységét.

hogy most Isten színe előtt megjelenjék értünk: a „megjelenés értünk”, vagyis a közbenjárás azt jelenti, hogy az eszményi embert megvalósító és az Atya szeretetét tökéletesen viszonzó Krisztus megváltói műve örökre Isten előtt van, és Ő ennek az örök érvényű cselekedetnek alapján mindenkor megbocsátja azok bűnét, akik a szeretetét viszonzó Krisztust hittel elfogadják.

nem is azért, hogy gyakran föláldozza önmagát...: az új szövetség főpapja magasabb rendű, mint a zsidó főpap. Az utóbbinak ugyanis az emberek bűnbánatát szimbolizáló állatok vérével minden évben el kellett végeznie a bűnbánati szertartást, Krisztusnak azonban csak egyszer kellett feláldoznia önmagát, s ezzel az áldozattal minden ember számára lehetővé tette a bűnbocsánat elnyerését. A mondat felidézi a szenvedő Szolga alakját, aki sokak (azaz mindenki) bűnét viseli, és közbenjár a bűnösökért (vö. Iz 53, 11-12).

másodszor pedig bűn nélkül (más fordításban: *nem a bűn bordozójaként*) *fog megjelenni az őt várók üdvösségére:* a megjegyzés arra utal, hogy a keresztények hite szerint Krisztus a történelem lezárulásakor újra eljön. E második eljövétel (a parúzia) célja már nem a bűntől való megváltás, hanem történelmi és kozmikus méretű bemutatása annak, hogy az újszövetségi főpap cselekedete örök üdvösséget hozott mindazok számára, akik reá várnak. A Krisztusra várókon nem csupán a keresztényeket kell értenünk, hanem mindazokat is, akik önhibájukon kívül nem ismerték Krisztust, de lelkiismeretük szavát követve bűnbánó életükkel tanúsították, hogy ha hiteles képük lett volna az új szövetség főpapjáról, tudatosan is elfogadták volna tőle megváltó ajándékát.

c) A megváltás ajándékát közvetítő egyház (1 Tim 2, 1-7)

2 ¹ Mindenekelőtt arra kérlek tebát, tartsatok könnyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért: ² a királyokért és minden feljebbvalóért, hogy békés és csendes életet élhessünk, telve istenfélelemmel és tisztességgel. ³ Ez jó és kedves a mi Üdvözítő Istenünk előtt, ⁴ aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismereté-

re. ⁵ Hiszen egy az Isten, és egy a közvetítő is Isten és az emberek között: az ember Jézus Krisztus, ⁶ aki odaadta önmagát váltságul mindenkiért, tanúságot téve a maga idejében. ⁷ Emiatt rendelt ő engem hírnökké s apostollá – igazat mondok, nem hazudom –, a pogányok tanítójává hitben és igazságban.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

arra kérlek: a levél címzettje Timóteus, Pál kísérője és munkatársa (vö. ApCsel 16, 1-3), aki a levél írója szerint az egyszemélyi irányítású efezusi egyház vezetője (vö. 1 Tim 1,3).

tartsatok könnyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért: a levél szerzője arra szólítja fel az efezusi gyülekezet tagjait, hogy váljanak az üdvösség közvetítőivé, a világ üdvözítésén fáradozó Isten munkatársaivá. A Jézus útmutatása szerinti imádságban az egyház tagjai a mennyei Atya akaratának teljesülését kérik (vö. Mt 6,10), vagyis azt, hogy az emberek fogadják el a megváltás ajándékát. Ily módon járulnak hozzá embertársaik üdvösségéhez.

a királyokért és minden feljebbvalóért: a királyok és a feljebbvalók azért vannak külön is megemlítve, mert elsősorban ők a felelősek azért, hogy az emberek nyugodt, békés körülmények között élhessenek. Az állami hatóságok iránt tanúsított keresztény lojalitás (vö. Róm 13, 1-7;

1 Pét 2, 13-17) magyarázata a következő: Krisztus követői tudják, hogy nem politikai síkon (például a társadalom vezetői ellen irányuló forradalmak, lázadások szításával) kell megváltoztatniuk a világot, hanem az emberi szívek Isten felé fordításával. Azért imádkoznak, hogy a vezetők lelkiismeretükben fogadják el Krisztus útmutatását, mert csak így munkálhatják saját üdvösségüket, és csak így tudnak hatékonyan hozzájárulni egy olyan emberi közösség megszületéséhez, amelynek tagjai harmóniában élnek Istennel és egymással.

aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön: az apostolok nevében tanító egyház meggyőződéssel vallja, hogy a Teremtő senkit sem zár ki eleve – vagyis az emberi cselekedeteket megelőzően és azoktól függetlenül – az üdvösségből. Isten egyetemes üdvözítő akarata azonban nem veszi el a teremtményi szabadságot, így az ember elutasíthatja az üdvösséget. Ilyen értelemben az isteni üdvözítő akarat nem feltétlen akarás. Erre utal nyelvi szempontból az a tény is, hogy a mondatban szereplő „akar” szó mögött álló görög ige (*thelei*) nem feltétlen, minden körülmények között megvalósuló igényt, hanem határozott kívánságot, óhajt fejez ki.

és eljusson az igazság ismeretére: az igazság szó itt Krisztust és az általa hozott üdvösséget jelenti (vö. Jn 17,3), a megismerés pedig az örök boldogság élvezetét.

egy a közvetítő ... Isten és az emberek között: az ember Jézus Krisztus: a földi létet vállaló Jézus tökéletes önátadással viszonzta a mennyei Atya szeretetét, hogy az őt elfogadó emberek számára is lehetővé tegye az isteni szeretet viszonzását. Jézusnak ezt az emberi bűnbánatot és törekvéseket megmementő, felemelő és hatékonyá tevő cselekedetét nevezzük megváltásnak. A Megváltó közvetítő szerepet vállalt Isten és az emberiség között: a bűnbánó ember ugyanis csak Jézusban és csak őáltala találkozhat Istennel. Ezért ő az egyetlen, kizárólagos közvetítő Isten és az emberiség között. Az egyház annyiban közvetítő, amennyiben Krisztus titokzatos testeként érzékelhető módon megjeleníti és imádságában „felkínálja” az egyetlen közvetítőt a világ számára.

aki odaadta önmagát váltságul mindenkiért: a ‘váltság’ (gör. *lutron*) az a váltságdíj, amelyet a rab-
szolgák felszabadításáért fizettek. A mondat tehát azt fejezi ki, hogy Krisztus önmagát adta

oda Istennek, és ezáltal kiszabadította embertestvéreit a bűn rabságából. Ezt a „helyettesítő” áldozatát azonban nem úgy kell elgondolnunk, hogy megtett valamit helyettünk, amihez nekünk semmi közünk. Az ő helyettesítő áldozatának lényege ugyanis abban áll, hogy képessé tett bennünket a hatékony bűnbánatra, illetve arra, hogy hozzá hasonlóan tudjuk viszontszeretni a mennyei Atyát.

tanúságot téve a maga idejében: a megváltás az ember felé irányuló isteni szeretet legnagyobb bizonyítéka, és hiteles tanúbizonysága Isten egyetemes üdvözítő akaratának. A „maga idejében” kifejezés arra utal, hogy maga Isten határozta meg a történelemnek azt az „óráját”, amelyben nyilvánvalóvá tette, hogy a történeti Jézus Krisztus által akarja üdvözíteni az emberiséget.

Timóteus – T-iniciálé egy 11. sz.-i bibliakommentárban

emiatt rendelt ő engem hírnökké s apostollá: Pál (vagy az ő nevében író szerző) keresztény hívását abban látja, hogy a Megváltót és szabadító cselekedetét hírnökként bemutassa, és közvetítse a világ felé. Nyilvánvaló, hogy az efezusi közösségnek is hasonlóképpen kell cselekednie.

6. 32 A szövegek értelmezése

A kolosszei híveknek írt levél szerzője az egyházat olyan közösségként ábrázolja, amely elfogadta és életében megjeleníti Krisztus megváltói ajándékát. Az adóslevél eltörlésének képe azt tanítja, hogy a bűn állapotában vergődő emberiség tartozott a mennyei Atya szeretetének viszonzásával, de adósságát saját erejéből (pusztán a mózesi törvényhez ragaszkodással vagy különféle vallási szertartások ismételtetésével) soha nem tudta volna rendezni. A tartozás visszafizetése csak azáltal vált lehetségessé, hogy a Messiás az emberi sors és a kereszthalál vállalásával az emberiség nevében tökéletes szeretettel viszonzta az Atya szeretetét, hogy mindazok, akik hittel elfogadják őt, részesülhessenek a történelem elején elveszített paradicsomi állapot boldogságában. Mivel a kolosszei közösség elismerte Krisztust, vagyis a hit és a keresztség által bekapcsolódott az ő titokzatos életébe, méltán nevezhető a megváltás ajándékát elfogadó egyház megjelenítőjének. – A kolosszei közösségnek írt levélrészlet a Kr. u. 65 és 100 közötti időszak egyházának hitét tükrözi, abban az esetben is, ha a levelet nem Pál apostol, hanem valamelyik tanítványa írta. Tudatában kell lennünk, hogy amikor az egyház ezt az írást felvette a kánoni iratok közé, nem szerzőjének személyét hitelesítette, hanem azt fejezte ki, hogy a levél tartalmát isteni kinyilatkoztatásnak tekinti.

Jóllehet Jézus nem volt pap, és nem származott papi családból, a zsidóknak írt levél szerzője mégis főpaprak nevezi őt: összehasonlítja engesztelő tevékenységét a zsidó főpapéval, és az egyházat olyan közösségként ábrázolja, amely Krisztus főpapi vezetése alatt áll. Az idézet szerint Krisztus két szempontból is felülmúlja az ószövetségi főpapot: míg a zsidó főpap csak az Isten jelenlétét szimbolizáló szentek szentjében mutatja be a mennyei Atyának az emberek bűnbánatát kifejező áldozatot, addig a feltámadt Krisztus valóságosan teszi ezt a mennyei szentélyben; a zsidó főpappal ellentétben, akinek minden évben el kellett végeznie az engesztelő szertartást, Krisztus egyetlen áldozattal egyszer s mindenkorra elnyerte az emberek számára a bűnbocsánatot. Krisztus főpapságának bemutatásában a levél szerzője azt a keresztény meggyőződést tartja szem előtt, amelyet Pál apostol úgy fejez ki, hogy Isten Krisztusban kiengesztelte önmagával a világot (vö. 2 Kor 5, 18-20). Az emberiség saját erejéből, pusztán emberi szándékból fakadó bűnbánattal sosem tudta volna úgy viszonzni Isten szeretetét, hogy ez a cselekedete bűntől való tisztulást eredményezzen. Ezért magának Istennek kellett a kiengesztelődést kezdeményeznie. Elküldte Krisztust, aki a régi szövetség főpapja helyébe lépve a bűnös emberiség nevében tökéletes hittel válaszolt Isten teremtő szeretetére, s így módon lehetővé tette a hatékony bűnbánatot (azaz Isten szeretetének tökéletes viszonzását) mindazok számára, akik tudatosan vagy legalábbis lelkiismeretüket követő életükkel kinyilvánítják, hogy elfogadják az ő segítségét. – A zsidóknak írt levél csak a 4. századtól kezdve szerepel a kánonban. Deuterokanonikus, azaz másodlagosan kánoni írásnak nevezzük. Szerzőjét nem ismerjük. Ennek ellenére értékes, mert jól tükrözi, hogy a szub-apostoli kor egyháza hogyan gondolkodott Krisztus megváltó áldozatáról és saját szerepéről.

A Timóteusnak írt első levél szerzője az apostoli levél műfajában az egyházat olyan közösségként jellemzi, amely Isten egyetemes üdvözítő akaratát szem előtt tartva hirdeti az „egyetlen közvetítőt” és az ő megváltói művét a világnak. A szerző ugyanazt a gondolatot

hangsúlyozza, mint amelyet Pál apostol a korintusiaknak írt második levelében: „Isten volt az, aki Krisztusban kiengesztelte magával a világot ..., és ránk bízta a kiengesztelés ígését” (2 Kor 5,19). A bűnös emberiség és Isten között az egyetlen közvetítő Krisztus, aki váltságul adta önmagát azért, hogy kiengesztelje az emberiséget Istennel, azaz lehetővé tegye az emberek hatékony és üdvösségre vezető bűnbánatát. A kiengesztelés ígésének hirdetése azt jelenti, hogy az egyház imádságában és minden tanúságtevő tevékenységében a kiengesztelő Krisztust, az egyetlen közvetítőt mutatja fel a világnak. – Lehetséges, hogy a Timóteusnak írt első levél szerzője nem Pál apostol. Ennek ellenére sincs okunk kétségbe vonni azt, hogy az írás történetileg megbízhatóan igazolja: a szub-apostoli kor egyháza egyik legfontosabb feladatának tartotta, hogy a Megváltót, az „egyetlen közvetítőt” Krisztust megismertesse a világgal.

6. 33 Hirdesd a világnak a megváltás ajándékát!

A kolosszeieknek írt levélből megtudhatod, hogy a keresztségben Krisztussal együtt eltemetkeztél (meghaltál a bűn uralta világ számára), egyben Krisztussal együtt fel is támadtál (az örök élet várományosa lettél). – Életeddel tanúsítsd, hogy valóban meghaltál a bűnnek, és bizakodva várod a végső feltámadást!

A zsidóknak írt levél szerint az egyház tagjait az a főpap vezeti, aki egyszeri és megismételhetetlen áldozatával lehetővé tette minden ember számára a hatékony bűnbánatot. – Rendszeres bűnbánattartással mutasd meg embertársaidnak, hogy Te is az új szövetség főpapjához tartozol!

A Timóteusnak írt levél idézett részletéből láthatod, hogy az egyház Isten egyetemes üdvözítő akaratát szem előtt tartva hirdeti a világnak Krisztust, az egyetlen közvetítőt, aki kiengesztelte az emberiséget Istennel. – Imádkozz, hogy az emberek közül egyre többen felismerjék és elfogadják ezt az „egyetlen közvetítőt”!

6. 4 A világ és az egyház jövője János jelenéseiben

A fejezetben található bibliai részletek az apokaliptikus látomás műfajában mutatják be, hogy a keresztények a történeti Jézus tanítására hagyatkozva és a föltámadt Krisztus jelenvalóságába vetett hitük alapján hogyan látták az üdvösség történetének folyamatát, mit gondoltak a világ jövőjéről, az egyház sorsáról és Isten üdvözítő tervének beteljesüléséről. A bibliai idézetek a János jelenései (vagy Jelenések könyve) címen ismert bibliai könyvből származnak. Mivel e könyv szerzője Jánosnak nevezi magát, a 2. században úgy gondolták, hogy János apostol műve, aki még megélte az első század fordulóját (vö. Ireneusz: Az eretnokségek ellen 3,1,2). Lehetséges azonban, hogy a könyv írója az efezusi János presbiter (vö. Euszébiosz: Egyháztörténet 3,39,6), csak Ireneusz összetévesztette őt az apostollal. A szerző mindenestre az apostoli hagyomány szellemében írta művét az 1. század végén vagy közvetlenül a 2. század elején.

6. 41 Apokaliptikus látomás az üdvtörténetről

a) A világ sorsa (Jel 1, 9-10; 4, 1-8; 5, 1-6; 6, 1-17; 7, 1-4.9-17; 8,1a)

1 ⁹ Én, János, a ti testvéreitek és társatok a szorongatásban, a királyságban és a Jézusban való béketűrésben, a Patmosz nevű szigeten voltam Isten ígéjéért és Jézus tanúbizonyosságáért. ¹⁰ Elragadtatásba estem az Úr napján, és hátam mögött olyan nagy hangot hallottam, mint a harsonaé [...]

4 ¹ Ezek után látomásom volt, és íme, ajtó nyílt meg az égben, és az első hang, amelyet mint harsonát hallottam velem beszélni, így szólt: Jöjj fel ide, és megmutatom neked mindazt, aminek ezek után történnie kell! ² Azonnal elragadtatásba estem, és íme, királyi székek volt elhelyezve az égben, és a királyi széken ült valaki. ³ Az ott ülőnek tekintete hasonlított a jáspiszhoz és a karneolhoz; szívérvány volt a királyi székek körül, hasonló a smaragd színéhez. ⁴ A királyi székek körül huszonnégy szék, és a székeken huszonnégy vén ült fehér ruhába öltözve, a fejükön arany korona. ⁵ A királyi székből villámok, zúgás és mennydörgések törtek elő. Hét fáklya égett a trón előtt: Isten hét szelleme. ⁶ A királyi székek előtt mintegy üveg-tenger volt, kristályhoz hasonló, és a királyi székek közepén, és a királyi székek körül négy élőlény, elöl és hátul tele szemekkel. ⁷ Az első élőlény oroszlánhoz volt hasonló, a második élőlény bikához volt hasonló, a harmadik élőlénynek emberéhez hasonló arca volt, és a negyedik élőlény repülő sasához hasonlított. ⁸ A négy élőlény mindegyikének hat-hat szárnya volt, körös-körül és belül tele voltak szemekkel. Éjjel-nappal pihenés nélkül azt mondták: Szent, szent,

szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt és aki van és aki eljövendő! [...]

5 ¹ A trónon ülő jobbjaiban láttam egy belül és kívül teleírt könyvet, amely hét pecséttel volt lepecsételve.

² Láttam egy erős angyalt, aki hangosan hirdette: Ki méltó arra, hogy felnyissa a könyvet, és feltörje annak pecsétjeit? ³ Es senki sem volt képes arra, hogy felnyissa a könyvet vagy abba beletekintsen, sem az égben, sem a földön, sem a föld alatt. ⁴ Nagyon sírtam, mert senkit sem találtam méltónak, hogy a könyvet felnyissa vagy hogy abba beletekintsen. ⁵ Erre a vének közül az egyik így szólt hozzám: Ne sírj! Íme, győzött az oroszlán Júda törzséből, Dávid sarja, hogy felnyissa a könyvet, és felbontsa annak hét pecsétjét! ⁶ Akkor láttam, hogy íme, a trón és a négy élőlény között és a vének között a Bárány állt mintegy megölvé. Hét szárva és hét szem volt, amelyeket Istennek az egész földre küldött hét szelleme. [...]

6 ¹ Láttam, amint a Bárány felnyitott egyet a hét pecsét közül; és hallottam az egyiket a négy élőlény közül, amint mennydörgésszerű hangon így szólt: Jöjj! ² És láttam egy fehér lovat, a lovon ülőnek új volt a kezében, és megkoronázták, ő pedig diadalmasan kivonult, hogy győzzön. ³ Amikor a második pecsétet felnyitotta, hallottam a második élőlényt, amint így szólt: Jöjj, és lásd! ⁴ Kijött egy másik, tűzvörös ló, és a rajta ülőnek megengedték, hogy elvegye a békét a földről, és hogy egymást öldössék. Egy nagy kardot adtak neki. ⁵ Amikor a harmadik pecsétet fölnyi-

totta, hallottam a harmadik élőlényt, amint így szólt: Jöjj, és lásd! Íme, egy fekete ló; és a rajta ülőnek kezében mérleg volt. ⁶ A négy élőlény között egy hang ballatszott, amely így szólt: Két mérő gabona egy tízesért, és háromszor két mérő árpa egy tízesért; de a bort és az olajat ne bántsát! ⁷ Amikor a negyedik pecsétet fölnyitotta, hallottam a negyedik élőlény szavát, amint így szólt: Jöjj, és lásd! ⁸ Íme, egy sárga ló; és a rajta ülő neve Halál, és az alvilág követte őt. Hatalom adatott neki a föld negyedrésze fölött, hogy öljön karddal, ébínséggel, halállal, és a föld vadállataival. ⁹ Amikor az ötödik pecsétet fölnyitotta, láttam az oltár alatt azoknak a lelkét, akiket Isten ígéjéért és tanúbizonyosságukért megölték. ¹⁰ Hangosan kiáltottak: Uram, te szent és igaz, meddig nem mondasz ítéletet és nem állsz bosszút vérünkért a föld lakóin? ¹¹ Mindegyiküknek hosszú fehér ruhát adtak, és azt mondták nekik, hogy még egy kis ideig legyenek nyugton, míg teljessé nem lesz szolgatársaiknak és testvéreiknek száma, akiket kell, hogy ugyanígy megöljenek, mint őket. ¹² Láttam, amint a hatodik pecsétet felnyitotta, és íme, nagy földrengés támadt. A nap olyan fekete lett, mint a szűrőszák, és az egész hold olyan lett, mint a vér. ¹³ A csillagok lebullottak az égről a földre, ahogy a fügefá lebullatja éretlen fügeit, amikor nagy szél rázza. ¹⁴ Az ég visszahúzódott, mint az összegöngyölt kőnytekercs, és minden heg és sziget kimozdult a helyéből. ¹⁵ A föld királyai, a fejedelmek, a hadvezérek, a gazdagok és az erősek: minden szolga és szabad ember a hegyek barlangjaiba és kőszikláik közé rejtőzött, ¹⁶ és azt mondták a hegyeknek és a kőszikláknak: Omoljatok ránk, és rejtsetek el minket a trónon ülő elől és a Bárány haragja elől! ¹⁷ Mert elérkezett az ő haragjuk nagy napja, és ki képes megállni azon?

⁷ ¹ Ezután négy angyalt láttam, akik a föld négy

sarkán álltak, és akik feltartóztatták a földnek négy szélét, hogy ne fújjanak sem a földön, sem a tengeren, és egyetlen fára sem. ² Akkor láttam, hogy napkelet felől egy másik angyal száll fel, akinél az élő Isten pecsétje volt, és hangosan azt kiáltotta a négy angyalnak, akiknek megadatott, hogy ártsanak a földnek és a tengernek: ³ Ne ártsatok a földnek és a tengernek, sem a fának, amíg meg nem jelöljük homlokukon Istenünk szolgáit! ⁴ Hallottam a megjelöltek számát: száznegyvennégyezer megjelölt, Izrael fiainak valamennyi törzéből. [...] ⁹ Ezután nagy sereget láttam, amelyet senki sem volt képes megszámlálni, minden nemzetből, néptörzsből, népből és nyelvből a trón előtt és a Bárány előtt állni, hosszú fehér ruhába öltözve, kezükben pálmaággal, ¹⁰ és hangosan azt kiáltották: Üdv a mi Isteniünknek, aki a trónon ül, és a Báránynak! ¹¹ Ekkor az összes angyal körülfogta a trónt, a véneket és a négy élőlényt, és a trón előtt arcra borulva imádta Istent: ¹² Amen! Áldás és dicsőség, bölcsesség, hálaadás, tisztelet, hatalom és erősség a mi Isteniünknek, örökkön-örökké! Amen. ¹³ Ekkor a vének közül megszólalt az egyik, és azt kérdezte tőlem: Kik ezek, akik hosszú fehér ruhába vannak öltözve, és honnan jöttek? ¹⁴ Azt mondtam neki: Uram, te tudod! Erre ő azt mondta nekem: Ezek azok, akik a nagy szorongatásból jöttek, és fehérré mosták ruhájukat a Bárány vérében. ¹⁵ Ezért vannak Isten trónja előtt, és éjjel-nappal szolgálnak neki templomában; és aki a trónon ül, fölöttük lakik. ¹⁶ Nem éheznek és nem szomjaznak többé, nem éri őket többé a nap, sem bármiféle forráság, ¹⁷ mert a királyi széken trónoló Bárány lesz a pásztorkuk, az élet vizének forrásához vezeti őket, és Isten letöröl szemükről minden könnyet.

⁸ ^{1a} Amint a hetedik pecsétet fölnyitotta, csend lett az égben mintegy félóraig.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

Én, János: lehetséges, hogy a magas kort megélt János apostolról van szó, de azt sem zárhatjuk ki, hogy az efzeusi János presbiter mutatkozik be e sorokban.

társatok a szorongatásban, a királyságban és a Jézusban való béketűrésben: a szorongatás valószínűleg a Domitianus császár (ur. Kr. u. 81-96) által indított keresztényüldözésre utal. A királyság kifejezés Isten országát jelenti, amely a keresztény hit szerint a történeti Jézusban vette kezdetét a világban. A béketűrés a Messiás közösségébe tartozó ember jellemzője, aki a feltámadt Krisztus erejében viseli el az élet megpróbáltatásait.

a Patmosz nevű szigeten voltam Isten ígéjéért és Jézus tanúbizonyosságáért: Patmosz Kis-Ázsia partjainál lévő kicsiny, sziklás sziget, Efzustól délre. A rómaiak olykor ilyen szigetekre száműzték a Birodalom biztonságára nézve veszélyesnek ítélt személyeket. A hagyomány szerint János apostol (vagy az efzeusi János presbiter) is Patmosz szigetén volt száműzetésben.

elragadtatásba estem az Úr napján: az Úr napja kifejezés a vasárnapot jelenti. Ez az első bizonyítéka annak, hogy a Messiás követői – fokozatosan elszakadva a régi Izrael szertartásaitól – a szombati nyugalom napját Jézus feltámadásának napján kezdték ünnepelni. Az elragadtatás szó az apokaliptikus látomás irodalmi műfajára utal, bár jelenthet valós önkívületi állapotot is.

hangot hallottam, mint a harsonáé: a harsona a teofánia irodalmi műfajának eleme (vö. Kiv 19,16).

látomásom volt: akár valódi látomásról van szó, akár irodalmi műfajról, a látomás kép- és hanganyaga az ószövetségi szimbólumokat (vö. Iz 6; Ez 1 és 10; Dán 7; Zak 1, 8-15; 6, 1-8 stb.) jól ismerő „látnoktól” származik, aki mondanivalóját isteni kinyilatkoztatásnak tekinti, és ennek megfelelően fogalmazza meg.

ajtó nyílt meg az égben: a korabeli világkép szerint az égbolt valamiféle „szent mennyezet”, amelyen ajtónak kell nyílnia ahhoz, hogy az ember betekinthesse az isteni világba. E kép tehát egyszerűen azt fejezi ki, hogy a látnok isteni kinyilatkoztatásnak tartja mondanivalóját.

megmutatom neked mindazt, aminek ezek után történnie kell: mivel Istent és az Ő világát földi ember nem láthatja (vö. 1 Tim 6,16; 1 Ján 4,12), ezt a mondatot úgy kell érteni, hogy a látnok a történeti Jézus tanítása és a Lélek sugallata alapján sejtésszerűen, de isteni eredetű bizonyossággal (kinyilatkoztatásként) felismeri Isten örök üdvtervét, amely az üdvösség történetében szükségszerűen valóra válik.

íme, királyi székek voltak elhelyezve az égben...: a szerző a királyi trónnal jelképezi Isten világ feletti uralmát, felfoghatatlanságát pedig azzal, hogy nem nevezi meg a trónon ülőt.

szivárvány volt a királyi székek körül: a szivárvány Isten irgalmára utal (vö. Ter 9,14).

huszonnégy vén: a huszonnégy mennyei alak valószínűleg az ó- és újszövetségi üdvrendet, az egyház előképét (a tizenkét törzs vezetőit) és az egyházat (a tizenkét apostolt) jelképezi.

villámok, zúgás és mennydörgések: a megjegyzés a sínai-hegyi teofániára emlékeztet (vö. Kiv 19,16).

hét fáklya ...: Zakariás látomásában a hét mécses Isten „szemét” szimbolizálja, amely bejárja az egész földet (vö. Zak 4, 2.10). Ebben az esetben a hét fáklya valószínűleg a Szentlelket jelképezi, akire az isteni Lélek tökéletességét kifejező „hét szellem” szókapcsolat is utal (vö. Jel 1,4).

üvegtenger: a trón előtt csillogó üvegtenger, amely megfelel a zsidó világkép szerinti felső vizeknek (vö. Ter 1,7), Isten elérhetetlenségének jelképe.

négy élőlény: a négy élőlényt bemutató kép motívumai a világot a négy égtájjal vagy a négy csillagkonstellációval (bika, oroszlán, skorpió-ember és sas) jellemző babilóniai mítoszokból, valamint Izajás és Ezekiel látomásaiból származnak (vö. Iz 6; Ez 1). A szerző antropomorf módon, az emberi képzeletvilág alkotásaival írja le Isten láthatatlan és felfoghatatlan birodalmát. A képet feltehetően így kell értelmeznünk: az élőlények a legerősebb és legnemesebb teremtményekként a világ egészét szimbolizálják, létükkel szüntelenül hirdetik Isten szentségét, mindenhatóságát és dicsőséges örökkévalóságát (vö. Zsolt 19, 2-3; 103,22; 148). A szemek sokasága a csillagvilágra emlékeztet, mert a mítoszokban a csillagok a mindentudó istenség szemeiként szerepelnek. A zsidó felfogásban viszont ezek is teremtmények: Isten szolgálai. – Ezeket az élőlényeket a 2. századtól kezdődően az evangélisták jelképeinek tekintették, és különféle módokon alkalmazták az evangéliumok szerzőire. Megjegyezzük, hogy a Jelenések könyvének írója még aligha gondolhatott a szimbólumok ilyesfajta értelmezésére.

belül és kívül teleírt könyvet: a könyv ókori formájáról, a könyvtekercsről van szó, amelynek színére és hátoldalára (belsejére és külsejére) is lehetett írni (vö. Ez 2,9).

bét pecséttel volt lepecsételve: a tekercs Isten üdvözítő tervét tartalmazza, amely a teremtmények számára elérhetetlen, „hétpecsétetes titok”.

győzött az oroszlán Júda törzséből, Dávid sarja: a messiási címek (Ter 49,9; Iz 11,1) Jézusra utalnak, aki megváltó kereszthalálában a teremtet világ felett álló Isten Fiának bizonyult. Győzelmével, a bűn hatalmának megtörésével igazolta, hogy olyan szoros és bensőséges kapcsolatban van a mennyei Atyával, amilyenre a teremtmény sosem juthat el, ezért egyedül ő méltó Isten titkainak, üdvtervének feltárására. *a Bárány állt mintegy megölve*: a könyv szerzője gyakran nevezi Jézust Báránynak (vö. Iz 53,7). A „mintegy megölve” kifejezés arra utal, hogy a Bárányon – mint a világ bűneit magára vevő szenvedő Szolgán (vö. Iz 53) – látشانak véres áldozatának jelei. A Bárány mégis áll, ami azt jelenti, hogy a szenvedő Szolga dicsőségesen fel-támadt.

bét szarva és hét szemé volt: a szarv az Ószövetségben az erőt (vö. Szám 23,22) és a királyi méltóságot szimbolizálja (vö. a Zsolt 112,9 görög szövegével). A hetes szám a teljességre, tökéletességre utal. A földre küldött hét isteni szellemmel azonosított hét szem Isten mindentudásának a jelképe, és annak, hogy a Báránynak is sajátja ez a mindentudás.

felnyitott egyet a hét pecsét közül: az első pecsét feltörésekor megjelenő fehér ló és lovasa a népek egymással vívott csatáit szimbolizálja (vö. Mk 13,8). A szimbólum megalkotásakor a látnok valószínűleg a Római Birodalom külső ellenségeit, a pártusokat tartja szem előtt, akik Kr. u. 62-ben reményekre jogosító győzelmet arattak a római légiók felett. Mivel a nyíl az Ószövetségben Isten ítéletének szimbóluma (vö. Ez 5, 6-17), és a látomás a fehér lovon megjelenő Krisztusra is emlékeztet (vö. Jel 19, 11-16), a háborús események háttérében az ítélő Krisztus alakját is felfedezhetjük. – A kép azt a tanítást és vigasztalást sugallja, hogy Isten az ember okozta rosszból is jót hoz ki. A háborúk, a hódító törekvések, amelyek csapásként sújtják a népeket, a szabadságával visszaélő ember döntéseiből fakadnak. Ám Isten e csapásokat ítéletének eszközeivé, vagyis olyan tényezőkké teszi, amelyek elősegítik országának kibontakozását: a pártusok például a keresztényeket üldöző Római Birodalom erejét gyengítik, s ezzel akaratlanul is hozzájárulnak Isten üdvözítő tervének megvalósulásához.

amikor a második pecsétet felnyitotta...: a tűzvörös ló és lovasa feltehetően a polgárháborúknak és azoknak a lázadásoknak jelképe, amelyekről a történeti Jézus is jövendölt (vö. Lk 21,9). Lehetséges, hogy a látnok azokra a zavargásokra is gondol, melyek Nero halálakor zajlottak a Birodalomban. A „megengedték” kifejezés, valamint az a tény, hogy a lovas az Isten ítéletét jelképező kardot (vö. Iz 27,1; 34,5) hordozza, azt jelzi: Isten üdvözítő tervébe ezek az események is beleillenek. – A kép az elsőhöz hasonlóan vigasztalást nyújt: bár a szenvedéseket okozó polgárháborúkat és viszályokat az emberek szítják, Isten tervében az Ő ítéletének eszközeivé válnak: nem végzetes események, hanem a szabad akaratú teremtmények üdvösségét szolgáló megpróbáltatások (vö. Jel 7,14; 7,17).

amikor a harmadik pecsétet felnyitotta...: a fekete ló és lovasa kezében a mérleggel, valamint a gabonaárak megjelölése éhínségre utal (vö. Mt 24,7). A római mérték szerinti két mérő ga-

A hétpecsétetes könyv felnyitása
– 13. sz.-i miniatúra

bona (amely a görög mértékrendszerben egy mérőnek (gör. *khoenix*), azaz 1,08 liternek felelt meg) a munkások vagy a katonák napi fejadagja. A „tízes” (a görög szövegben: egy dénár) a napi bérrel volt egyenlő. A feltüntetett gabonaárak súlyos élelmiszerhiányról, éhínségről árulkodnak, hiszen a napi bérből csak a napi élelmiszert lehet megvásárolni. Az a tény, hogy a gabonaárak meghirdetése és a borra vonatkozó utasítás a négy élőlény egyikétől származik, jelzi: az éhínség sem olyan esemény, amely Isten tudtán kívül következhetne be a földön. – Ez a kép is vigasztal, mert az alapvető élelmiszerek hiányát, mely a természeti folyamatoktól és a bűnös emberi cselekedetektől (az ésszerűtlen gazdálkodástól, a javak igazságtalan elosztásától stb.) egyaránt függő jelenség, nem tragikus végzetként, hanem az isteni ítélet eszközeként tünteti fel. Ez azért vigasztaló, mert Isten nem úgy ítél, mint az ember. Ő lehetőséget ad értelmes és szabad teremtményének, hogy önmagát megítélhesse (vö. Jn 3, 18-21): a történelemben periodikusan ismétlődő szárazságok, gazdasági krízisek az isteni tervben olyan helyzetekként szerepelnek, amelyekben az emberek lehetőséget kapnak arra, hogy állást foglalhassanak Krisztus mellett vagy ellen (vö. Mt 25, 35.42).

amikor a negyedik pecsétet fölnyitotta...: a sárga (más fordításban: fakó) ló és lovasa a Halálnak és a holtak birodalmának megszemélyesítése. A lovas fegyverei: a kard, az éhínség, a halál (azaz a pestis) és a szétrombolt városokban megjelenő vadállatok (vö. Ez 14,21). Antropomorf kifejezéssel élve ezek Isten büntetései, valójában az emberi bűnök logikus következményei. A sárga ló lovasának csak a föld negyedrésze felett adatik hatalom. Isten gondviselése tehát megakadályozza, hogy az emberiség teljesen elpusztítsa önmagát. – Ez a kép is bátorító üzenetet hordoz. A történelemben az ember bűnének következtében mindig lesznek háborúk, éhínségek, pusztító betegségek stb., de Isten korlátot szab ezek hatalmának. Ő ugyanis nem a gonosz halálát akarja, hanem azt, hogy a bűnös megtérjen és éljen (vö. Ez 18,23).

amikor az ötödik pecsétet fölnyitotta...: az ötödik pecsét felnyitásakor fény derül az Isten országáért üldözött emberek szenvedésének értelmére, s világossá válik az is, hogy Isten miért nem bünteti meg azonnal a hozzá hűségeselek ellenségeit. – Ő azért engedi meg, hogy tanúságtevői üldöztetést szenvedjenek, mert számukra az üldöztetés és a mártírhalál a fehér ruhával szimbolizált győzelem, az örök élet forrásává válik. Erre a dicsőséges életre utal az a tény, hogy a látnok a megölt emberek lelkét az oltár alatt látja. Mivel a Biblia nem ismeri a testtől elszakított és önálló életet élő lélek fogalmát, a lélek kifejezésen az egész embert kell értenünk (hasonlóan ahhoz, ahogy a magyarban a „lélekszám” szót használjuk). A kép szimbolikájának magyarázata az ószövetségi engesztelő áldozatok gyakorlatában rejlik. A zsidó felfogás szerint a vér a lélek (az élet) székhelye (Lev 17, 11.14; M'Törv 12,23). Amikor a pap engesztelő áldozatot mutatott be, az áldozati állat vérének az illatáldozati oltár szarvaira kente (Lev 4,7), ahonnan a vér lecsurgott az oltár alá. Mivel a földi oltár a „mennyei oltárt” jeleníti meg, a szertartás a hívő zsidó számára azt jelentette, hogy a pap Isten színe elé, Isten közelébe helyezte az ember bűnbánó lelkületét képviselő áldozatot. Az Isten ügyéért megölték sorsát a látnok e kép alapján rajzolja meg. Az Isten országának ügye miatt megölt emberek olyan áldozatok, akiknek lelke (élete) a „mennyei oltáron”, illetve annak „alján van”, azaz akik Isten közvetlen közelségébe kerültek. Ezek a vértanúk nem csupán a keresztény mártírok, hanem mindazok is, akik Krisztus előtt éltek, és bár róla nem tudtak, Isten országára vágyakoztak vagy erről az országról jövedöltek, hiszen a próféta burkoltan mindig Jézusról tesz tanúságot (vö. Jel 19,10). – A gonoszok büntetése egyrészt azért várat magára, mert teljessé kell válnia az üdvözült vértanúk számának, másrészt azért, mert Isten szent és igaz, aki időt enged a bűnösöknek a megtérésre. – Az ötödik pecsét felnyitásakor feltáruló kép az örök élet elnyerésével vigasztalja a mártírokat, de reményt kelthet a bűnbánatra kész üldözökből is: a megtorlás ugyanis Isten kezében van, aki jókra és gonoszokra

egyaránt felkelti napját, s úgy áll bosszút, hogy a jóval győzi le a rosszat (vö. Mt 5, 43-48; Róm 12, 19-21).

amint a hatodik pecsét felnyitotta...: a hatodik pecsét felnyitásával nyilvánvalóvá válik, hogy Krisztus eljövételével megkezdődött a próféták által megjövendölt Úr napja, az isteni harag időszaka (vö. Jo 2; Ám 5, 18-20; Szof 1, 14-18), elkezdődött a történelemben a bűn felett kimondott isteni ítékezés (Jn 12,31; 16,11), és a történelem végéig folytatódni fog. Az ítélet lényege ez: a Krisztus megváltó áldozatát tudatosan vagy legalábbis lelkiismeretes életükkel elfogadó emberek számára lehetővé válik, hogy „fehérre mossák ruhájukat a Bárány vérében”. Az ítéletben részesülő emberek tehát képesek lesznek a hatékony bűnbánatra, illetve arra, hogy a világ istenített értékeitől lélekben elszakadva tökéletes szeretettel viszonyozzák Isten emberszeretetét. – Az ítélet, vagyis a hatékony bűnbánat negatív és pozitív oldalát a látnok szimbólumokkal írja le. Fájdalmas és félelmet keltő részét a Jahve napjára vonatkozó ószövetségi szimbólumok és az úgynevezett „kis apokalipszis” (vö. Mk 13, 7-9.24-25; Mt 24; Lk 21) jelképei mutatják be. Amikor a bűnbánó ember lélekben eltávolodik a világ istenített és látszatbiztonságot nyújtó értékeitől (lemond arról, hogy az e világi életet, a sikert, az anyagi javakat, az egészséget stb. tartsa legfőbb jónak), az elszakadást fájdalmas lemondásként éli meg: úgy érzi, mintha minden összeomlott volna életében, hiszen el kell hagynia a korábban biztonságot ígérő „otthonát”. Az apokaliptikus irodalom, amely az ember belső világának gyökeres változását a kozmosz megrendülésének képével ábrázolja, ezt a fájdalmas és félelmetes állapotot a következő szimbólumokkal írja le: földrengések támadnak, a nap elsötétül, a hold vérvörössé válik, a csillagok lehullanak az égből, a hegyek és szigetek elmozdulnak helyükről stb. Az ítélet (a bűnbánat) pozitív oldalát, Isten barátságát és a mennyei boldogság (az igazi otthon) elővételezett megtapasztalását a látnok ilyen kifejezésekkel szemlélteti: a választottak az Úr oltalma alatt állnak, Istent és a Bárányt magasztalják, nem éheznek, nem szomjaznak, nem árt nekik a hőség, s a Bárány az élő vizek forrásához vezeti őket. Életükben elhalványul a szenvedések emléke, mert Isten maga törli le szemükről a könnyeket. – Az üdvösségre vezető ítéletet senki sem kerülheti el. Erre utal az egész emberiséget jelképező hét társadalmi réteg (királyok, fejedelmek stb.) sikertelen menekülési szándéka (Jel 6, 15-16). – A hatodik pecsét rejtette titok az előzőkhöz hasonlóan reménységre bátorít. Az emberi történelmet végigkísérő ítélet fájdalmas ugyan, de értelmessé teszi az emberi küzdelmet: az ítélkező Isten végső célja ugyanis az, hogy az üdvözültek (a választottak) számát teljessé tegye. Az égi hang által bejelentett 144 ezer (vagyis az ószövetségi üdvrendet képviselő 12-es az újszövetségi üdvrendet megjelenítő 12-essel és a teljességet kifejező 1000-rel szorozva: $12 \cdot 12 \cdot 1000 = 144000$) szimbolikus szám: arra utal, hogy mindenki üdvözül, aki Isten tervében választottként szerepel. Az ember az égi lénytől eltérően nem tudja megszámolni a sokaságot, ezért azonosítja a minden nemzetet, néptörzset és nyelvet megjelenítő nagy sereget ezzel a 144 ezerrel. A szimbolikus értelmű számadat és a megszámlálhatatlan sokaság képe azért reményt keltő, mert ha figyelembe vesszük Isten egyetemes üdvözítő akaratát (vö. 1 Tim 2,4) és a krisztusi megváltás hatékonyságát, (anélkül, hogy kétségbe vonnánk az elkárhozás fenyegető lehetőségét) talán abban is bízhatunk, hogy minden ember eljut az üdvösségre.

amint a hetedik pecsétet fölnyitotta, csend lett...: a megjegyzés irodalmi szempontból lezárja a pecsétekre vonatkozó látomássorozatot, és a drámai feszültséget fokozva nyitányát alkotja egy újabb héttagú sorozatnak. A prófétai hagyományban a csend Isten tevékenységének, ünneplés megnyilvánulásának előjele (vö. Zsolt 76, 9-10; Hab 2,20; Szof 1,7; Zak 2,17). Az apokaliptikus irodalom képnnyelve szerint a teremtetést is csend előzte meg, és ez a csend fog megismétlődni a messiás halála után és föltámadása előtt (vö. 4 Ezdr 7,30-tól). Az apokalipti-

kus látás- és kifejezésmódhoz igazodó újszövetségi szerzők a teremtés folyamatát két korszakra osztják, és a két korszakot e világnak (vö. Gal 1,4; 2 Kor 4,4), illetve eljövendő világnak nevezik (vö. Zsid 6,5). A félórányi csend valószínűleg az eljövendő világ kezdetét, vagyis az Isten megújító tevékenységét (vö. Jel 21,5) megelőző csendet jelképezi. A hetedik pecsét fölnyitása tehát ezt jelenti: az isteni megújító tervet, amely a teremtés első korszakában rejtve maradt az emberek számára, Krisztus kinyilatkoztatja és kezdi megvalósítani a világban.

b) Az egyház sorsa (Jel 12, 1-18; 20, 1-6)

12 ¹ Ekkor nagy jel tűnt fel az égen: egy asszony, akinek öltözete a nap volt, lába alatt a hold, és a fején tízenként csillagból álló korona. ² Mivel áldott állapotban volt, vajúdva, a szüléstől gyötrődve kiáltózott. ³ Aztán egy másik jel tűnt fel az égen: íme, egy nagy, tűzvörös sárkány, amelynek hét feje és tíz szára volt, és a hét fején hét királyi korona. ⁴ A farka lesöpörte az ég csillagainak harmadrészét, és a földre sodorta őket. A sárkány a vajúdó asszony elé állt, hogy amint megszüül, elnyelje fiát. ⁵ Az fiúgyermeket szült, aki vasvesszővel fogja kormányozni az összes nemzetet. De elragadták a fiát, és Isten trónjához vitték. ⁶ Az asszony pedig a pusztaságba menekült, ahol Istentől elkészített helye volt, hogy ott táplálják őt ezerkétszázhatvan napig. ⁷ Ekkor nagy harc támadt az égből: Mihály és angyalai harcoltak a sárkánnyal. A sárkány és angyalai harcoltak, ⁸ de nem diadalmaskodtak, sem helyük nem volt többé az égből. ⁹ Ekkor letaszították a nagy sárkányt, az öskígyót, akit ördögnek és sátánnak hívnak, aki elcsábítja az egész világot. Letaszították a földre, és vele együtt angyalait is letaszították. ¹⁰ Ekkor nagy hangot hallottam az égből, amely így szólt: Most lett a mi Isteniünké az üdvösség, az erő és a királyság, a hatalom pedig az ő Krisztusáé, mert letaszították testvéreink vádlóját, aki éjjel-nappal vádat emelt ellenük Isteniünk előtt. ¹¹ Ők pedig legyőzték őt a Bárány vére és a tanúságtétel igéje által, s nem kímélték saját életüket mindhalálig. ¹² Örvendeztetek tehát, egek, és akik bennük laktok! Jaj a földnek és a tengernek, mert hozzáátok szállt le az ördög nagy haraggal, s tudja, hogy kevés ideje van! ¹³ Miután a sárkány látta, hogy letaszították a földre, üldözte az

asszonyt, aki fiúgyermeket szült. ¹⁴ Ekkor az asszony két nagy sasszárnyat kapott, hogy a pusztaságba repüljön a saját helyére, hogy ott táplálják egy ideig és időig és fél ideig, távol a kígyótól. ¹⁵ Ekkor a kígyó akkora vízárát bocsátott a szájából az asszony után, mint egy folyó, hogy elsodortassa őt a folyóval. ¹⁶ De a föld megsegítette az asszonyt, megnyitotta száját, és elnyelte a folyót, amelyet a sárkány bocsátott ki a szájából. ¹⁷ Ekkor a sárkány haragra gerjedt az asszony ellen, és elment, hogy harcra keljen a többiek ellen, akik az asszony utódai közül valók, akik megtartják Isten parancsait, és akikenél Jézus tanúságtétele van. ¹⁸ Aztán megállt a tenger fövenyén. [...] ²⁰ ¹ Ekkor láttam, hogy egy angyal száll le az égből, akinél a mélység kulcsa volt, és kezében egy nagy lánc. ² Megragadta a sárkányt, az öskígyót, aki az ördög és a sátán, és megkötözte őt ezer esztendőre. ³ Levetette őt a mélységbe, bezárta, és pecsétet tett rá, hogy ne csábítsa el többé a nemzeteket, amíg el nem múlik az ezer esztendő. Azután el kell oldozni, de csak rövid időre. ⁴ Majd székeket láttam, és azoknak a lelkei foglaltak helyet rajtuk, és kaptak ítélő hatalmat, akiknek fejüket vették a Jézusról való tanúságtétel és Isten igéje miatt, és akik nem imádták a fenevadat, sem annak képmását, sem bélyegét nem vették homlokukra vagy kezükre, és éltek és uralkodtak Krisztussal ezer esztendőig. ⁵ A többi halott nem éled föl, amíg el nem telik az ezer esztendő. Ez az első feltámadás. ⁶ Boldog és szent az, akinek része van az első feltámadásban! Ezekben nincs hatalma a második halálnak, hanem Isten és Krisztus papjai lesznek, és uralkodnak vele ezer esztendőig.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

nagy jel: az égi tünemény jelként (gör. *szémeion*) szavatolja, hogy amit a látnok a következőkben olvasói elé tár, apokalipszis, azaz mennyei titkokat feltáró isteni kinyilatkoztatás (vö. Jn 2, 11.23).

egy asszony: mivel ennek az asszonynak a Messiáson kívül más gyermekei is vannak (vö. 17. v.), nem azonosíthatjuk Máriával, Jézus anyjával. Az asszony az egyházat, az ígért szerinti Izra-

elt jelképezi, amelynek gyökerei az ószövetségi választott népben vannak. Ebből a valódi Izraelből származott Krisztus, és ehhez a közösséghez tartoznak mindazok, akik megtartják Isten parancsait, és folytatják Jézus tanúságtételét.

öltözte a nap volt: a nap vagy a napfény a zsidó költészetben az emberfeletti dicsőséget és méltóságot szimbolizálja (vö. Zsolt 104,2; Én 6,10; Iz 60,20).

fején tizenkét csillagból álló korona: a tizenkét csillag a tizenkét törzs vezetőire (vö. Ter 37,9), illetve az ígért szerinti Izrael tizenkét apostolára utal.

áldott állapotban volt, vajúdva, a szüléstől gyötörődve kiáltozott: mivel az asszony nem Máriát, hanem az ószövetségi választott népben gyökerező egyházat jelképezi, a szülési fájdalmak sem Jézus anyjának betlehemi vajúdására utalnak, hanem azokra a gyötrelmekre, amelyekben a messiási szenvedésekből részesülő egyház felmutatja, „megszüli” a világ számára a feltámadt Messiást. A mondatnak ezt az értelmezését támasztja alá az a tény is, hogy János evangéliumában a történeti Jézus a szülő asszony fájdalmaihoz hasonlítja a messiási szenvedésekben osztozó tanítványi gyülekezet megpróbáltatásait (vö. Jn 16, 20-21), az Apostolok Cselekedeteinek szerzője pedig Jézus feltámadására alkalmazza a Messiás születésére vonatkozó prófécia szavait (vö. Zsolt 2,7; ApCsel 13, 32-33).

nagy ... sárkány: a sárkány az Ószövetségben a választott nép ellenségeinek jelképe (vö. Iz 51,9; Zsolt 74,13 stb.). János jelenéseiben a sárkány (őskígyó, ördög vagy sátán) azokat az istenellenes hatalmokat személyesíti meg, amelyek az emberi bűnök következményeiként vannak jelen a történelemben, és akadályozzák Isten országának kibontakozását, illetve az egyház tanúságtevő munkáját. A hét fej mint szimbólum a jelképezett valóság hatalmára, erejére és intelligenciájára utal. A tíz szarv Dániel látomásában a választott népet szorongató királyok jelképe (vö. Dán 7, 7.24). A hétfejű és tízszarvú szörnyeteg tehát az istenellenes hatalmokat megtestesítő sátánt jelenti, akit a történeti Jézus e világ fejedelmének nevezett (vö. Jn 12,31; 14,30; 16,11).

lesöpörte az ég csillagainak harmadrészét: a kép Dániel látomásából (vö. Dán 8,10) származik, és a sátán Istennel szemben tanúsított pökhendi, kihívó magatartására utal.

fiúgyermeket szült: egyértelmű utalás a Messiásra, aki a zsoltáros szavai szerint vasvesszővel kormányozza a nemzeteket (vö. Zsolt 2,9), azaz Istentől kapott teljhatalommal rendelkezik.

elragadták a fiút...: mivel a fiú megszületése után azonnal Isten trónja elé kerül, a születés nyilvánvalóan nem a betlehemi eseményt jelenti, hanem Jézusnak feltámadt Krisztusként való „megszületését”, elragadtatása pedig az ő mennybemenetelére utal.

az asszony pedig a pusztaságba menekült: a megjegyzés felidézi az Egyiptomból való szabadulás eseményét, és arra emlékeztet, hogy az egyház történelmi zarándoklása az örök haza felé olyan, mint Izrael vándorlása a pusztában az Ígért földje felé. A pusztaság a zsidó szimbólumvilágban a próbatételek és az Istennel való találkozás színhelye. Az Egyiptomból való szabadulás után, a pusztai vándorlás idején a választott népnek sok megpróbáltatásban volt része, de mindvégig Isten oltalma alatt állt. Hasonló sors vár az asszonyra, vagyis az egyházra is: miután Jézus megszabadította a bűn fogságából, a földi lét pusztájában kell vándorolnia, sátáni erőkkel kell megküzdenie, de mindvégig Isten fogja „táplálni”, segíteni és oltalmazni a „megújult világ” felé vezető úton.

ezkerétszázhatvan napig: a szimbolikus számadat háttérben Dániel próféta látomása húzódik meg: a Kr. e. 2. században élő látnok a babiloni fogság kezdetétől a végső szabadulás hajnaláig terjedő történelmet 70, egyenként hét évből álló hétre, úgynevezett évhetekre osztja fel (vö. Dán 9). E sorozat utolsó hetére helyezi az Antióchosz Epifánész-féle rémuralom időszakát. Az üldözés időtartamára az „egy idő, idők és fél idő” (= 3,5 év) kifejezéssel utal (vö. Dán 7,25; 12,7). Az időadatból úgy tűnik, mintha az üldözés csak az évhét feléig tartana.

Valójában a szimbolikus számmal a látnok arra utal, hogy a teljes évhétre kiterjedő üldözés ideje alatt Isten korlátozza az üldöző hatalmát, és a megpróbáltatások nem okozhatják az Istenhez hűséges Izrael teljes pusztulását. János jelenéseinek szerzője ezt a szimbolikát tartja szem előtt, hiszen az ezerkétszázhatvan „nap” harminc napos holdhónapokkal számolva megfelel annak a három és fél évnek, amely a zsidó apokaliptikában a végső szabadulás előtti időszak megpróbáltatásait jellemzi. Az „ezerkétszázhatvan nap” (Jel 11,3; 12,6) vagy az „egy idő, idők és fél idő” (Jel 12,14) kifejezés azt jelenti, hogy Isten az egyház történetének egész ideje alatt korlátozni fogja a sátán hatalmát, és a megújult Izrael tagjai minden történelmi korban megtagasztalhatják az Úr hatékony oltalmát.

Mihály és angyalai: az angyalok Isten segítő tevékenységének szimbólumai. Mihály főangyal (a héber *Mikaél* jelentése: „Ki olyan, mint az Isten?”) Dániel jövődöleése szerint a választott népre vonatkozó isteni oltalom megszemélyesítője (vö. Dán 10, 13,21; 12,1).

a sárkány és angyalai: a sárkány (a sátán) és angyalai azokat a kísértéseket és istenellenes hatalmakat személyesítik meg, amelyek a szabadságával visszaélő ember bűnei miatt vannak jelen életünkben. Az ószövetségi Biblia nem minden esetben tesz különbséget Isten és a sátán tevékenysége között (vö. a 2 Sám 24,1-et az 1 Krón 21,1 versével). Ez többek között arra utal, hogy a sátán nem egyenrangú ellenfele Istennek, hanem valamiképpen az Isten teremtményeként és az Ő akaratából működik a világban. Jób könyve szerint a sátánnak „helye van az égben” (Isten elgondolásában), hiszen szabadon járulhat Isten trónjához, hogy vádolja az embereket (vö. Jób 2,1-től). Ez azt jelenti, hogy a kísértés és a bűn lehetősége Isten elgondolásaként van jelen a történelemben, amennyiben a szabadság ajándékával együtt járó bűn lehetősége is az Ő akarata. Isten szabad lényeket teremtett, akik visszaéltek szabadságukkal, bűnt követtek el (eredeti bűn), s bűneik tárgyiasult következményeivel (a rossz példából, a genetikai torzulásokból, a gyilkos szellemi áramlatokból stb. összetevődő áteredő bűnnel) megfertőzték az egész történelmet. Ez a bűnös szövevény a történelem kezdetétől fogva jelzi, hogy az ember szembeszegült Istennel, és állandóan vádolja is a bűnös embert Isten színe előtt. Erre az Istennel ellenkező és Isten előtt vádló szerepre utal a héber *satan* szó is, amelynek jelentése: szembeszegülő, vádló.

letaszították a nagy sárkányt...: a letaszítás (vö. Lk 10,18; Jn 12,31) azt szimbolizálja, hogy Krisztus földi élete és feltámadása után a sátánnak immár „nincs helye az égben”, azaz hatalma Isten elgondolása szerint korlátozottá válik, mert a Krisztus megváltó ajándékát bűnbánattal elfogadó ember eredményesen küzdhet az áteredő bűn szövevénye ellen. Isten szeretete győzelmet aratott a sátán fölött, amennyiben Krisztus engesztelő áldozata megszüntette a bűn végzetesnek látszó hatalmát, és lehetővé tette minden ember számára a hatékony bűnbánatot és a paradicsomi boldogság, a mennyország elérését. Az őskígyó a sátánnak olyan neve, amely a bűnbeesés tragédiáját idézi fel (vö. Ter 3,1-től). A sátánt jelölő ördög szó a görög *diabolos* magyar megfelelője. Az „aki elcsábítja az egész világot” ugyancsak a sátán megnevezése, és arra utal, hogy az első bűn elkövetésének következményeként az áteredő bűn szövevénye állandóan akadályozza az embert Isten barátságának visszanyerésében.

ők pedig legyőzték őt a Bárány vére és a tanúságtétel igéje által: a Krisztushoz tartozó emberek összességéről van szó, akik az ő tanítását tudatosan vallják, vagy Krisztus megfelelő ismeretének híján lelkiismeretük szavát követik, így életükkel (vö. Mt 7,21; 12,50) tanúságot tesznek arról, hogy elfogadták a Bárány megváltó ajándékát, és nem istenítik a világ értékeit (vö. Mk 8,35; Jn 12,25).

két nagy sasszárnyat kapott...: a kép a Kiv 19,4-re utal, amely szerint Isten „sasszárnyakon hordozza” választott népét a pusztai vándorlás idején.

a kígyó akkora vízarat bocsátott a szájából...: valószínűleg ez a kép is az Egyiptomból való szabadulás leírása alapján értelmezhető. Ezekiel próféta nagy sárkánynak nevezi a kivonulás időszakának fáraóját (Ez 29,3). A sárkány (vagyis a kígyó) szájából kibocsátott vízáradat az izraelitákat üldöző fáraó harci seregének áradatát szimbolizálja. A kivonulás idején is a „föld” segíti meg Isten népét, mivel az isteni gondviselés eszközeként elnyeli az üldözőket (vö. Kiv 15,12), és lehetővé teszi, hogy a nép száraz lábbal kelhessen át a tengeren.

harcra keljen a többiek ellen, akik az asszony utódai közül valók: e mondattal a látnok a Ter 3,15-re utal, miközben Éva ivadékait azonosítja azokkal, akik „megtartják Isten parancsait, és akiknél Jézus tanúságtétele van”. Nyilvánvaló, hogy János jelenéseiben az „asszony utódai” kifejezés a szűk és a tág értelemben vett egyház tagjait jelenti, azokat, akik tudatosan vagy legalábbis lelkiismeretük szavát követő cselekedeteikkel tanúságot tesznek Krisztushoz tartozásukról.

egy angyal ... akinél a mélység kulcsa volt: a Jézus korabeli zsidóság szerint a mélység a lázadó szellemek átmeneti börtöne, ahol a végső ítéletre várnak (vö. 2 Pét 2,4). Ez a világ Isten ellenőrzése alatt áll, amire az a tény utal, hogy a börtön kulcsa az angyal kezében van.

megkötözte őt ezer esztendőre: a megkötözés nem végső megsemmisítő ítéletet jelent, hanem a lázadó szellemek, illetve a sátán hatalmának erőteljes korlátozását. A hatalmukban korlátozott gonosz szellemeknek még lehetőségük van arra, hogy a mélységből fölszállva kísértsék, fenyegezzék az emberek világát (vö. Jel 11,7; 17,8), vizsálványokat, szenvedéseket, földi halált okozzanak, de Krisztus engesztelő áldozatának következtében már nincs hatalmuk arra, hogy akarataik ellenére örök kárhozatba taszítsák az embereket. Az ezer esztendő a messiási korszak egészét jelenti, s így azonos a Dániel próféta által említett utolsó évhéttel. A jelképes értelmű számadat háttérben valószínűleg az a korabeli zsidó elképzelés áll, amely szerint a világ története a teremtés hét – Isten szemében egyenként ezer esztendőből álló (vö. Zsolt 90,4; 2 Pét 3,8) – napjának megfelelően hétezer esztendőt ölel fel, és az utolsó ezer év (a teremtés hetedik napjaként) a Messiás által hozott korszak (vö. Barnabás levele 15, 2-8). A Jelenések könyvének szerzője ezen az időszakon nem valamiféle földi Paradicsomot, zavartalan nyugalmi állapotot ért, hanem az egyház teljes történelmét, amelyben a Messiás hívei még küzdenek a sátáni erők ellen, de küzdelmükhöz erőt ad az a tudat, hogy Krisztus legyőzte a sátán uralta világot. Az egyház tagjai megtapasztalhatják, hogy Isten országa kiteljesedőben van, és boldogok (vö. Jel 14,13), hiszen tudják: már itt a földön megkezdődött örök életük (vö. Jn 6,47).

hogy ne csábítsa el többé a nemzeteiket: a Krisztus által megkötözött (vö. Mt 12,29; Mk 3,27; Lk 11,21) és „rövid időre” eloldozott sátán még hatást gyakorolhat az emberekre, ártalmukra lehet, üldözéseket szíthat, halálra adhatja a Messiás követőit, de már nem veheti el Istentől azokat, akiket Ő üdvözíteni akar.

azután el kell oldozni, de csak rövid időre: Krisztus uralkodása és a megkötözött sátán eloldozása egy időben zajló, párhuzamos folyamatok, együtt alkotják az egyház történelmét. A mondat tehát nem azt jelenti, hogy az ezer év elteltével, a történelem utolsó szakaszában a sátán újabb esélyt kap Isten tervének megakadályozására. A látnok a látszólag időrendre utaló „azután” szóval és a „kell” kifejezéssel valójában azt fejezi ki, hogy Isten terve magasabb rendű, mint a földi események: a sátán eloldozása az azt megelőző isteni terv következménye, és ilyen értelemben az eloldozás az isteni terv „után”, az Ő akarataként következik be a történelemben. A „rövid idő” kifejezés (vö. Jel 12,12) ebben az esetben nem időtartamot jelent, hanem (a három és fél évhez vagy az ezerkétszázhatvan naphoz hasonlóan) a sátán gyengeségét: már csak „félérővel” működik, és nincs ereje Isten üdvözítő tervének megghiúsítására.

majd székeket láttam...: a leírás Dániel látomására emlékeztet: az Ősöreg az Emberfiával együtt ítélkezik és uralkodik. A vízió szerint a szentek is részt vesznek az ítélkezésben, illetve az országlásban (vö. Dán 7, 9-28). Ezek a szentek János jelenéseiben azok a „lelkek”, akik ítélő hatalmat kaptak, és részesülnek az isteni uralomban, amely a látnok szerint már Krisztus áldozatával megkezdődött a világban (vö. Jel 12, 10-11). A vértanúk és mindazok, akik a történelem folyamán ellenállnak a sátánnak, azáltal vesznek részt Krisztus uralmában, hogy cselekedeteikkel előmozdítják Isten országának (uralmának) kibontakozását. Ítélő hatalmuk abban áll, hogy vértanúságukkal vagy a bűnbánat, az irgalom, a szeretet és a megbocsátás gyakorlásával olyan példát tárnak embertársaik elé, amelynek fényében a Krisztustól távol állók is megítélhetik önmagukat.

ez az első feltámadás: mindazok, akik részt vesznek Krisztus uralmában, megújult életet élnek, és ezt az életet nevezi a látnok „első feltámadásnak”, a testi (a második) feltámadás elővetelzésének (vö. Ef 2,6; Jn 5, 24-25). Az „első feltámadásban” részesülőknek, vagyis a Messiás hűségben kitartó híveinek nem kell tartaniuk az ítélettől és a második haláltól, azaz attól, hogy a földi létből távozva a kárhozatra kerülnek. Ők alkotják Isten szent népét, királyi pap-ságát (vö. Jel 1,6; 5,10; 1 Pét 2,9), vagyis az egyházat. Azokat, akik nem mutatják jelét az „első feltámadásnak”, vagyis látszólag nem tartoznak az egyházhoz, a látnok „halottaknak” nevezi. Ők azok, akik a jézusi példázat szerint a tanúságtevő közösségen kívül, az „utakon és a sövények mentén” tartózkodnak, mégis meghívást kapnak Isten országának nagy lakomájára (vö. Lk 14, 21-23; Mt 22,10).

c) Az „új ég és az új föld” (Jel 20, 7-15; 21, 1-4.9-14; 22, 1-5)

20 ⁷ Amikor majd eltelik az ezer esztendő, eloldozzák börtönében a sáttant. ⁸ Kijön, és elcsábítja a föld négy szegletén lakó nemzeteket, Gógot és Magógot, egybegyűjti őket a harcra; a számuk annyi, mint a tenger fövénye. ⁹ Felvonulnak a föld minden táján, és bekerítik a szentek táborát és a szeretett várost. De tűz száll le Istentől az égből, és megemészti őket, ¹⁰ és az ördögöt, aki elcsábította őket. A tüzes és kénköves tóba vetik, ahol a fenevadat és az álprófétát gyötörik éjjel-nappal, örökkön-örökké. ¹¹ Aztán láttam egy nagy fehér trónt és a rajta ülőt, akinek tekintetétől menekült a föld és az ég, és nem volt hely számukra. ¹² És láttam, hogy a halottak, nagyok és kicsik a trón előtt állnak, és a könyveket kinyitották. Egy másik könyvet is kinyitottak, amely az élet könyve. A halottakat megítélték azokból, amik tetteiknek megfelelően a könyvbe voltak írva. ¹³ A tenger visszaadta a halottakat, akik benne voltak, és a halál és az alvilág visszaadták a halottakat, akik náluk voltak, és mindegyiket megítélték tettei szerint. ¹⁴ A halált és az alvilágot egy tüzes tóba vetették: ez a második halál. ¹⁵ Aki nem volt beírva az élet könyvébe, azt a tüzes tóba vetették.

21 ¹ Ekkor új eget és új földet láttam, mert az első ég és az első föld elmúlt, és a tenger sem volt többé. ² Láttam a szent várost, az új Jeruzsálemet Istentől leszállni az égből, mint a férjének felékesített meny-

asszonyt. ³ Hallottam, hogy egy harsány hang a trón felől azt mondta: Íme, Isten hajléka az emberek között! Velük fog lakni, s ők az ő népe lesznek. Maga a velük levő Isten lesz az ő Istenük. ⁴ Isten letöröl majd a szemükről minden könnyet, és nem lesz többé sem halál, sem gyász, sem jajgatás, és fájdalom sem lesz többé, mert az elsők elmúltak. [...] ⁹ Akkor odajött hozzám a hét angyal közül az egyik, akinek az utolsó hét csapással teli csésze volt, és így szólt hozzám: Gyere, megmutatom neked a menyasszonyt, a Bárány jegyesét! ¹⁰ Lélekben elhitt egy nagy és magas heggyre, és megmutatta nekem a szent várost, Jeruzsálemet, amely a mennyből szállt alá Istentől, ¹¹ ahol Isten fényessége volt, és amelynek világossága hasonló volt a drágakőbőz, a kristálytisztá jaspishoz. ¹² Nagy és magas fala volt, tízenkét kapuval, és a kapuk fölött tízenkét angyal. A kapukra nevek voltak írva, amelyek Izrael fiainak tízenkét törzsének nevei. ¹³ Keletről három kapu, és északról három kapu, és délről három kapu, és nyugatról három kapu. ¹⁴ A város falának tízenkét alapköve volt, és azokon a Bárány tízenkét apostolának tízenkét neve. [...]

22 ¹ Aztán megmutatta nekem az élet vizének folyóját, amely ragyogó volt, mint a kristály, és Isten és a Bárány királyi székeiből fakadt. ² Utcája közepén és a folyó mindkét partján az élet fája volt, amely tí-

zenkétszer terem gyümölcsöt, minden egyes hónapban meghozza a maga gyümölcsét; és a fa levelei a nemzettek gyógyulására szolgálnak. ³ Nem lesz többé átok a városban, hanem Isten és a Bárány királyi széke áll benne, és szolgálói szolgálnak neki. ⁴ Látni fogják az

ő arcát, és homlokukon lesz az ő neve. ⁵ Nem lesz többé éjszaka, és nem lesz szükségük lámpafényre, sem nappályra, mert az Úr, az Isten világosítja meg őket, és uralkodni fognak örökön-örökre.

A fontosabb kifejezések magyarázata:

amikor majd eltelik az ezer esztendő, eloldozzák börtönében a sátánt: a mondatból úgy tűnhet, mint ha a sátán a történelem végén újabb esélyt kapna az egyház megsemmisítésére. Valójában nem erről van szó. Figyelembe kell vennünk, hogy a Jelenések könyvének szerzője különleges módon alkalmazza a szimbolikus értékű időadatokat. Korábban a három és fél éves vagy az ezerkétszázhatvan napos időtartammal a sátán hatalmának korlátozását fejezte ki. Az „amikor majd eltelik” kifejezéssel rangsort szimbolizál: azt mondja, hogy a sátán eloldozását logikailag „megelőzi” a Krisztus ezeréves uralmára vonatkozó isteni terv, amely a megváltás történeti megnyilvánulásával már beteljesültnek tekinthető. A szóban forgó bibliai verset egyébként Szent Ágoston († 430) is úgy értelmezte, hogy a sátán eloldozása már az ezeréves uralom alatt megtörténik (vö. De civitate Dei 20,8,2). Az eloldozás a jelképek nyelvén azt hirdeti, hogy a történelemben Krisztus ezeréves uralma alatt sem szűnik meg az áteredő bűn szövevénye, jóllehet e szövevény már nem lehet végzetes hatással a Krisztus megváltói ajándékát elfogadó emberekre.

kijön, és elcsábítja a föld négy szegletén lakó nemzeteket...: az elcsábítás félrevezetési kísérletet jelent, vagyis azt, hogy az ezeréves uralom alatt a gonoszság erői újra és újra megpróbálkoznak a Krisztust megjelenítő egyház megsemmisítésével. Ezekiel próféta látomásában Góg – Magóg (vö. Ter 10,2) országának fejedelmeként – annak a hatalomnak szimbóluma, mely a lelkiileg megújuló Izrael ellen támad (vö. Ez 38-39). Lehetséges, hogy ezen az ellenséges hatalmon Ezekiel a Fekete-tenger délkeleti partján tanyázó szkíta hordákat értette. János jelenéseiben Góg és Magóg két király, a sátán csatlósai, az egyház ellen forduló szellemi áramlatok és hatalmak jelképei. A „szentek tábora” és a „szeretett város” kifejezések, melyek a pusztában táborozó izraelitákra és Jeruzsálemre emlékeztetnek, az egyházat jelképezik.

de tűz száll le Istentől az égből, és megemészteti őket...: a tűz a végérvényes ítélet és megsemmisítés szimbóluma (vö. 2 Kír 1,10; Ez 38,22; 39,6). Figyelemre méltó, hogy a Jelenések könyvének szerzője csak az ördög, a fenevad és az álpróféta örök büntetéséről beszél, de az általuk megtévesztett emberek sorsáról egyelőre nem tesz említést. Az ördög a kísértés és az áteredő bűn szövevényének megszemélyesítője. A hétfejű és tízsarvú fenevad (vö. Jel 13, 1-10), mely Róma hét halmára és korábbi tíz királyára utal, a Római Birodalom és minden olyan hatalom szimbóluma, amely a történelem folyamán üldözi a keresztényeket. A fenevad szolgálatában álló vadállatot (Jel 13, 11-17) a látnok álprófétának is nevezi (Jel 16,13; 19,20), mert bálványimádásra csábítja a nemzeteket. Az álpróféta azoknak a tévtanoknak megszemélyesítője, amelyek e világi valóságokat (császárt, politikai hatalmat, gazdasági sikereket, pénzt stb.) emelnek Isten helyébe. Az ördög, a fenevad és az álpróféta kénköves tóba kerülése azt szimbolizálja, hogy az emberi bűnökből született istenellenes hatalmak örök büntetést kapnak: sosem árthatnak többé Isten megújított világának.

láttam egy nagy fehér trónt...: a látnok Dániel próféta látomását felidézve (Dán 7, 9-10) törvényszéki tárgyalás mintájára (vö. Mt 25, 31-46) írja le azt az eseményt, amelyet utolsó ítéletnek nevezünk. Feltételezi, hogy a trónon Isten ül (vö. Jel 4,2; 5,1; 6,16 stb.), Ő ítélkezik (vö. Mt 6,4; 18,35). Ez a feltételezés látszólag ellentétben áll azzal a hagyománnyal, misze-

rint az Atya az ítékezést a Fiúra bízta (Jn 5,22; vö. Mt 25,31; Róm 14,10; 2 Kor 5,10). Az ellentmondást valószínűleg a Jelenések szerzője is úgy oldja fel, mint Pál apostol, aki az Atya és a Fiú szoros kapcsolatát hangsúlyozva ezt mondja: Isten fog ítékezni Jézus Krisztus által (vö. Róm 2,16). Az ég és a föld menekül az ítélő Isten tekintete elől. A költői kép arra utal, hogy a világ jelenlegi formájának el kell múlnia (vö. 1 Kor 7,31): Isten szépséges világából el kell tűnnie mindannak, ami a bűn következménye vagy a bűnre emlékeztet, mert csak a megtisztult kozmosz lehet a megújult élet színhelye.

a halottak ... a trón előtt állnak, és a könyveket kinyitották...: mivel a 15. vers feltételezi, hogy olyanok is vannak a halottak között, akik be vannak írva az élet könyvébe (vagyis részt vettek az első feltámadásban), a halottak kifejezés minden emberre vonatkozik. Mindenki feltámad a végső ítéletre. Az emberek tetteit tartalmazó égi könyvek szimbóluma gyakran szerepel a zsidó apokaliptikus irodalomban (vö. Dán 7,10; 4 Ezdr 6,20 stb.). János jelenéseinek szerzője e könyvek közül az élet könyvét (Jel 3,5; 13,8; 17,8; vö. Lk 10,20; Zsid 12,23) állítja középpontba. Ez a könyv a maga egyetlen mivoltában azt szimbolizálja, hogy az élet Isten ajándéka. Azoknak a nevét tartalmazza, akik tetteiknek megfelelően, de nem cselekedeteik alapján, hanem Isten ajándékaként, Jézus Krisztus kegyelméből (vö. Róm 11,6; ApCsel 15,11) eljutnak az örök üdvösségre.

a halottakat megítélték ... tetteiknek megfelelően...: a szerző elutasítja azt a gondolatot, hogy Isten az emberi cselekedetektől függetlenül egyeseket üdvösségre, másokat kárhozatra rendel. Az ítélet a cselekedeteknek megfelelően születik meg (vö. Mt 25, 31-46). Ez azokra is érvényes, akiknek a neve szerepel az élet könyvében (vö. Jel 21,27). A tenger és az alvilág kénytelen visszaadni foglyait az ítéletre. A halál és az alvilág (héb. *seol*; gör. *hadész*) Isten ellenségei (vö. 1 Kor 15,26), amennyiben a bűnök következményeként (vö. Ter 2,17; 3,19) reménytelenné és távlatok nélkülivé teszik a földi létet. A bűnnek e következményei a tüzes tóba kerülnek: ez azt jelenti, hogy soha többé nem fenyegethetik már a feltámadottak életét (vö. 1 Kor 15, 54-55). A látnok a bűn következményeinek megsemmisítéséről beszél, de óvakodik attól, hogy akár egyetlen emberről is megállapítsa elkárkozásának tényét. Az emberek sorsára vonatkozó kijelentése így is fordítható: ha valaki nem volt beírva az élet könyvébe, azt a tüzes tóba vetették. Ezzel a feltételes fogalmazással azt emeli ki, hogy az örök élet Isten ajándéka, de semmit sem mond arról, hogy ténylegesen visszautasította-e valaki ezt az ajándékot. Nem meglepő, hogy a teológiában Origenésztől († 254) kezdve újra és újra felvetődik a gondolat: a pokol esetleg üres.

új eget és új földet láttam ... és a tenger sem volt többé: a látomás a bűn és a halál uralta világ megújulására, gyökeres átalakulására utal (vö. Mt 19,28; Róm 8, 19-23; 2 Pét 3,13). Isten dicsőséges világából eltűnik a bűn valamennyi következménye, és minden, ami a bűnös állapotra emlékeztetne. A tenger megszűnése nem a fizikai értelemben vett tengerek megsemmisülését jelenti, hanem a sátáni erők (vö. Jób 7,12; Iz 27,1) „lakóhelyének” eltűnését.

láttam a szent várost, az új Jeruzsálemet Istentől leszállni az égből...: a mennyi Jeruzsálem (vö. Gal 4,26; Fil 3,20; Zsid 12,22) a tág értelemben vett egyházat, a teljes dicsőségében megnyilvánuló Isten országát jelképezi. Az ország Istentől száll le a bűntől megtisztított világba, vagyis nem az emberek műve, hanem Isten alkotása. A Messiás és az ország tagjainak bensőséges kapcsolatát a látnok ószövetségi hagyományok alapján (vö. Iz 62, 4-5; Óz 2,4; Ez 16,8 stb.) a menyasszony és a vőlegény szeretetkapcsolatához hasonlítja.

Isten hajléka az emberek között...: a mennyből alászálló Jeruzsálem Isten hajléka az emberek között. Az Ószövetségben Isten azt ígérte választott népének, hogy velük fog lakni (vö. Lev 26, 11-12). Az ígélet beteljesülése Krisztus megtestesülésével már megkezdődött (vö. Jn 1,14; Mt 1,23), de teljességgel csak az ég és a föld megújulásával válik majd valóra.

a hét angyal közül az egyik, akikenél az utolsó hét csapással teli csésze volt: az angyal említésével a szerző művének 16. fejezetére utal, amelyben az egyház sorsát az „isteni harag” hét csészéjének kiöntésével szimbolizálja.

megmutatta nekem a szent várost...: a mennyei Jeruzsálem leírásában a látnok valószínűleg Izajás (Iz 54, 11-12; 62, 1-12) és Ezekiel (Ez 48, 30-35) próféciait tartja szem előtt. A tizenkét kapu azt szimbolizálja, hogy a megújult Izrael is a mennyei Jeruzsálem lakója. Az angyalok az Izajás látomásában említett örökre emlékeztetnek (vö. Iz 62,6). A tizenkét alapkö azt jelenti, hogy a mennyei Jeruzsálem Krisztusra mint szegletköre és apostolainak tanúságtételére épül (vö. Ef 2, 19-20).

megmutatta nekem az élet vizének folyóját...: a leírást két kép ihlette. Az egyik Ezekiel látomása (Ez 47, 1-12), amely szerint víz fakad a végső idők jeruzsálemi templomának küszöbe alól, folyóvá duzzad, megöntözi a sivatagot, egészségessé teszi a Sós-tenger vizét, és mindkét partján pompás gyümölcsfáknak ad életet. A másik kép (Ter 2, 8-10) az Édenben lévő kert, a négy ágra szakadó folyó és a kert közepén álló élet fája jelképeit idézi fel. A két kép szimbólumainak vizuálisan nehezen értelmezhető összekapcsolásával a Jelenések könyvének szerzője burkoltan arra utal, hogy a mennyei Jeruzsálemben nem egyszerűen a paradicsomi állapot visszatérését kell látnunk. Az a „kert”, amelyről jövendöl, az üdvtörténet végén fog megvalósulni. Minthogy ebben a Paradicsomkertben Isten és a Bárány a templom (vö. Jel 21,22), a folyó az Ő trónjukból fakad, s azt szimbolizálja, hogy végérvényes jelenvalóságuk életet biztosít a Paradicsomkert lakóinak. Ha figyelembe vesszük, hogy János evangéliumában Jézus az „élő víz folyójának” nevezi a Lelket (vö. Jn 7, 37-39), a folyó képében az Atyától és a Fiútól „származó” Szentlélek jelképét is felfedezhetjük.

utcája közepén és a folyó mindkét partján az élet fája volt...: a folyó mindkét partján álló egyetlen fa helyzetét nem tudjuk elképzelni. A látnokot azonban nem zavarja ez a nehézség: következetesen egyetlen fáról beszél, jóllehet szeme előtt lebeg a sok gyümölcsfa szimbolikája is. A folyó mindkét partján álló gyümölcsfák (vö. Ez 47,12) képét valószínűleg azért vetíti rá a Paradicsomkert közepén álló egyetlen életfa (vö. Ter 2,9) szimbólumára, mert azt akarja hangsúlyozni, hogy miként a végső idők Paradicsomkertje nem azonos a kezdetek Édenkertjével, a próféták által megjövendölt életfa sem teljesen azonos a Paradicsomkert közepén álló fával. A kezdetek életfája az Isten elgondolása szerinti boldog, de mulandó életet jelképezi, a végidők Paradicsomának fája pedig a soha el nem múló élet teljességét. A fa levelei a nemzetek gyógyulására szolgálnak. Mivel a gyógyulás szó a Biblia görög szövegében a megtérés és az üdvözülés szinonimája (vö. Iz 6,10; 53,5; Mt 13,15 stb.), e megállapítást így kell értelmeznünk: a végső idők Paradicsomkertjének életfája már a történelemben meghozza a megtérés és az üdvösség gyümölcset a Krisztushoz tartozó emberek életében (vö. Jel 2,7).

nem lesz többé átok a városon...: a látnok a kezdetek tragédiájára, a kígyó megátkozására és a bűnös embernek a Paradicsomból való kiűzetésére utal (vö. Ter 3, 14-24), miközben azt hangsúlyozza, hogy a végidők Paradicsomában nem fog megismétlődni az ember bukása, nem kezdődik újra a bűn következményeitől terhes történelem.

Isten és a Bárány királyi széke áll benne...: a Jelenések szerzője antropomorf képekkel igyekszik érzékeltetni az üdvözült emberek leírhatatlan boldogságát. Az isteni trón, amelyen az Atya mellett a Messiás is helyet foglal, a paradicsomi boldogság városában lesz: ez azt fejezi ki, hogy az üdvözültek Isten közvetlen közelségében vannak. A szolgálat az imádó szeretetben megvalósuló ünneplést, a teljes önátadást jelenti. Isten arcának látása annyi, mint elevenen megtapasztalni az Ő boldogító jelenvalóságát. A homlokra írt Isten-név az Istennel való közösség, az Istenhez tartozás szimbóluma. A végső idők Paradicsomában megszűnik a halált, reménytelenséget és a rettegés idejét jelképező éjszaka, mert mindent beragyog Isten örök

világossága. Mivel Isten uralma (országa) ott jut érvényre, ahol az emberek elfogadják és elősegítik Isten üdvözítő akaratának (vö. Jn 6,40; 1 Tim 2,4) megvalósulását, az üdvözültek uralkodása (országglása) csak azt jelentheti, hogy részesülve Isten üdvözítő akaratából, a minden emberi álmot felülmúló örök életet, Isten boldogító jelenvalóságát akarják egymás számára.

6. 42 A szövegek értelmezése

A világ sorsára vonatkozó látomássorozatban a Jelenések könyvének szerzője nem a történelem végső napjairól, hanem az üdvtörténet egészéről, illetve arról ad tanítást, hogy a bibliai értelemben vett világ, azaz a bűn fogságában vergődő emberiség (vö. Róm 3, 9-19; 1 Ján 5,19 stb.) a történelem folyamán Krisztus győzelmének (vö. Jn 16,33) köszönhetően fokozatosan Isten országává válik. A leírás műfaja apokalipszis: a látnok Isten rejtett üdvözítő tervét nem az emberi bölcsesség erejében, hanem a történeti Jézus tanítása és a Lélek kinyilatkoztatása alapján tárja fel, a feltárt titkokat pedig szimbólumokkal írja le. Ezeket a jelképeket nem szabad szó szerint értelmezni (mint ahogy például azok teszik, akik a „csapásokat” konkrét történeti eseményekkel azonosítják, és ezekből a világ végének időpontjára próbálnak következtetni), hanem a bennük rejlő isteni üzenetre kell figyelni. A hét pecsét felnyitását bemutató jelképsorozat azt tanítja, hogy a történelemben az ember bűnének következtében mindig lesznek nemzetközi konfliktusok, belháborúk, éhínségek és pusztító betegségek, de Isten ezeket a „csapásokat” üdvözítő tervének megvalósítására használja fel. A látnok a jövőben körvonalazódó félelmetes események ellenére is optimistán szemléli az üdvösség történetének végkifejletét, mert e történelemben Isten üdvözítő tervének megvalósulását fedezi fel. Nem kesereg a világ sorsán, mert tudja, hogy a bűnös emberiség okozta katasztrófák az isteni tervben olyan helyzetekként szerepelnek, amelyekben a Jézus megváltó ajándékát elfogadó ember saját üdvösségének munkálójává válhat. Tudatában van annak, hogy Isten nem a bűnös halálát akarja, hanem azt, hogy megtérjen és éljen (vö. 2 Pét 3,9). Jézus tanítása alapján meggyőződéssel vallja: a mártírok nem értelmetlenül adják életüket Isten országának megvalósulásáért. Tudja, hogy Krisztus győzelmet aratott a bűnös világ felett, és reménykedik abban, hogy az üdvösség története egykor a teljes emberiséget szimbolizáló 144 ezer választott örök boldogságával, Isten országának mennyországgá válásával fog befejeződni.

Az egyház jövőjére vonatkozó látomásokban a látnok újra az üdvtörténet egészét mutatja be, de ezúttal a megújult Izrael sorsának szemszögéből. Arról ad tanítást, hogy a feltámadt Krisztust megjelenítő egyház Isten oltalma alatt sikeresen fogja teljesíteni küldetését: kovácsként átjárja majd (vö. Mt 13,33; Lk 13,21) a történelmet, s felkészíti a világot Isten uralmának befogadására. Minthogy műfaji szempontból ez a látomássorozat is apokalipszis, az egyház jövőjét bemutató képeket, szimbólumokat sem szabad naiv módon, betű szerint értelmezni. A „napba öltözött asszony” azt az egyházat jelképezi, amely ígéret szerinti Izraelként minden korban felmutatja a világnak a feltámadt Krisztust, és tudatosan közreműködik Isten üdvözítő tervének megvalósításában. A sárkány (vagy sátán) a kísértés megszemélyesítője, és a bűnös szövevényé, amely a szabadságával visszaélő ember miatt áteredő bűnként van jelen a történelemben. Letaszítása az égből a jelképek nyelvén azt hirdeti, hogy Krisztus megváltó tevékenységének következtében a gonoszság erőinek már nincs lehetőségük arra, hogy örök kárhozatra juttassák az emberiséget. A sátán gyengülését, hatalmának leáldozását a látnok az idő rövidségére utaló megjegyzésekkel, illetve a megköötözés képével fejezi ki. Az ezer esztendő szimbolikus értékű számadatként az egyház teljes történelmére és Krisztus

lelki uralmára utal: azt a folyamatot jelenti, amelyben az emberek a bűnbánat, a megbocsátás, az irgalom és a szeretet gyakorlásával elfogadják Isten országának értékeit. Ebben az uralomban részt vesznek az egyház tagjai is, akiknek Krisztusban megújult életét a látók első feltámadásnak nevezi. A Jelenések szerzőjétől idegen az az értelmezés, amely az ezeréves krisztusi uralmat e világi, politikai és gazdasági sikerekben megvalósuló országlásként tünteti fel. A latin *mille* (ezer) és a görög *khiliasz* (ezres szám, ezer) szóról elnevezett millenarizmus, illetve kiliazmus képviselői a látomást szó szerint értelmezik, és azt tanítják, hogy az utolsó ítéletet közvetlenül megelőzi majd egy ezeréves ország, valamiféle földi Paradicsom, amelyben az igazak fognak uralkodni Krisztussal, a sátánnak pedig nem lesz már semmilyen hatalma.

Az új égre és az új földre vonatkozó apokaliptikus látomásában a Jelenések könyvének szerzője az üdvtörténet végső beteljesülését, az utolsó ítéletet, a teremtet világ megújulását és a mennyei boldogságot mutatja be a szimbólumok nyelvén. Nem a történelem végéről és Isten üdvözítő tervének valóra válásáról szól: az egyház reményét fogalmazza meg, amelynek szilárd alapja a Messiás földi élete, tanítása, megváltó halála és feltámadása. Az utolsó ítélet leírásában azt hangsúlyozza, hogy az emberek tetteiknek megfelelően, de nem tetteik alapján, hanem a Messiás kegyelméből jutnak el az örök életre, aki nem azért jött, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözítse (vö. Jn 3,17; 12,47). Tartózkodik attól, hogy a kárhozottak számát illetően jóslásokba bocsátkozzon. A teremtet világ megújításáról beszélve azt emeli ki, hogy csak a bűn szennyétől megtisztított kozmosz lehet az örök élet színhelye. A mennyei boldogságot az égből alászálló Jeruzsálem és a végső idők Édenkertjének szimbólumaival igyekszik érzékeltetni. Nehéz helyzetben van, hiszen erről a minden képzeletünket felülmúló boldog életéről Pál apostol is csak ezt tudta mondani: „Amit szem nem látott, fül nem hallott, ami az ember szívébe föl nem hatolt, azt készítette Isten azoknak, akik szeretik Őt” (1 Kor 2,9).

6. 43 Az egyház reményét képviseld a világban!

Amikor háborúkról, katasztrófákról stb. hallasz, gondolj arra, hogy ezek nem isteni büntetések, hanem az ember bűnének következményei. Az egyház tagjaként reménykedj abban, hogy „Isten görbe vonalakon is tud egyenesen írni”. Ez azt jelenti, hogy Ő a bűnös cselekedetekből fakadó rosszat is az ember üdvözítésének alkalmává teszi. Azokat az embertársaidat, akik nem hisznek Krisztusban, bátorítsd azzal a gondolattal, hogy ha lelkiismeretük szavát követve élnek, ők is „fehérre moshatják ruhájukat a Bárány vérében”.

Ha hited miatt nehézségeid támadnak az életben, vigasztalódj azzal a bibliai tanítással, hogy Isten már megkötözte a sátánt, és te az egyház tagjaként boldog részese vagy az „első feltámadásnak”. Azokat pedig, akik még nem jutottak el az „első feltámadásra”, bátorítsd Jézusnak azzal az üzenetével, hogy ők is meghívást kaptak Isten országának nagy lakomájára.

Az élet értelmét megkérdőjelező és a történelem végcélját tagadó világban hirdesd az egyház reményét: a Messiás azért jött el a földre, hogy megújított és végérvényessé tett formában visszanyerje számunkra a történelem elején elveszített paradicsomi boldogságot! A történelem Isten irányítása alatt álló üdvtörténet, amelynek végkifejlete a Messiás művének köszönhetően nem lehet más, mint a minden emberi álmot felülmúló mennyország, ahol nem lesz többé halál, sem gyász, sem fájdalom, és Isten letöröl a szemünkről minden könnyet (vö. Jel 21,4).

**A SZENT JEROMOS BIBLIATÁRSULAT ÁLTAL 1997-BEN KÉSZÍTETT
BIBLIAFORDÍTÁS KÖNYVEINEK NEVE ÉS RÖVIDÍTÉSE**

Teremtés könyve	(Ter)	Az Énekek éneke	(Én)
Kivonulás könyve	(Kiv)	A Bölcsesség könyve	(Bölcs)
Leviták könyve	(Lev)	Jézus, Sirák fiának könyve	(Sir)
Számok könyve	(Szám)	Izajás könyve	(Iz)
Második Törvénykönyv	(MTörv)	Jeremiás könyve	(Jer)
Józsue könyve	(Józs)	Jeremiás siralmai	(Siralm)
Bírák könyve	(Bír)	Báruk könyve	(Bár)
Rút könyve	(Rút)	Ezekiel jövődölése	(Ez)
Sámuel első könyve	(1 Sám)	Dániel jövődölése	(Dán)
Sámuel második könyve	(2 Sám)	Ózeás jövődölése	(Óz)
Királyok első könyve	(1 Kir)	Joel jövődölése	(Jo)
Királyok második könyve	(2 Kir)	Ámosz jövődölése	(Ám)
Krónikák első könyve	(1 Krón)	Abdiás jövődölése	(Abd)
Krónikák második könyve	(2 Krón)	Jónás jövődölése	(Jón)
Ezdrás könyve	(Ezdr)	Mikeás jövődölése	(Mik)
Nehemiás könyve	(Neh)	Náhum jövődölése	(Náh)
Tóbiás könyve	(Tób)	Habakuk jövődölése	(Hab)
Judit könyve	(Judit)	Szofoniás jövődölése	(Szof)
Eszter könyve	(Eszter)	Aggeus jövődölése	(Agg)
Jób könyve	(Jób)	Zakariás jövődölése	(Zak)
Zsoltárok könyve	(Zsolt)	Malakiás jövődölése	(Mal)
A Példabeszédek könyve	(Péld)	A Makkabeusok I. könyve	(1 Makk)
A Prédikátor könyve	(Préd)	A Makkabeusok II. könyve	(2 Makk)
Evangelium Máté szerint	(Mt)	Első levél Timóteusnak	(1 Tim)
Evangelium Márk szerint	(Mk)	Második levél Timóteusnak	(2 Tim)
Evangelium Lukács szerint	(Lk)	Levél Titusznak	(Tit)
Evangelium János szerint	(Jn)	Levél Filemonnak	(Filem)
Az Apostolok Cselekedetei	(ApCsel)	Levél a zsidóknak	(Zsid)
A rómaiaknak írt levél	(Róm)	Jakab levele	(Jak)
Első levél a korintusiaknak	(1 Kor)	Péter első levele	(1 Pét)
Második levél a korintusiaknak	(2 Kor)	Péter második levele	(2 Pét)
Levél a galatáknak	(Gal)	János első levele	(1 Ján)
Levél az efezusiaknak	(Ef)	János második levele	(2 Ján)
Levél a filippieknek	(Fil)	János harmadik levele	(3 Ján)
Levél a kolosszeieknek	(Kol)	Júdás levele	(Júd)
Első levél a tesszalónikiaknak	(1 Tessz)	János jelenései	(Jel)
Második levél a tesszalónikiaknak	(2 Tessz)		

Megjegyzés:

A Biblia könyveinek fejezetekre, szakaszokra osztása a párizsi Stephanus Langton (1206) nevéhez fűződik. A fejezeteket Robert Estienne (16. sz.) francia nyomdász osztotta fel versekre.

TARTALOM

BEVEZETÉS	5
---------------------	---

Kr. e. 6/4-től

Kr. u. 28/29-ig

1. A MESSIÁS SZÜLETÉSÉNEK ÉS REJTETT ÉLETÉNEK IDŐSZAKA	9
--	---

1. 1 A MESSIÁS SZÜLETÉSÉNEK ÉRTELMEZÉSE MÁTÉ EVANGÉLIUMÁBAN	13
1. 11 <i>Jézus születése Máté szerint</i>	13
a) A nemzetségtábla (Mt 1, 1-17)	13
b) Jézus születésének meghirdetése (Mt 1, 18-25)	14
c) A bölcsék látogatása (Mt 2, 1-12)	15
d) Az egyiptomi menekülés (Mt 2, 13-23)	17
1. 12 <i>A szövegek értelmezése</i>	18
1. 13 <i>A Messiás születésének jelentése életében</i>	20
1. 2 A MESSIÁS SZÜLETÉSE ÉS GYERMEKKORA LUKÁCS SZERINT	21
1. 21 <i>A Lukács-féle gyermekélettörténet</i>	21
a) Jézus születésének hírüladása (Lk 1, 26-38)	21
b) Jézus születése (Lk 2, 1-7)	22
c) A pásztorok látogatása (Lk 2, 8-20)	23
d) A névadás és Jézus bemutatása a templomban (Lk 2, 21-35)	25
e) A tizenkét éves Jézus a templomban (Lk 2, 41-52)	26
1. 22 <i>A szövegek értelmezése</i>	27
1. 23 <i>Gondolkodj el a Lukács-féle gyermekélettörténet üzenetein!</i>	28
1. 3 A MESSIÁS MEGJELENÉSE JÁNOS SZERINT	29
1. 31 <i>A megtestesülés János himnuszában</i>	29
A Logosz-himnusz (Jn 1, 1-18)	29
1. 32 <i>A szöveg értelmezése</i>	32
1. 33 <i>Isten gyermeke vagy!</i>	32

Kr. u. 28/29-től

30/33-ig

2. A MESSIÁS SZEMÉLYE, KÜLDETÉSE ÉS TANÍTÁSA ISTEN ORSZÁGÁRÓL	33
---	----

2. 1 A MESSIÁS SZEMÉLYE	38
2. 11 <i>A Messiás személyét bemutató szövegek</i>	38
a) A Messiás (Lk 4, 16-21)	38
b) Az Emberfia (Mk 2, 23-28)	39
c) Dávid Fia (Mk 10, 46-52)	40
d) Az Isten Fia (Mk 1, 9-11)	41
e) Az Isten Báránya (Jn 1, 19-34)	42
2. 12 <i>A szövegek értelmezése</i>	44
2. 13 <i>Gondolkodj el a messiási címek jelentésén!</i>	45

2. 2	A MESSIÁS KÜLDETÉSE	46
2. 21	<i>Jézus eljövetelének célja</i>	46
a)	Isten országának hirdetése (Lk 4, 42-44)	46
b)	Az ószövetségi törvény beteljesítése (Mt 5, 17-20)	46
c)	A Messiás, aki életét adja mindenkiért (Mk 10, 42-45)	47
d)	A szerető Atya alakjának megismertetése (Lk 15, 11-32)	48
e)	Az Atya akaratának teljesítése (Jn 6, 37-40)	50
2. 22	<i>A szövegek értelmezése</i>	51
2. 23	<i>Jézus küldetésében járj</i>	52
2. 3	A MESSIÁS TANÍTÁSA ISTEN ORSZÁGÁRÓL	53
2. 31	<i>Isten országának jellemzői</i>	53
a)	Isten országa a Messiás eljövetelével kezdődik (Lk 7, 19-23)	53
b)	Az ország már jelen van Jézusban (Lk 17, 20-21)	54
c)	Isten országa mint eljövendő valóság (Mt 6, 9-15)	54
d)	Az ország a Jézust elfogadó boldog emberek közössége (Mt 5, 1-12)	56
e)	Az ország a minden embernek felkínált üdvösség (Mt 20, 1-16)	57
2. 32	<i>A szövegek értelmezése</i>	59
2. 33	<i>Az ország polgáraként élj a világban</i>	60

Kr. u. 28/29-től

30/33-ig

3. A MESSIÁS KÖZÖSSÉGET TEREMTŐ TEVÉKENYSÉGE 61

3. 1	A SZOROS ÉRTELEMBEN VETT TANÍTVÁNYI KÖR	65
3. 11	<i>Az apostolok</i>	65
a)	A tizenkettő kiválasztása (Mk 3, 13-19)	65
b)	A tizenkettő misszióba küldése (Lk 9, 1-6)	67
c)	Péter (Mt 16, 13-20)	68
3. 12	<i>A szövegek értelmezése</i>	70
3. 13	<i>A tanítványi kör megjelenése életedben</i>	71
3. 2	A TÁG ÉRTELEMBEN VETT TANÍTVÁNYI KÖR	72
3. 21	<i>A tágabb körbe tartozó tanítványok</i>	72
a)	A hetvenkettő kiválasztása (Lk 10, 1-16)	72
b)	Jézust követő asszonyok (Lk 8, 1-3)	74
c)	A látszólag kívülállók (Mk 9, 38-41)	75
d)	Jézus követésének feltétele (Lk 9, 23-27)	76
3. 22	<i>A szövegek értelmezése</i>	77
3. 23	<i>Fedezd fel környezetedben Jézus mai tanítványait!</i>	78
3. 3	A MINDENKI ELŐTT NYITOTT MESSIÁSI KÖZÖSSÉG	79
3. 31	<i>A közösségbe hívó messiási szeretet</i>	79
a)	Zakeus, a vámos (Lk 19, 1-10)	79
b)	A bűnös nő (Lk 7, 36-50)	80
c)	A kánaáni asszony (Mt 15, 21-28)	82
d)	Jézus igazi rokonai (Lk 8, 19-21)	82
e)	A határtalan messiási szeretet (Mt 5, 38-48)	83
3. 32	<i>A szövegek értelmezése</i>	85
3. 33	<i>Vegyél részt Jézus közösséget teremtő tevékenységében!</i>	86

4. A MESSIÁSI CSODÁK MINT ISTEN ORSZÁGÁNAK JELEI.	87
4. 1 ÖRDÖGŰZÉSEK ÉS GYÓGYÍTÁSI CSODÁK	93
4. 11 <i>A helytállás és a szabadság új lehetősége.</i>	93
a) A megszállott fiú meggyógyítása (Mk 9, 14-29)	93
b) A gerázai megszállott (Lk 8, 26-39).	95
c) A leprás (Mk 1, 40-45)	97
d) A béna (Mk 2, 1-12).	98
4. 12 <i>A szövegek értelmezése</i>	100
4. 13 <i>Csudák részesévé válhatsz!</i>	101
4. 2 AJÁNDÉKOZÓ- ÉS MENTŐ-CSODÁK	102
4. 21 <i>Az öröm és a bizalom új lehetősége</i>	102
a) A kánai csoda (Jn 2, 1-11)	102
b) A kenyérszaporítás (Mk 6, 34-44)	104
c) Jézus lecsendesíti a tengert (Mk 4, 35-41)	106
4. 22 <i>A szövegek értelmezése</i>	107
4. 23 <i>Életed kicsiny csodái.</i>	108
4. 3 FELTÁMASZTÁSI CSODÁK	109
4. 31 <i>Az új élet lehetősége</i>	109
a) Jáirus leányának életre keltése (Mk 5, 21-24.35-43)	109
b) A naimi ifjú (Lk 7, 11-17).	111
c) Lázár életre keltése (Jn 11, 1-45)	112
4. 32 <i>A szövegek értelmezése.</i>	115
4. 33 <i>A halott-feltámasztások vigasztaló üzenete</i>	116

5. A MESSIÁS MEGVÁLTÓ SZENVEDÉSE, HALÁLA ÉS FELTÁMADÁSA	117
5. 1 A MESSIÁS SZENVEDÉSE	124
5. 11 <i>A kereszt felé vezető út</i>	124
a) A végzetes félreértés (Jn 10, 22-39).	124
b) A színeváltozás (Mk 9, 2-13)	126
c) A jeruzsálemi bevonulás (Mt 21, 1-11).	128
d) Az utolsó vacsora (Lk 22, 7-20)	130
5. 12 <i>A szövegek értelmezése</i>	133
5. 13 <i>Gondolkodj el Jézus szenvedésének értelmén!.</i>	135
5. 2 A MESSIÁS HALÁLA	136
5. 21 <i>Jézus pere és keresztre feszítése</i>	136
a) Az Olajfák-hegyén (Mk 14, 26-42)	136
b) Jézus Annás és Kaifás előtt (Jn 18, 12-27)	138
c) A Pilátus előtti kihallgatás (Jn 18,28 - 19,16).	139
d) Jézus megfeszítése és halála (Mt 27, 27-66)	142
5. 22 <i>A szövegek értelmezése.</i>	147
5. 23 <i>Halálával Jézus téged is megváltott</i>	148

5. 3	A MESSIÁS FELTÁMADÁSA	149
5. 31	<i>Feltámadási jelenések</i>	149
a)	Jézus feltámadása Márk szerint (Mk 16, 1-8).	149
b)	Jézus megjelenései Máté szerint (Mt 28, 1-10.16-20)	150
c)	Jézus megjelenései Lukács szerint (Lk 24, 1-49)	152
d)	Jézus megjelenései János szerint (Jn 20, 1-29)	155
5. 32	<i>A szövegek értelmezése.</i>	158
5. 33	<i>Fedezd fel életedben a feltámadt Krisztust!</i>	160

Kr. u. 30/33-tól

100-ig

6. A MESSIÁS EGYHÁZÁNAK SZÜLETÉSE ÉS KIBONTAKOZÁSA KR. U. 30/33-TÓL 100-IG 161

6. 1	A MESSIÁS MENNYBEMENETELE ÉS AZ ELSŐ PÜNKÖSD	169
6. 11	<i>Az egyház születése</i>	169
a)	A Lélek ígérete és Jézus mennybemenetele (ApCsel 1, 1-11)	169
b)	Az első pünkösd (ApCsel 2, 1-36)	171
c)	A jeruzsálemi gyülekezet jellemzői (ApCsel 2, 37-47)	175
d)	István vértanú (ApCsel 6, 1-14; 7, 54-60)	176
6. 12	<i>A szövegek értelmezése.</i>	179
6. 13	<i>Az egyház tagjaként gondolkodj el feladataidon!</i>	180
6. 2	AZ EGYHÁZ AZ APOSTOLI KORBAN	181
6. 21	<i>Az apostoli egyház</i>	181
a)	Saul megtérése (ApCsel 9, 1-19a).	181
b)	Az antióchiai egyház (ApCsel 11, 19-26)	183
c)	Az apostoli zsinat Jeruzsálemben (ApCsel 15, 1-11).	184
d)	Az egyház mint Krisztus teste (1 Kor 12, 12-30)	186
e)	Az egyház mint az ígélet szerinti Izrael (Róm 9, 1-13; 11, 1-7.13.16-23)	188
6. 22	<i>A szövegek értelmezése.</i>	190
6. 23	<i>Tanulj az apostoli egyház képviselőitől!</i>	192
6. 3	AZ APOSTOLOK NEVÉBEN TANÍTÓ EGYHÁZ	193
6. 31	<i>Az egyház a Kr. u. 65-től 100-ig terjedő időszakban</i>	193
a)	A megváltás ajándékát megjelenítő egyház (Kol 2, 6-15)	193
b)	A messiási főpap által vezetett egyház (Zsid 5, 1-10; 9, 15-28)	195
c)	A megváltás ajándékát közvetítő egyház (1 Tím 2, 1-7)	199
6. 32	<i>A szövegek értelmezése.</i>	201
6. 33	<i>Hirdesd a világnak a megváltás ajándékát!</i>	202
6. 4	A VILÁG ÉS AZ EGYHÁZ JÖVŐJE JÁNOS JELENÉSEIBEN	203
6. 41	<i>Apokaliptikus látomás az üdvtörténetről</i>	203
a)	A világ sorsa (Jel 1, 9-10; 4, 1-8; 5, 1-6; 6, 1-17; 7, 1-4.9-17; 8,1a).	203
b)	Az egyház sorsa (Jel 12, 1-18; 20, 1-6)	209
c)	Az „új ég és az új föld” (Jel 20, 7-15; 21, 1-4.9-14; 22, 1-5)	213
6. 42	<i>A szövegek értelmezése.</i>	217
6. 43	<i>Az egyház reményét képviseld a világban!</i>	218

A SZENT JEROMOS BIBLIATÁRSULAT ÁLTAL 1997-BEN KÉSZÍTETT BIBLIAFORDÍTÁS KÖNYVEINEK NEVE ÉS RÖVIDÍTÉSE 219

TARTALOM 221